

Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје
Економски факултет – Скопје

ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА

„РЕАФИРМАЦИЈА НА РЕГИОНАЛНИОТ ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ:
СОВРЕМЕНИ ТРЕНДОВИ ЗА ПОДОБРУВАЊЕ НА ЕФИКАСНОСТА НА
СТРАТЕГИИТЕ И ПОЛИТИКИТЕ“

На англиски јазик:

"REAFFIRMATION OF REGIONAL ECONOMIC DEVELOPMENT:
CONTEMPORARY TRENDS FOR EFFICIENCY IMPROVEMENT OF THE
STRATEGIES AND POLICIES"

Ментор:
Проф. д-р Наталија Николовска

Кандидат:
М-р Билјана Цветановска-Гугоска

Скопје 2016

Најпрво од сè му благодарам на **Бога** за доброто здравје, добросостојбата и отворениот ум кои беа неопходни за да се заврши овој труд.

Би сакала да ја изразам мојата особена благодарност до менторот **Проф. д-р Наталија Николовска** која што ми пружи исклучителна академска, но и емоционална поддршка. Нејзините инспиративни дискусии ме водеа низ пишувањето на овој труд, ме поттикнуваа да ги согледам работите од еден поинаков агол, а сепак истовремено ми ја дадоа сета слобода да останам доследна на себе. И како што Ајнштајн велел: „имагинацијата е побитна од знаењето“, Вие Професорке ме поттикнувате да погледнам пошироко, подалеку и посуштински, да ги согледам „невидливите“ врски и да ги поставам во сосема нов контекст.

Од срце им се заблагодарувам на моите колеги и пријатели од Министерството за локална самоуправа, Бирото за регионален развој и Центрите за развој за нивниот ангажман и несебична поддршка. Со вас ги споделував моментите на радост и задоволство, но и грижите и фрустрациите. Ви благодарам за поддршката и мотивацијата **М-р Лидија Марков** и **Д-р Весна Гоцева**, Вам и на сите други кои поради ограниченоста на просторот не се директно споменати.

На моите родители, **Душица** и **Стевче Цветановски**, кои го засадија и сè уште го наводнуваат дрвото во чија сенка седам, им благодарам за сета љубов и пожртвуваност без кои немаше да бидам она што денес сум.

Посебна и длабока благодарност за **Славица** и **Ванчо Гугоски** коишто ги поддржуваа моите најважни лични и професионални избори, за нивното внимание и поттик да продолжам напред, за вдахнувањето на вербата дека кога постапуваш добро и последиците мора да бидат добри.

На мојот сопруг **Никола** му благодарам за сето трпение и љубов, за тоа што подеднакво добро ги прифаќаше моите напливи на восхит, но и моментите на депресија, за тоа што ги ‘поднесуваше’ моите чудни работни часови и за тоа што највеќе од сите веруваше и верува во мене.

На нашиот син **Матеј**, на нашиот ‘Божји дар’ му го посветувам овој труд. Неговото раѓање му даде нова смисла на мојот живот, ја исполни со среќа и задоволство секоја моја пора и ме научи да бидам среќна без причина, но и да го барам упорно, со сите сили, она што го посакувам. Без твоето доаѓање на овој свет сине, ова мое друго ‘пишано чедо’ веројатно немаше да ја доживее светлината на денот.

Апстракт

Во услови на глобализација и динамични економски процеси регионите добиваат круцијална улога во развојните текови. Таквата улога предизвика низа значајни промени во теоретските пристапи за дефинирање на регионалниот економски развој, но и во начините на кои теориите може да бидат искористени за подобрување на политиките и стратегиите. Нематеријалните фактори како: социјален капитал, доверба, лидерство, вмрежување, партнерство и слично, станаа есенцијален дел на современиот регионален развој. Последователно, новите регионални политики и стратегии се трансформираа во политики кои се сензитивни на контекстот за кој што се наменети и истите целат кон стимулирање на локалните заедници да бидат проактивни во однос на одржливиот развој и нивната сопствена економска, социјална и политичка иднина.

Девет години по воспоставувањето на политиката за рамномерен регионален развој и во светло на тековните трендови во регионалните политики и воопшто на регионалниот економски развој, Република Македонија се соочува со нови предизвици. Политиката, која иницијално беше инспирирана од политичкиот идеализам втемелен на принципите за економска и социјална рамноправност на Европската Унија, сега мора да биде преиспитана. Наместо да продолжи да функционира како редистрибутивна политика која што се состои од интервенции во послабо развиените региони, политиката мора да се фокусира на растот и развојот на сите региони преку искористување на социјалниот капитал и мобилизирање на локалните потенцијали.

Клучни зборови: современ регионален економски развој, политика за регионален развој, нематеријални фактори за развој, иновација, вмрежување, социјален капитал, Република Македонија.

Abstract

In the context of globalization and dynamic economic processes regions seem to gain crucial importance in the course of development. The increasing emphasis being placed on the role of regions raised significant changes in the theoretical approaches used in defining regional economic development and in the ways theories might be used to improve policies and strategies. Immaterial factors such as social capital, trust, leadership, networking, partnerships etc. have become essential part of the contemporary regional economic development. Subsequently, the new regional policies and strategies have been transformed into more context sensitive policies which tend to stimulate local communities to be proactive toward sustainable development and their own economic, social and political future.

Nine years after the establishment of the balanced regional development policy and in light of the current trends in regional economic development and regional policies, the Republic of Macedonia faces new challenges. The policy which was initially inspired by the political idealism, entrenched in the principles for economic and social equality of the European Union, now needs to be reassessed. Instead of being only redistributive policy targeting interventions mostly in less-developed regions, it must focus on growth and development of all regions using social capital and mobilizing local potential.

Key words: contemporary regional development, regional development policy, immaterial development factors, innovation, networking, social capital, Republic of Macedonia

СОДРЖИНА НА ДОКТОРСКАТА ДИСЕРТАЦИЈА

ВОВЕД	11
1. НОВИ ТЕОРЕТСКИ ПРИСТАПИ И ЕВОЛУЦИЈА НА ПОЛИТИКИТЕ И НА СТРАТЕГИИТЕ ЗА РЕГИОНАЛЕН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ	15
Вовед.....	15
1.1. Нови теоретски пристапи во регионалниот економски развој.....	20
1.1.1. Институционализмот и регионалниот економски развој.....	25
1.1.1.1. Лидерство и претприемништво.....	29
1.1.2. Социоекономијата и регионалниот економски развој.....	33
1.1.3. Иновација, знаење и учење и регионалниот економски развој.....	41
1.1.3.1. Иновација и регионални системи на иновација.....	41
1.1.3.2. Учењето и регионалниот економски развој, региони на учење, агилни и паметни региони.....	45
1.1.4. Регионална конкурентност, конкурентна предност и кластери.....	51
1.1.5. Одржливиот развој и регионалниот економски развој.....	57
1.2. Современи политики и стратегии за регионален економски развој.....	64
1.2.1. Новите теоретски пристапи и политиката за регионален економски развој.....	64
1.2.1.1. Политиката за регионален економски развој и институционализмот и социоекономијата.....	68
1.2.1.2. Иновацијата, знаењето и учењето во регионалните економски политики.....	69
1.2.1.3. Конкурентната предност и кластерите и политиката за регионален економски развој.....	71

1.2.1.4.	Одржливиот развој и политиката за регионален економски развој.....	73
1.2.2.	Идни насоки на стратегиите за регионалниот економски развој.....	75
1.2.2.1.	Стратегија како конвергенција.....	79
1.2.2.2.	Стратегија за ендеген раст.....	81
1.2.2.3.	Стратегија како дивергенција.....	84
1.2.2.4.	Стратегија и како конвергенција и како дивергенција: динамична стратегија.....	85
1.2.3.	Менаџирањето со ризици како задолжителна идна насока на стратегиите за регионален економски развој.....	87
1.2.4.	Одржливиот развој и одржливоста во стратегиите за регионален економски развој.....	90
1.3.	Заклучни согледувања.....	93
2.	ТЕКОВНА СОСТОЈБА НА РЕГИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: ОД ПОЛИТИКА ДО ПРАКТИКА	
	ДА СЕ БИДЕ БРЗ И ФЛЕКСИБИЛЕН ВО ПОТРАГА ПО ОДРЖЛИВ РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ.....	95
	Вовед.....	95
2.1.	Тековна состојба на политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија.....	97
2.1.1.	Постигнувања, можности и предизвици за политиката за рамномерен регионален развој	100
2.1.2.	Политиката за рамномерен регионален развој и прашањето за координација на развојните активности	105
2.1.3.	Дистрибуција на средствата за рамномерен регионален развој по степен на развиеност и прашањето за начинот на класификација на планските региони според степенот на развиеност.....	119

2.1.3.1.	Основни аспекти на моделот за пресметување на степенот на развиеност на планските региони и предлози за негово подобрување.....	120
2.1.3.2.	Класификација на планските региони и единиците на локалната самоуправа според степенот на развиеност и прашањето за распределбата на средствата за рамномерен регионален развој.....	129
2.1.4.	Институционална рамка за рамномерен регионален развој и одржливост на системот за финансирање на регионалните институционални структури – Центри за развој на планските региони.....	133
2.1.4.1.	Институционална рамка за рамномерен регионален развој	133
2.1.4.2.	Центрите за развој на планските региони и прашањето за нивната финансиска одржливост.....	136
2.1.4.2.1.	Улогата на Центрите за развој на планските региони во регионалниот економски развој во Република Македонија: оправданоста на нивното постоење.....	142
2.1.4.2.2.	Промени во моделот на финансирање на Центрите: нови перспективи за Центрите	150
2.1.4.2.3.	Заклучни согледувања.....	156
2.2.	Проширување на функциите на Центрите за развој на планските региони за спроведување на активности за поддршка на приватниот сектор.....	159
2.2.1.	Политиката за рамномерен регионален развој во контекст на поддршката на развојот на малите и средни претпријатија како столб на регионалниот економски развој	159
2.2.2.	Студија на случај: Воспоставување на „регионални бизнис-центри“ во рамките на Центрите за развој на планските региони.....	166
2.2.3.	Заклучни согледувања.....	183
3.	УЛОГАТА НА НОВИТЕ ФОРМИ НА СОРАБОТКА ВО ПОТТИКНУВАЊЕТО НА РЕГИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ	
	МРЕЖИ ЗА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ И ПРИМЕНАТА НА ЗАКОНОТ ЗА	

МЕЃУОПШТИНСКА СОРАБОТКА ВО ФУНКЦИЈА НА ИНКЛУЗИВНИОТ РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ.....	189
Вовед : Регионалниот развој и предизвиците за локалната самоуправа.....	189
3.1. Новите форми на меѓуопштинска соработка како можност за регионален развој во Република Македонија	191
3.2. Интегриран и инклузивен пристап за развој – Мрежите во Република Македонија	194
3.3. Вардарски плански региони – Мрежа за инклузивен развој	196
3.3.1. Профил на Вардарскиот плански регион.....	196
3.3.1.1. Демографски и географски контекст	196
3.3.1.2. Економски контекст	198
3.3.2. Иновативен пристап за развој: Мрежа за инклузивен развој	201
3.3.2.1. Програма за работа на Мрежата за инклузивен развој	204
3.3.2.2. Резултати и перформанси на Мрежата за инклузивен развој .	210
3.4. Североисточен плански регион – Платформа за регионална рурална акција.....	214
3.4.1. Профил на Североисточниот плански регион	214
3.4.1.1. Демографски и географски контекст	214
3.4.1.2. Економски контекст	215
3.4.1.2.1. Руралниот развој во Североисточниот плански регион .	218
3.4.2. Одржлив економски развој во Североисточниот плански регион: Платформа за регионална рурална акција	220
3.4.2.1. Програма за работа на Платформата за регионална рурална акција	224
3.4.2.2. Резултати и перформанси на Платформата за регионална рурална акција	228
3.5. Пелагониски плански регион – Интегрирана мрежа за регионален развој на Пелагонискиот плански регион	231
3.5.1. Профил на Пелагонискиот плански регион.....	231
3.5.1.1. Демографски и географски контекст	231

3.5.1.2. Економски контекст	232
3.5.2. Интегрирана мрежа за регионален развој на Пелагонискиот плански регион	234
3.5.2.1. Резултати и перформанси на Интегрираната мрежа за регионален развој	240
3.6. Резултати од спроведеното истражување за функционирањето на мрежите во Вардарскиот, Североисточниот и Пелагонискиот плански регион	241
3.6.1. Заклучоци од спроведеното истражување	252
3.7. Заклучни согледувања во однос на партнерските модели	256
ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ	261
Прилог на истражувањето за функционирањето на мрежите за регионален развој во Вардарскиот, Североисточниот и Пелагонискиот плански регион	269
Користена литература	311

ИНДЕКС НА ТАБЕЛИ И ГРАФИКОНИ

Табела 1. Промена на парадигмата за раст и развој

Табела 2. Преглед-листа на области со значење за рамномерниот регионален развој

Табела 3 Листа на институции на национално ниво од значење за рамномерениот регионален развој

Табела 5. Листа на институции на локално ниво– општини вклучени во имплементацијата на политиката за рамномерениот регионален развој

Табела 6. Класификација на плански региони според степен на развиеност, 2013 – 2017 година

Табела 7. Институционалната поставеност на политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија

Графикон 1. Реализирани средства за проекти (во денари) од страна на Центрите за развој на планските региони во периодот 2009 – 2014

Табела 8. Преглед на соодносот на реализирани средства за проекти за секој плански регион и оперативни трошоци за секој центар поединечно и по години во период 2009 – 2014 година

Табела 9. Преглед на финансиски средства за тековно работење/оперативни трошоци на Центрите за развој на планските региони

Табела 10. Оперативни трошоци (изразени во денари) на Центрите за развој на планските региони

Графикон 2. Институции надлежни за поддршка на бизнис-секторот и претприемништвото

Графикон 3. Позиционирање на бизнис-центрите во однос на другите субјекти

Табела 11. Број и образовна структура на вработени во Центрите за развој на планските региони

Графикон 4. Видови активности спроведени од страна на бизнис-центрите во периодот октомври 2014 – декември 2015 година

Табела 12. Површина, население и број на населени места во Вардарскиот плански регион

Графикон 5. Возрасна и полова структура на населението во Вардарски плански регион.

Табела 13. Домашен бруто-производ на ниво на Вардарски плански регион, 2008 – 2012

Табела 14. Структура на деловни субјекти во Вардарскиот плански регион во декември 2014 година

Табела 15. Листа на учесници во Мрежата за инклузивен развој на Вардарски плански регион

Табела 16. Преглед на мерките и колективните акции од Програмата за работа на мрежата за инклузивен развој на Вардарски плански регион

Табела 17. Површина, население и број на населени места во Североисточниот плански регион

Табела 18. Домашен бруто-производ на ниво на Североисточен плански регион, 2009 – 2012

Табела 19. Структура на деловни субјекти во Североисточниот плански регион во 2014 година

Табела 20. Листа на учесници во Платформата за регионална рурална акција во Североисточниот плански регион

Табела 21. Приоритетни предлог-мерки од Програмата за работа на Платформата за регионална рурална акција

Табела 22. Површина, население и број на населени места во Пелагонискиот плански регион

Табела 23. Домашен бруто-производ на ниво на Пелагониски плански регион, 2009 – 2011

Табела 24. Структура на деловни субјекти во Пелагонискиот плански регион во 2014 година.

Табела 25. Листа на учесници во Мрежата за регионален развој на Пелагонискиот плански регион

ВОВЕД

Регионалниот економски развој е комплексен процес којшто е резултат на балансирано присуство на материјални и нематеријални елементи од економска и социјална природа. Денес успехот на регионите и, воопшто, на териториите не зависи само од квантитетот и квалитетот на материјалните ресурси со коишто располагаат тие туку и од големиот број економски и општествени врски, како и од социјалниот капитал, коишто се присутни во самата територија. Така, нематеријалните ресурси, елементите поврзани со културата, компетенциите, иновациониот капацитет, коишто се акумулираат преку бавните процеси на индивидуалното и колективното учење, ја дефинираат конкурентноста на регионите и развојот воопшто.

Тргувајќи од таа констатација, во овој труд ќе бидат разгледани современите теоретски пристапи, коишто освен производствените фактори, инфраструктурата, човечките ресурси, како релевантни елементи за регионалниот економски развој, како битни фактори ги сметаат и: социјалниот капитал, нивото на соработка, интеракцијата меѓу релевантните субјекти, капацитетот за учење и за иновирање, нивото на развој на претпријатијата и на локалните институции. Во таа смисла, од аспект на сè она што ќе биде изнесено во овој труд, исто значење имаат производствените фактори и капацитетот за синергија и соработка меѓу економските субјекти; присуството на развиена инфраструктура и дифузијата на информации; достапноста на капитал (реален и финансиски) и процесите на колективно учење во креирањето на работната сила и во еволуцијатата на менаџерските стилови и во примената на нови технологии.

Докторскиот труд е сочинет од три независни, а сепак меѓусебно испреплетени дела, односно: преглед на современите теоретски пристапи во регионалниот економски развој и нивната улога во креирањето на новите развојни политики и стратегии; тековните состојби со регионалниот економски развој во Република Македонија, достигнувањата и предизвиците на политиката за региоален развој, вклучувајќи студија на случај за новите модалитети за поддршка на малите и

средни претпријатија; и улогата на новите партнерски форми на соработка во поттикнувањето на регионалниот економски развој.

Од теоретска гледна точка, во **првиот дел на овој труд** ќе бидат дефинирани современите теоретски пристапи, коишто придонесуваат за реafirмирање на регионалниот економски развој, а коишто потоа на авторот ќе му овозможат да спроведе анализа на динамиките на регионалниот економски развој во Република Македонија. Појдовна точка ќе биде согледувањето на последиците од т.н. концепциска еволуција на регионалниот економски развој којашто придонесе самиот концепт „развој“ да добие, освен економска, и поширока општествена политичка, социјална и еколошка димензија. Тргувајќи од теоретските концепти за институционализмот, социоекономијата, конкурентната предност, иновацијата, знаењето и учењето, како и одржливиот развој, ќе биде дефинирана рамката на клучни прашања кои треба да ги адресираат властите при своите обиди за поттикнување на регионален раст и развој преку креирање нови, алтернативни политики за регионален раст и развој. Притоа, како неоспорно битен аспект при формулирањето и имплементирањето на новите политики и стратегии ќе биде истакната важноста на поддршката на процесите за воспоставување на соодветна институционална структура, којашто преку континуирана адаптација на брзите промени ќе овозможи намалување на ризиците и ќе придонесе за навремено адресирање на предизвиците, креирајќи притоа поволни услови за економски развој. Исто така, следејќи ја логиката на модерното конципирање на регионалниот економски развој, потенцирано е дека новите политики мора да се фокусираат на поддршката на претприемништвото и на претпријатијата, на иновативните капацитети, учењето, креирањето на индивидуално и колективно знаење и негов трансфер, вмрежувањето и градењето на врски на доверба. Не помалку битен аспект, којшто ќе биде истакнат како битен при формулирањето на современите политики за регионален економски развој, ќе биде и одржливиот развој, којшто, и покрај низата лимитирачки фактори кои произлегуваат од потешкотиите при интегрирањето на трите димензии (социјалната, еколошката и економската), сепак има големо влијание врз политиките, а пред сè врз стратешките и плански документи за развој.

Имајќи го сето ова на ум, првиот дел од овој труд ќе понуди една модерна концепција на поимот регионален економски развој, којашто ќе претставува понатаму основа за анализата на политиката за регионален развој на Република Македонија, како и на различните воспоставени модели за поддршка на развојот, кои се релевантни според авторот во согледувањето на тековните процеси на регионален развој во Република Македонија.

Анализата на тековните состојби на политиката за регионален развој во Република Македонија којашто вклучува идентификација на сите нејзини достигнувања, како и формулација на препораки за адресирање на утврдените проблеми и тешкотии, ќе биде предмет на **вториот дел од овој труд**. Притоа, посебен акцент ќе биде ставен на разгледување на прашањето за потребата од подобрување на координацијата на секторските политики, подобрување на процесот на планирање на регионалниот развој, јакнење на институционалните капацитети за спроведување на политиката, поддршка на развојот на претпријатјата, а пред сè на малите и средните претпријатија.

Вториот дел од трудот ќе опфати и студија на случај којашто ќе го анализира искуството од воспоставувањето на регионални бизнис-центри во рамки на Центрите за развој на планските региони, искуство коешто, според видувањето на авторот, вреди да биде разгледано заради неговата битност во екстендирањето на опфатот на тековната политика за регионален развој, како и заради воведувањето на дополнителни начини за поддршка на главните двигатели на развојот во планските региони, односно малите и средни економски субјекти.

Со **третиот дел од овој труд**, којшто ќе ги изнесе практичните искуства од воспоставувањето на три партнерски модели за развој, базирани на мултисекторска регионална соработка, ќе биде потврдена тезата дека „меката“ поддршка за вмрежување преку која се овозможува полесен трансфер на информации и знаење, е од исклучителна важност во современиот регионален развој. Разгледувањето на регионалните „мрежи за соработка“ ќе овозможи концепциско заокружување на зачатите прашања во првиот дел од трудот, коишто ќе проверуваат и низ вториот дел од трудот, а коишто впрочем произлегуваат од тврдењето дека: растот и конкурентноста на регионот во денешното динамично

време се во директна корелација со изнаоѓањето нови пристапи за зголемување на нивото на соработка и на социјалниот капитал преку воспоставување на врски на доверба, креирањето на колективно знаење и негово аплицирање во процесите на планирање и имплементирање на мерките и активностите за регионален развој.

Целта на овој докторски труд е да покаже дека современите теоретски концепти и пристапи во регионалниот економски развој коишто се поврзани со: изнаоѓање на нови начини за поттикнување на претприемништвото и иновацијата, нови модули на поврзување на субјектите кои се присутни на територијата, поттикнување на процесите на учење и трансфер на знаење, воспоставување на врски на доверба и градење на социјален капитал, се круцијални за конципирањето на тековните политики и стратегии за регионален развој. Дополнително, од исклучително значење е корелирањето на современите сфаќања и перцепции за регионалниот економски развој со тековната политика за регионален развој на Република Македонија. Притоа неколку важни прашања на коишто авторот на овој труд ќе се обиде да одговори се: 1. Кои се современите теоретски пристапи кои може да понудат одговор за регионите во време на силни промени и континуирана несигурност? 2. Кои се реалните можности за нивно аплицирање во тековните политики и стратегии? 3. Кои се факторите кои придонесуваат за или ја попречуваат примената на современите пристапи во политиката за регионален развој на Република Македонија? 4. Кои нови концепти и пристапи се применети во случајот на Република Македонија? 5. Каква е улогата на партнерствата/соработките во процесите на регионален развој во Република Македонија?

ДЕЛ 1: НОВИ ТЕОРЕТСКИ ПРИСТАПИ И ЕВОЛУЦИЈА НА ПОЛИТИКИТЕ И НА СТРАТЕГИИТЕ ЗА РЕГИОНАЛЕН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

Вовед

Истовремено со менувањето на економскиот систем во насока на сè поголема глобализација, порастот на регионалните нерамномерности во однос на развојот, демографските промени, зголемувањето на нивото на несигурност, ризици, молскавично брзи економски, социјални, културни, како и значајните промени во животната средина, се појави и трендот за одново обмислување на регионалниот економски развој. Во услови на формирање и развој на глобална економија, во којашто се глобализираат производствените системи и пазарите, потребата од нови пристапи во регионалниот економски развој сè повеќе се интензивира. Процесот на глобализација особено ја потенцира улогата на регионите во националните економии, па заради тоа се зголемува и тенденцијата за разбирање на промените на регионално ниво, коишто се клучни за планирање и за спроведување на регионалниот економски развој. Фокусирањето на регионите и на нивните економии е од есенцијално значење за разбирање на конкурентноста на нациите во новата ера на глобализација и на структурни промени.¹ Регионот е повторно откриен како битен извор на конкурентна предност и како битна економска единица во глобализираната економија.²

Ваквото позиционирање на регионите, во центарот на економските развојни процеси во глобализираното општество, доведе до „зголемен притисок врз нив да ја подобрат нивната конкурентност, и во услови на константни шокови и ризици, со многу малку време да одговорат соодветно на нив, тие мора да бидат брзи и флексибилни, способни да се адаптираат на промените, но исто така да бидат и

---

¹ Porter, Michael.E.;The Competitive Advantage of Nations, MacMillan, New York, 1990; Dicken, Peter; Global Shift: The Internationalisation of Economic Activity, 2nd edition, Guilford Press, New York, 1992.

² Scott, Allen.J. Regions and the World Economy: The Coming Shape of Global Production, Competition and Political Order, Oxford University Press, Oxford, 1998; Cooke, P. Institutional Reflexivity and the Rise of the Region State, G.Benko и U. Strohmayer editors Space and Social Theory: Interpreting Modernity and Post-Modernity, Blackwell, Oxford, 1997.

проактивни во развивањето на стратегиите за идниот развој.³ Последователно на тоа, се појави потреба да се разберат суштинските промени кои доведуваат до развој на регионите и до подобрување на регионалните економски перформанси.

Денес, постои богата научната литература и многубројни емпириски опсервации насочени кон осознавање на круцијалните промени и фактори кои мора да бидат земени предвид при креирањето на соодветни политики коишто можат да го поддржат и да го ревитализираат регионалниот економски систем.

Во тој контекст, тргнувајќи од најскорешните теоретски и практични сознанија за регионалниот економски развој, ова истражување ќе биде насочено кон разгледување на прашањата поврзани со новите тенденции во теоретските согледувања за регионалниот економски развој, во процесот на планирање на регионалниот економски развој, како и современите идеи за создавање на поефикасни политики и стратегии за развој на регионите, чие успешно спроведување значи и успешно позиционирање на регионите во сè поконкурентната глобална економија на XXI век.

Овој дел од трудот ќе овозможи јасно согледување и појаснување на современиот регионален економски развој, и тој тргнува директно од променетиот контекст во кој регионалниот развој се одвива и од потрагата по алтернативни политики и стратегии кои треба да ги прифатат регионите. Ќе бидат разгледани прашањата кои се поврзани со современите трендови во теоретските пристапи во полето на регионалниот економски развој, современите пристапи во градењето на политиките и стратегиите, како и препораките за идните насоки во кои треба да се движат стратегиите за регионален економски развој.

Првиот дел е поделен на две поглавја. **Првото поглавје** е сочинето од современите теоретски пристапи (институционализмот, социоекономијата, одржливиот развој, конкурентната предност, иновацијата, знаењето и учењето) коишто го претставуваат 'рбетот на теоретската рамка. Замислено како преглед на најскорешните концепти и теоретски пристапи на регионалниот економски развој, првото поглавје има две главни цели. Од една страна, ќе послужи за утврдување

---

³ Robert J. Stimson, Roger R. Stough, Brian H. Roberts, Regional Economic Development, Analysis and Strategy, Springer, 2006.

на академската позадина на овие тези, а од друга страна нуди нов, разбирлив теоретски пристап за анализа на новите тенденции во креирањето на политиките и стратегиите за регионалниот економски развој.

Преку институционализмот, социоекономијата, знаењето, учењето и иновацијата, конкурентната предност, до одржливиот развој, преку селектирани клучни концепти ќе биде разгледана теоретската рамка кој ги обликува современите политики и стратегии за регионален економски развој. Притоа, мора да се потенцира дека не е цел на овој труд да нуди преглед на сите теории на регионалниот економски развој, туку тој има за цел, преку селективен пристап, да ги прикаже најскорешните теоретски пристапи, кои во време на силна глобализација и реструктурирање на економскиот систем, може да им помогнат на регионите да ја преземат улогата на двигатели на економскиот развој.

Овие нови теоретски пристапи, во контекст на комплексниот процес на глобализација, инспирираат нова теоретска перспектива која сè повеќе е позната како нова парадигма на регионалниот економски развој. Оваа нова парадигма за регионалниот економски развој е наменета да ги поттикне регионите да анализираат „кои фактори им овозможуваат конкурентност, како и на кој начин може да ги комбинираат ресурсите, компетенциите, средствата, човечкиот капитал и знаењето за да создадат поволни средини за новите економски развојни можности“.⁴

Речиси целото прво поглавје се заснова на една едноставна идеја: во време на сè поголема конкурентност и структурни промени, неопходно е да се зацврсти потрагата по пооддржливи пристапи во поттикнувањето на регионален економски развој којшто ги интегрира социјалните и амбиенталните вредности и каде што самите региони ја преземаат одговорноста за нивната иднина.

Во **второто поглавје** од овој прв дел, акцентот е ставен на неопходноста од креирање, но и имплементирање на ефикасни и ефективни политики за регионален економски развој, кои, на долгорочен план, ќе доведат до процес на самоорганизирање и приспособување, на улогата на ендегените фактори на регионалниот економски развој, кои ќе одговорат на неопходноста од брзи и

---

⁴ Stimson, Robert J.; Stough, Roger R.; Roberts, Brian H.; Regional Economic Development, Analysis and Strategy, Springer, 2nd edition, 2006: стр. 388.

флексибилни пристапи во потрагата по одржлив регионален економски развој којшто ја балансира потребата од конкурентност на регионите со заштитата на интересите на локалните интересни групи и на здравата животна средина. Во таа смисла ќе бидат разгледани влијанијата на современите теоретски сознанија врз скорешните трендови во политиките за регионален економски развој, односно еволуцијата на политиките во насока на фокусирањето на: нематеријалните фактори како квалитет на живот, 'социјален капитал'⁵ и 'доверба'⁶, кон инкорпорирање на принципите на одржливиот развој, кон иновацијата, како и кон нематеријалните ресурси, т.е. кон „знаењето како основен ресурс на современата економија и учењето како најбитен процес“⁷ на истата, кон 'конкурентната предност'⁸, односно, воопшто кон унапредување на капацитетот и способноста на регионот за подобро да ги искористи расположливите ресурси преку фокусирање на ендегените процеси и поттикнување на т.н. 'колаборативна предност преку партнерства и сојузи'⁹.

Второто поглавје е надополнето со анализа на можните идни насоки во коишто стратегиите за регионален економски развој треба да се движат, односно стратегии кои ќе одговорат на прашањата како да се „поттикнат локалните општества да почнат да развиваат определен степен на автономија и да заземаат проактивен став во врска со одржливиот развој и нивната сопствена економска, социјална и политичка иднина“¹⁰, „како да се генерира одржлив економски раст и вработување во претпријатија кои се поспособни да ги издржат предизвиците на глобалната економска средина“¹¹, како и стратегии кои ќе обезбедат насока за тоа како регионите да се справуваат и да менаџираат со ризиците, кои се чини стануваат се поинтензивни во оваа ера на несигурност и постојани промени, и кои „регионите не

---

⁵ Putnam, R.; The prosperous community: social capital and public life. *The American Prospect Spring*:35-42,1993.

⁶ Fukuyama, F; Trust: the social virtue and creation of prosperity. Free Press, New York, 1995.

⁷ Lundvall, B.A. и Johnson, B. The Learning Economy, *Journal of Industry Studies*, Vol.I 2:23-42, 1994 стр. 24.

⁸ Porter, Michael, Competitive advantage: creating and sustaining superior performance, New York Free Press, New York,1985.

⁹ Stimson, Robert J.; Stough, Roger R.; Roberts, Brian H., Regional Economic Development, Analysis and Strategy, Springer, 2nd edition 2006.

¹⁰ Pike, Andy; Rodríguez-Pose, Andrés и Tomaney, John; Local and Regional Development, Routledge, Oxon and New York, 2006, како и во Stimson, Robert J.; Stough, Roger R.; Roberts, Brian H., Regional Economic Development, Analysis and Strategy, Springer, 2nd edition, 2006: стр.19.

¹¹ Pike, Andy; Rodríguez-Pose, Andrés и Tomaney, John; Local and Regional Development, Routledge, Oxon and New York, 2006.

смеат да ги занемарат доколку сакаат да преживеат во конкурентниот свет на XXI век“¹².

Како целина, овој дел има за цел да даде придонес во справувањето со предизвиците со кои се соочуваат регионите во современата глобализирана економија, а во тој контекст разгледаните теоретски и концепциски контексти нудат рамка за креирањето на современите политики и стратегии.

---

¹² Stimson, R.J., Stough, R.R., Roberts, B.H. Regional Economic Development, Analysis and Strategy, Springer, 2nd edition, 2006: стр.395.

1.1. НОВИ ТЕОРЕТСКИ ПРИСТАПИ ВО РЕГИОНАЛНИОТ ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

Надоврзувајќи се на дискусијата од воведниот дел, во врска со новата парадигма за регионалниот економски развој, ова поглавје од трудот во центарот на своето внимание ќе ги има современите теоретски пристапи, како и најскорешните трендови и промени во полето на регионалниот економски развој кои доведоа до негово целосно повторно обмислување.

Имено, последниве три децении, се обележани со тенденцијата за инкорпорирање на квалитативната димензија на развојот во теоретските пристапи за регионалниот економски развој. Наспроти традиционалната квантитативна димензија, т.е. растот на БДП, зголемување на бројот на вработени, привлекување на инвестиции и сл.; современите тенденции во регионалниот економски развој се фокусираат и на економската, социјалната и еколошката одржливост, односно на формата на раст, на квалитетот на работните места, одржливоста на инвестиции итн., со што квалитативната димензија добива сè поголемо внимание.¹³ Последователно на тоа, најкарактеристичен елемент на промените во теоретските пристапи за регионалниот економски развој е признавањето дека економскиот развој има пошироки цели од едноставното поттикнување на раст, односно, регионалниот економски развој, чиишто „традиционални цели се зголемување приходите и содавање повеќе работни места, сега добива поширока димензија и неговата цел станува подобрување на квалитетот на животот воопшто.“¹⁴

Новите форми на регионалниот економски развој се разгледуваат во поширокиот општествен концепт бидејќи „економскиот развој е во нераскинлива врска со општествената средина во која се одвива.“¹⁵ Така, современиот

---

¹³ Повеќе за квантитативната и квалитативната димензија на регионалниот развој во Pike, Andy; Rodríguez-Pose, Andrés и Tomaney, John; *Local and Regional Development*, Routledge, Oxon and New York, 2006, како и во Robert J. Stimson, Roger R. Stough, Brian H. Roberts, *Regional Economic Development, Analysis and Strategy*, Springer, 2006.

¹⁴ Morgan, K. *Sustainable Regions: governance, innovation and scale: European Planning Studies* 12(6): 871-889, 2004.

¹⁵ Heilbroner R. E.; Milberg, W.; *The Making of Economic Society*, Pearson, 1998, стр. 164

регионален економски развој добива политичка, економска, социјална и еколошка димензија.

Пред да започнеме со разгледување на теоретските пристапи во современиот регионален економски развој, ќе биде од особено значење прво да се дефинира поимот регионален економски развој. Иако, воопшто, не е лесно да се пронајде една единствена дефиниција на регионалниот економски развој, сепак во контекст на оваа обнова на теоретските пристапи, со којашто го отворивме ова поглавје, и од аспект на овој труд, каде што ќе биде разгледуван регионалниот економски развој и од квантитативен, но и од квалитативен аспект, ќе биде прифатена мултидимензионалната дефиниција на регионалниот економски развој предложена од Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough и Roberts 2006), според која:

„Регионалниот економски развој е примена на економските процеси и ресурси кои му се достапни на еден регион, којшто резултира со одржлив развој, со посакувани економски резултати за регионот и којшто е во согласност со вредностите и очекувањата на претпријатијата, населението и посетителите.“ (стр. 6)

Ваквата дефиниција ќе биде корисна во понатомошното излагање во овој труд, односно при анализирањето на факторите коишто ги поддржуваат и ги олеснуваат процесите на квалитативна и квантитативна промена на териториите на регионите и кои може да го поддржат одржливиот регионален економски развој.

Тргувајќи од оваа појдовна точка, овој дел од трудот, ќе се сконцентрира на прикажување на некои од современите теоретски пристапи за разбирање и за објаснување на регионалниот развој за кои се смета дека извршиле клучно влијание во модерниот регионален економски развој и, следствено на тоа, во креирањето на соодветните развојни политики и стратегии.

Круцијалните концепти во современата литература за регионалниот економски развој придаваат особено битно значење на „институциите и ендогениот регионален раст и развој; структурните агломерации; регионалните системи на иновација; институционалната густина; организациската моќ и контрола;

претприемништвото и социјалниот капитал.¹⁶ Во таа смисла, Гарлик, тејлор и Плумер (Garlick, Tualor и Plummer, 2001)¹⁷ предлагаат три перспективи на современиот регионален економски развој:

- *Првата перспектива*, според која регионалната конкуритивност може да се постигне само преку бизнис-претпријатија кои функционираат во рамките на регионот или преку национални политики и програми, а не преку координирана мобилизација на сите специфичности на самиот регион. Во оваа смисла регионалната конкуритивност се должи на постоење на неопходна маса на „слободен пазар“, конкурентни претпријатија и институции коишто функционираат како рационални учесници со стандардни правила (Porter, 1998 Krugman 1995). Во успешните региони најчесто има концентрација на: според Саксенијан (Saxenian 1994) „high-tech“ фирми, според Armstrong 2001 индустрии базирани на знаење и според Florida 1995, 2002 креативен човечки капитал. Според оваа перспектива, успешноста на регионалниот економски развој е условено од присутноста на ефективни институции (Amin 1999), како и ИКТ технологија, наука, технолошки паркови, универзитети (Porter 1998, Saxenian 1994) бизнис-агломерации, како кластерите и мрежите (Porter 1998, 2000; Cooke 1996), како и информативни центри како алатки преку кои претпријатијата и институциите може да ја поттикнуваат конкуритивноста на регионот.

Присуството тие структури и процеси за Гарлик, Тејлор и Плумер (Garlick, Tualor и Plummer 2001) е битен катализатор на развојот на регионот. Според овој пристап поттикнувањето на регионалниот развој е доаѓа од горе и е условено од институциите кои го олесуваат учењето на нови вештини, ја обезбедуваат инфраструктурата и регионалните информациски системи, програми за поддршка на бизнис-секторот и ги поттикнуваат мрежите од претпријатијата и од институциите. Сепак, мора да се истакне дека само институциите со своите активности не се доволни за регионален развој.

---

¹⁶ Stimson, R.J., Stough, R.R., Roberts, B.H. Regional Economic Development, Analysis and Strategy, 2006: стр.34.

¹⁷ S.Garlick, M. Taylor, P. Plummer An enterprising approach to regional growth: Implications for policy and the role of vocational education and training, NCVET (National Council for Vocational Education Research, Australian National Training Authority, Adelaide, 2007.

- Според *втората перспектива*, регионалниот раст се должи на нешто „помеки“ фактори коишто се поврзуваат со динамиката на регионалните „milieu“ кои вклучуваат социјален капитал (Putnam 1993), доверба (Fukuyama 1995), „learning regions“ (Maskell, Eskelinen & Hannibalsson 1998), и организациска култура, норми и правила (Hodgson, 1998). Според овој пристап степенот во кој локалните агенции (со своите надворешни претпоставени институции) ќе се потпрат на ендегените ресурси и ќе ги мобилизираат зависи од организациската култура, нормите и правилата во самата институција.

Во институционалниот пристап, успешните регионални економии зависат од комплексни процеси на интеграција – од доверба, реципроцитет и лојалност коишто го создаваат социјалниот капитал. Тие вклучуваат размена на информации, идеи и иновации, градејќи на овој начин знаење преку процес на „situated learning“. Овој пристап го истакнува значењето и улогата на „learning regions“ и институционалното присуство – или како што Амин (Amin) 1999 го нарекува „institutional thickness“.

- Третата перспектива ги отфрла тврдењата дека развојот на регионите е верзија на националните економии само на пониска скала, ниту пак едноставна агломерација од конкурентни фирми, ниту пак е само резултат на институционалниот „decision making“. Регионите се натпреваруваат меѓу нив врз основа на широк спектар и единствена мешавина од ендегени економски, социјални, природни, историски, културни и човечки атрибути (Maillet 1995; Reich 1991; Kanter 1995; Plummer & Taylor 2001a, 2001b; Martin & Tyler 2003; Taylor 2003). Во зависност од овие атрибути, односно од искористувањето на нивниот полн потенцијал, регионите се разликуваат помеѓу себе. Од 'претприемачкиот капацитет' на човечкиот капитал на регионите зависи дали „креативните идеи ќе ги претворат во резултати користејќи ги атрибутите и вештините во идентификување на пазарот, процена на ризиците, упорност, пристап до финансии за развој, планирање

на бизнис итн.“¹⁸ Овие сеприсутни, но скриени способности, може да бидат активирани на регионално ниво преку времени коалиции каде што идеите, а не линеарниот процес на мислење, енергијата и ресурсите се соединуваат за да создадат конвергентни регионални насоки. Како што Плумер и Тејлор (Plummer & Taylor 2001a, стр.12) истакнуваат „создавањето на претпријатијата не ја создава 'претприемачката култура', туку 'културата' е таа која ги зближува луѓето да создаваат, одново да создаваат, да ги обликуваат и екстендираат коалиции кои се обидуваат да ги искористат можностите за бизнис...“ Тоа не е одбирање и поддржување на победници, туку создавање форуми каде што потенцијалните членови на коалицијата може да се сретнат и да создадат идеи– луѓе од малите претпријатија, корпоративниот сектор, јавниот сектор и локалната заедница.

Земајќи ги како основа овие три перспективи на современиот регионален економски развој, во понатамошното излагање на ова поглавје ќе бидат разгледани гледиштата на: *институционализмот* којшто ги истакнува улогите на формалните и неформалните институции во процесот на регионалниот економски развој, каде што ќе бидат инкорпорирани и прашањата за *лидерството и претприемништвото* и неговата улога; на *социоекономијата*, со посебен акцент на социјалниот капитал, на мрежите; на *учењето, знаењето и иновацијата*; на *конкурентната предност* на регионите којшто ја објаснува улогата, динамиката и конкурентноста, поттикнувајќи го притоа потенцијалот на *индустриските кластери*; на *одржливиот развој* во чии рамки се објаснува еден поинаков, долгорочен и со сè помалку негативни ефекти регионален економски развој.

Разбирањето на факторите и механизмите за развој, коишто ги предлагаат овие теории, е основа за утврдување на современите политики и стратегии за регионален економски развој, кои ќе бидат разгледани во второто поглавје од првиот дел на овој труд.

---

¹⁸ Garlick, S. Taylor, M. Plummer, P.; An Enterprising Approach to Regional Growth: Implications for policy and the role of vocational education and training, 2007, стр. 16.

1.1.1. Институционализмот и регионалниот економски развој

Процесот на развој и економските активности во регионите се изведуваат од страна на припадници на дадени општества коишто имаат своја култура, како и свои форми и механизми на организација. Специфичните карактеристики на регионите го условуваат нивниот развој во текот на времето.¹⁹ Оттаму регионалниот економски развој не може да биде разгледуван надвор од средината во којашто се одвива.

Институционализмот го насочува своето внимание кон специфичните форми на институционални организации кои се основа на причините за развој и кон објаснување на условите кои може да го потпомогнат или да го забават процесот на развој во регионите²⁰ и се концентрира на фактот дека посебностите на секој регион и неговите ендогени капацитети се основа за регионалната компетитивност.²¹ Економските активности, кои се дел од општествениот контекст и не може да бидат разгледувани надвор од него, се вградени во мрежи од интерперсонални врски коишто пак или се базираат на доверба и соработка, или пак не.²² Институциите во најширока смисла претставуваат структури на општествени правила на поврзани постојани начини на однесување и процедури.²³ Институциите се тие коишто ги поставуваат правилата за функционирање на едно општество и коишто преку правила ги определуваат начините на човечката интеракција.²⁴ За Норт (North 1991)²⁵ институциите се човечки ограничувања кои ги уредуваат политичката, економската и социјалната интеракција. Институциите се „социјални врски“ кои ги обликуваат производствените активности, консумирањето

---

¹⁹ Sunley, P Urban and Regional Growth in Barnes T.J. and Sheppard E. (editors) A Companion to Economic Geography, Oxford: Blackwell, 2000.

²⁰ Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J.; Local and Regional Development, Routledge, 2006: стр. 91.

²¹ Maskell 1998 цитиран во Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J.; Local and Regional Development, Routledge, 2006.

²² Amin, A.; An Institutional Perspective on Regional Economic Development, Institutions and Governance, Economic Geography Research Group Seminar, Department of Geograpy, London 1998.

²³ Lavoie D.E. (ed.), Expectations and the Meaning of Institutions: Essays in Economics by Ludwig Lachman, Rutledge, New York, 1994.

²⁴ North, D.C.: Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge University Press, New York. 1992 Стр.3.

²⁵ North, D.C: Institutions The Journal of Economic Perspectives, Vol. 5, No. 1. (Winter, 1991), 97-112, стр.97.

и размената;²⁶ кои ја утврдуваат суштината, а не само границите на социјалниот живот;²⁷ и кои помагаат да се намали несигурноста во интеракциите меѓу луѓето.²⁸

Институциите кои го определуваат однесувањето на дадените субјекти на територијата може да бидат *формални*, како закони, правилници и сл., или пак *неформални* како кодекс на однесување и сл. Според Пуке, Родригез-Посе и Томанеј (Пуке, Rodriguez-Pose и Tomaneu 2006) постојат: *формални институции*, како организации, администрација; и *неформални институции*, како традиција, обичаи, навики и сл. И обата типа институции ја создаваат средината во којашто треба да се одвива развојот, а којашто е условена од социјалните врски, норми и рутини, како и од социологијата на интеракциите во регионалните економски мрежи. Природата на инситуционалните фактори и степенот до кој тие ја ограничуваат или пак ја потпомагаат активноста за потрага по можности, всушност го условуваат процесот на акумулација на капитал, а како резултат на тоа економскиот развој на градовите и на регионите.²⁹

Институционалистичката мисла, според Родригез Посе (Rodríguez Pose)³⁰ го разгледува значењето на институциите во процесот на регионалниот економски развој, како и улогата која ја играат тие во:

1. намалувањето на производствените трошоци;
2. поттикнување на претприемачката активност;
3. регулирање на опортунистичкото однесување на определени економски оператори и санкционирање на девијантното однесување;

---

²⁶ Setterfield M., "A model of institutional hysteresis", *Journal of Economic Issues*, XXVII, 3, September 1993, 755-774, стр. 756.

²⁷ Hodgson, G.M. *Economics and Institutions: A Manifest for a Modern Institutional Economics*, Polity Press, Cambridge, 1988 стр.134.

²⁸ North, D. C. *Institutions, Institutional Change and Economic Performance*. Cambridge University Press, Cambridge, Massachusetts, 1990, стр.3-4.

²⁹ Barquero, V.: *Endogenous Development. Networking, innovation, institutions and cities*. Routledge Studies in Developmental Economics, Taylor & Francis Group, London and New York, 2002 стр.12.

³⁰ Според Rodríguez Pose, A. 1999 (*Instituciones y desarrollo economic; Ciudad y Territorio Estudios Territoriales* 31(122) стр.775-784) проучувањето на институциите во процесот на регионалниот економски развој може да се групира на две главни насоки во размислувањата: нова институционална економија претставена најмногу од North (1990) и социоекономијата на новата институционална социологија (Granovetter и Swedberg 1992, Grabhner 1993). Во последниве години се бележи дека двете насоки се развиваат во еден посебен теоретски правец.

4. унапредување на формите на стабилна координација меѓу операторите којашто придонесува за поголем степен на кооперативност, во фаворизирање на создавањето на мрежи;
5. стимулирање на интеракцијата меѓу субјектите кои се присутни на територијата.

Институциите ја создаваат средината во којашто треба да се одвива регионалниот економски развој со намалување на ризиците и на несигурноста и преку поттикнување на довербата во економските врски.³¹ Според овој пристап институциите претставуваат движечка сила кон регионалниот економски развој коишто треба да се менуваат континуирано и да еволуираат во зависност од потребите коишто се манифестираат на територијата. Нивна основна улога е да создадат соодветни услови за економски развој и да работат на нивно одржување во текот на времето.

Институционалната организација лежи во коренот на причините за раст и за развој на регионите. Таа мора да биде доволно комплексна за да може да придонесе за зголемување на конкурентноста на регионот. Постоенето на комплексна мрежа од врски меѓу претпријатијата, образовните и истражувачките центри, стопанските комори и другите трговски здруженија и локалните власти, овозможува полесно зацврстување на позицијата економските оператори и зголемување на нивната конкурентност. Регионалниот економски развој е посилен онаму каде што има покомплексен и поразвиен институционален систем, и обратно, недостатокот или пак лошото функционирање на институционалната мрежа го отежнуваат процесот на развој. Според Сторпер (Storper, 1997)³² силното институционално присуство може да ја олесни размената (којашто инаку би била многу поскапа, и во однос на времето и во однос на финансиските средства) меѓу економските оператори. Исто така, соодветните институционални структури може да придонесат за поголема доверба меѓу и економските оператори и да го гарантираат исполнувањето на договорните обврски меѓу нив. Според Амин (Amin

---

³¹ Pike, Andy; Rodríguez-Pose, Andrés и Tomaney, John; Local and Regional Development, 2006, стр. 91

³² Storper M. The Regional World: Territorial Development in a Global Economy, Guilford, London, 1997.

1998)³³, изворите кои го поддржуваат регионалниот економски развој, а посебно кластерското поврзување на економските субјекти се локалните социјални, културни и институционални уредувања на една територија, додека според Стоуг (Stough, 2001)³⁴ институциите го помагаат процесот на регионален економски развој, а играат особено голема улога во создавањето на регионални системи на иновација преку децентрализирани, ендогени политики. Блејкли (Blakely 1994), истакнува дека за процесот на регионален економски развој е особено битно да постои соодветна институционална структура која ќе има капацитет да ги менаџира и да ги финансира регионалните или локалните стратегии за развој и на тој начин да овозможи имплементација на плановите и активностите. Следствено на тоа, сосема е јасно што „градењето на институционалните капацитети станува фундаментален фактор во регионалниот економски развој“³⁵, а научната дебата го насочува своето внимание кон создавање на т.н. „инфраструктура за учење“ и „региони на учење“.³⁶

Сепак, треба да се води сметка за степенот до кој интервенираат институциите во процесите на регионалниот економски развој, бидејќи, како што истакнуваат Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough и Roberts, 2006) институциите може да придонесат позитивно за зголемување на растот и развојот на регионите, меѓутоа, исто така, иако од една страна институциите може да влијаат позитивно (преку намалување на трансакциските трошоците, градењето на доверба и сл.), тие, исто така, може да влијаат и негативно (во даден момент намалените приноси се задржуваат и поради тоа трошоците за институционалните ограничувања се зголемуваат и почнуваат да црпат од или пак да ги намалуваат бенефитите), така што „идеалната ситуација би била да постои доволно силен

---

³³ Amin, A.; An Institutional Perspective on Regional Economic Development, Institutions and Governance, Economic Geography Research Group Seminar, Department of Geography, London 1998.

³⁴ Stough, Roger R. Endogenous Growth Theory and the Role of Institutions in Regional Economic Development во Johansson B., Karlsson Ch., Stough R.R., Theory of Endogenous Regional Growth, editors Johansson B., Karlsson Ch., Stough R.R., Springer, Berlin, 2001.

³⁵ Stimson, Stough, и Roberts Regional Economic development, Analysis and Planning Strategy, 2006, цитат стр.326. Слободен превод на авторот.

³⁶ Simmie 1997 и OECD 2000 како што цитирани во Stimson R.R. и Stough, R.J., A New Model Incorporating Leadership and Institutional Factors as Mediating Variables in Regional Endogenous Growth, European Regional Science Association, Annual Conference, Porto, 2004: стр.12.

институционален систем за да се обезбедат придобивки, но не премногу силен за тие да се ограничат или пак да се намалат.³⁷

1.1.1.1. Лидерство и претприемништво

Во тесна врска со институциите и нивното влијание врз процесот на регионалниот економски развој е и прашањето за *лидерството* како „посебна институционална варијабла којашто е релативно моќна и може да го придвижи и да го промени корпусот на институционалниот систем којшто го поддржува регионалниот економски систем и ја одржува неговата функционалност“.³⁸ Иако за многу автори не постои разлика меѓу институциите и лидерството³⁹ и тоа претставува основна карактеристика на институциите, а не различна варијабла, Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006) го третираат лидерството, заедно со претприемништвото (кое ќе биде разгледано во понатамошниот текст од овој труд) како засебен фактор „под чии насоки и водство се менуваат или пак успешно се адаптираат другите институции како вредноста, културата, уставите, законите, нормите и неформалните практики“⁴⁰ (тврдење кое ќе биде прифатено во овој труд) и под чии насоки се овозможува брза промена во согласност со потребите кои ги диктираат брзите промени на условите.

Лидерството има многу дефиниции. Гарднер (Gardner 1990)⁴¹ го дефинира како „чин на убедување или пример по кој индивидуите (или групата) ја наведува групата да постигнува дадени цели кои се посакувани од лидерот или пак се посакувани и од лидерот и од неговите следбеници“. За Бенис и Нанус (Bennis и Nanus, 1991)⁴² лидерството „креира и создава институции кои може да ги поттикнат (индивидуите) да ги задоволат нивните потреби, избира цели и визии кои се

---

³⁷ Stimson, Stough, и Roberts Regional Economic development, Analysis and Planing Strategy, 2006, цитат стр.326. Слободен превод на авторот.

³⁸ Ibid. цитат стр.327. Слободен превод на авторот.

³⁹ North 1990, Storper and Scott 1992, Putnam et al. 1993.

⁴⁰ Stimson, Stough, и Roberts Regional Economic development, Analysis and Planing Strategy, 2006, (2006) цитат стр.327. Слободен превод на авторот.

⁴¹ Gardner j.W. On Leadership,. The Free Press, New York, 1990, стр. 1. Слободен превод на авторот.

⁴² Bennis J. and Nanus, Leaders: Strategies for Taking Charge, Harper and Row Publishers, New York, 1991, стр. 218, како што цитиран во Stough, Roger R. Engogenous Growth Theory and the Role of Institutions in Regional Economic Development, 2001, стр. 34.

засноваат на клучни вредности на работната сила и создава општествена архитектура која ги поддржуван и ги придвижува следбениците кон повисок степен на свесност. “

Де Сантис и Стоуг (De Santis и Stough, 1997) го дефинираат лидерството како чин при кој мотивирани луѓе мобилизираат (со или против други) економски, политички, психолошки и други ресурси за да ги поттикнат, предизвикаат и да ги задоволат мотивите на своите следбеници.⁴³

Сепак, од економска гледна точка, лидерството не се заснова на традиционални хиерархиски врски меѓу лидерот и следбеникот, туку на врска на соработка. Во регионалниот економски развој на лидерството вообичаено се гледа не како „главна улога“, туку како „колаборативна“ активност.⁴⁴ Во таа смисла Стоуг (Stough, 2001: стр. 35) го дефинира лидерството како „тенденција на заедницата да соработува во рамките на најразличните сектори за подобрување на економските перформанси на регионот“. Во продолжение, за разлика од порано кога одлуките се носени од засебни индивидуи, денес одлуките се носат од повеќе засегнати страни кои работат заедно за постигнување на дадена цел преку т.н. „поделена моќ“.⁴⁵

Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006), земајќи ја предвид неопходноста од соработка меѓу различните субјекти, како и колективната димензија на лидерството, ја предлагаат следнава дефиниција која се чини ги опфаќа најбитните црти на лидерството и утврдува дека тоа, всушност, е претставено од аспект на регионалниот економски развој:

„Лидерството за регионалниот економски развој не се заснова на традиционалните хиерархиски врски, туку е засновано на колаборативна врска меѓу институционалните

---

⁴³ DeSantis M. Stough R. Modeling Leadership in Regional Economic Development, Working Paper, Institute of Public Policy, George Mason University, 1997.

⁴⁴ Heenan and Bennis, 1999 како што цитирани во Stimson R.J., Stough R.R, Salazar M. Leadership and Institutional Factors in Endogenous Regional Economic Development, Investigaciones Regionales n.007, Asociacion Espanola de Ciencia Regional, Alcala de Henares, Espana, стр.23-52.

⁴⁵ Концепт кој според Bryson and Crosby 1992 стр.13 претставува „споделени способности во рамките на интеракцијата меѓу субјектите за понатамошно постигнување на нивните одвоени или заеднички цели“.

субејкти од јавниот, приватниот и општествениот сектори – и е базирано на взаемна доверба и соработка.“ (стр. 328)

Регионалното лидерство е особено битно за регионалниот економски развој, посебно во време на брзи глобални промени, пред сè од технолошка природа, кои од регионите, посебно од институциите, бараат голема флексибилност за брза адаптација на промените. „Регионите без организации кои ќе функционираат како лидери нема да постигнуваат оптимални резултати и ќе имаат потешкотии во адаптирањето на релативно брзите промени.“⁴⁶ Затоа лидерството добива улога на „катализатор (по можност автокатализатор)“⁴⁷ којшто ја води промената за адаптација и ја обезбедува одржливоста на регионалниот економски систем во услови на промени на регионалниот контекст.

Имајќи ја предвид таквата круцијална улога на лидерството во процесот на регионалниот економски развој Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006: стр. 328 –329) ги утврдуваат карактеристиките на добро лидерство во регионалниот економски развој, а тие се: лидерство кое може да ги препознае и да ги предвиди проблемите, особено оние кои се закануваат дека може да ја нарушат ‘рамнотежата’; лидерство коешто поттикнува соработка и консензус меѓу различните интересни групи; кое го води процесот на развојот на стратегијата за развој; поттикнува учество во имплементацијата на стратегијата; ја поттикнува намената на вишокот институционални ресурси за стратешките цели; и има потреба од мониторинг на имплементацијата за процена на напредокот.

За да биде успешно во контекст на регионалниот економски развој, „лидерството мора да поседува *претприемачки карактеристики*“.⁴⁸ За Стимсон и Стоуг (Stimson и Stough, 2004) и Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006), кои се повикуваат на идеите на Шумпетер (Schumpeter, 1934) и

---

⁴⁶ Stough, Endogenous Growth Theory and the Role of Institutions in Regional Economic Development, 2001, стр. 46 Слободен превод на авторот.

⁴⁷ Како што дефиниран од Stough. Endogenous Growth Theory and the Role of Institutions in Regional Economic Development, 2001 и Stimson, Stough, и Roberts Regional Economic development, Analysis and Planing Strategy, 2006.

⁴⁸ Stimson R.R. и Stough, R.J., A New Model Incorporating Leadership and Institutional Factors as Mediating Variables in Regional Endogenous Growth, стр.13.

Крајзнер (Krizner, 1973), еден регион може да се смета како претприемачки доколку лидерството ги покажува следниве карактеристики:

- Лидерството верува во промена и има иницијатива за да ги поттикне промените за да може да се соочи со компетитивните предизвици и да продолжи да напредува.
- Лидерството умее да ги утврди можностите и да презема иновативни идеи за да ја подобри или да ја адаптира регионалната средина на предизвиците преку „нови комбинации“ или иновации во институционалните аранжмани.⁴⁹

Претприемачките карактеристики, според Џосип (Jessop, 1998)⁵⁰ можат да се постигнат преку: користење на методи за создавање на специфични предности за производство на добра / услуги или други урбани активности за да ја променат економската база на градот (пр. технологии, агломерации и сл.); воведување на нови типови урбани места или простори за производство, услужни дејности, конзумирање, живеење (пр. интелегентни градови, мултикултурни градови, креативни градови и сл.); рedefинирање на урбаната хиерархија и/или менување на позицијата на даден град во неа (пр. регионални излези); изнаоѓање нови извори на снабдување за да се подобри конкурентната предност (пр. привлекување на инвестиции, преквалификација на работна сила и сл.); отворање нови пазари (преку преместување во нови области и/или преку менување на просторната поделба на потрошувачка преку подобрување на квалитетот на населението и посетителите).

Според Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006: стр.327) лидерството и претприемништвото се оние делови од институциите кои имаат потенцијал за да се менуваат бргу и со тоа да овозможат динамика за приспособување на променетите услови. Тие се неопходни карактеристики кои регионите мора да ги поседуваат за да можат да успеат во време на глобални промени на економски и политички план, како и други промени. Денес, во

---

⁴⁹ Jessop B. “The narrative of enterprise and the enterprise of narrative: place marketing and the entrepreneurial city“ во Hall.T.Hubbard P (eds) The entrepreneurial city: geographies of politics, regime, and representation. John Wiley&Sons, Cichester, 1998, стр. 84-85 и Jessop B. и Sum N-L, An entrepreneurial city in action: Hong Kong’s emerging strategies in and for (inter) urban competition. Urban Studies. Vol.37 (12): стр.2290.

⁵⁰ Ibid. стр. 85

најкреативните региони се бележи јасно лидерство од страна на креативни поединци и во приватниот и во јавниот сектор.⁵¹ Новите предизвици со кои се соочуваат регионите и потребата да бидат конкурентни во глобализираната економија можат да бидат успешно пресретнати само со „силно лидерство и ефективни институции кои го охрабруваат и олеснуваат претпримништвото“.⁵²

1.1.2. Социоекономијата и регионалниот економски развој

Во тесна врска со институционалистичкиот пристап во регионалниот економски развој е и социоекономскиот пристап. Социоекономскиот пристап се насочува кон проучување на различните локални карактеристики и економските способности на регионите – автохтони и ендогени – коишто се третираат како основа за развој и создавање и воспоставување на локалната и регионалната конкурентност.⁵³ Социјалниот контекст во којшто се одвиваат економските активности несомнено влијае врз нивниот обем и интензитет. Имајќи ја предвид улогата на социјалните и културните фактори во регионалниот економски развој, овој дел од трудот ќе се сконцентрира на појаснување на варијаблите социјален капитал и доверба и на нивната улога во процесот на регионалниот економски развој.

Социјалниот капитал е релативно нов концепт којшто добива сè поголемо значење во полето на регионалниот економски развој. Теоријата на социјалниот капитал во голема мера се базира на анализата на улогата на социјалните и културните фактори во регионалниот економски развој⁵⁴, односно како социокултурните карактеристики на локалната заедница го условуваат економскиот развој и дали тие ги поддржуваат економските активности или пак не.

---

⁵¹ Rees John, Technology and Regional Development: Theory Revisited во Johansson B., Karlsson Ch., Stough R.R., Theory of Endogenous Regional Growth, Springer, Berlin, 2001 Слободен превод на авторот.

⁵² MGuirck PM, Winchester HPM, Dunn KM, On losing the local in responding to urban design: the Honeysuckle redevelopment. New South Wales. Во: Hubbard P, Hall PH (eds) The entrepreneurial city: geographies of politics, regime, and representation. John Wiley&Sons, Cichester, 1998, стр. 110, како што цитиран во Stimson, Stough, и Roberts 2006: стр. 330.

⁵³ Maskell.P., Eskelinen H., Hannibalson I., Malmburg A., Vatne E. Competitiveness, Localized Learning and Regional Development 14 (3): 271-287, 2002.

⁵⁴ Armstrong, Martin и Taylor, Jim; Regional Economics and Policy, Oxford Blackwell, 2000 стр.295.

Социјалниот капитал може да се дефинира како збир од вредности којшто ја условува интеракцијата меѓу институциите, луѓето, мрежите на врски коишто се воспоставуваат меѓу различните социјални субјекти и степенот на кохезија во општеството, односно социјалниот капитал функционира како спојка на целото општество.

Коцептот социјален капитал е најмногу популаризиран во деведесеттите години од страна на социолозите Џејмс Колеман и Роберт Путнам (James Coleman, Robert Putnam), коишто се сметаат за пионери во анализата на социјалниот капитал. Според Колеман (Coleman, 1990)⁵⁵ социјалниот капитал во основа се состои од општествената организација, којашто го олеснува постигнувањето на целите коишто не би биле постигнати во спротивно без таква општествена организација, или пак би биле постигнати, но со поголем трошок. Путнам (Putnam, 1993) смета дека основната идеја во теоријата за социјалниот капитал е важноста на социјалните мрежи коишто продуцираат придобивки за оние кои им припаѓаат на тие мрежи (интерни придобивки) и индиректно за индивидуите или групите коишто не им припаѓаат на тие мрежи, но имаат воспоставено определени врски со нив (екстерни придобивки). На иста линија со дефиницијата на Путнам (Putnam) е и Морган (Morgan, 1997)⁵⁶ според кој социјалниот капитал се однесува на начините на социјалната организација, како што се: мрежите, нормите и довербата коишто ја олеснуваат координацијата и соработката за взаемна корист.

Поради комплексноста на овој концепт, мошне често неговата примена се разликува во зависност од дисциплината во која се применува (економија, социологија, антропологија, политички науки и сл.). Од економски аспект, концептот на социјалниот капитал се однесува на „нематеријалните фактори во развојот како што се институциите, мрежите и довербата“⁵⁷, т.е. од когнитивните елементи, од начините на кои луѓето размислуваат и се однесуваат, од културата, капацитетот за акумулација на иновациите и од индивидуалното и колективното учење⁵⁸. За

---

⁵⁵ Coleman, James Samuel: *Foundations of Social Theory*; Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.

⁵⁶ Morgan, Kevin. “The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal“ *Regional Studies* 31(5): 1997, стр. 491-503.

⁵⁷ Stimson, Stough, и Roberts *Regional Economic development, Analysis and Planning Strategy*, 2006, цитат стр.321. Слободен превод на авторот.

⁵⁸ За продлабочување на концептот „колективно учење“ (collective learning) може да се погледне Camagni R., Capello R. (2002), “Milieux Innovateurs and Collective Learning: From Concepts to Measurement” , in Acs Z., de

економистите социјалниот капитал е капитал од норми, навики и врски коишто ја олеснуваат размената, иновацијата и, следствено на тоа, социјалниот развој.⁵⁹

Според Путнам (Putnam, 1993) концептот на социјален капитал има три компоненти: морални обврски и норми, социјални вредности (пред сè доверба) и социјални мрежи. Според него социјалниот капитал ја потпомага реализацијата на економските активности, односно социјалниот капитал е елемент којшто влијае на подобрување на ефикасноста во воспоставувањето на економските врски, и не само тоа, социјалниот капитал не само што го олеснува процесот на економски развој туку тој служи и како база за економски развој во ситуации кога другите форми на капитал недостасуваат или пак воопшто не постојат (на пример: физичкиот капитал, технолошкиот, човечкиот, претпријатијата и сл.).

Од аспект на овој труд битно е да се анализира врската меѓу социјалниот капитал и регионалниот економски развој, како и примената на социјалниот капитал во политиките и стратегиите за регионален економски развој. Социјалниот капитал е битен за регионалниот економски развој од следниве аспекти:

- *Социјалниот капитал ги намалува трансакциските трошоци во регионалниот систем* (трансакциите кои се засноваат на доверба и споделени норми се вообичаено поефикасни и чинат помалку отколку правните договори и мониторирањето, и далеку поефективни од оние на државата, (Putnam, 1993) Според Малецки (Malecki, 1998)⁶⁰ трансакциските трошоци се намалуваат поради воспоставување на систем на генерализиран реципроцитет и поедноставувањето на пазарните трансакции преку воспоставување на норми и санкции во рамките на кои се одвива економската размена, надминувајќи ги легислативните институционални практики за пазарни трансакции).
- *Социјалниот капитал го олеснува преносот на знаење и размената на информациите, и ја поттикнува иновацијата во регионалниот*

Groot H. e Nijkamp P. (eds.), The Emergence of the Knowledge Economy: A Regional Perspective, Springer Verlag, Berlin, стр.15-45.

⁵⁹ Camagni R. "Uncertainty, social capital and community governance: the city as a Milieu", in R. Capello, P. Nijkamp (eds.), Urban dynamics and growth: advances in urban economics, Amsterdam, Elsevier, 2004, стр. 121-152.

⁶⁰ Цитиран во Stimson, Stough, и Roberts Regional Economic development, Analysis and Planing Strategy, 2006, цитат стр.321.

систем Социјалниот капитал е особено битен за пренос на некодифицирано или премолчено знаење, коешто по природа потешко се пренесува.⁶¹ Социјалниот капитал игра активна улога во интерактивното учење и последователно во стимулирање на иновациите.⁶²

- *Социјалниот капитал ја поттикнува ефективноста на институциите во регионалниот систем* (врската меѓу социјалниот капитал и институциите на регионално ниво е потврдена со емпириската студија на Путнам (Putnam) и др. (1993)⁶³ според која регионите од северниот дел на Италија во споредба со оние од јужниот, и покрај еднаквата институционална поставеност, се повеќе развиени, бидејќи социјалниот капитал е поразвиен во овие региони).
- *Социјалниот капитал може да ја стимулира акумулацијата на човечкиот капитал* (Во општествата со висок степен на доверба претпријатијата најчесто најмуваат кадар којшто има соодветна едукативна класификација).

Прашањето на *довербата* во рамките на социјалниот капитал го третираат повеќе автори⁶⁴. За Путнам (Putnam, 1993) довербата е извор на социјален капитал којшто ја поддржува динамиката во економскиот систем. Колеман (Coleman, 1988)⁶⁵ смета дека системот на взаемна доверба е битна форма на социјалниот капитал на којшто може да се засноваат идните обврски и очекувања. Фукујама (Fukuyama, 1996)⁶⁶ пак, смета дека социјалниот капитал произлегува од и е функција на

---

⁶¹ Storper, M., The regional world: territorial development in a global economy. New York: Guilford Press, 1997.

⁶² Morgan, Kevin. The Learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal, 1997.

⁶³ Putnam RD, Leonardi R, Nanetti R. Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy. Princeton: Princeton University Press; 1993.

⁶⁴ Fukuyama 1992, 1995; Saxenian 1994; Coleman (1988); Sunley 2000; Baron, Field, Schuller 2000, Maskell 2002, Pyke, Rodriguez-Pose и Tomaney 2006 и др.

⁶⁵ Coleman, J. S.; Social Capital in the Creation of Human Capital, American Journal of Sociology, Vol. 94, Supplement: Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, 1988.

and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure, pp. S95-S120.

⁶⁶ Fukuyama, Francis (1996), Confianza (trust), las virtudes sociales y la capacidad de generar prosperidad, Madrid, Atlántida.

довербата. Бас (Baas, 1997)⁶⁷ го поврзува социјалниот капитал со формите на владеење и со културните експресији, како и со однесувањата коишто прават општеството да биде во поголема мерка кохезирано и кои придонесуваат општеството да биде нешто повеќе од збир од индивидуи. Армстронг и Тејлор (Armstrong и Taylor, 2000) пак, истакнуваат дека клуч за добар социјален капитал е довербата.

Во средините во коишто се воспоставуваат врски базирани на доверба се зголемува нивото на соработка за да се споделат трошоците и ризиците, за размена на информациите, решавање на проблеми⁶⁸, додека пак, спротивно на тоа, во средините каде што има низок степен на доверба постојат врски базирани на недоверба и постои потреба од формални договори коишто ги уредуваат трговските размени.⁶⁹ За Грановетер (Granovetter, 1985)⁷⁰ социјалните врски се пресудни за воспоставување на однос на доверба во економските активности. Според Фукујама (Fukuyama, 1996) само општествата со високо ниво на општествена доверба можат да создаваат флексибилни претприемачки организации коишто можат да учествуваат успешно на глобалниот пазар.

Испитувањето на врската меѓу социјалниот капитал, од една страна и регионалниот економски развој, од друга, е доста сложена и тешка задача, бидејќи „меките, нематеријални фактори е тешко да се измерат и да се квантифицираат и често се невидливи за официјалните извори на податоци“.⁷¹ Сепак, постојат повеќе студии на случаи⁷² коишто потврдуваат дека социјалниот капитал влијае врз регионалниот економски развој. Така, на пример, истражувањето на Путнам (Putnam, 1993)⁷³ коешто се обидува да го објасни различниот степен на развој на

---

⁶⁷ Baas, S. Participatory institutional development, Conference on Sustainable Agriculture and Sand Control in Gansu Desert Area, 1997; <http://www.worldbank.org/poverty/acapital/index.htm>

⁶⁸ Saxenian, AnnaLee.. Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1994.

⁶⁹ Pike, Andy; Rodríguez-Pose, Andrés и Tomaney, John; Local and Regional Development, 2006, стр. 92.

⁷⁰ Granovetter, M. “Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness.” *American Journal of Sociology* 91:481–510.

⁷¹ Sunley, P; Urban and Regional Growth in Barnes T.J. and Sheppard E. (editors) A Companion to Economic Geography, Oxford: Blackwell, 2000.

⁷² Flora (1997), Johnson (1998), Helliwell и Putnam (1995); Knack и Keefer (1997); Narayan, и Pritchett (1997), Boschma (1999), Rupasingha (2000,2002) и др.

⁷³ Повеќе информации околу ова истражување може да се најдат во “Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy“ од Putnam, Robert, во соработка со Robert Leonardi и Rafaella Y. Nanetti, Princeton University Press, 1993.

регионите во Италија коишто имаат исто институционално и правно уредување. Putnam (Putnam) објаснува дека различното ниво на развој во регионите од северот и регионите од југот се должи на три фактора: различниот степен на *доверба* меѓу социјалните субјекти, различните *норми на однесување* и различното ниво на *асоцијативност* (односно членување во здруженија и сл.). Според добиените резултати „*граѓанскиот ангажман*“ (степен на идентификација на граѓаните со интересите на заедницата во која живаат) – основна компонента на социјалниот капитал е многу поприсутен во северот отколку во југот на земјата. Според него, граѓаните кои живеат во регионите од северот имаат поголема тенденција да членуваат во најразлични форми на здруженија кои се насочени кон подобрување на условите во заедницата во која живеат.

Друго истражување, коешто се концентрира на поврзаноста на социјалниот капитал со економските успеси, е истражувањето на Нарајан и Притчет (Narayan и Pritchett, 1997)⁷⁴, кои во студија за степенот на асоцијативност и економските перформанси на руралните домаќинства во Танзанија откриваат дека семејствата со повисоки приходи се оние кои имаат повисок степен на учество во колективни организации, и чиј социјален капитал, акумулиран преку тоа учество, им овозможува најразлични придобивки.

Емпириското истражување на Нак и Кефер (Knack и Keefer)⁷⁵, спроведено на примерок од 29 развиени земји, потврдува дека социјалниот капитал има мошне битна улога во економските перформанси. Според овие автори социјалниот капитал може да се мери преку индикаторот *доверба* којшто го дефинираат како „процент на луѓе кои веруваат дека поголемиот дел од луѓето се луѓе од доверба, луѓе на кои може да им се верува, и, индикаторот *граѓански норми* коишто се однесува на степенот во кој луѓето живеат во согласност со граѓанските норми за соработка (искреност на плаќање на даноци и други јавни давачки и сл.) Според добиените резултати, довербата и граѓанските норми се посилни во држави со повисоки и приближни приходи, со институции кои се раководени од чесни и

---

⁷⁴ Narayan D.; Pritchett L. (1997) “Social capital: evidence and implications“ од за Светската банка.

⁷⁵ Knack S.; Keefer P. (1997), Does Social Capital Have an Economic Pay Off? A Cross-country Investigation, Quarterly Journal of Economics 112 (4).

одговорни лица, население со повисок степен на образование и етнички хомогена популација.

Сепак, социокултурните фактори се мошне тешко мерливи, меѓутоа нивното постоењето во дадена средина се чини дека придонесува за придвижување на економските процеси и зголемување на компетитивноста. Симсон, Стоуг, Робертс (Stimson, Stough, Roberts, 2006) го истакнуваат примерот на регионот Емилиа Ромања во Италија каде што постоењето на кооперативен и конструктивен дух меѓу малите и средни претпријатија и институциите, којшто се создава благодарение на високиот степен на доверба, а како последица на тоа и на социјалениот капитал, придонесува за зголемена компетитивност на регионот. Оттаму „регионите со висок степен на социјален капитал и доверба се покомпетитивни бидејќи можат да се адаптираат побргу на промените коишто го карактеризираат современиот економски развој.“⁷⁶

Во тесна врска со социјалниот капитал се и *мрежите*, како „интермедијарни и институционализирани форми на социјални организации коишто се базираат на кооперативност и можен взаемен бенефит“ (Cooke and Morgan, 1998)⁷⁷. Мрежите се како јазли од индивидуи, групи, организации коишто ги поврзуваат взаемните вредности, визии, идеи и други аспекти од човечката интеракција. Според Путнам (Putnam, 1993) густите мрежи во заедницата ги поттикнуваат нормите за реципроцитет, ја олеснуваат комуникацијата и ја засилуваат довербата, што резултира со соработка меѓу граѓаните за постигнување заеднички бенефит. За Колеман (Coleman, 1988) преку мрежите се репродуцира наследената шема на односите бидејќи индивидуите имаат тенденција да го зачуваат социјалниот капитал. Според Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, Roberts, 200) мрежите се синџири од комуникација меѓу луѓе коишто пренесуваат, примаат, насочуваат и дисперзираат информации и знаење меѓу луѓето.

Регионалните економски системи сè повеќе се базираат на меѓузависности коишто се имплементираат преку економските мрежи. Од повеќето различни форми на мрежи, особено значење за регионалниот економски развој имаат *мрежите на*

---

⁷⁶ Stimson, Stough, и Roberts Regional Economic development, Analysis and Planing Strategy, 2006, стр. 322.

⁷⁷ Цитирани во Pike, Andy; Rodríguez-Pose, Andrés и Tomaney, John; Local and Regional Development, 2006 стр.92.

здруженија. Стопанските комори, индустриските здруженија, разни професионални организации, клубови и сл. се примери од т.н. „стари економски мрежи“⁷⁸ коишто, главно, се користат за споделување информации од определени бранши, за професионален развој итн. Протоколот на информации во ваквите мрежи е бавен и тешко се контролира. Од друга страна, под влијание на глобализацијата и информатичките технолошки достигнувања, се оформуваат „новите економски мрежи“ кои имаат и глобални и локални карактеристики, кои може да бидат врзани за еден простор, но може и да не се просторно врзани.⁷⁹ Тие се понеформални, отворени и не се просторно ограничени. Новите мрежи на здружување се сметаат за катализатори за создавање на можности за економски развој преку најразличните начини за собирање и дифузија на информациите, и се особено битни за поттикнување на иновацијата. Мрежите се битни елементи на стратешката инфраструктура за развој во новата економија, бидејќи тие се меѓу пазарите и потрошувачите, вклучувајќи комплексна низа од врски меѓу претпријатијата.

Мрежите влијаат, главно, на намалување на цените, зголемување на достапноста на информациите, пред сè за сегашните и за потенцијалните трговски партнери. Го прошируваат потенцијалниот пазар, овозможуваат полесна идентификација и санкционирање на девијантното однесување, го забрзуваат протоколот на информации за добрите практики, олеснувајќи ја дифузијата и имитацијата.⁸⁰ Мрежите може да имаат позитивен ефект и во економското оживување на старите индустриски региони, па во таа смисла Кук и Морган (Cooke and Morgan 1998)⁸¹ истакнуваат дека поттикнувањето на мрежите е утврдено како насока за раст и во просперитетните и во старите индустриски региони.

Впрочем од сето горенаведено може да се заклучи дека довербата, мрежите, односно социјалниот капитал (на чие дефинирање треба сè уште да се работи, претставува една од најкритичните варијабли во современиот економски равој⁸²)

---

⁷⁸ Stimson, Stough, и Roberts Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006, стр. 342.

⁷⁹ Ibid.

⁸⁰ Camagni R. “Uncertainty, social capital and community governance: the city as a Milieu”, in R. Capello, P. Nijkamp (eds.), Urban dynamics and growth: advances in urban economics, Amsterdam, Elsevier, 2004, стр. 121-152.

⁸¹ Цитирани во Pike, Andy; Rodríguez-Pose, Andrés и Tomaney, John; Local and Regional Development, 2006 стр. 94.

⁸² Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006 цитат стр. 347.

влијаат на создавање на поволна клима за функционирање на регионалната економија, па заради тоа тие мора да бидат третираны и како значајни детерминанти во процесот на планирање на регионалниот економски развој

1. 1. 3. Иновација, знаење и учење и регионалниот економски развој

Третото стојалиште на новата теоретска регионална мисла ги истакнува иновацијата и учењето како клучен фактор за динамичната конкурентност на регионите. Како што истакнуваат Родригез-Посе и Томанеј (Пуке, Rodriguez-Pose и Tomanej 2006: стр. 95) „иновацијата, знаењето и учењето во последно време стануваат централни идеи во објаснувањето на локалниот и регионалниот економски развој“.

Во ек на силна глобализација, при што се бележи силна интеграција на националните и на регионалните економии во глобалната економија, особено се истакнува потребата и значењето на локалниот контекст за „учење и иновација кое на регионите им овозможува да развијат и да ја одржат нивната конкурентност преку користење на веќе постоејните потенцијали, но и преку создавање нови можности“.⁸³ Со тоа регионите се соочуваат со уште еден предизвик, а тоа е да развиваат посебни капацитети за да можат да станат центри на учење и иновација. Имајќи ги предвид овие варијабли (иновацијата, знаењето и учењето), развојот се поставува во тесна врска со капацитетот и способноста на регионот да ги произведува, да ги апсорбира и да ги користи иновациите и знаењето преку процесот на учење.

1.1.3.1. Иновација и регионални системи на иновација

Иновацијата, сватена во широка смисла, која вклучува производ, процес и организациска иновација во претпријатијата, а пред сè како социјална и

---

⁸³ Amin, A. An Institutional Perspective on Regional Economic Development, Paper presented at the Economic Geography Research Group Seminar ‘Institutions and Governance’, Department of Geography UCL, London, 1998: стр. 11.

институционална иновација на ниво на индустрија, регион и нација, добива сè поголемо значење во економскиот развој.⁸⁴

Теоретските пристапи за иновацијата во регионалниот економски развој тргнуваат и се надградуваат на тенденциите за премин од конципирањето на иновацијата како линеарен модел, кон нејзино конципирање како интерактивен процес⁸⁵ и социјален процес. Интерактивниот модел на иновација ја истакнува интерактивната и повторливата природа на иновацијата меѓу институциите помеѓу блиску поврзани стадиуми на развој.⁸⁶ Капацитетот за креирање на иновација не е линеарен процес, туку синтеза од дејствување на повеќе субјекти, ресурси (а како најбитен ресурс – информациите), структури, институции, релации, или воопшто општествена средина, што го создава природниот локус на „системите на иновација“⁸⁷ во кој функционираат претпријатијата. Овој пристап, кој е под силно влијание на институционализмот и социоекономијата, третира во претходната точка, ја третира иновацијата како социјален процес којшто се случува во услови на разновидност на географска институционална поставеност.⁸⁸

Според Ховелс и Вуд (Howells и Wood, 1993)⁸⁹ интерактивната концепција на иновацијата ја истакнува интеракцијата меѓу корисниците и произведувачите на знаење преку просторно блиска колокација и/или олеснување преку информациски и комуникациски технологии. Поради тоа регионалните контексти се особено битни за објаснување на иновацијата и перформанси. Некои региони се јасно поиновативни и поспособни за произведување и за адаптирање на иновациите, отколку други, што се рефлектира и во нивните различни нивоа на

---

⁸⁴ Morgan K., *The learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal* стр.492 во *Regional Studies* 31, стр. 491-503, 1997

⁸⁵ Ова е особено битно да се подвлече, бидејќи процесот на иновација во минатото е дефиниран како линеарен процес којшто се однесува на еднонасочен тек на идеи и знаење во јавните и приватните организации, од почетна идеја преку дизајн и развој до производство и продажба. Повеќе на оваа тема може да се прочита во Morgan Kevin, *The learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal*, 1997.

⁸⁶ Pike, Andy; Rodríguez-Pose, Andrés и Tomaney, John; *Local and Regional Development*, 2006, Local and Regional Development, 2006: стр. 96.

⁸⁷ Lundvall 1992 е првиот кој дава поширока дефиниција на „националниот систем на иновација“ вклучувајќи ги сите аспекти на институционалната структура, кои дејствуваат на најразличен начин, а кои влијаат на стекнувањето, акумулацијата на знаењето, неговата примена и истражувањето на новитетите, кои заедно со организациите кои се директно вклучени во процесот на иновација, ги создаваат националните системи на иновација.

⁸⁸ Wolfe D.A. and Getler M. *Innovation and social learning: Institutional Adaptation in an Era of Technological Change*. Basingstoke: Palgrave Macmillian, 2002.

⁸⁹ Howells, J. and Wood, M.: *The global isation of production and technology*. Pinter, London 1993.

регионален динамизам.⁹⁰ Оттаму, наспроти концептот на национален систем на иновација, во годините на интензивирање на глобализацијата, се појавува концептот „регионален систем на иновација“, кој за првпат е споменат од Хилперт (Hilpert, 1991)⁹¹ и Морган (Morgan, 1992). Како го зголемува степенот на глобализација економскиот систем, (а последователно на тоа се зголемува и интензитетот на конкуритивност меѓу претпријатијата), интеракциите меѓу претпријатијата во специфичните територијални контексти се одвиваат сè повеќе на регионално ниво, отколку на национално ниво.⁹²

Концептот „регионален систем на иновација“ е релативно нов и првите теоретски сознанија за негово објаснување датираат од почетокот на деведесеттите години од минатиот век, додека пак неговата примена во политиките и стратегиите за регионален економски развој е уште поскорешна. Според Ашејм и Исаксен (Asheim и Isaksen, 1997)⁹³ неговото актуализирање е поврзано со појавувањето на кластерите на индустриска активност, како и интензивирањето на регионалните иновационски политики во кои регионот се истакнува како најсоодветно ниво за поддржување на економијата на учење која се базира на иновација.

Концептот „регионален систем на иновација“ нема една општоприфатена дефиниција, меѓутоа, вообичаено, според Долореукс (Doloreux, 2003)⁹⁴, под овој концепт се подразбира „збир на взамно дејствување на приватниот и јавниот интерес, формалните институции и другите организации, кои функционираат во согласност со организациските и институционалните уредувања и врски, а кои се погодни за создавање, користење и дисеминација на знаење“. Според Кук, Боекхолт и Тодлинг (Cooke, Boekholt и Tödtling, 1998)⁹⁵ регионалниот систем на иновација вклучува производствена структура која е всадена во институционална

---

⁹⁰ Armstrong, Martin и Taylor, Jim; *Regional Economics and Policy*, 2000.

⁹¹ Hilpert, U. *Regional innovation and decentralization: High-tech industry and government policy*. Routledge, London and New York, 1991.

⁹² Devet, 1993.

⁹³ Asheim, B.T. and A. Isaksen (1997), *Localisation, Agglomeration and Innovation: Towards regional Innovation Systems in Norway?* *European Planning Studies*, 5, 3: 299-330.

⁹⁴ Doloreux, David; *Regional Innovation Systems in the Periphery: The Case of the Beauce in Québec (Canada)*, *International Journal of Innovation Management* Vol. 7, No. 1, Imperial College Press 2003 стр. 67-94.

⁹⁵ Cooke, P., Boekholt, P., Tödtling, F. 2000 *The governance of innovation in Europe*. London: Pinter.

Cooke, P., Uranga, M.G., Etxebarria, G. *Regional Systems of Innovation: an Evolutionary Perspective*. *Environment and Planning* 1998, A, 30: 1563-1584.

структура, каде што претпријатијата и другите организации се систематски вклучени во интерактивно учење. Оттаму, иновацијата во основа е географски процес, а поттикнувањето на иновација е поддржано од регионалните заедници кои делат заедничка база на знаење.⁹⁶ Процесот на регионална иновација е директно условен од тој збир од взаемно испреплетени институции, социјални врски, норми, вредности и тој зависи од иновациската активност меѓу претпријатијата, создавањето на знаењето и нивно ширење од страна на организациите кои се присутни во регионот, како: универзитети, тренинг-центри, агенции за поддршка на иновациите, како и општо од иновациската култура која ја поддржува еволуцијата на претпријатијата низ времето сл.

Во процесот на иновација особено се истакнува регионалниот контекст, односно „регионот е местото каде што се одвива економската интеракција и иновација“.⁹⁷ Утврдувањето на регионот, како најбитно место на иновацијата, произлегува директно од утврдувањето дека следниве концепти: „кластерите“ (Porter, 1998), „milleux innovateurs“ (Aydalot, 1986; Camagni 1996) и „learning regions“ (Florida 1995)⁹⁸, „се однесуваат на територијални контексти и интермедијарно ниво на администрација“⁹⁹. „Интермедијарните институции имаат особено битна улога во намалување на несигурноста и координирањето на колективните дејства во експлицитно општествениот и географски процес на иновација“.¹⁰⁰ Од оваа гледна точка, битно е да се истакне дека интермедијарните институции се тие кои мора да ја поттикнуваат интеракцијата меѓу „иновативните актери, т.е. меѓу претпријатијата и универзитетите или истражувачките центри, или помеѓу малите start-up претпријатија и големите претпријатија.“¹⁰¹

Од аспект на економскиот развој, регионот директно зависи од неговата способност да создаде ресурси, но и процеси за иновација. Во таа насока, овој труд

---

⁹⁶ Asheim, B.T. and A. Isaksen (1997), Localisation, Agglomeration and Innovation: Towards regional Innovation Systems in Norway? *European Planning Studies*, 5, 3: 299-330.

⁹⁷ Storper, 1997.

⁹⁸ Panozzo Fabrizio L'innovazione nella governance regionale. Esperienze di "Nuova Regolazione Pubblica" in prospettiva europea FrancoAngeli, 2007, стр.26.

⁹⁹ Cooke, P.: *Regional Innovation Systems, Clusters, and the Knowledge Economy*. Industrial and Corporate Change, Oxford University Press, Oxford, 2001, 10(4), 945-974.

¹⁰⁰ Pike, Andy; Rodríguez-Pose, Andrés и Tomaney, John; *Local and Regional Development*, 2006: стр. 97.

¹⁰¹ Cooke, P.: *Regional Innovation Systems, Clusters, and the Knowledge Economy*. Industrial and Corporate Change, Oxford University Press, Oxford, 2001, 10(4), 945-974.

го истакнува особено значењето на нематеријалните ресурси, како акумулација на знаење, „know how“ вештините и нивната примена која се одвива, главно, во ограничени географски средини, и битноста на општествените врски и довербата меѓу субјектите, како неопходни варијабли во процесот на создавање и ширење на иновацијата меѓу сите субјекти кои функционираат во тој систем.

Регионалниот систем на иновација е широко прифатен пристап бидејќи овозможува да се истакне важноста на регионите како места на економска и технолошка организација, како и за да се рефлектираат политиките и мерките насочени кон поттикнување на иновациските капацитети во регионите.

Современите трендови во регионалниот економски развој се сè повеќе насочени кон економија базирана на знаење, така што „капацитетот на регионите за поддршка на процесите на учење и иновација е утврден како клучен извор за конкурентна предност“. (Storper, 1997, Cooke и Morgan, 1998)

Иновацијата, како и учењето и акумулацијата на знаење се нови идеи при објаснувањето на современиот регионален развој, и како такви тие играат особено битна улога во стратегиите и политиките за регионален економски развој, како што ќе биде разгледано во понатамошниот текст од овој труд.

1.1.3.2. Учењето и регионалниот економски развој, региони на учење, агилни и паметни региони

Регионите преку своите капацитети за учење можат да се адаптираат на новите услови кои ги обликува глобалзираниот економски систем. Преку учењето тие може да ги антиципираат идните можности, но и потенцијалните проблеми, и во согласност со тоа да ги конципираат регионалните политики и стратегии за економски развој.

Како што Морган (Morgan, 1997) забележува дека економијата се наоѓа во постојана состојба на учење, а Флорида (Florida, 1995 стр. 528) истакнува дека модерната економија „влегува во нова ера на создавање на знаење и континуирано

учење, каде што територијалниот контекст игра битна улога, а следствено на тоа регионите стануваат фокална точка за создавањето на знаењето и учењето¹⁰², а потоа продолжува:

„преминот кон капитализам кој се базира на знаење ги надминува засебните бизнис и менаџмент стратегии на претпријатијата. Тој вклучува развој на нови инпути и поширока инфраструктура на регионално ниво којашто одделните претпријатија и производствените комплекси од претпријатија можат да ја обликуваат. Суштината на оваа економска трансформација ги прави регионите клучни економски единици во глобалната економија.“ (стр. 531)

И наспроти очекувањата дека глобализацијата ќе значи крај за регионите, сепак се покажа дека токму регионите имаат одлучувачка улога во глобалната економија. Колку регионите ќе успеат во такви услови на „зголемена несигурност и нестабилност на современиот капитализам, каде што има постојана потреба од иновација во општествена средина која се менува постојано, и во која постојано има технолошки промени, промени во комуникациските и информациските системи“¹⁰³, зависи од нивната конкурентна предност, т.е. од способноста да се потпираат на „ендогениот капацитет да произведуваат знаење и ефективно да го користат, како и да ја поттикнуваат иновацијата“.¹⁰⁴

Всушност, глобализацијата јасно наметнува конкурентност меѓу регионалните производствени системи, а успехот на регионите не зависи само од факторите на производството туку од мноштво на фактори кои ја поттикнуваат и ја создаваат иновацијата. За да учествуваат успешно во овие нови услови, регионите мора да станат „региони на учење“, односно тие мора да ги прифатат „принципите на создавање на знаење и постојано учење“.¹⁰⁵ Знаењето е основен ресурс во современата економија, а учењето е најбитен процес“.¹⁰⁶ Според Кук и Морган

---

¹⁰² Florida R. Toward Learning Region, Futures, 1995, Vol.27, 5:527-536.

¹⁰³ Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J.; Local and Regional Development, 2006: стр.98.

¹⁰⁴ R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006 стр.335.

¹⁰⁵ Florida R. Toward Learning Region, Futures, 1995, Vol.27, 5:527-536 стр.532.

¹⁰⁶ Lundvall, B.A and Johnson, B., “The learning economy”, Journal of Industry Studies, Vol. 1, No. 2,

(Cooke и Morgan, 1998)¹⁰⁷ учењето се конципира како колективен, социјален и географски процес којшто предизвикува промена кај поединецот или пак кај способноста на организацијата. „Учењето е процес на стекнување и трансформација на знаењето што дозволува трајна адаптација во услови на несигурност кои ги наментува средината.“¹⁰⁸

Регионите како клучни единици во економијата на знаење и економијата на учење¹⁰⁹, како што беше погоре споменато, мора да се насочат кон континуирано учење и да станат „региони на учење“.

Иако постојат повеќе различни дефиниции на овој концепт, во овој труд ќе биде прифатена воопштената дефиниција на Флорида (Florida, 1995: 528) според која „регионот на учење“

„...функционира како колектор и складиште на знаење и идеи, и обезбедува основна средина или инфраструктура која ја олеснува размената на знаење, идеи и учење. Регионите на учење се сè повеќе битни извори на иновација и економски раст, и се двигатели на глобализацијата.“

Колку ќе биде успешен процесот на учење во рамките на регионот, зависи од повеќе фактори. Можеби најбитен фактор, кој директно влијае на капацитетот на регионите за учење, е „застапеноста на 'интелигентни' луѓе и институции, односно вештини и професионални профили на пазарот на трудот, волуменот и квалитетот на тренинзите и обуките на најразлични нивоа, интензитетот на врските меѓу училиштата, универзитетите, индустриите, квалитетот и диверзитетот на истражувањата, научната и технолошката база, достапноста на интермедијарните центри за информирање меѓу економските агенти и нивната поширока средина.“¹¹⁰

December 1994.,. 23-42., 1994 стр. 24.

¹⁰⁷ Cooke P., Morgan K The Associational Economy: Firms, Regions and Innovations, Oxford University Press, Oxford, 1998.

¹⁰⁸ Maillat D., Kebir L., The Learning Region and Territorial Production Systems in Theories of Endogenous Regional Growth edited by Johansson B., Karlsson Ch. And Stough R.R, Springer, Berlin 2001 стр.260.

¹⁰⁹ Концептот „економија на учење“ наспроти “економија на знаење“ е „подинамичен и овозможува да се истакне способноста за учење и за ширење на базата на знаење, па затоа Maillat и Kebir, 2001 предлагаат негова примена.

¹¹⁰ Amin, A.; An Institutionalist Perspective on Regional Economic Development, 1998: стр.11-12.

Друг фактор од кој зависи учењето, се мрежите од здруженија кои беа споменати во претходните делови. Мрежите на здруженија, како средишта на социјална интеркација меѓу различни субјекти, каде што има висок степен на доверба, поради нивната структура и природа, овозможуваат лесен проток на неформални информации и знаење. Овие форми на меѓузависности ги сочинуваат според Пуке, Родригез-Посе и Томанеј (Пуке, Rodriguez-Pose и Tomanej, 2006: 99) „релациските предности кои им овозможуваат на локалитетите и регионите способност за учење и за развивање единствени конкурентни црти кои може да се репродуцираат тешко, а кои се потребни за добивање на предност пред силите на имитација во глобализираната економија.“¹¹¹

Во блиска врска со концептот „регион на учење“, Стимсон, Стоугх и Робертц (Stimson, Stough и Roberts, 2006) го предлагаат и концептот „агилен регион“¹¹² којшто означува регион со способност за брза реакција. Способноста на регионот да учи (т.е. да постане „регион на учење“) зависи од неговата „инфраструктура на учење“.¹¹³ Елементите на регионалната инфраструктура за учење според Стимсон, Стоугх и Робертц (Stimson, Stough и Roberts, 2006) се:

- Технологија и инфраструктура на знаење.
- Информациска и телекомуникациска технологија.
- Транспортна инфраструктура.
- Институционална инфраструктура (универзитети, бизнис-мрежи, различни поврзувања меѓу бизнис-секторот, владите и универзитетите).
- Густа бизнис-мрежа.
- Ефективна информативна структура.

---

¹¹¹ Во контекст на можноста за имитација треба да се има предвид дека преку постојано преземање на најдобрите практики, со конвергенција и приближување на позициите на два различни региони, постои ризик конкурентната предност на регионот да се стесни.

¹¹² Концептот „агилен регион“ е предложен врз основа на работата на Jin, D. J. и Stough, R. R во Agile cities: the role of intelligent transportation systems in building the learning infrastructure for metropolitan economic development, in Technology and Society Technical Expertise and Public Decisions, 1996:448-456 и во Learning and learning capability in the Fordist and Post Fordist age: an integrative framework. Environment and Planning A 30, 1998: 1255-1278.

¹¹³ Simmie 1997, OECD 2000, цитирани во Stimson, Stough и Roberts, 2006 Regional Economic development, Analysis and Planning Strategy, 2006, стр.335.

- Постоене на агилни регионални власти.

Супериорната инфраструктура на учење овозможува ефективно создавање на знаење, негова трансформација, синтеза и ширење. Таа освен што се потпира на т.н. тврди фактори (како транспорт, телекомуникации и технолошки сектори), се потпира и на меки фактори, како институционални поврзувања и средини на доверба кои овозможуваат ефективна соработка во процесот на создавање на знаењето, трансформацијата, синтезата и на ширењето. Супериорната инфраструктура не значи само ефективност во учењето и иновацијата, туку значи ефективност во намалувањето на трансакциските трошоци за водење на бизнис и во создавање на знаењето, трансформацијата, синтезата и ширењето.

Исто така, „агилниот регион поседува и ‘агенти на учење’, како на пример поединци, претпријатија, владини агенции, волонтерски организации и универзитети, кои имаат богато знаење и се супериорни во поглед на нивните способности за учење“.¹¹⁴ Тие се меѓусебно поврзани, така што ги трансакциските трошоци за создавање на знаењето, трансформацијата, синтезата и ширењето се многу мали.

Агилниот регион се карактеризира и со повеќе различни врски: крос-секторски (меѓу бизнис-секторот), крос-функционални (меѓу бизнис-секторот, владините агенти и универзитетите) и крос-просторни врски (во и низ регионот). Постоенето на овие врски овозможува воспоставување на врски на доверба, ефективно информирање и проток на знаење, договори за соработка– вклучувајќи и конзорциуми и сл. Поврзувањето на горенаведените начини резултира со намалување на трансакциските трошоци и зголемена размена и ширење на знаењето, а со тоа и зголемување на компетенциите и способностите за учење воопшто на регионот.

Исто така, во контекст на учењето и капацитетот на регионите за следењето и присвојувањето на успешните практики и искуства е и концептот „паметен регион“.¹¹⁵ „Паметните региони“ ги мониторираат најдобрите практики од другите

---

¹¹⁴ Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006, стр.335.

¹¹⁵ Дискусијата за „паметни региони“ и паметна инфраструктура се базира на Stimson, Stough и Roberts, 2006 Regional Economic development, Analysis and Planing Strategy, 2006: стр. 337-339.

региони, ги адаптираат нивните искуства на сопствените локални услови, и како такви ги користат за да станат поконкурентни. „Конкурентноста не значи дека регионите треба да дејствуваат во изолираност, туку значи тие да научат да го прошират и да го максимизираат потенцијалот на ресурси со цел да развијат конкурентна позиција во рамките на дистрибутивната мрежа и во мрежата на доставувачи и во производствениот и во услужниот сектор“.¹¹⁶ Имено, станува збор за инфраструктура којашто „ја олеснува примената и адаптацијата на технолошката промена“.¹¹⁷ „Паметната инфраструктура“, исто така, е насочена кон поддршка на економски, социјално и еколошки одржлив регионален развој. Смилор и Вакелин (Smilor и Wakelin, 1990) за паметната инфраструктура наведуваат дека подразбира: талент, технологија, клима и 'know-how', со јавна политика која има влијание во тоа како ќе бидат искористени овие клучни фактори за промовирање на технолошки и иновациски дизајн, и производство со додадена вредност. Институциите (јавни, приватни и интермедијарни) имаат централна улога во паметната инфраструктура за олеснување на 'innovative milieu'.

Всушност, клучниот аспект на паметната инфраструктура е тоа што таа обезбедува „нови и поефикасни начини за комбинирање на инпутите / ресурсите за претпријатијата и другите организации и воопшто за сите индустриски сектори и за намалување на трансакциските трошоци и зоглемување на продуктивноста“.¹¹⁸

Успешните примери од определени региони јасно истакнуваат колку е големо значењето и постоењето на системите на иновација или „регионите на учење“, како на пример: Силиконската долина, Емилиа Ромања, Баден Вуртемберг и Рута 128, јасно алудираат на потребата од разбирање на процесот на учење и создавање на соодветна инфраструктура која ќе го поддржи тој процес стекнува сè поголемо значење во теоретските пристапи, но и во практиката за регионален економски развој, бидејќи како што истакнуваат Џин и Стоуг (Jin и Stough, 1996) „процесот на учење, како и способноста за учење не се само концепти кои ја истакнуваат способноста на регионот за брза реакција, туку во поширока смисла тие се клучни

---

¹¹⁶ Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006, стр.337.

¹¹⁷ Ibid.

¹¹⁸ Ibid. стр.339.

концепти во 'новата организациска парадигма' во светската економија која се базира на знаење", а во која регионите мора да го заземат своето место.

1.1.4. Регионална конкурентност, конкурентна предност и кластери

Конкурентноста претставува особено битна тема во современата економска наука и сè повеќе преовладува мислењето дека „нациите и регионите мора да бидат поконкурентни за да преживеат на новиот пазар којшто е доминиран од глобализацијата и новите информатички технологии“. ¹¹⁹ Прашањето за конкурентноста станува клучен елемент и во теоретските пристапи на современиот регионален економски развој, како и во конципирањето на политиките и стратегиите.

Паралелно со мислењето на академската јавност, дека „во процес на забрзана економска глобализација, регионите постануваат сè поважни, како клучни места на економската активност (како на пример во Ohmae, 1995¹²⁰; Storper, 1997¹²¹; Scott, 1998¹²²), прашањето за конкурентноста неизбежно го засега и регионално ниво, како *регионална конкурентност*. Денес „конкурентноста се смета за клучен елемент на регионалниот економски развој и таа е посакуван ефект на многу развојни стратегии и планови“. ¹²³

Во колкав степен еден регион ќе биде конкурентен зависи од повеќе различни фактори кои ја условуваат неговата конкурентност. Овде во прв ред станува збор за: компетенциите со кои располага еден регион и нивната сила, вештините, лидерството, претприемништвото, иновацијата, одржливото користење на ресурсите, начинот на владеење– управување и маркетинг интелигенцијата. Присуството и интензитетот на овие фактори ја условува конкурентноста на регионот.

---

¹¹⁹ Martin, R., Thinking About Regional Competitiveness: Critical Issues, Background 'Think-Piece' Paper Commissioned by the East Midlands Development Agency, 2005: стр.2.

¹²⁰ Ohmae, K., The End of the Nation-State: the Rise of Regional Economies. New York, Simon and Schuster Inc., 1995. 214.

¹²¹ Storper, M., The regional world: territorial development in a global economy. New York: Guilford Press, 1997

¹²² Scott, A.J., Metropolis: from the division of labor to urban form. Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1988.

¹²³ Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006: стр.33.

Постојат силни несогласувања во врска со тоа што означува точно концептот конкурентност, па последователно на тоа и самиот концепт регионална конкурентност покренува многу прашања и сомнежи за неговото значење и интерпретација. Конкурентноста може да биде опишана како нешто што „вклучува натпревар, доволно ниски цени за да се одржи чекор со ривалите, и силен поттик за победа“¹²⁴, или накратко, конкурентноста вообичаено се дефинира како способност за успешно натпреварување на различни начини со текот на времето.

Сепак, „конкурентноста останува концепт којшто не е доволно разбран, и покрај тоа што има општо согласување за тоа колку конкурентноста е важна“¹²⁵ и претставува клучен елемент во современите пристапи за регионален развој.

За Портер (Porter, 2003)¹²⁶, регионалната конкурентност се поврзува со перформансите на претпријатијата, а бидејќи конкурентноста на претпријатијата е показател на нивната продуктивност, така регионалната конкурентност (или на која било локација) е еднаква на продуктивноста. Од ова гледиште, конкурентноста главно се однесува на „производство на производи и услуги кои им се достапни на потрошувачите и производителите по најконкурентни цени“.¹²⁷ Цената на производите зависи од достапноста и цената на ресурсите, технологијата, вештините, ефективноста и ефикасноста на инфраструктурата, како и капиталот којшто е употребен за нивното произведување. Но, ваквата конкурентност го става во центарот на вниманието економскиот раст, а не и развојот, со што, на долгорочен план, не може да биде дел од одржлива стратегија. Бидејќи како што истакнуваат Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, Roberts, 2006: 33), во ваков случај се поставува прашањето за одржливиот развој, односно: доколку регионалниот економски развој е засегнат само од конкурентноста на 'фактор трошоци' на производство и максимизација на профитот, регионалните економии може да скршнат од патот на одржливиот развој, што може да резултира со непосакувани социјални и економски резултати. Затоа е особено битно за регионите да се насочат

---

¹²⁴ Ibid.: стр.33.

¹²⁵ Porter, M.E. and Ketels, C.H.M UK Competitiveness: Moving to the Next Stage, DTI Economics Paper, No.3 2003, стр. 7.

¹²⁶ Porter, M.E. 2003. 'The economic performance of regions', *Regional Studies*, 37: 549–578.

¹²⁷ Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. *Regional Economic Development, Analysis and Planning Strategy*, 2006: стр.33.

кон една нова димензија на конкурентност, којашто според Мур (Moore, 1996)¹²⁸, во рамките на глобалната економија добива ново значење, фирмите, регионите и нациите реализираат додадена вредност на конкурентноста преку соработка, стратешки сојузи, партнерства и споделување на ресурсите.

Според Сторпер (Storper, 1997) за регионите да бидат конкурентни мораат да овозможат одржливо создавање на додадена вредност, подобрување на стандардите за живот и добросостојба за жителите, така регионалната конкурентност може да се дефинира на следниов начин: „регионалната конкурентност, всушност, претставува способноста на регионот да привлече и да одржи фирми со стабилно или растечко учество на пазарот, а паралелно со тоа ги одржува стабилни, или пак да ги зголеми стандардите за живот на оние кои учествуваат во него“.¹²⁹

Во таа насока е и дефиницијата на Европската комисија (1999, стр.4) за конкурентноста како:

„способност да се произведуваат добра и услуги кои ги задоволуваат барањата на интернационалните пазари, но во исто време одржуваат одржливи нивоа на приходи или, воопштено, способноста (на регионите) да создаваат добросостојба кога се изложени на екстерна конкурентност, релативно високи приходи и релативно висока стапка на вработеност...“.

Од аспект на овој труд, концептот регионална конкурентност ќе биде поврзан со одржливата способност на регионот да се натпреварува со други региони, истовремено да обезбедува одржлив економски раст и развој, да привлекува производствен капитал, како и да биде иновативен во најшироката смисла на зборот. Регионалната конкурентност не значи експлоатација на ресурсите, туку утврдување на можностите и ограничувањата на даден регион, како и изнаоѓање на единствени комбинации на ресурси со што ќе се зацврстат тие и ќе овозможат подобрување на општите услови за живот. Кога се зборува за ресурси во оваа

---

¹²⁸ Како што цитиран во Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006: стр.33.

¹²⁹ Storper, M., The regional world: territorial development in a global economy. New York: Guilford Press, 1997, стр.264.

смисла станува збор, пред сè, за: иновативност и креативност, знаење, технологија, социјален капитал, доверба, култура итн. Со други зборови, конкурентноста во оваа смисла значи иновативна и претприемачка конверзија на овие ресурси во интелектуален капитал, додадена вредност, одржлив економски раст и развој.

Бизнис-економистот Мајкл Портер (Michael Porter) во деведесеттите години од минатиот век развива мошне влијателна нова економија на **конкурентна предност** со кој се објаснува улогата и динамиката на географските кластери во националните економии и нивниот потенцијален придонес за раст на продуктивноста и конкурентност во размената.¹³⁰ Иако, неговите првични истражувања се задржуваат на националното ниво, сепак во потрага за покомплетно појаснување, Портер (Porter) се концентрира и на локалното и на регионалното ниво.¹³¹ Според него за создавање на конкурентната предност, освен што се неопходни стратешкото менаџирање или „синџирите на вредност“¹³² неопходна е и концентрација на претпријатијата на определени локации. На овој начин **индустриските кластери** добиваат централно внимание во неговата теорија, а нив Портер (M. Porter, 2000: 253)¹³³ ги дефинира на следниов начин:

„кластерите се географски концентрации на взаемно поврзани компании, специјализирани доставувачи и даватели на услуги, претпријатија во поврзани индустрии, и поврзани институции (како на пример универзитети, агенции за стандарди и трговски здруженија) во определни полиња, кои се натпреваруваат, но истовремено и соработуваат“.

---

¹³⁰ Porter M.E. The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990; Porter M.E. On Competition, Boston, MA, Harvard Business School Press, 1998.

¹³¹ Многу студии на случај на Портер нудат податоци за регионалната конкурентност. Како пример е Портер, 1995, истражувањето за конкурентната предност на „центарот на градот“, каде авторот истакнува дека за повторното оживување на градовите, освен социјални програми, потребна е и кохерентна економска стратегија, со создавање на одржлива економска база преку приватни, профитни иницијативи и инвестиции базирани на економски интерес и вистинска конкурентна предност.

¹³² Концептот синџир на вредност е воведен од Портер во Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance, 1985 и тој се однесува на синџир на активности коишто претпријатието кое работи во определена индустрија ги изведува со цел да испорача производ или услуга од вредност на пазарот.

¹³³ Porter M.E. Locations, clusters and company strategy, in G.L. Clark, Feldmand and M. Gertler (editors) The Oxford Handbook of Economic Geography, Oxford: Oxford University Press, 2000 : стр. 253.

Главно кластерите се карактеризираат со производствен систем со силно присуство на мали и средни претпријатија, претприемачки динамизам, претприемачка култура и трансфер на 'know-how', флексибилен пазар на трудот, децентрализиран институционален контекст, чувство за колективност и индустриска атмосфера која се заснова и на натпревар и на соработка.

Конкурентната предност на претпријатијата и индустриите може да биде зајакната и интензивирана од нивната географска концентрација во форма на кластери. Ваквата економска средина во која локализираните претпријатија се натпреваруваат е условена од четири меѓусебно поврзани аналитички елементи¹³⁴, кои метафорички се претставени преку т.н. дијамант на Портер (Porter) кој се однесува на:

1. Условите на факторите (на производството), кои вклучуваат: обучена работна сила, ресурси, технологија и неопходна инфраструктура за создавање на конкурентност во дадена индустрија, или кластер.
2. Услови на побарувачка, кои се однесуваат на природата на домашната побарувачка за индустриските производи и услуги.
3. Поврзани и поддржувачки индустрии, каде присуството или отсуството на доставувачи или дистрибутери кои ја поддржуваат секторската индустрија или кластер ќе ја определи неговата конкурентност.
4. Стратегија на претпријатие, структура и ривалство кое се поврзува со условите на владеење како компаниите се создадени, организирани и менаџирани и природата на домашното ривалство.

Од динамичната интеракција меѓу овие четири елементи од дијамантот, како и од другите два фактора, кои влијаат значително на конкурентната предност, „улогата на владите и улогата на шанса (настани или појави кои не се поврзани со

---

¹³⁴ Porter, M.E. 1990: стр. 71.

условите во земјата, но кои може да бидат под влијание од националните влади)¹³⁵ зависи и конкурентната предност.

Главните бенефити од кластерското здружување за конкурентноста подразбираат: пристап до специјализирани инпути и работна сила, информации и знаење, институции и јавни добра, како и локализирани иницијативи за подобрување на ефикасноста; потоа поттикнување на иновацијата преку јасна и брза перцепција на потребите на потрошувачите, навремено и постојано учење за новите индустриски трендови, технологии и други знаења кои се неопходни за тековната конкурентност; понатаму, кластерите може да поттикнат создавање на нови бизниси и иновативни меѓуорганизациски форми преку пониски влезни бариери, и нови експерименти во насока на соработка и партнерства; зголемени повратни приноси и ефект на 'spill-over' – прелевања на позитивните екстерналии.¹³⁶

Исто така, делумно под влијание на институционализмот и социоекономијата, кои беа претходно разгледани, „кластерите можат да обезбедат интермедијарни организациски форми како средства за координирање во континуумот меѓу пазарите и хиерархиите“¹³⁷:

„Повторливите интеракции и неформални договори во рамките на кластерската структура резултираат од живење и работење во јасно определена географска област и поттикнуваат доверба, отворена комуникација, и пониски трошоци за прекинување и одново комбинирање на пазарните врски.“¹³⁸

Од аспект на овие тези, моделот на Портер (Porter), т.е. дијамантот на Портер е разгледан бидејќи „овозможува корисна рамка за стратешко обмислување на регионалниот економски развој и економскиот развој на заедницата“.¹³⁹ Со него

---

¹³⁵ Според Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006: стр.208 Porter освен основните четири го признава и влијанието на овие два фактора како значајни детерминанти во конкурентната предност.

¹³⁶ Според Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J.; Local and Regional Development, 2006: стр. 110

¹³⁷ Ibid: стр. 110-111.

¹³⁸ Porter, 2000 стр. 264 – како што цитиран во Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J.; Local and Regional Development, 2006: стр. 111 , слободен превод на авторот.

¹³⁹ Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006: стр.208.

полесно може да се анализираат факторите кои влијаат на локалната конкурентност, а следствено на тоа, се овозможува и полесно формулирање на стратегиите за регионалниот економски развој.

Како што ќе биде наведено и во понатамошниот текст од овој труд, кластерите и кластерската политика имаат огромно влијание врз современите политики за регионален економски развој, и поттикнувањето на истите (кластерите), како мошне битен елемент преку кој може да се овозможи економски раст во регионите, ќе биде предложено како неопходно за идните стратегии за регионален економски развој.

1.1.5. Одржливиот развој и регионалниот економски развој

Принципите на одржливиот развој сè почесто ја наоѓаат својата примена во полето на регионалниот развој, така што речиси и да не постои ниту еден стратешки документ за регионален развој во кој не се споменуваат термините одржлив развој и одржливост. И додека концепциската рамка на традиционалните пристапи за економски раст не ги зема предвид животната средина и одржливоста на развојот (Daly, 1993, стр.36)¹⁴⁰, а традиционалните форми на локален и регионален развој се гледаат како премногу економистички и насочени само кон економскиот раст (Morgan, 2004)¹⁴¹, концептот на одржливиот развој преовладува во современите пристапи на регионалниот развој и неговото планирање, при што критериумите на одржливиот развој се утврдени како цели на плановите за регионален развој.¹⁴² Регионалниот економски развој повеќе не е фокусиран само на зголемувањето на економскиот раст преку поттикнување на индустријата, изведба на инфраструктурни проекти, создавање на нови работни места, туку сè повеќе кон добросостојбата на луѓето како единки и луѓето како дел од едно посовршено општество, како и кон заштитата на екосистемите и природните извори. Во таа

---

¹⁴⁰ Daly, H.E.: "The Economic Growth Debate: what some Economicist have Learned but many have not", in Markandya, a.; Richardson, J. (eds.), Environmental Economics, Earthscan Publication Ltd., London. 1993.

¹⁴¹ Цитиран во Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J.; Local and Regional Development, 2006.

¹⁴² Stimson, R.J.; Stough, R.R.; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006.

насока Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, Roberts, 2006: 39) ќе забележат: одржливоста и концептот на одржливиот развој сè почесто се прифаќаат како посакувани цели на урбаниот и регионалниот развој, но и како принципи при креирањето на стратегиите за регионален економски развој.

Идејата за одржливиот развој се јавува во осумдесеттите години од минатиот век. За првпат концептот одржлив развој е дефиниран во Извештајот на Брунтланд комисијата¹⁴³, според која дефиниција одржливиот развој е:

„Развој кој ги задоволува потребите на сегашните генерации без да ги загрози можностите на идните генерации да ги задоволат сопствените потреби... [одржливиот развој] не е непроменлива состојба на хармонија, туку процес на промена во кој искористувањето на ресурсите, насочувањето на инвестициите, насоките на технолошкиот развој и институционалната промена се конзистентни како со идните, така и со сегашните потреби.“

Она што го истакнува оваа дефиниција јасно е потребата од воспоставување меѓугенерациска рамноправност: идните генерации треба да ги имаат истите права како и сегашните. Исто така, иако на помалку експлицитен начин, се алудира и на еднаквост во рамките на една генерација луѓе коишто припаѓаат на различни политички, економски и социјални групи, а кои имаат исти права.¹⁴⁴ Дефиницијата, исто така, завлегува и во идејата дека ресурсите се ограничени, и дека мора да постојат лимити во однос на нивното искористување.

Иако е оваа дефиниција доста широко прифатена, сепак за неа постојат повеќе критики, меѓу другите, најголемата критика во однос на неа е дека не прави разлика меѓу економскиот раст и развој. Развојот е квалитативен процес на остварување на потенцијалите коишто може, но и не мора, да вклучуваат економски раст (којшто е квантитативно зголемување на богатството).¹⁴⁵

---

¹⁴³ World Commission on Environment and Development, Our Common Future, Oxford University (стр.43) цитат, слободен превод на авторот.

¹⁴⁴ Според Daly и Cobb, 1989, (Daly, H., Cobb, J. Jr For the Common Good. Redirecting the Economy Toward Community, the Environment, and a Sustainable Future, Beacon Press Boston, 1989) доколку луѓето се чувствуваат одговорни за добросостојбата на своите наследници, тогаш треба да се чувствуваат, исто така, одговорни за добросостојбата на своите современици.

¹⁴⁵ Gallopín, G.: A systems approach to sustainability and sustainable development, United Nations Publication, Santiago, Chile, March, 2003 (стр.35).

Дваесет години подоцна, концептот на одржлив развој сè уште нема една и единствена дефиниција. Иако може да се заклучи во суштина дека концептот на одржливиот развој го комбинира прашањето за соодветно управување со природните ресурси, од една страна и квалитативното подобрување на социјалната добросостојба на луѓето на долгорочен план, од друга страна, во согласност со критериумите на интегрирана еколошка, економска и социјална одржливост. Тој е повеќе модел, отколку теорија и треба да се разбира како процес на промена и транзиција кон нови форми на постоење и познавање.¹⁴⁶ Тој е динамичен процес отворен спрема иновациите кој може да се адаптира на структурните трансформации во контекст на постојниот систем.

Во концепциска смисла, во основа, се разликуваат три основни пристапа во одржливиот развој: *еколошки пристап* (којшто е насочен кон одржување на стабилноста на екосистемот и почитување на неговите граници), *економски пристап* (којшто се заснова на идеата за оптимално и ефикасно искористување на ретките ресурси) и *социјален пристап* (којшто е насочен кон обезбедување на здрав живот на луѓето во согласност со лимитите на екосистемот).

Од еколошки аспект, човечката активност разгледувана преку најразличните димензии на производството, консумирањето и дистрибуцијата има несогледливи последици врз животната средина. Неконтролираното искористување на природните ресурси, како и неконтролираното загадување води до колапс на екосистемот којшто, всушност, се и основна средина во која се одвиваат сите тие активности, но и животот воопшто. Екосистемот, чиј потсистем е економијата, не расте¹⁴⁷, па поради тоа економијата мора да функционира во рамките на постојниот екосистем, со расположливите ресурси и да ги почитува нивните капацитети за регенерирање и капацитетот на биосферата за апсорпција на отпадот. Според Дејли и Коб (Daly и Cobb, 1989: 145) постојаниот економски раст би имал смисла само доколку се одвива во неограничена животна средина, а бидејќи тоа не е реално, тогаш треба да се работи на изнаоѓање на оптимално ниво на раст или

---

¹⁴⁶ Luis M. Jiménez Herrero: Cambio global, desarrollo sostenible y coevolución Sostenible ?, ISSN-e 1575-6688, Nº. 1, 1999 (Ejemplar dedicado a: Globalització / La Globalización), стр.57. <http://upcommons.upc.edu/revistes/bitstream/2099/1412/1/01-0005-00.pdf>

¹⁴⁷ Daly, H.; Cobb, J.: For the Common Good. Redirecting the Economy Toward Community, the Environment, and a Sustainable Future, Beacon Press, Boston, 1989 цитат стр.142.

еколошка одржливост, наместо неограничен раст. Затоа е неопходно да се инкорпорира еколошката димензија во концептите и во практиката на економскиот развој, водејќи кон одржлива економија. Основната идеја позади одржливоста е да се премине од потрага по постојан економски раст (што не е одржливо), кон развој, (што најверојатно е), одржливата економија на определено ниво мора да престане да расне, но не и да престане да се развива.¹⁴⁸ Ваквите гледишта, коишто се базираат на намалување на побарувачката и консумирањето на ресурсите со тврдење дека економијата која се базира на постојан раст е биофизички невозможна, се наречени *силна форма* на одржливиот развој. Тие се поврзани со длабоката и политичка екологија којашто го предизвикува сегашното капиталистичко уредување. (Harvey, 1996)¹⁴⁹

Од друга страна постојат и *слаби форми* на одржлив развој, кои предвидуваат примена на модернизирани пристапи на развој кои се базираат на принципот на одржливост, и коишто изнаоѓаат технолошки решенија за проширување на резервата на ресурси (искористување на обновливи извори на енергија, замена за необновливите извори на енергија и сл.), со поефикасно искористување на ресурсите, но без притоа да се бара промена на сегашниот капиталистички начин на уредување. Од аспект на подеднаквата распределба на трошоците и бенефитите, овој пристап предвидува интра- и интергенерациска еднаквост. (Hudson и Weaver, 1997)¹⁵⁰

И иако постојат разлики во ставовите меѓу поддржувачите на силната форма на одржливиот развој и оние на слабата форма на одржливиот развој, сепак едно е јасно и заедничко, економијата и екологијата мораат да се дополнуваат за да се создаде нова парадигма на развој со којашто ќе се овозможи надминување на очекувањата за неограничен раст којшто се базира на искористување на неограничените природни ресурси.

Исто така, одржливиот развој предвидува и квалитативно подобрување на добросостојбата на луѓето, како на сегашните, така и на идните генерации. Одржливиот развој има за цел да ја обезбеди стабилноста на социјалниот систем

---

¹⁴⁸ Daly, H.E., Economics in a full world, Scientific American, September 2005, Vol. 293, Issue 3.

¹⁴⁹ Цитиран во Pike, A.; Rodríguez-Pose, A., Tomaney, J.; Local and Regional Development, 2006. 115.

¹⁵⁰ Ibid.

поттикната преку мерки за намалување на степенот на сиромаштија, намалување на криминалот, социјалната инклузија на маргинализираните групи, правилната застапеност на жените во вршење на општествените функции и сл. Се предвидува интер и интрагенерациска еднаквост. Задоволувањето на економските социјалните потреби, како и потребата за здрава животна средина е есенцијално и подеднакво важно како за сегашните, така и за идните генерации. Оттаму, во центарот на одржливиот развој се наоѓа тенденцијата за подобрување воопшто на квалитетот на животот на населението, а не само на производствениот капацитет или конзумирањето на ресурсите.

Од аспект на регионалниот развој, кој, како што беше потенцирано во претходните точки од овие тези, добива сè поширока димензија во насока на подобрување на квалитетот на животот, принципите на одржливиот развој за здрава животна средина и социјална еднаквост сè повеќе се интегрираат во неговата теоретска и практична рамка. Традиционалната парадигма за економскиот раст и развој е променета под влијание на принципите на одржливиот развој, а промените главно се однесуваат на следново:

ТРАДИЦИОНАЛНИ МОДЕЛИ НА РАСТ	НОВА ПАРАДИГМА НА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ
Максимизирање на добивката.	Долготраен, одржлив раст.
Производство и конзумирање базирано на интензивно искористување на ресурсите кое е концентрирано во големите урбани индустриски центри.	Зачувување на природните ресурси.
Технологии кои се базираат на интензивно искористување на фосилни горива.	Енергетски ефикасни технологии, потрага по нови алтернативни извори на енергија, рециклирање.
Големи производствени капацитети коишто се централизирани.	Дисперзирани производствени центри.

ТРАДИЦИОНАЛНИ МОДЕЛИ НА РАСТ	НОВА ПАРАДИГМА НА ОДРЖЛИВ РАЗВОЈ
Доминација на гледиштето според кое луѓето доминираат со природните ресурсите, кои се гледаат како да се непотрошливи и изобилни.	Гледиште според кое луѓето се дел од животната средина и дека се меѓусебно взаемно зависни со неа; ресурсите се лимитирани и најчесто незаменливи, нивното зачувување е основа за долгорочен развој.
Цел да се максимизираат социјалните бенефити.	Социјална еднаквост, намалување на степенот на маргинализација на определени групи, интер- и интрагенерациска еднаквост.

Табела 1. Промена на парадигмата за раст и развој.

Извор: Обработка на авторот, според Stimson, Stough, Roberts, 2006 (стр.41).

Под влијание на одржливиот развој се бараат различни начини за поефикасно искористување и зачувување на природните ресурси коишто се наоѓаат на дадена територија, а со тоа, овој пристап и му ја додава еколошката димензија на концептот за едноген развој. Одржливоста на дадена територија се овозможува преку гаранција за снабдување со природни ресурси и за обезбедување на соодветни еколошки услуги од суштинско значење за опстанокот на заедницата, а од друга страна со адекватно економско искористување на ресурсите. Идеалната состојба би била доколку се постигне баланс помеѓу потребата за задоволување на потребите на сегашните, но и на идните генерации и потребата од зачувување на екосистемите, па така според Џејкобс (Jacobs, 1991)¹⁵¹ одржливиот развој треба да овозможи испорачување на основните еколошки, економски и социјални услуги на сите припадници на заедницата, без притоа да се загрозува одржливоста на

¹⁵¹ Цитиран во Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006 стр.42.

природните, изградените и социјалните системи, од кои пак зависи и испораката на тие услуги.

И покрај тоа што од концепциски и теоретски аспект, одржливиот развој е тежок за дефинирање, и постојат различни идеи, концепти и мисли за тоа што одржливоста претставува всушност, одржливиот развој добива централно внимание во регионалниот развој. (Pike, Rodriguez и Tomaney, 2006: 113)¹⁵²

Современите пристапи во регионалниот развој сè повеќе се насочени кон интегрирање на економските, еколошките и социјалните резултати, отколку кон изнаоѓање на компромиси преку балансирање. (Haughton и Counsell 2004)¹⁵³ Да се постигне подобрување на регионалните перформанси не значи само да се подигне нивото на економски раст (односно подигнување на бруто регионалниот/домашниот производ), туку одржливиот развој се залага за овозможување на економски прогрес, којшто е на иста линија со развојот (а не со економскиот раст), иако таквиот развој предвидува минимизирање на трошоците (економски, социјални и еколошки) и максимизирање на бенефитите, што претставува доста предизвикувачка задача.¹⁵⁴

Од аспект на овие тези, ќе биде прифатено тврдењето Пуке, Родригез и Томанеу (Pike, Rodriguez и Tomaney, 2006: 259), според кое:

„Одржливата верзија на регионалниот развој е холистичко разбирање на развојот како идеја за здравје, добростостојба и квалитет на живот во регионите, којшто вклучува и разбирање на врските меѓу економската, социјалната еколошката, политичката и културната димензија на одржливоста.“

За одржлив регион пак, ќе биде сметан оној „кој се обидува да ги одржи и да ги подобри економските, еколошките и социјалните карактеристики на територијата, за да можат неговите припадници да продолжат да водат здрав, продуктивен и пријатен живот“.¹⁵⁵

---

¹⁵² Pike, A.; Rodríguez-Pose, A., Tomaney, J (2006) се повикуваат на повеќе автори според кои одржливиот развој во изминативе години има централно влијание во регионалниот економски развој: Angel 2000, Gibbs 2002; Morgan 2004, Roberts 2004 и др.

¹⁵³ Цитирани во Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J; Local and Regional Development, 2006. стр.114.

¹⁵⁴ Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006 стр.42.

¹⁵⁵ Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006.

1.2. СОВРЕМЕНИ ПОЛИТИКИ И СТРАТЕГИИ ЗА РЕГИОНАЛЕН ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

1.2.1. Новите теоретски пристапи и политиката за регионален економски развој

Како што беше истакнато во претходното поглавје, постојат многу индикации дека во полето на регионалниот економски развој се појавува една нова парадигма, односно поинаков развој којшто има мултидимензионален карактер и којшто вклучува повеќе различни процеси: учење на нови вештини, градење на социјален капитал, иновација, градење на институционални капацитети, лидерство, претприемништво итн.

Овој дел од тезите, во контекст на нужноста од повторно обмислување на процесот на регионален економски развој и зацврстување на улогата на регионите, ги разгледува прашањата поврзани со новите тенденции во процесот на планирање на регионалниот економски развој, современите концепти и идеи за создавање на политиките и стратегиите за развој на регионите, како и нивното ефикасно спроведување коешто е условено од повеќе фактори. Во таа насока, ќе бидат третираны најновите сознанија за развивање на одржливи политики и стратегии за регионален економски развој, коишто, според логиката на Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, Roberts, 2006: 46), мора да се насочат кон следниве фактори, односно како регионите :

- да акумулираат основни компетенции;¹⁵⁶
- да развиваат социјален капитал;
- да градат стратешко лидерство;
- да ги менаџираат ресурсите;
- да градат пазарна интелигенција;
- да обезбедуваат стратешка инфраструктура;

---

¹⁵⁶ Овде не станува збор за ресурси, туку за технологии, вештини, примена на ресурси и менаџмент, кои, доколку се комбинираат на определен начин, овозможуваат регионот конкурентно произведува добра и услуги за извоз или домашна потрошувачка.

- да развиваат способност за менаџирање со ризици; и
- да ги инкорпорираат принципите на одржливост во стратегиите за регионален економски раст.

Во однос на суштинските промени во планирањето и спроведувањето на регионалниот економски развој во услови на глобална конкурентност, брзи промени и потрага по одржливост, академската дебата е силно диверзифицирана и е сè уште отворена во однос на голем број прашања. Она за коешто се усогласени главно академските ставови е дека конвенционалните пристапи за планирање на регионалниот економски развој најчесто не ги постигнуваат очекуваните резултати, „најверојатно поради погрешниот пристап во анализите, односно фокусирање на мерењето на перформансите, наместо на факторите коишто придонесуваат за конкурентноста на регионот“.¹⁵⁷ Исто така, неуспехот на традиционалните стратегии и политики за регионален економски развој, мошне често, се должи на тенденцијата за примена на универзални стратегии за развој во различни контексти. Не постои еден единствен начин за соочување со предизвиците на глобализацијата, не постои единствена или универзална стратегија којашто може да се примени во секој регион, без да се води сметка за контекстот и специфичностите на регионот во којшто се применува. Досегашните искуства покажуваат дека „едноставната репродукција на политиките за развој во различни контексти речиси и да нема никаков импакт врз создавањето на одржлив регионален развој“.¹⁵⁸

И токму во таа насока, суштинските промени во теоретските пристапи за регионалниот развој, кои беа разгледани во претходните точки, како и воопшто промената на односот територија – економија резултираа со промена во регионалната политика. Оваа промена во начинот на конципирање и имплементирање на регионалниот развој овозможија преминување од моделите на поларизиран развој „од горе“, кон прогресивно прифаќање на парадигмата на развој

¹⁵⁷ Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006.

¹⁵⁸ Storper 1997, како што цитиран во Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J; Local and Regional Development, 2006: стр.13.

„од долу“ со подвлекување на регионалните специфичности на моделот (или моделите) на ендеген развој, со поттикнување на интерната контрола на процесот на трансформација, односно на развој¹⁵⁹, или пак преку можна комбинација на „top down“ со „bottom up“ политики коишто, евентуално, може да прераснат во најдобар водач кон регионалниот економски развој.¹⁶⁰

И иако преминот од централизираните „top down“ политики кон новите „bottom up“ политики за регионален развој сè уште нема единствена или пак јасно дефинирана теоретска поддршка, ваквиот модел на т.н. приспособливи политики, сè повеќе претставува основа за новите развојни стратегии.¹⁶¹

Денешните политики и стратегиите за регионален развој, коишто се применуваат во контекст на зголемена глобализација, децентрализација, нагласена економска криза, сè повеќе се адаптираат на променетите услови на глобален план, како и на потребите на индивидуалните региони за коишто се наменети тие. Современата регионална политика (имајќи ги предвид новите вредности и проблеми со кои се соочува регионалната наука, а коишто беа разгледани во претходното поглавје) се обидува да даде одговор на предизвикот на интернационалната конкурентност преку: поголемо искористување на ендегените ресурси и потпирање на ендегените процеси, примена на инструменти кои го поттикнуваат претприемништвото, создавањето на нови претпријатија, поттикнување на технолошката иновација, доделување на сè поголема улога на јавните и приватните локални и регионални агенти на развојот, поддржување на одржливиот развој во насока на подобрување на квалитетот на живот и животната средина, како нов елемент во конкурентната трка на меѓу различните региони.

Исто така, се бележи и промена во кампусот на интервенција, односно од политики коишто се концентрирани на тесни секторски цели, современите развојни политики се насочуваат кон постигнување на пошироки мултисекторски цели преку изработка на програми (а не само на проекти, туку на интегрирани мултисекторски

---

¹⁵⁹ Garofoli, G. (ed.); Endogenous Development and Southern Europe. Aldershot. Avebury, 1992.

¹⁶⁰ Karlsson, 2001 како што цитиран во Stimson, R.J.; Stough, R.R.; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planning Strategy, 2006.

¹⁶¹ Barquero, V. 2003 како што цитиран во Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J; Local and Regional Development, 2006.

планови), во кои се утврдуваат цели коишто се насочени кон подобрување на целокупната конкурентност на регионот.

Како што веќе беше споменато, современите начини на размислување имаат различни пристапи во однос на прашањето како да се поттикне и да се олесни процесот на регионалниот економски развој и да се одржи конкурентноста на регионот, а во исто време и да се почитуваат принципите на одржливиот развој. Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough и Roberts, 2006) истакнуваат дека и покрај тоа што постојат различни ставови во однос на тоа во која насока треба да се движат стратегиите за регионален економски развој¹⁶², сепак едно е заедничко за сите нив, а тоа е грижата за одржливоста. Така, тие ја истакнуваат потребата од развивање на одржливи политики и стратегии за развој коишто ќе ги инкорпорираат во себе потребите на различните интересни групи, на локалните заедници чијашто главна тенденција е зачувувањето на идентитетот и културното и природното наследство, од една страна, со потребата од постојано унапредување и зголемување на регионалната конкурентност, од друга страна, кои претставуваат сè поголем предизвик за креаторите на политиките и стратегиите за регионален економски раст.

Во делот што следува ќе бидат разгледани трансформациите на коишто е подложена политиката за регионален економски развој, а коишто се карактеризираат главно од:

- Динамизирање на ендегените потенцијали преку активното учество на регионалните институции.
- Интензивирањето на новите општествени форми на здружување и вмрежување.
- Преминот од концентрирање на физичката инфраструктура кон меката инфраструктура.
- Актуализирање на економијата на знаење и економијата на учење.
- Кластерингот и новите форми на производство.

---

¹⁶² Според Imbroscio, 1995 стратегиите мора да се насочат кон self-reliance; Park 1995, McGee 1995 Ohmae 1996 пак сметаат дека стратегиите за регионален економски раст треба да се насочат кон стратешки сојузи и интер- и интрарегионални мрежни структури, вклучувајќи дигитални мрежи. Hall 1995, Waites 1995, Stough et al. 1995, ја искануваат потребата од засновање на регионалниот економски развој на раст на кластерите и индустриите.

- Неопходност од подобрување на квалитетот на животната средина и квалитетот на живот.

1.2.1.1. Политиката за регионален економски развој и институционализмот и социоекономијата

Институционализмот и социоекономијата имаат значително влијание врз политиката за регионален развој. Поконкретно, акцентот е ставен на креирањето на локални и регионални институции кои умеат да го поттикнат развојот, особено развојот на автохтоните ресурси, како и на капацитетот на институциите да поттикнат приспособување (на регионот и неговата економија) на променливото опкружување.¹⁶³

Институциите се тие кои може да ја обликуваат базата на понудата, односно вештините, образованието, иновацијата и комуникацијата, па така, Посе, Томанеу и Родригез (Pose, Tomaney и Rodriguez, 2006), повикувајќи се на Санли (Sunley, 2000), истакнуваат дека институциите се тие кои ги определуваат карактеристиките на понудата за да им овозможат на регионите да создаваат нивна побарувачка преку освојување на дел од пазарот и инвестиции од нивните ривали, користејќи ја агломерацијата за да создадат и да го одржат автохтониот потенцијал. Таквата идеја е прифатена и од Портер (Porter, 2000) и изразена во неговите согледувања за конкурентната предност и кластерингот, чиешто влијание врз политиките за регионален развој ќе биде разгледано подолу.

Во согласност со идеите на институционализмот и социоекономијата, за поттикнувањето на регионалниот економски развој „типични интервенции се микроекономијата и фокусирање на понудата, вклучувајќи политика за претприемништво, мали претпријатија, иновација и развој на вештини“¹⁶⁴, како и

---

¹⁶³ Campbell M. Local Economic Policy, London: Cassells, 1990, Storper M. и Scott A.J. Pathways to Industrialization and Regional Development, Routledge, London, 1992, Amin A. и Thrift N., Globalization, institutional thickness and the local economy, in Haley P., Cameron S., Davuodi S., Graham S. и Madanipour A. (eds) *Managing Cities: The New Urban Context*, Wiley, Chichester, 1995, Scott A.J. A Perspective on Economic Geograpy, *Journal of Economic Geography* 4:479-499, 2004.

¹⁶⁴ Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J; Local and Regional Development, 2006: стр.95.

политики кои се насочени кон „утврдување на зависностите меѓу претпријатијата, односите во размената, како и логиката на однесувањето (како на пример: реципроцитетот, довербата и интерактивното носење одлуки) кои ја поттикнуваат локалната предност, но и ги идентификуваат причините коишто го попречуваат развојот на регионалните способности и виртуозните мрежи на претприемништво.¹⁶⁵ Исто така, поттикнувањето на мрежите, кои играат особено битна улога во олеснувањето и интензивирањето на економскиот раст и развој, како што беше истакнато во претходното поглавје, е сè поактуелно во регионалните економски политики.

Во овој контекст мора да се спомене и неопходноста од поттикнувањето на лидерството кое може да го олесни претприемништвото во взаемно дејствување со институциите.¹⁶⁶

Сепак, мора да се истакне дека, иако ваквите политики, кои за разлика од традиционалните политики за регионален развој, се сензитивни за контекстот во којшто се спроведуваат и се условени од неговите карактеристики, и се неопходни и корисни, сепак тие, сами по себе, не се доволни за поттикнување на регионалниот економски развој.

1.2.1.2. Иновацијата, знаењето и учењето во регионалните економски политики

Несомнено политиките за регионален економски развој се под силно влијание на современите идеи за иновација, знаење и учење, кои беа разгледани во претходното поглавје.

Современата регионална политика сè повеќе вклучува комбинација од 'тврда инфраструктура' како широкопојасни телекомуникациски врски или транспортни објекти, со 'мека' поддршка за вмрежување и трансфер на знаење, за изградба на

---

¹⁶⁵ Amin, A.; An Institutional Perspective on Regional Economic Development, 1998: стр.9, Слободен превод на авторот.

¹⁶⁶ Според Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006.

капацитетот за иновација и поттикнување на создавање на колективно знаење, негова примена и учење.¹⁶⁷ Сè поголемата свесност за тоа дека растот и конкурентноста на регионот во голема мера зависат од капацитетот на претпријатијата да иновираат, „давањето соодветна поддршка на претпријатијата да станат поконкурентни преку иновацијата е во подем во агендата на регионалната политика“.¹⁶⁸ Во овој контекст, а во тесна врска со институционализмот и социоекономијата, „капацитетот на развојните институции да стекнуваат, да ги апсорбираат и да ги дистрибуираат релевантните информации и знаење е особено битен за идните регионалните можности“.¹⁶⁹ Регионалните политики, во потрага по зголемена ефикасност, се потпираат на повеќе иновативни активности кои се засноваат на принципот да им се помага на регионите да го мобилизираат локалното знаење во процес на колективното социјално учење.¹⁷⁰ Овде, особено се истакнува концептот на регионалните системи на иновација, кој беше разгледан во претходното поглавје, а кој се покажува како клучен концепт при креирањето на политиките за регионален економски раст.¹⁷¹ Имено, како што веќе беше истакнато, регионалните системи на иновација имаат потреба од силни регионални мрежи, соработка и интерактивност меѓу претпријатијата, клиентите, конкуренцијата, но и истражувачките и технолошките центри, агенции за поддршка на иновацијата, локалните и регионалните власти. „Иновацијата е процес на учење којшто има корист од блискоста на организации коишто може да активираат овој процес.“¹⁷² Затоа, регионалните власти, преку соодветни политики, имаат особено битна улога во поддршката на процесот на учење преку давање соодветни услуги и преку

---

¹⁶⁷ Morgan Kevin, The learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal во *Regional Studies* 31, стр. 491-503, 1997.

¹⁶⁸ Cook P. и Memedovic O., *Strategies for Regional Innovation Systems: Learning Transfer and Applications*, United Nations Industrial Development Organization, Vienna, 2003: стр.8.

¹⁶⁹ Wolfe, D. A. & Gertler, M. S. *Innovation and Social Learning: An Introduction*. In *Innovation and Social Learning: Institutional Adaptation in an Era of Technological Change*, International Political Economy Series, pp. 1–24. Palgrave Macmillan, Houndsmill, Basingstoke, 2002.

¹⁷⁰ Според Henderson, D. and Morgan, K.: *Regions as laboratories: the rise of regional experimentalism in Europe*, in *Innovation and Social Learning*, D. Wolfe and M. Gertler (eds), Macmillan, St. Martins Press, North America, (1999).

¹⁷¹ Во оваа смисла особено значаен пример е Европската Унија и нејзините регионални иновациски стратегии коишто се насочени кон создавање, поддршка и развој на регионалните системи на иновација (како на пример во Morgan и Nauwelaers, 1999, Cook и Memedovic, 2003).

¹⁷² Cook P. и Memedovic O., *Strategies for Regional Innovation Systems: Learning Transfer and Applications*, 2003: стр.9.

користење на други механизми кои го поттикнуваат взаемното поврзување меѓу сите горенаведени субјекти. Регионалната политика се потпира на концептот регионален систем на иновација бидејќи тој: овозможува фокусирање на присутните индустриски силни страни и развивање на стратегија за иднината базирана на тие силни страни; потоа, интегрирана анализа од обете страни, од страна на претпријатијата (т.е. предизвиците на глобалната конкуренција и потребите од иновации), и понудата (т.е. поддршка за иновација во најширока смисла); и, концептот на систем овозможува јасно согледување за тоа кој тип поддршка е потребен и на кое ниво на политика (локално, регионално, национално, наднационално) и кои се можностите за интеррегионална соработка.¹⁷³

Исто така, регионалните политики сè повеќе го охрабруваат експериментализмот одбележан со поинтерактивно и консултативно креирање на политиките, како и новите институционални форми, како што се на пример работните групи¹⁷⁴ при што споделеното знаење и олеснетиот процес на учење овозможува создавање на политики кои не се универзални, туку напротив, се во целосна согласност со контекстот за којшто се наменети.

1.2.1.3. Конкументната предност и кластерите и политиката за регионален економски развој

Современите политики за регионален економски раст се обележани од зголемениот интерес за конкурентната предност на регионите. Тие сè повеќе се фокусирани на факторите од кои конкурентната предност зависи. Како што веќе беше споменато претходно, конкурентната предност на регионот е условена од присуството или од отсуството на супериорна социјална, инфраструктурна, институционална и технолошка структура.¹⁷⁵ Имајќи го ова предвид, сосема јасно е дека регионалната политика има многу битна улога во создавањето на

---

¹⁷³ Повеќе за улогата на регионалните системи на иновација во регионалните политики во Cook P. и Memedovic O., *Strategies for Regional Innovation Systems: Learning Transfer and Applications*, 2003.

¹⁷⁴ Morgan и Henderson 2002; Pyke 2002b како што цитирани во Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J; *Local and Regional Development*, 2006: стр.101.

¹⁷⁵ Според Florida (2002) факторите коишто придонесуваат за потпомагање на конкурентната предност се: културните предиспозиции, пристап до технологија и технолошко унапредување, толерантност на заедницата спрема диверзитетот и разликите, присуство на креативни луѓе и слично.

конкурентната предност, бидејќи таа директно може да влијае на нејзиното подобрување. Бидејќи станува збор за фактори коишто се разликуваат од регион во регион, современата политика за поттикнување на регионалната конкурентна предност, е адаптирана на регионалниот контекст за којшто се применува, и со тоа е сосема различна од традиционалните политики кои имаа универзална примена.

Особено голем дел од современите политики за регионален економски развој се насочени кон идентификување и мапирање на кластерите, како и кон поттикнување на нивниот раст, бидејќи тие сè повеќе се сметаат за клучен фактор во поттикнувањето на регионалната конкурентност. Со тоа, регионалната политика е под силно влијание на кластерската политика како начин за поттикнување на регионалната конкурентност, раст и иновација. Во оваа смисла особено интересни се забелешките на Пуке, Родригез-Посе, Томанеу (Пуке, Rodrigues-Pose, Tomaneu, 2006: 113)¹⁷⁶ за регионалните политики кои се под влијание на кластерската политика. Имено, во голем дел, рамката на политиките за економски раст ја користи работата на Мајкл Портер (Michael Porter) и неговите идеи како стандардни концепти во кластерската политика. Од аспект на регионалниот економски развој тоа подразбира: мапирање и категоризација на кластерите во рамките на регионалната економија (со што се утврдува кои се кластерите, нивна поделба во слични групи врз основа на нивниот стадиум на развој: ембрионски, растечки или опаѓачки), потоа анализа на значењето на кластерите (пр. : уделот во извозот, вработување и сл.), утврдување на силните и слабите страни и потребите на кластерите со што се определуваат приоритетите на развојната политика од страна локалните и регионалните развојни институции.

Примената на кластерските политики во полето на регионалниот економски развој има и свои недостатоци кои се согледуваат, пред сè, во тенденцијата на регионите да развиваат слични или исти кластери, а со тоа се занемарува централното поимање на современите регионални економски политики дека треба да бидат изградени врз посебните, автохтоните и регионалните силни страни, односно дека треба да се сензитивни на, и определени од, специфичниот

---

¹⁷⁶ Коишто се повикуваат на следниве извори: Martin и Sunley 2003, Porter 2003, Trend Business Research 2003.

регионален контекст. Универзалните модели, како што се кластерите, може да успеат само доколку се адаптирани на специфичните локални и регионални контексти¹⁷⁷ и доколку се во согласност со социјалната структура на регионот.

1.2.1.4. Одржливиот развој и политиката за регионален економски развој

Како што беше претходно истакнато, одржливиот развој доживува своја манифестација во силни и слаби форми. Од слабите форми на одржливиот развој особено големо влијание врз политиките за регионален економски раст има т.н. еколошка модернизација. Тоа значи дека политиките се насочени кон поттикнување на поефикасен економски раст со употреба на што помал квантитет на ресурси, користење на амбиентални практики како економски двигател, коригирање на пазарот, кога е тоа неопходно и сл. Конкретните иницијативи на политиката подразбираат: „амбиентални кластери (пр. контрола на загадувањето на воздухот) и индустриска екологија којшто се поврзува и ги користи отпадните материјали од блиските индустрии како ресурс за да поттикне создавање на 'богатство од отпад.'¹⁷⁸ Исто така, под влијание на одржливиот развој, мошне битно место во политиките за регионален економски раст зазема и тенденцијата за санирање на штетите врз животната средина и реквалификацијата на стари напуштени индустриски капацитети. Во оваа смисла, одржливиот развој се совпаѓа и влијае врз сè поголемата тенденција за замена на политиките 'од горе надолу' со политики 'од долу нагоре'.

Од друга страна, силните форми на одржливиот развој поттикнуваат создавање на мали, децентрализирани и локализирани форми на социјална организација којашто се заснова на потпирање на сопствените капацитети и взаемна помош.¹⁷⁹

---

¹⁷⁷ Според Hudson, R.; Dunford, M.; Hamilton, D.; Kotter, R. Developing regional strategies for Economic Success: Lessons from Europe's economically successful Regions, European Urban and Regional Studies, 1997, 4:365-373.

¹⁷⁸ Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J; Local and Regional Development, 2006: стр.115.

¹⁷⁹ Chatterton 2002 како што цитиран во Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J; Local and Regional Development, 2006: стр.117.

И покрај тоа што за одржливиот развој постојат силни критики, во насока на потпирање на лимитирани примери, недостаток од практичност, неможност од интегрирање на социјалната, амбиенталната и економската димензија, сепак одржливиот развој има силно влијание врз политиките за регионален економски развој, и воопшто врз стратешките документи кои го обликуваат процесот на регионален економски развој и тој привлекува силен интерес кај креаторите на современите политики.

1.2.2. Идни насоки на стратегиите за регионалниот економски развој

Во оваа точка од трудот ќе бидат разгледани начините на обмислување, анализа и формулирање на идните стратегии за регионален економски развој. Како надоврзување на новата парадигма во пристапите за појаснување на регионалниот економски развој, која беше разгледана во претходната точка, во овој дел, во центарот на вниманието се наоѓаат новите пристапи во креирањето на стратегиите.¹⁸⁰

Пред да започнеме со разгледување на новите аспекти на стратегиите, мошне е битно да се потенцира дека „не постојат утврдени правила во формулирањето на стратегиите за регионалниот економски развој кои ќе гарантираат успешен курс за иднината на регионот“¹⁸¹, меѓутоа постојат примери на добри практики, коишто, со определен степен на селекција и на адаптација, можат да се применуваат во дадени ситуации и во дадени региони.

Во согласност со она што беше претходно јасно утврдено, а тоа е дека регионите мора да најдат начин бргу да се адаптираат на промените кои ги диктира глобализацијата и постојано да се обидуваат да ја подобруваат својата конкурентност во глобалната економија, преку развивање на соодветни капацитети, овој дел ќе се занимава со неопходноста од успешни стратегии кои ќе обезбедат насоки за да се постигне тоа.

Како што беше споменато, во последните две децении јасно се оцртува промена во пристапите во регионалниот економски развој, односно нивната трансформација, којашто резултира со замена на интервенционистичките стратегии со стратегии коишто се базираат на колаборативност, на мрежите, на стратешките сојузи и на партнерството. Исто така, новите современи стратегии се јасно засегнати од конкурентноста, одржливиот развој, колаборативната конкурентност, прашања кои сè повеќе стануваат круцијални во креирањето на

---

¹⁸⁰ Овој дел од трудот во голема мера се заснова на работата на Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planning Strategy, 2006и нивната дискусија за новите прашања во регионалниот економски развој и идните насоки на стратегиите за регионален економски развој.

¹⁸¹ Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planning Strategy, 2006: стр. 235.

стратегииите и планирањето во пошироки контексти, а не само во економски контекст.

Дополнително, како што истакнуваат Стоуг, Стимсон и Робертс (Stough, Stimson и Roberts, 2006), и самите стратегии претрпуваат големи измени, односно се бележи јасна поделба меѓу стратегија и планирање. Стратегијата станува повеќе рамка којашто предвидува курс за развој и насока за планирање и таа му претходи на планирањето. Планирањето пак, сè повеќе се конципира како инструмент кој обезбедува механизам за имплементација на стратегијата. Стратегијата има континуитет и е динамична, додека планирањето е методолошко и применето за постигнување на специфични проекти и резултати.

Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006) предлагаат дека идните стратегии за регионален економски развој треба да ги имаат следниве три функции:

- да ги утврдуваат клучните елементи за градење на капацитетите кои го поддржуваат економскиот развој – клучните елементи за градење на капацитетите се оние кои се утврдени со стратешката архитектура на регионот;
- да ја утврдат стратешката намера, како насока, судбина и откривање на можностите за економски развој на регионот; и
- да ги утврдат главните цели на стратегиите за постигнување на стратешката намера за менаџирање на процесот на регионален економски развој и за градење на капацитетите во регионот – да утврдат иден курс.

Повикувајќи се на процесите на стратешкиот менаџмент и земајќи ја предвид, пред сè, работата на Хамел и Прахалд (Hamel и Prahalad, 1993 и 1994)¹⁸² (најмногу за: новите пристапи во обмислување на стратегиите за регионалниот развој, стратешката намера, стратешката архитектура и сл.), на Минцберг (Mintzberg, 1994)¹⁸³ (за стратешко планирање и пристапи во градењето на

---

¹⁸² Hamel, G., Prahalad, C.K. Strategy as Stretch and Leverage, Harvard Business Review, 1993; Hamel, G.H. and Prahalad, C.K. Competing for the Future, Boston, MA: Harvard Business School Press, 1994.

¹⁸³ Mintzberg, H. The rise and fall of strategic planning. Harvard Business Review, 107-114, 1994.

страгегијата) и други, Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006) предлагаат како принципите на стратешкиот менаџмент и активностите коишто се традиционално поврзани на него, како планирање, лидерство, насока и контрола може да се имплементираат во полето на регионалниот развој и во креирањето на идните стратегии за регионален економски развој.

„За регионите да бидат успешни во иднина тие мораат да 'одучат' или да забораваат многу од минатото и да научат нова стратегија.“¹⁸⁴ Тоа би значело тие да почнат да истражуваат нови можности за развој, да се справуваат со несигурноста на иднината и да ги антиципираат идните потенцијали за развој. Начинот на кој регионите може да го направат тоа е преку изградбата на соодветна *стратешка архитектура*, која Хамел и Прахалд (Hamel и Parahald, 1994: 118) ја дефинираат како:

„План од високо ниво за распоредување на новите способности, стекнување на нови основни компетенции или миграција на постојни компетенции, и реконфигурирање на врската со клиентите.“

Стретешката архитектура е, всушност, рецепт за развивање и за користење на основните компетенции, мобилизирање на ресурси, развивање пазари и постигнување на посакуваните цели при реализацијата на стратешката намера. Стратешката архитектура постојано мора да се менува, да се надградува, за да може да маневрира регионот во позиции на конкурентна предност. Затоа регионот мора да развива соодветни капацитети кои ќе овозможат прогресивно градење на стратешка архитектура, која е создадена од постојан леверџ, екстендирање и развој на компетенциите, ресурсите и средствата, кои се пресудни за процесот на економски развој. Стратешките исходи зависат од *стратешката намера*, којашто ги надминува традиционалните цели во процесот на стратешкото планирање и поставува јасни приоритети за развој на стратешката архитектура за поддршка на развојот на регионите. Имено, стратешката намера дефинира *стратешки насоки* за регионалната економија, овозможува *чувство за откривање* – истражување на

---

¹⁸⁴ Stimson, R.J.; Stough, R.R; Roberts B.H. Regional Economic Development, Analysis and Planing Strategy, 2006: стр. 212.

нови конкурентни и колаборативни територии, *чувство за судбина* – за долго трајни пазари и конкурентни позиции.

За разлика од минатото, каде што стратешката архитектура, во региони чија економија се базирале на компаративната предност, се карактеризирале со силно истакнати физички, финансиски и географски карактеристики, идната стратешка архитектура, која треба да им обезбеди успех на регионите во современата глобализирана економија, се заснова на технологија, знаење и виртуелниот простор.

Создавањето на ваквата нова стратешка архитектура е доста посложено и изискува повеќе знаење. Според Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006: 390) тука „стануваат неопходни новите алатки за стратешко планирање како мултисекторската анализа која може да овозможи стратешка архитектура преку утврдување:

- кои компетенции регионот мора да ги изгради и да ги одржи;
- кои сектори од пазарот регионот мора да ги развие или да ги одржи;
- која стратешка инфраструктура да ја развие;
- кои ресурси да ги зачува и менаџира; и
- кои пристапи да ги примени за развивање на пазарна интелигенција.“

Во подготовката на стратегиите за регионален економски развој во иднина, особено се битни „агентите на промена“ од кои се очекува да влијаат на процесот на развој и на идното менаџирање со регионот. Во овој контекст мора да бидат земени предвид процесите на промена кои се однесуваат на економските, технолошките, општествените, еколошките и институционалните прашања. Овде особено се истакнува лидерството, кое како што беше истакнато во првиот дел, може да дејствува како каталитички фактор кој го поттикнува капацитетот на регионот за да биде динамичен, претприемачки и успешен.

Идните стратегии за регионален економски развој ќе мора да станат водич за чинителите во процесот на развој, тие ќе мора да ги предвидат јасно економските резултати и ќе се фокусираат на идните ефекти кои градат можности, ги

поттикнуваат капацитетите и ги одржуваат конкурентните сили на регионот, но исто така и ќе предвидуваат план за непредвидени ситуации за справување со непосакувани потенцијални или реални спротивни ефекти. Регионите мора да бидат подготвени за какво било сценарио кое може да се оствари. Создавањето на стратегија која ќе содржи планови за справување со различни сценарија е неопходност, иако како што истакнува Минцберг (Mintzberg, 1994: 189) „планирањето за непредвидени ситуации претставува сериозен проблем за контексти коишто се отворени, каде познавањата за евентуалните можности се ограничени“, што е дефинитивно случај со новите трендови во глобализацијата кои се карактеризираат со висок степен на динамичност и алтерација.

Затоа, паралелно со конципирањето на стратегии за економски развој на регионот, неопходно е да се градат и *стратегии за одржување*, кои спротивно на стратегиите за развој, кои се сметаат за офанзивни, ќе бидат *дефанзивни стратегии*, а ќе се однесуваат на справување, пред сè, со: регионалните ризици, одржување на ефикасноста на постојните економски капацитети и одливите од регионот. Овие стратегии ќе имаат, пред сè, улога во справувањето со непосакуваните екстерналии, било егзогени или пак ендегени, кои може да ја ослабат конкурентната предност на регионот.

Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006: 392) предлагаат четири нови пристапа во стратегиите (врз основа на Mintzberg, 1994) кои може да се применат и во полето на регионален економски развој:

- стратегија како конвергенција;
- стратегија за ендеген раст;
- стратегија како дивергенција; и
- динамична стратегија, или стратегија како конвергенција и како дивергенција

1.2.2.1. Стратегија како конвергенција

Конвергенцијата добива сè позначајно место во пристапите за градење на стратегиите за регионален економски раст. Агломерацијата и географската

концентрација на економски поврзани активности со текот на времето може да доведат до конвергенција на економската активност (вработување, приходи, продуктивност) во регионите.¹⁸⁵

Тргувајќи она што беше дискутирано за конкурентната предност во претходното поглавје, како и од работата на Портер (Porter, 1991), може да се заклучи дека индустриските кластери играат особено битна улога во економскиот раст на регионалните економии. Индустриското кластерско здружување води кон поефикасно искористување на инертните институции и бизнис-ресурси, како и кон колективен напор за развивање на истражувачка дејност и развој на пазарите. Последователно на тоа современите политики и стратегии сè почесто се насочени кон поттикнување на создавањето и развојот на кластерите. Кластерската политика се покажува како атрактивна и како потенцијален извор на позитивни бенефити за пораст на производството и иновација,¹⁸⁶ а со тоа и за создавање на конкурентна предност на регионите. Особено ОЕЦД ги промовира кластерите како средства кои придонесуваат за интернационални компетитивни регионални и национални системи на иновација.¹⁸⁷

Оттаму особено е битно да се разгледа можноста за поттикнување на конкурентната предност преку развојот и поддршката на индустриските кластери.

Фокусот на стратегиите кон олеснување на процесот на создавање и развој на индустриските кластери е признаен како најдобра практика во регионалниот економски развој од доцните деведесетти години. Предноста од фокусирање на анализата на индустриските кластери е поради тоа што преку нив се развива неопходна маса на компетенции и паметна инфраструктура многу побргу отколку преку сегрегирани индустриски пристапи за градење на капацитетите.¹⁸⁸

За да се олесни процесот на развој на конкурентни индустриските кластери, регионите мора да работат на своите основни компетенции, стратешката инфраструктура и пазарната интелигенција. Во таа смисла, Стимсон, Стоуг и

---

¹⁸⁵ Higgins M.J., D. Levy, and AT Young, 2006, "Growth and Convergence across the United States: Evidence from County - Level Data," Review of Economics and Statistics, 88(4), стр. 671 - 681.

¹⁸⁶ Pike, A.; Rodríguez-Pose, A. и Tomaney, J; Local and Regional Development, 2006: стр.112.

¹⁸⁷ Bergman E.M., Den Hertog P, Charles D.R., Remoe S. Innovative Clusters: Drivers of National Innovation Systems, Paris, OECD, 2001.

¹⁸⁸ Stimson, Stough и Roberts, Regional Economic Development. Analysis and Planning Strategy, 2006 стр. 392.

Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006: 392) истакнуваат дека стратегиите кои се насочени кон поттикнување на процесот на создавање на индустриските кластери вообичаено се најуспешни кога се насочени кон поттикнување на развојот на регионалните компетенции во индустрии кои веќе имаат стекнато конкурентна предност во регионот. Слабите компетенции може да бидат изградени и зајакнати преку левериџ и стратешки сојузи во, и меѓу, индустриите и низ виртуелните структури во регионот. Регионалните организации треба да ги поттикнат индустриите конкурентно да соработуваат и да ги почитуваат вештините и силните страни на сите индивидуални учесници.

Исто така, она што е битно да се истакне е дека во процесот на создавање на кластерите особено битна улога играат стратешкото лидерство, мрежите и сојузите, преку истражување, развој и маркетингот кон нови откритија и нови пазари. Во продолжение, процесот на учење кој вклучува идентификација, развој и стекнување на специфични вештини, знаење, технологија, ресурси, инфраструктура, пазари и менџмент, е особено битен во поддршката и развојот на индустриските кластери.

Важно е и присуството на локалните институции кои дејствуваат на потребите за создавање и развој на кластерите. Тие институции мора да бидат флексибилни, отворени и да се насочени кон промена. Од нив зависи општата клима во регионот која може да биде поттикнува создавање на индустриски кластери или пак не. Затоа создавањето на позитивна претприемачка клима и унапредување на претприемништвото претставува прав поттик на развојот на кластерите.

1.2.2.2. Стратегија за ендеген раст

Постои богата научна литература околу концептот за сè побитната улога на регионите во глобалниот економски систем. Според ова гледиште „глобалната размена има повеќе форма на интеракција помеѓу функционалните региони, отколку помеѓу државите.¹⁸⁹ Затоа, инвестициите во производствениот капитал,

---

¹⁸⁹ Johansson B., Karlsson Ch., Stough R.R., Theory of Endogenous Regional Growth, 2001 стр. 7.

инфраструктурата, човечкиот капитал и едукацијата, како во технологијата, може да доведат експанзија на ендогените локални економии и до понатамошно развивање на регионите. Она што е важно да се истакне е дека ваквите „ендогени теории ја истакнуваат битноста на локалните фактори во создавањето и одржувањето на континуираниот развој “. ¹⁹⁰ Последователно, од оваа позиција, сосема е јасно зошто е битно да се подготвуваат „стратегии за планирање на развојот коишто се засноваат на интегриран пристап за унапредување на капацитетот и способноста на регионот за подобро да ги искористи ресурсите со кои располага преку фокусирање на ендогените процеси, поттикнувајќи ја колаборативната предност“. ¹⁹¹

Во таа смисла Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006: 393) истакнуваат „ендогениот раст може да биде стимулиран со стратегии за економски развој кои се наменети за да ги поттикнат постојните и да изградат нови капацитети“.

Тргувајќи од она што веќе беше истакнато во првото поглавје од овој труд, а тоа е дека ендогените фактори, кои беа разгледани од аспект на социоекономијата и институционализмот, играат несомнено битна улога во процесот на регионалниот економски развој, како и од тврдењето на Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006) ваквото градење на капацитети неминовно предвидува:

- развој на социјален капитал;
- градење на институционална кохезија; и
- стратешко лидерство.

Развојот на социјалниот капитал е особено битен бидејќи самиот социјален капитал претставува круцијален елемент во процесот на регионалниот економски

---

¹⁹⁰ Stough, Roger R. Engogenous Growth Theory and the Role of Institutions in Regional Economic Development во Johansson B., Karlsson Ch., Stough R.R., Theory of Endogenous Regional Growth, editors Johansson B., Karlsson Ch., Stough R.R., 2001, стр.17.

¹⁹¹ Robert Stimson, Roger Stough and Peter Nijkamp, Endogenous Regional Development.

развој. Од аспект на Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006) социјалниот капитал, во контекст на олеснување и поттикнување на регионалниот економски развој, се однесува на акумулирано знаење и експертиза, мрежи на здруженија и социјална кохезија која постои во заедницата. Овие автори сугерираат дека процесот на развивање на социјален капитал вклучува:

- „поддршка на доживотното учење;
- иницијативи за подигање на свеста на заедницата околу битните прашања за општествена и економска добросостојба;
- поттикнување на развојот на заедницата и професионалните организации;
- градење на доверба меѓу различните групи кои ја сочинуваат заедницата.“ (стр. 393)

Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006) го конципираат *градењето на институционалната кохезија* во смисла на подобрување на ефективностата и ефикасноста и квалитетот на услугите кои ги даваат јавните организации, а кои имаат клучна улога во олеснување на ендогениот или локалниот развој. Затоа се неопходни стратегии кои ќе ја поттикнуваат институционалната кохезија преку поттикнување на клучните елементи:

- постигнување на мултисекторска координација на буџети и програми за давање услуги од страна на јавни организации;
- отстранување на институционалните бариери;
- воведување на пофлексибилна испорака на услуги; и
- „place management“ – кој вклучува насочување на ресурси од страна на централните власти кон месните власти кои дејствуваат во име на консументите во таа област преку селектирање или купување на несоодветни услуги од конкурентни даватели на услуги.

Стратешкото лидерство е особено битно за градењето на социјалниот капитал и институционалната кохезија и тоа подразбира: менторирање, тренинг и едукација на голем број луѓе за да преземаат тие различни лидерски улоги (на пр.

претприемачи, политички лидери, луѓе со вештини за стабилизирање на заедниците по претрпени нарушувања поради реструктурирање или загуба на главните индустрии). Потребите на стратешкото лидерство може да бидат согледани преку утврдување на економската улога која институциите и бизнис-заедницата ја имаат, и каква е, всушност, потребата на стратешкото лидерство од нив, и последователно на тоа да се подготвуваат соодветни програми кои ќе овозможат градење на лидерските капацитети.

1.2.2.3. Стратегија како дивергенција

Голем дел од стратегиите сè повеќе се насочени кон поттикнување на дивергенцијата или диверсификацијата. Според Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough, и Roberts, 2006: 394) „диверсификацијата за многу економски стратегии значи разгранување – дури и во насоки во кои регионот нема претходно искуство“.

Во 'новата економија' на постиндустриската ера, планирањето и поддршката на индустриите кои оперираат во секторите поврзани со информациски услуги претставува мошне тешка задача за властите. Заради тоа голем број од современите региони стануваат сè посспецијализирани¹⁹², и имаат проблем да се диверсифицираат. Сепак, кај најуспешните поголеми метрополски региони се забележува дека, и покрај тоа што има силна концентрација на определени услуги и технолошко информациски индустриски сектори, економиите им се диверсифицирани.

Според Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough и Roberts, 2006) постојат три основни стратегии за диверсификација на економската база на регионот, кои креаторите на политики може да ги присвојат. Секоја од нив носи определен степен на ризик. Имено, трите стратегии кои ги предлагаат тие вклучуваат елементи на растегливост и/или левериџ предложени од Хамел Прахалад (Hamel Prahalad, 1994), и се однесуваат на следново:

---

¹⁹² Ohmae 1995, Saxenian 1994 како што цитирани во Stimson, Stough и Roberts, *Regional Economic Development. Analysis and Planning Strategy*, 2006 стр. 394.

- индустриска растегливост што вклучува проширување на врските напред и назад за да се додадат на регионалниот синџир на вредности;
- индустриски левериџ вклучува крос-индустриска соработка со други индустриски сектори каде што има можни бизнис-синергии, овозможувајќи економски потенцијал во т.н. „бел простор“;¹⁹³
- индустриска растегливост и левериџ вклучува комбинација на една или повеќе индустрии со додадена вредност и развој на бел простор.

1.2.2.4. Стратегија и како конвергенција и како дивергенција: динамична стратегија

Уште еден пристап во новите стратегии за регионален економски развој, којшто се базира и на конвергенција и на дивергенција, па заради тоа се нарекува динамична стратегија.

Оваа стратегија е за првпат конципирана од Минцберг (Mintzberg, 1990), како континуирана интеракција меѓу конвергенцијата и дивергенцијата. Врз основа на ваквата динамична стратегија предложена во полето на стратешкиот менаџмент и стратешкото планирање Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough и Roberts, 2006) предлагаат нејзина примена во полето на регионалниот развој, односно: „стратегии како конвергенција може да бидат прифатени определен период за да се изградат капацитетите, кои подоцна може да се прошират преку иницијативи кои вклучуваат растегнување и левериџ“.¹⁹⁴

Исто така, тие истакнуваат дека по периодот на континуирана експанзија на регионалната економија преку левериџ, потребно е да се изврши пресек на достапните ресурси и да се актуализира потребата за конвергенција за да се изгради одново капацитетот.

Всушност, употребата на стратегии како конвергенција и дивергенција зависи од влијанието на определени настани. Така, на пример, доколку во еден регион се отстранат таксите и се затворат воените бази, регионалната економија значително

¹⁹³ Белиот простор, односно можности во белиот простор Roberts Stimson 1998 ги дефинираат како можности кои сè уште не се познати, но може да претставуваат иден потенцијал; авторите се цитирани во Stimson, Stough и Roberts, *Regional Economic Development. Analysis and Planning Strategy*, 2006 стр. 214.

¹⁹⁴ Stimson, Stough и Roberts, *Regional Economic Development. Analysis and Planning Strategy*, 2006 стр. 395.

мора да ја промени својата насока и да конвергира, а за тоа се потребни нови стратегии кои ќе го пренасочат развојот на регионот по нови патеки. Од друга страна, дивергенција ќе има кога ќе се појават можности за нови инвестиции или развој на природни ресурси кои се поклопуваат совршено со можностите за растегливост и левериџ на економските капацитети за поддршка на нови и иновативни типови индустрии во регионот за да се изградат нови кластери, или пак, да се подобрат постојните.

За развивање на овие динамични стратегии, неопходно е континуирано да се следат промените во ендегеното опкружување, но и во егзогената средина, за да може да се утврдуваат нови можности, да се идентификуваат и да се пресретнат ризиците.

1.2.3. Менаџирањето со ризици како задолжителна идна насока на стратегиите за регионален економски развој

Во современата глобална економија, која од ден на ден станува сè поконкурентна, динамична, исполнета со несигурност и ризици, неминовно се наметнува потребата од справување со ризиците, односно нивно менаџирање.

Концептот менџирање со ризиците во регионални рамки се однесува на менаџирање со „елементите на ризик, природните, човечките, пазарните елементи итн. кои влијаат на перформансите на регионалната економија“.¹⁹⁵ Значи, станува збор за мошне широк спектар на ризици со кои еден регион може да се соочи: загуба на регионалните пазари преку конкуренција или замена, природни катастрофи, катастрофи предизвикани од човечки фактор, политичка нестабилност, несигурност во стапките на идните регионални инвестиции, затворање на битна регионална индустрија, нарушување на социјалната структура, прекини во регионалните комуникации и транспортни сервиси итн. Сите овие, и многу други настани и активности, може да имаат сериозни реперкусии врз регионалната конкурентност и перформансите на бизнис-претпријатијата во регионот во форма на регионални ризици.

Според сфаќањето на Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough и Roberts, 2006) концептот менаџирање со ризици на регионално ниво е најчесто занемарен од страна на регионалните организации, власти, претпријатија, сè додека не се случи некој настан којшто ќе предизвика сериозни последици и долготрајни штети врз економијата на регионот. Затоа, особено битна насока во идните стратегиите за регионален економски развој мора да биде и менџирањето со регионалните ризици, што вклучува, всушност, иновативни начини за справување со нив и надминување на моменталните и утврдените нивоа на ризици. Сепак, овие автори истакнуваат дека не значат секогаш ризиците и закани за регионалната економија, напротив, во определени случаи тие „може да создадат и можности за бизнисот, да ги усовршат конкурентните вештини коишто се неопходни за одржување на

---

¹⁹⁵ Ibid. стр. 289.

конкурентната предност бидејќи ја поттикнуваат регионалната иновација, адаптација, соодветна реакција, преприемништво и инвентивност“.¹⁹⁶

За полесно да се разбере на кој начин, всушност, функционира менаџирањето со ризиците, потребно е тие да се разгледуваат како да имаат „животни циклуси“¹⁹⁷.

Во согласност со животниот циклус на ризиците и временската рамка во која дадениот ризик или ризици се манифестираат стратегиите за справување со ризиците може да се однесуваат на: време пред ризикот, вистинско време и време по ризикот. Стратегиите кои се однесуваат на справување со ризикот пред времето во кое настапува тој се насочени кон искористување, минимизирање или игнорирање на ризиците, и тие може да бидат:

- *Адаптивните стратегии* – кои тргнуваат од фактот дека не се сите ризици штетни, и дека некои типови ризици се неизбежни, но некои од нив имаат и позитивен ефект, предизвикувајќи промени или иновација за замена на постоејните системи или практики.
- *Стратегија за изоставување* – која се однесува на намерна одлука за игнорирање или за изоставување на определени ризици за кои не е потребно да се развива стратегија за справување со нив.
- *Превентивна стратегија* – која поставува курс за минимизирање на ризиците пред да предизвикаат тие сериозни последици (целта е да се ограничат ризиците во прифатливи размери).

Во продолжение, стратегијата која се применува во времето кога се манифестира определен ризик е наменета за справување со ситуацијата и таа стратегија се нарекува:

- *Респонзивна (реактивна) стратегија* – која предвидува мерки за намалување на колатералните штети. Исто така, оваа стратегија

---

¹⁹⁶ Ibid. стр. 397.

¹⁹⁷ Stimson, Stough и Roberts, 2006 предлагаат шест стратегии кои може да се применат за справување преку животниот циклус на ризиците во регионалниот економски развој.

предвидува и одбрана од ризиците со цел побрзо стабилизирање и враќање на системот во 'нормала'.

И стратегиите кои се насочени за обновување и компензирање, а кои се применуваат во време по настапување на ризикот или ризиците:

- *Стратегији за обнова* – која предвидува мерки за потпомагање на процесот на обнова по настапениот ризик или шок на регионалната економија.
- *Хеџинг стратегии* – кои се однесуваат искористување на осигурување или други финансиски инструменти за добивање компензација или исплата за загубата.

Меѓутоа, во дадени случаи е потребна примена на повеќе од една стратегија за справување со ризикот, во зависност од веројатноста, природата, времетраењето, фреквентноста, опортунитетните трошоци и сл.

1.2.4. Одржливиот развој и одржливоста во стратегиите за регионален економски развој

Концептот на одржлив развој е широко прифатен како цел во регионалниот развој и неговото планирање, но е и битен принцип во стратегиите за регионалниот економски развој. Но, и покрај намерите за негово актуализирање, доколку се има предвид комплексноста на концептите, одржливиот развој и одржливоста, коишто како што беше претходно разгледано, инкорпорираат три различни димензии, т.е.: еколошкиот одржлив развој (во насока на преземање мерки за налаговање на уништувањето на природни ресурси и традиционалното искористување на необновливите ресурси), па сè до инкорпорирањето на социјалните и економските прашања, сосема е јасно зошто на светско ниво „многу глобални индикатори на одржливоста продолжуваат да се движат во негативна насока“.¹⁹⁸ Ниту многубројните протоколи, иницијативи, политики, најдобри практики¹⁹⁹ не успеаа да придонесат да се подобри одржливоста на развојот или пак воопшто на квалитетот на животот.

Со цел да се подобри имплементацијата на одржливиот развој во полето на регионалниот развој Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough и Roberts, 2006) предлагаат дека „одржливоста мора да има докажлив бенефит на лично, локално, регионално, корпоративно и на национално ниво“, притоа ставајќи посебен акцент на личното и на локалното ниво, каде што најинтензивно може да се поттикне промена на ставовите кон развојот. Затоа овие автори предлагаат во иднина одржливиот развој да се фокусира на следново:

1. додадена вредност преку зголемување на економските, социјалните и еколошките бенефити од проектите и од програмите;
2. согледување на социјалните и еколошките последици од економската активност како дел од решението, а не како трошоци или проблеми;

---

¹⁹⁸ Stimson, Stough и Roberts, *Regional Economic Development. Analysis and Planning Strategy*, 2006 стр. 407.

¹⁹⁹ Како на пример: Светскиот самит во Рио – Агенда 21 од 1992; Самитот во Јонахесбург 2002; Милениумските развојни цели 2000 итн.

3. охрабрување на организациите да разберат како да ги оптимизираат мултипликаторите со додадена вредност и синџирите на вредност;
4. овозможување на инвестициите да станат постратешки со цел да се искористат бенефитите од кумулативната причинскопоследична поврзаност;
5. убедување на организацискиот менаџмент да обрне поголемо внимание кон менаџирањето на екстерналиите и кон негово балансирање со внатрешните локални системи и капацитетот за менаџирање со системите;
6. поттикнување на повеќе секторски пристапи при решавањето на проблеми и носењето на одлуки коешто би вклучило изградба на целосно нови системи на владеење.

Исто така, моменталниот пристап во регионалниот економски развој е во најголема мера карактеризиран од економските интереси, така што, доколку се сака да се постигне поголема рамномерност и одржлив развој, потребно е намалување на економските очекувања со цел да се постигнат подобри еколошки и социјални резултати.

Надминувањето на тешкиот избор меѓу поттикнувањето на конкурентноста на регионалната економија и прашањата за одржливоста, според Стимсон, Стоуг и Робертс (Stimson, Stough и Roberts, 2006), во најновите размислувања за одржливоста и регионалниот развој го вклучува концептот „*колаборативна конкурентност*“. Според овој концепт „регионалната конкурентност не треба да биде засегната за победа или загуба во однос на тоа кој колкав дел добил од развојниот колач, туку да се насочи кон користење на соработката за да се иновираат и создаваат поголеми и различни колачи од кои сите ќе имаат бенефит, но имајќи предвид дека некои региони/претпријатија ќе имаат поголем бенефит од соработката отколку други“.²⁰⁰

Концептот на колаборативна конкурентност ја воведува и идејата на „колаборативна предност“ каде посебен акцент е ставен на интер- и

---

²⁰⁰ Stimson, Stough и Roberts, Regional Economic Development. Analysis and Planning Strategy, 2006 стр. 410.

интрарегионалната соработка и размена меѓу претпријатијата, владите и институциите, којашто вклучува партнерства, стратешки сојузи и кластеринг за взаемна предност.²⁰¹ Во овој контекст, особено битно е институциите да ја надминат тенденцијата за одбирање на веќе испробани и добро познати развојни решенија, тие мора да создадат можности за примена на иновативни решенија за развојните проблеми, и само на овој начин концептот на одржливост може да функционира за поддршка на регионалниот економски развој.

„Стратешката намера на колаборативната предност е да создава растегнување и левериџ на ресурсите“.²⁰² Односно, да се минимизираат инпутите (ресурсите) во производствените системи, со намалување на конзумирањето и развој и обнова на вкупниот капитал (природен, социјален и еколошки капитал). Колаборативната предност овозможува различни можности за додавање вредност на производството, дистрибуцијата и пазарните синџири, стимулирајќи ја притоа иновацијата, но и оставајќи простор за ревидирање на старите идеи, технологии, производи, процеси со цел подобрување на ефективноста, затоа е колаборативната предност целосно компатибилна со целите на одржливоста.

Искуствата покажуваат дека регионите кои се насочени кон колаборативната предност и колаборативната конкурентност, која е поттикната од присуството на регионалните кластери и мрежите, како на пример регионите од Северна Италија или Силиконската долина, имаат долгорочен одржлив раст со позитивни ефекти врз природниот и социјалниот капитал.

---

²⁰¹ Huxham 1996, Bradshaw и Blakely 1999, како што цитирани во Stimson, Stough и Roberts, *Regional Economic Development. Analysis and Planning Strategy*, 2006 стр. 410.

²⁰² Hamel и Prahalad 1994 како што цитирани во Stimson, Stough и Roberts, *Regional Economic Development. Analysis and Planning Strategy*, 2006 стр. 410.

1.3. Заклучни согледувања:

Во првиот дел од овој труд беа опфатени голем број прашања коишто имаат централно влијание во современите трендови за регионалниот економски развој.

Беа разгледани најскорешните теоретски пристапи во регионалниот економски развој, кои, врз основа на преиспитување на односот територија – глобализација, се насочени кон појаснување и разрешување на современите економски проблеми со кои се соочуваат регионите. Новите тенденции, изразени преку теоретските концепти на институционализмот, социјалниот капитал, иновацијата, знаењето и учењето, конкурентната предност нудат рамка за согледување на една сосема поинаква форма на економскиот развој на регионите. Особен акцент беше ставен на „сè попродорната парадигма на одржливиот развој“²⁰³ којашто наметнува значителни предизвици за регионите и за двигателите на процесот на регионалниот развој, од кои се бара успешно да ги инкорпорираат принципите на одржливиот развој во политиките и стратегиите за економски развој на регионите.

По испитувањето на различните теоретски концепти, беше разгледана нивната улога во креирањето на политиките за регионален економски развој.

Современите политики се насочени кон новото истакнување на улогата на процесот на континуирано учење, на иновацијата и позитивните екстерналии во економскиот напредок, надолнето со особен интерес за дифузија на самата иновација, а со посебен акцент на кластерите, каде претпријатијата врз основа на нивната близина имаат олеснета комункација и можност за дифузија на знаењето и иновацијата, со што се овозможува конкурентна предност, не само на претпријатијата во рамките на кластерите туку и на регионите каде што се лоцирани тие.

---

²⁰³ Според Stimson, Stough и Roberts, *Regional Economic Development. Analysis and Planning Strategy*, 2006 одржливиот развој е концепт којшто стекнува се позначајно место во регионалниот економски развој и стратегиите за регионален економски развој.

Потоа беа разгледани и препораките за идните пристапи во стратегиите за регионален економски развој, при што беше заклучено дека новите пристапи во формулирањето на стратегиите имаат потреба од сосема нов „modus operandi“.

Регионите мора да го искористат сето свое знаење и човечки ресурси за континуирано да го поттикнуваат процесот на формално и неформално учење, да ги следат туѓите искуства и сл. На овој начин, регионите мора да се подложат на процес на постојано учење и да прераснат во региони на учење.

Реалноста постојано се менува, затоа од регионите се бара постојано да ги следат промените, да ги анализираат и да планираат за да може да останат во тек со тие промени. Во таа смисла формулирањето на стратегиите треба да биде сфатено како континуиран и сложен процес кој, за да биде успешен, мора да биде на исто рамниште со комплексноста на реалноста за којашто е наменет. Како што Минцберг (Mintzberg, 1994) истакнува „правењето на стратегијата треба да функционира надвор од кутијата, да се охрабри неформалното учење што ќе овозможи нови перспективи и нови комбинации“.²⁰⁴

Традиционалните пристапи во планирањето и стратегиите чија природа е во најголема мера статична, повеќе не се доволни, бидејќи самата реалност е динамична и релативно нестабилна. Затоа новите стратегии мора да се сè повеќе истражувачки и во поголема мера динамични, бидејќи само со такви стратегии регионите ќе можат да се справат успешно со сите предизвици и ризици во време на промени и дисконтинуитет.

---

²⁰⁴ Mintzberg H. The Rise and Fall of Strategic Planning, Harvard Business Review, Jan/Feb 1994, стр.

ДЕЛ 2. ТЕКОВНА СОСТОЈБА НА РЕГИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА: ОД ПОЛИТИКА ДО ПРАКТИКА

ДА СЕ БИДЕ БРЗ И ФЛЕКСИБИЛЕН ВО ПОТРАГА ПО ОДРЖЛИВ РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ

Вовед

Овој дел од трудот ги соединува претходните теоретски гледишта и пристапи, ја согледува нивната примена, и предлага нивна можна примена, во практичните искуства за интегриран регионален развој во Република Македонија. Во него се разгледани повеќе аспекти во кои моделите и теориите на регионалниот развој и политиките се применети за просперитет на регионите и општата добросостојба во нив.

Истакнувајќи ја поентата изнесена во првиот дел од овој труд, низ којшто постојано провејуваше духот на современите концепти и теории во разбирањето и толкувањето на регионалниот развој, овде фокусот на внимание е насочен кон моменталната состојба поврзана со имплементација на политиката за рамномерен регионален развој, тековните тешкотии и различните пристапи кои се искористени за нивното надминување. Во таа смисла овој дел е поделен на две поглавја.

Првото поглавје се однесува на согледување на генералните искуства од досегашното спроведување на политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија, утврдување на постигнувањата, но и на предизвиците со кои се соочи таа, пред сè, во светло на актуелните трендови во регионалниот социоекономски развој и регионалната политика во Европската Унија. Во ова поглавје се дадени и конкретни предлози за надминување на слабостите во функционирањето на политиката, но и насоки за зголемување на нејзините ефикасност и ефективност.

Тргувајќи од постулатот дека политиката за рамномерен регионален развој мора да биде флексибилна и адаптивна на брзите промени и да ја надгради

својата основна цел за порамномерен развој на регионите со различен степен на развој со фокус на конкретни активности за зголемување на конкурентната предност на секој од регионите, без разлика на нивниот степен на развој, во второто поглавје е изнесен практичен пример– студија на случај базиран на конкретна интервенција за проширување на функциите на Центрите за развој на планските региони за поддршка на малите и среди претпријатија. Студијата на случај е развиена околу две клучни прашања кои се суштински поврзани со првиот дел од трудот. Прво, кои се регионалните развојни модели и стратегии на кои се заснова, и второ, кои се концептите и теориите кои може да ги примениме во објаснувањето на конкретната интервенција. Прикажаната интервенција има за цел да се справи со определени предизвици кои динамичното секојдневие ги наметнува високо на агендата за приспособување на промените, а кои пак се од исклучителна важност за растот и развојот на самите региони.

2.1. ТЕКОВНА СОСТОЈБА НА ПОЛИТИКАТА ЗА РАМНОМЕРЕН РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

Политиката за рамномерен регионален развој на Република Македонија, со сета нејзина комплексност, задира во сите сфери на општественото живеење и има основна цел да поттикнува и поддржува рамномерен развој меѓу, и во рамките на, воспоставените плански региони во државата. Таа претставува систем на цели, инструменти и мерки насочени кон намалување на регионалните диспаритети и остварување на рамномерен и одржлив развој на целата територија на Република Македонија.

Инспирирана од политичкиот идеализам, втемелен на вредностите за економска и социјална рамноправност на Европската Унија, политиката за рамномерен регионален развој на Република Македонија се стреми кон создавање на просперитетно општество засновано на одржлив социјален развоен модел во кое на сите граѓани, без разлика на местото на живеење, ќе им бидат обезбедени подеднакво квалитетни услови за живот.

Во изминатиот период од осум години во Република Македонија беше оформена законската и институционалната рамка за спроведување на политиката, беа донесени повеќе плански документи за развој, беа спроведени и низа конкретни проекти насочени кон остварување на приоритетните цели на самата политика.

Оваа временската дистанција од девет години, кога со донесувањето на Законот за регионален развој²⁰⁵ беа направени и првите чекори кон воспоставување на системот за рамномерен регионален развој, овозможува идеални услови за согледување на генералните искуства од досегашното спроведување, утврдување на постигнувањата, но и на предизвиците со кои се соочи во изминатиот период самата политика, а од чие решавање зависи и идната нејзина траекторија на движење. Додатно, условите на светската финансиска криза и економска рецесија, кога јасно стануваат евидентни структурните слабости кај

---

²⁰⁵ Службен весник на РМ, број 63/07.

сите земји без оглед на нивниот степен на развој, пред политиката за рамномерен развој на Република Македонија го ставија и огромниот предизвик за продолжување на започнатиот процес за рамномерен развој и изнаоѓање на нови стратегии, кои и во услови на криза, ќе овозможат долгорочен раст и развој на планските региони, а со тоа и на државата во целост.

Исто така, во услови кога во многу од западноевропските земји, регионалната политика е изложена на силни промени, коишто во суштина се состојат од промена на фокусот на самата политика, односно од политика за редистрибуција кон политика на регионален раст, политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија, исто така, се наоѓа пред предизвикот да се трансформира и да добие една поинаква димензија којашто ќе овозможи повеќе да адресира прашања кои се однесуваат на поголема мобилизација за поефективно искористување на расположливите ресурси, отколку за редистрибуција на финансиски средства за поголема рамномерност.

Суштината на промената во пристапот на регионалната политика, пред сè на ниво на земји членки во Европската Унија, лежи во промената на самите цели на политиката т.е. „нивната примарна ориентација, односно, дали се тие насочени кон поттикнување на „ефикасност“ или пак кон „рамномерност“²⁰⁶ при што целите за ефикасност се поврзани со максимизирање на придонесот на регионите кон националниот раст, односно се пред сè од економска природа; додека целите за рамномерност се поврзуваат со намалување на социоекономските разлики меѓу регионите. Битна карактеристика на овие понови пристапи во регионалната политика е со поширокиот опсег, па во таа смисла, современите развојни политики не се занимаваат само со изградба и обнова на физичка инфраструктура или пак со поттикнување на бизнис-инвестиции, туку се занимаваат и со развој на вештините и подобрување на квалитетот на човечкиот капитал, активности за заштита на животната средина, поддршка за иновациите, трансфер на технологии, мерки за подобрување на вмрежувањето и размена на информации и сл. Сето ова води и до потешкотии во дефинирањето на самата политика за регионален развој

---

²⁰⁶ Bachtler J., Méndez C., Vironen, H.; Regional development and policy in Europe, Collection Studies n 2, Eurosocal Programme, Madrid 2014, стр. 18.

бидејќи се јавува преклопување на нејзините цели со целите на други секторски политики.

Во светло на овие социоекономски трендови, како и сè поизразените дебати помеѓу креаторите на политиките и научната јавност за потреба од промена на фокусот, политиката за рамномерен регионален развој на Република Македонија е соочена со повеќе прашања и предизвици, чишто одговори ќе ја утврдат нејзината траекторија на движење и на тоа, дали ќе остане таа ориентирана кон обезбедувањето на рамномерен развој и едноставна редистрибуција на финансиски средства пред сè во послабо развиените региони, или во фокусот на нејзиното внимание ќе биде поместена и ефикасноста и поттикнување на растот и конкурентноста на сите региони без разлика на нивниот степен на развој, или пак, ќе добие сосема трета димензија дефинирана од комбинација на претходните два пристапа.

Со евентуалната промена, политиката за рамномерен регионален развој од реактивна, односно политика насочена кон компензирање на недостатоците во регионите кои заостануваат во развојот, би се трансформирала во проактивна политика којашто би била фокусирана на искористување на потенцијалите на сите региони, влијаејќи во таа смисла на динамизирање на целокупниот развој на државата.

Поради сето горенаведено, од аспект на овој труд од особено значење е согледувањето на носечките елементи на политиката за рамномерен регионален развој, разгледувањето на кохерентноста меѓу поттикнувањето на растот и конкурентноста, од една страна, и обезбедувањето на социјална и еколошка одржливост и рамномерност од друга, со цел да се дојде до реална перцепција за трендовите на самата политика и нејзините можности, но и ограничувања, во однос на поттикнувањето на долгорочен, одржлив економски регионален развој.

Во овој контекст, посебно внимание ќе биде посветено на интервенциите на политиката за регионален развој и согледување на нивниот опсег, прашањето за функционалноста на воспоставениот систем и проблемите со кои се соочува тој, спектарот на индикатори кои се користат за анализа на економските развојни

проблеми и кои го дефинираат степенот на развој на дефинираните плански единици и последователно на тоа алоцирањето на поддршката.

2.1.1. Постигнувања, можности и предизвици за политиката за рамномерен регионален развој

Во однос на постигнувањата во досегашниот период на имплементација, особено битно е да се истакне дека, од аспект на правната рамка во Република Македонија, постои консолидиран систем којшто, и покрај определени недостатоци, претставува добра основа за успешно имплементирање на политиката за рамномерен регионален развој.

Донесувањето на Законот за рамномерен регионален развој, во мај 2007 година, значеше, всушност, поставување на темелите на еден комплексен систем за регионален развој базиран на полицентричниот концепт на развој којшто се стреми кон постигнување на рамномерен и одржлив развој на целата територија на државата. Овде, сепак, треба да се истакне дека, историски гледано, регионалниот аспект во развојните политики бил присутен уште од седумдесеттите години од минатиот век, иако, главно, станувало збор за поттикнување на побрз развој на понеразвиените подрчја. Сепак, не е цел на овој труд детално да го разгледува историскиот развој на самата политика за регионален развој, па затоа во наредниот дел ќе се задржиме само на постигнувањата кои се поместуваат на линијата на временскиот континуум од креирањето на современата политика за регионален развој на Република Македонија, односно од 2007 година па сè до денес.

Законот за рамномерен регионален развој, всушност, вовеле значајни поместувања од аспект на пристапот во спроведувањето на развојната политика. Имено, со Законот се воведоа осум плански региони на НТЕС 3 ниво, кои се дефинирани како функционални територијални единици воспоставени за потребите на планирањето на развојот. И иако не претставуваат овие плански региони и економски региони, односно економски функционално-територијални

целини²⁰⁷, сепак овозможуваат основа за поквалитетно планирање и остварување на регионалниот развој.

Истовремено, донесувањето на Законот значеше и прифаќање на политиката за рамномерен регионален развој како интегрален дел на макроекономската политика. Ова е особено битно од аспект на аплицирањето на научните начела кои се поместени во суштината на концептот за долгорочен регионален развој во самата национална развојна политика. Како што Миљовски истакнува „при секторското насочување на инвестициите треба да се има предвид регионалната димензија“²⁰⁸, а токму концепцијата на современата политика за рамномерен регионален развој го предвидува тоа. Но, иако оваа определба е утврдена и со закон, досегашното имплементирање на законските одредби покажува значителни отстапки, односно нецелосно спроведување на истите. На кој начин и во која мера останатите секторски политики се закрилени под чадорот на политиката за рамномерен регионален развој, односно во која мера тие ги почитуваат или ги применуваат начелата на рамномерниот регионален развој, ќе биде разгледано во продолжение на трудот.

Освен донесувањето на Законот за рамномерен регионален развој, кој го претставува, всушност, носечкиот столб во механизмот за постигнување на посакуваните приоритети за економска и социјална еднаквост кон кои се стреми политиката за рамномерен регионален развој, како демонстрација за покомплексниот пристап во третирањето на проблемите на регионалниот развој, утврдени се низа долгорочни плански документи. Во согласност со Законот донесена е Стратегија за регионален развој за период од десет години, којашто е основен развоен документ на национално ниво кој ја утврдува политиката за поддршка на рамномерниот регионален развој во Македонија.

Понатака, донесени се Програми за развој на планскиот регион за период од пет години (по истекот на периодот од првите пет години, подготвени се и новите петгодишни Програми со важност од 2015 до 2020). Програмите се изработуваат по

---

²⁰⁷ Повеќе во Николовска Н., Македонија пред предизвикот: конституирање на систем за регионален развој; Годишник на Економски факултет, Скопје 2006 година, стр. 112.

²⁰⁸ Миљовски К., Основите на регионализацијата и контурите на идните економски региони, кн. I, стр. 55-56.

претходно разработена методологија и врз широк консултативен процес со сите чинители во рамките на планскиот регион.

За спроведување на овие плански документи се донесуваат и Акциски планови, односно Акциски план со важност од три години за спроведување на Стратегијата за регионален развој, којшто претставува главен оперативен документ за спроведување на целите, приоритетите и мерките за рамномерен регионален развој; како и Акциски планови за спроведување на Програмите за развој на планските региони за период од една година, кои претставуваат најзначајни регионални оперативни документи за спроведување на секоја од Програмите.

Сепак, и покрај огромното значење на самото подготвување и донесување на оперативните документи за спроведување на политиката, нивниот опсег не е доволен и тој не ги вклучува сите субјекти и нивните активности кои имаат влијание врз регионалниот развој. Така, на пример, Акцискиот план за спроведување на Стратегијата не ги опфаќа активностите на линиските министерства и други национални институции чии финансиски програми имаат влијание врз регионалниот развој. Оттаму неопходна е подготовка на Акциски план за спроведување на Стратегијата којшто во себе ќе ги инкорпорира сите ресорни активности и проекти на националните институции кои имаат импакт врз регионалниот развој. Секако, ова подразбира мошне комплексен процес на претходна координација и размена на податоци, нешто што и во досегашниот период беше детектирано како една од најслабите алки во целиот систем за рамномерен регионален развој.

Имајќи го предвид овој суштински проблем којшто го обременува целосното имплементирање на политиката за рамномерен регионален развој, во понатамошниот текст ќе биде разгледано прашањето за координација, како и можни препораки за нејзино подобрување.

Освен правната рамка, во изминатиот период воспоставена е и комплексна институционална рамка за регионален развој, односно: Совет за регионален развој, Министерство за локална самоуправа, Биро за регионален развој, Совети за развој на планските региони и Центри за развој на планските региони. Генерално,

институциите одговорни за спроведување на политиката за рамномерен регионален развој, потврдија дека располагаат со соодветни капацитети, но дека сепак постои простор за понатамошно подобрување на овие структури, како од аспект на подобрување на квалитетот на човечките ресурси со кои располагаат, така и од аспект на потребата од обезбедување на дополнителни финансиски средства за нивното непречено функционирање (овде се мисли пред сè на Центрите за развој на планските региони). Со цел адресирање на определени потешкотии во функционирањето, пред сè на Центрите за развој на планските региони, во наредните поглавја ќе бидат разгледани и законските измени со кои се предвидува подобрување на нивната финансиска одржливост.

Исто така во изминатиот период операционализацијата на политиката за рамномерен регионален развој подразбираше селектирање и финансирање на проекти за развој кои се во согласност со целите и приоритетите дефинирани со Закон во самата политика, како и во нејзините придружни стратешки и плански (национални и регионални) документи. Во оваа смисла, во изминатиот период, од воспоставувањето на системот за рамномерен регионален развој па сè до денес, беа поддржани најразлични проекти кои во помала, или во поголема мера, влијааа на развојот во планските региони.

Од согледаното досегашно искуство во спроведувањето на политиката за рамномерен регионален развој, но и разгледаните современи трендови во политиките и стратегиите за регионален развој од првиот дел на овој труд, може да се извлечат некои генерални насоки за политиката за регионален развој во Република Македонија, и тоа:

- **Подобрување на координацијата на секторските политики и овозможување на повеќестепена соработка и раководење.**
- **Експанзија на опфатот на политиката за рамномерен регионален развој и обезбедување повеќесекторски (хоризонтален) и интегриран територијален пристап, како и координирање на јавните политики со значително територијално влијание со целите на регионалната политика утврдени за одделните територии.**

- **Подобрување на процесот на планирање во рамките на развојната политика со преиспитување на моделот за утврдување на степенот на развиеност на територијалните единици – планските региони.**
- **Јакнење на капацитетите на институциите одговорни за спроведување на политиката за рамномерен регионален развој,** како од организациски, така и од финансиски аспект.
- **Поддршка на развојните потенцијали на регионите;** мобилизација на ендогените развојни потенцијали на регионот преку активно учество на локалните власти и институциите кои функционираат на регионално ниво.
- **Поттикнување на колаборативна конкурентност,** наместо „тешкиот“ избор меѓу поттикнувањето на конкурентноста на регионалната економија и прашањата за одржливоста.
- **Интензивирање на новите општествени форми на здружување и вмрежување и трансфер на знаење,** за поинклузивен развој и поголем капацитет за иновација, како и поттикнување на создавање на колективно знаење, негова примена и учење.
- **Актуализирање на економијата на знаење и економијата на учење,** преку поддршка на претприемништвото и поддршка на кластерингот и новите форми на производство.

2.1.2. Политиката за рамномерен регионален развој и прашањето за координација на развојните активности

Главната цел на ова поглавје е да се согледаат тековните состојби поврзани со координацијата меѓу субјектите и активностите во полето на регионалниот развој, со оглед на фактот дека ова прашање претставува еден од главните предизвици на политиката за регионален развој на Република Македонија. Согледувањето на хоризонталните и вертикалните врски меѓу главните развојни субјекти, како и нивните активности (од планирање до имплементирање) претставуваат основа за детектирање на слабостите на системот за регионален развој на државата, но и основа, која, во функција на овој труд, е искористена за формулирање препораки за подобрување на координацијата, како и создавање на концепциска идеја за изградба на координациски модел којшто, евентуално, може да понуди интегрирана системска слика за регионалниот развој со дефинирани институционални димензии.

Процесот на координација, од аспект на овој труд се однесува на функцијата за менаџирање со организациските и планирачките активности поврзани со регионалната развојна политика, односно со сè она што генерално е поврзано со неопипливиот и невидливиот, но есенцијален според значење, аспект на регионалниот развој. Исто така, самиот процес на координација се однесува и на менаџирање со средствата за регионален развој, кои ги дистрибуираат различните субјекти на национално ниво на локално и регионално ниво.

Главно, од аспект на координација на политиката за регионален развој на Република Македонија, тешкотиите може да се синтетизираат на следниов начин:

- Тешкотии поврзани со хармонизирање на развојните активности предвидени во различните плански развојни документи, како и недостаток на единствен национален развоен план што резултира со неусогласени развојни визии на локално, регионално и национално ниво.

- Недостатокот од интегрирани просторни развојни политики, стратегии, програми и планови.
- Дисперзирани финансиски средства за развој во буџетите на различни институции и недостаток на концентрација на финансиските средства.

Анализата на тековните состојби во однос на имплементирањето на политиката за рамномерен регионален развој е појдовна основа за постигнување на поголемо разбирање за значењето од спроведувањето на оваа политика, како и за утврдување и потврдување на приоритетот во задоволување на потребите на населението со добра и услуги кои се финансирани со буџетски средства од сите институции кои се релевантни за рамномерениот регионален развој.

Како мултисекторска политика, политиката за рамномерен регионален развој, опфаќа повеќе области кои се од значење за развојот во планските региони. Различните области се во надлежност на повеќе различни институции, од кои дел се директно вклучени во Советот за рамномерен регионален развој, а дел не се, но од исклучителна важност е нивните активности и проекти (или барем дел од нив) да се сместат во поширокиот контекст на политиката за рамномерен регионален развој.

Во продолжение ќе бидат индивидуализирани различните области за кои постои основа дека се сметаат важни за рамномерениот регионален развој, како и институциите кои имаат активности со импакт врз него, но и потребата од јакнење на координацијата меѓу нив, и неопходните измени во однос на евидентирањето на нивните активности и ефектите од нив.

Од согледувањето на досегашната имплементација на политиката за рамномерен регионален развој произлегува дека постои недостаток на координација меѓу секторските програми на линиските министерства, политиката на рамномерен регионален развој и политиките за поттикнување на развојот финансирани од страна на Европската Унија низ програмите на претпристапните фондови (за регионален развој, прекугранична соработка и развој на човечкови ресурси). Исто така, евидентни се и потешкотиите во финансирањето на развојните

активности кои се спроведуваат според Законот за рамномерен регионален развој заради непостоењето на координација на политиките со распоредување на средствата од другите министерства според индексот на развиеност на планските региони, како и интеграција на развојните политики поддржани од препристапните фондови на ЕУ во државната политика за регионален развој. Додатно, постои и недостатокот на капацитети кај институциите кои се дел од системот за поттикнување на рамномерниот регионален развој, како и ниско ниво на внатрешните комуникациски процеси и комуникациските врски меѓу овие институции.

Со цел адресирање на сите овие слабости неопходно е да се преземат повеќе чекори кои ќе придонесат за обезбедување на целосна координација на планирањето, спроведување, следењето и оцената на мерките и активности за рамномерен регионален развој во земјата, но и обезбедување на услови за континуирано градење на капацитетите на институциите вклучени во процесот на обезбедување на услови и поттикнување на развојот на сите нивоа: национално, регионално и локално.

Стратешкото планирање на развојот е од круцијална важност за стратешко менаџирање со процесот на развој. Успешното планирање овозможува и воспоставување на соодветни институционални структури и правилно поставување на меѓуинституционалните врски. Исто така, есенцијален аспект е и пристапот до информации како предуслов за воспоставување на ефикасен систем за координирање за секторските политики. Со еден координиран пристап се овозможува и јасен преглед и взаемните поврзаности меѓу определени цели и мерки.

Последователно, во случајот со системот за регионален развој во Република Македонија, е потребно да се направи интегрирање на целите и приоритетите на политиката за рамномерен регионален развој во програмите и активностите кои се содржани во стратешките документи на институциите и следствено на тоа да се овозможи насочување на средствата во согласност со приоритетите на политиката.

За да се овозможи таквото интегрирање потребно е да се направи утврдување на сите секторски активности кои придонесуваат за порамномерен

регионален развој, како и идентификување на програмите и проектите чија имплементација е важна за постигнување на резултати во политиката за рамномерен регионален развој.

Појдовна активност од тој аспект би била *дефинирање на областите кои имаат значење за рамномерениот регионален развој*. Имајќи предвид дека станува збор за многу динамична материја којашто постојано се менува, во продолжение следува индикативна листа на области со значење на рамномерниот регионален развој кои во најголема мера произлегуваат од Стратегијата за регионален развој:

Листа на области со значење за рамномерениот регионален развој
1. Зголемување на вработувањето: програми за самовработување
2. Социјална заштита, социјална инклузија на ранливи групи, домување за социјално ранливи групи, здравствена заштита
3. Промоција и унапредување на туризмот
4. Промоција и унапредување на сите видови на спортско-рекреативни активности
5. Развој на индустријата: индустриски, економски и работни зони; инфраструктурни дејности во функција на индустријата (сообраќајна и комунална инфраструктура) и сл.
6. Развој и унапредување на земјоделството, шумарството и водостопанството
7. Обезбедување на воедначен пристап кон општинските услуги и нивно унапредување
8. Поттикнување на рурален развој
9. Заштита и унапредување на животната средина
10. Управување со отпадот
11. Транспортна, сообраќајна, водна инфраструктура и комунална инфраструктура
12. Урбанизам и просторно планирање
13. Енергетска инфраструктура
14. Развој на култура и заштита на културното наследство
15. Развој и унапредување на науката и образованието
16. Прекугранична соработка
17. Други мерки и активности од значење за рамномерениот регионален развој

Табела 2. Преглед-листа на области со значење за рамномерниот регионален развој.

Извор: Обработка на авторот според податоците во Стратегијата за регионален развој 2009 – 2019 година.

Имајќи ја предвид горенаведената листа на области кои имаат значење за рамномерениот регионален развој, сосема логично е да се согледа кои сè институции (на национално, регионално и локално ниво) може да се сметаат како релевантни за постигнување на рамномерен регионален развој. Во оваа смисла во следните табели се прикажани сите *субјекти релевантни за спроведувањето на*

политиката за рамномерен регионален развој чии проекти и активности имаат поголеми или помали ефекти во постигнувањето на развојните цели.

Институции на национално ниво	
Министерства	Министерство за локална самоуправа Министерство за транспорт и врски Министерство за образование и наука Министерство за економија Министерство за труд и социјална политика Министерство за заштита на животната средина и просторно планирање Министерство за култура Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство Министерство за финансии Министерство за здравство Министерство за информатичко општество и администрација Министерство за информатичко општество и администрација Секретаријат за европски прашања
Агенции	Агенција за млади и спорт Агенција за промоција и поддршка на туризмот во Република Македонија Агенција за вработување на Република Македонија Агенција за поддршка на земјоделието Агенција за поддршка на претприемништвото на Република Македонија Агенција за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој Агенција за поддршка и рурален развој
Други институции	Биро за регионален развој Јавно претпријатие за државни патишта Државен завод за статистика Акционерско друштво за изградба и стопанисување со станбен простор и со деловен простор од значење за Републиката Дирекција на технолошко индустриски развојни зони Заедница на единиците на локалната самоуправа (ЗЕЛС)

Табела 3 Листа на институции на национално ниво од значење за рамномерениот регионален развој.

Извор: Студија за изводливост на Систем за подобрување на координацијата во планирањето, спроведувањето, следењето и оценувањето на политика за

рамномерен регионален развој во Република Македонија, Документи и институции за регионален развој, 2014.

Институции на регионално ниво	
Центри по плански региони	<p>Центар за развој на источниот плански регион</p> <p>Центар за развој на полошкиот плански регион</p> <p>Центар за развој на североисточниот плански регион</p> <p>Центар за развој на пелагонискиот плански регион</p> <p>Центар за развој на скопскиот плански регион</p> <p>Центар за развој на вардарскиот плански регион</p> <p>Центар за развој на југозападниот плански регион</p> <p>Центар за развој на југоисточниот плански регион</p>

Табела 4. Листа на институции на регионално ниво од значење за рамномерениот регионален развој.

Извор: Обработка на авторот

Институции на локално ниво	
Скопски плански регион	<ol style="list-style-type: none"> 1. Град Скопје 2. Гази Баба 3. Аеродром 4. Бутел 5. Горче Петров 6. Карпош 7. Центар 8. Чаир 9. Кисела Вода 10. Сарај 11. Студеничани 12. Шuto Оризари 13. Арачиново 14. Чучер Сандево 15. Сопиште 16. Зелениково 17. Илинден 18. Петровец
Североисточен плански регион	<ol style="list-style-type: none"> 1. Куманово 2. Липково 3. Старо Нагоричане 4. Кратово 5. Крива Паланка 6. Ранковце

Источен плански регион	<ol style="list-style-type: none"> 1. Кочани 2. Штип 3. Чешиново Облешево 4. Веница 5. Зрновци 6. Карбинци 7. Берово 8. Делчево 9. Пехчево 10. Пробиштип 11. Македонска Каменица
Југоисточен плански регион	<ol style="list-style-type: none"> 1. Богданци 2. Босилово 3. Валандово 4. Василево 5. Гевгелија 6. Дојран 7. Конче 8. Ново Село 9. Радовиш 10. Струмица
Вардарски плански регион	<ol style="list-style-type: none"> 1. Велес 2. Неготино 3. Кавадарци 4. Демир Капија 5. Свети Николе 6. Росоман 7. Чашка 8. Градско 9. Лозово
Пелагониски плански регион	<ol style="list-style-type: none"> 1. Прилеп 2. Битола 3. Ресен 4. Новаци 5. Долнени 6. Кривогаштани 7. Крушево 8. Могила 9. Демир Хисар
Југозападен плански регион	<ol style="list-style-type: none"> 1. Струга 2. Дебрца 3. Вевчани 4. Кичево 5. Дебар 6. Охрид 7. Пласница 8. Македонски Брод 9. Центар Жупа
Полошки плански регион	<ol style="list-style-type: none"> 1. Тетово 2. Гостивар

Полошки плански регион	3. Маєрово и Ростуша 4. Желино 5. Теарце 6. Брвеница 7. Боговиње 8. Јегуновце 9. Вралчиште
------------------------	--

Табела 5. Листа на институции на локално ниво– општини вклучени во имплементацијата на политиката за рамномерениот регионален развој.

Извор: Обработка на авторот

Секоја од утврдените институции на национално ниво спроведува програми, или пак определени активности и проекти кои се значајни за рамномерниот регионален развој и кои овозможуваат остварување на определени национални, регионални и локални развојни цели. Сепак, најголемиот дел од институциите не ја вршат распределбата на средства според одредбите на Законот за рамномерен регионален развој, ниту пак сите активности од значење за рамномерниот регионален развој се евидентираат во Акциските планови за спроведување на Стратегијата. Ова секако претставува пречка за добивање на јасна слика за тоа колку буџетски програми на национално ниво постојат, а преку кои се финансираат активности и проекти од значење за рамномерниот регионален развој и кои е потребно да се следат.

Во Акцискиот план за спроведување на Стратегијата за регионален развој на РМ 2013 – 2015 година²⁰⁹, како најзначаен актуелен среднорочен плански документ со кој се утврдени приоритети на политиката за рамномерен регионален развој во делот на финансиски средства за поддршка на рамномерниот регионален развој, како извори на финансирање на регионалниот развој вклучени се и средства од буџетите и на останатите линиски министерства (членови на Советот за рамномерен регионален развој на РМ): Министерство за финансии, Министерство за економија, Министерство за транспорт и врски, Министерство за труд и социјална политика, Министерство за култура, Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство, Министерство за животна средина и просторно планирање, како и следниве институции: Агенција за поддршка во земјоделството

²⁰⁹ Акциски план за спроведување на Стратегијата за регионален развој за период 2013 – 2015, Сл.весник на РМ бр. 122/09.

и руралниот развој, Агенција за странски инвестиции, Министерство за образование и наука, Агенција за млади и спорт и Министерство за здравство.²¹⁰

Вклучувањето на буџетските програми на горенаведените институции за периодот на кој се однесува Акцискиот план, односно 2013 – 2015 година овозможува постигнување на процент од 0,9% до 1% од БДП наменет за рамномерен регионален развој утврден за 2012 година со што навидум се задоволува условот за обезбедување на 1% од буџетот на државата утврден со Законот за рамномерен регионален развој.²¹¹

Сепак, евидентен е фактот дека во Законот за рамномерен регионален развој не се третира финансирањето на активности за поддршка на рамномерниот регионален развој од страна на други институции на национално ниво, освен на Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој. И покрај тоа, во следењето на тековното финансирање на рамномерниот регионален развој се вклучуваат и буџетските средства од останатите национални институции. Додатно на проблемот што финансирањето преку останатите национални институции чии програми се од значење за регионалниот развој не се третира со Законот, во Акцискиот план, исто така, не се наведува влијанието на тие активности, како и нивниот регионален ефект, иако е наведено дека активностите имаат придонес кон спроведувањето на политиката за рамномерен регионален развој и имат развоен карактер.

Ваквите состојби може да се надминат со евентуална интервенција во Законот за рамномерен регионален развој, односно во Главата IV каде што е уредена распределбата и доделувањето на средствата за финансирање на рамномерниот регионален развој да бидат вклучени и другите институции коишто спроведуваат активности и проекти кои се од значење за рамномерниот регионален развој. Последователно, доколку се вклучуваат и средствата на останатите институции во Законот, потребна е и ревизија на соодносот во кој се распределуваат средствата (финансирање на проекти за развој на плански регион,

---

²¹⁰ Ibid. Стр.43-47.

²¹¹ Процентот е пресметан во согласност со податоците од Акцискиот план 2013 – 2015 година, стр. 43 каде што се наведени износите на средствата по години 2013 – 2015, како и износот на оценетиот БДП за 2012 година. Повеќе може да се види во Акцискиот план 2013 – 2015.

на подрачја со специфични развојни потреби и на села), бидејќи очигледно е дека овој начин на распределба не може да се аплицира во најголемиот дел од програмите на другите министерства, ниту пак такво нешто е потребно. Доколку не се направи оваа измена, потребно е целосно спроведување на одредбата за обезбедување на законски оппределените средства во висина од 1% преку буџетите на Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој.

Евентуална измена на Законот за рамномерен регионален развој во насока на вклучување на другите институции чии активности и проекти имаат импакт врз регионалниот развој, ќе значи и чекор напред во процесот на приближување на Република Македонија кон Европската Унија и надминување на постојаните забелешки од Европската комисија²¹² во насока на преземање мерки за гарантирање на целосно спроведување на Законот за регионален развој, вклучувајќи и обезбедување на соодветни ресурси за регионален економски развој.

Појдовна точка, од овој аспект би била, интегрирање на концептот за рамномерен регионален развој во рамките на процесот на стратешкото планирање и буџетскиот процес. На овој начин, при подготовката на стратешките планови и буџетите на националните институции би се вклучил регионалниот развоен аспект и би се поттикнала рамномерноста во развојните активности, а наедно и би се зголемила и ефикасноста на програмите кои ги спроведуваат надлежните институции. Вака подготвените програми на надлежните институции ќе произлегуваат од стратешките цели на секоја засебна институција (односно од целите на соодветната секторска политика), но и ќе бидат усогласени со долгорочните плански развојни документи.

Сепак, од аспект на подобрување на процесот на координација во планирањето препорачливо е институциите, утврдени како битни за рамномерниот регионален развој, во рамки на процесот на стратешкото планирање, да ги насочат нивните активности и проекти кон приоритетите на политиката за рамномерен регионален развој. Во оваа смисла, Министерството за локална самоуправа треба да ги информира другите институции за приоритетите на политиката, но и за

---

²¹² Наведени во речиси сите извештаи за напредокот на Република Македонија во процесот на пристапување кон Европската Унија.

потребата од адресирање на конкретни проблеми во рамките на планските региони, а кои можат да се надминат со определени активности или мерки од страна на секоја надлежна институција. На овој начин, наместо досегашното алоцирање на средства од страна на другите институции кои се релевантни за регионалниот развој, што се одвива исклучиво според секторските приоритети на секоја од институциите, ќе се овозможи интегрирање на приоритетите и на целите на политиката за рамномерен регионален развој во програмите и активностите на институциите.²¹³

Последователно на евентуалното вклучување на другите институции во Законот за рамномерен регионален развој ќе значи и дека Акцискиот план за спроведување на Стратегијата за регионален развој, којшто го подготвува Министерството за локална самоуправа, треба да содржи и финансиска конструкција за рамномерен регионален развој. Во него треба да бидат опфатени сите буџетски програми со коишто се финансираат активности од значење за рамномерниот регионален развој. За таа цел потребно е да се интервенира и во Законот за рамномерен регионален развој при што освен погоре споменатата измена во делот на вклучувањето на буџетите на другите национални институции во средствата наменети за рамномерен регионален развој, ќе биде изменет и делот којшто се однесува на Акцискиот план за спроведување на Стратегијата за регионален развој, односно ќе биде додаден делот со финансиски податоци. Со дополнувањата на Акцискиот план со податоци за финансиските средства ќе се овозможи интегриран пристап во управувањето со развојот на регионот со што ќе се избегне евентуалното преклопување на определени активности, и ќе се придонесе за концентрирање на средствата.

Од друга страна, институциите на регионално и локално ниво, кои беа утврдени како релевантни за рамномерниот регионален развој (како од аспект на

---

²¹³ Во оваа смисла секако треба да се спомене подготовката на студија на изводливост за воспоставување на комплексен „Систем за подобрување на координацијата во планирањето, спроведувањето, следењето и оценувањето на политика за рамномерен регионален развој во Република Македонија“, со којшто се очекува да се воспостави целосен, кохерентен и интегриран информациски систем за рамномерен регионален развој.

имплементатори на активности, така и од аспект на планирачки активности), исто така можат да преземат мерки за понатамошно усогласување во процесот на планирање на средствата за развој. Имено, во досегашната практика, Советот за развој на планскиот региони доставуваше приоритетна листа на регионални проекти до Бирото за регионален развој, која се зема предвид при носењето на одлуката за финансирање на регионалните проекти. Согледувајќи го позитивното искуство од оваа практика, препорачливо е во иднина да се воведат практика секоја општина да подготви предлог-листа на регионални проекти, која откако ќе биде одобрена од страна на Советот на општината, да биде доставена до Центарот за развој на планскиот регион. Центарот ќе ги усогласи добиените листи од сите општини и ќе подготви една единствена предлог-листа, која ќе ги отсликува приоритетите на планскиот регион утврдени во Програмата за развој на планските региони, и ќе ја достави на одобрување до Советот за развој на планскиот региони. По одобрувањето, листата со предлог-проекти ќе се доставува до националните институции со цел таа да биде земена предвид во формулирањето на идните програми на овие последниве. На овој начин ќе се постигне усогласување на развојните визии на регионално ниво со стратешките цели на институциите од централно ниво, но и ќе се овозможи поврзување на средствата кои се планираат во буџетите на одделните институции со планските документи за рамномерен регионален развој. Всушност, на овој начин, ќе се придонесе конечно политиката за рамномерен регионален развој да се сфаќа како интегрален дел од макроекономската политика.

Дополнително на листите со предлог-проектите, акциските планови за спроведување на Програмата за развој на планскиот регион треба да содржат и финансиска конструкција, како и можното учество на локалните власти во нивното финансиско реализирање. На овој начин ќе се овозможи проектите од регионален карактер да имаат целосно дефинирана: финансиска, програмска и временска рамка

Сите овие предлози се формулирани со цел да го подобрат начинот на кој се управува политиката за рамномерен регионален развој, а посебно да придонесат за: подобрување на степенот на координација, поголемо ниво на соработка и

кооперативност, формализирани меѓуинституционални врски, градење на консензус (пред сè меѓу различните нивоа на власт), но и позитивни неформални институционални врски, отвореност за споделување на информации и сл. Овој процес, којшто се заснова на изградба и јакнење на посилни формални и неформални институционални врски, всушност бара и „multilevel“ владеење.

Секако, во контекст на предложените промени, треба да се истакне фактот дека со измените на Законот за рамномерен регионален развој во октомври 2015 година направен е определен напредок во поглед на подобрување на процесот на координација. Имено во надлежностите на Советот за рамномерен регионален развој²¹⁴ е додадена надлежноста тој да дава мислење по програми финансирани од Буџетот на Република Македонија коишто се од значење за рамномерниот регионален развој. Но, имајќи ја предвид комплексноста на прашањето за координирање на активностите и субјектите во процесот на поттикнување на рамномерниот регионален развој, со оваа измена не може да се очекува суштинска промена во системот за регионален развој на Република Македонија.

Воспоставувањето на еден комплексен модел, систем или платформа за координирање на активностите и субјектите поврзани со политиката за рамномерен регионален развој, со сите елементи кои беа претходно наведени, се оцртува како следен неопходен чекор во зголемувањето на ефикасноста и ефективноста на политиката. Потребата за воспоставување на еден ваков систем произлегува и од обврската којашто во иднина, во перспектива на членството во Европската Унија, Република Македонија ќе мора да ја исполни. Имено, во согласност со правилата за имплементација на кохезионата политика, сите држави членки беа обврзани најдоцна до декември 2014 година да почнат да го применуваат концептот е-

---

²¹⁴ Член 17, став 1, алинеја 4 од Законот за рамномерен регионален развој, Службен весник на Република Македонија бр. 63/07, 187/2013,43/14, 215/215 Мислењата по програмите се однесуваат и на едногодишни и на повеќегодишни програми и тие се даваат најдоцна до крајот на првото тромесечје од годината за која програмата е донесена, за едногодишни програми, односно најдоцна до крајот на првото тромесечје од првата година на која се однесува на програмата, за повеќегодишни програми.

кохезија. Овој концепт се однесува на електронска размена на информации помеѓу сите учесници во програмите на кохезионата политика во програмскиот период 2014 – 2020. Целосната размена на информации помеѓу корисниците, управувачките тела, сертифицирачките тела, ревизорите и интермедијалните тела мора да се спроведува исклучиво преку системи за електронска размена на податоци. На овој начин се олеснува и интероперабилноста помеѓу националните тела и телата на Унијата и се подобрува координацијата на мултисекторската кохезиона политика, а притоа, самиот концепт на е-кохезија, со сета негова флексибилност, не препишува посебни технички правила со што им е дозволено на земјите членки да ги користат постојните системи и платформи.²¹⁵

---

²¹⁵ Повеќе информации може да бидат најдени на следниов линк: http://www.interact-eu.net/e_cohesion/e_cohesion/512/12238

2.1.3. Дистрибуција на средствата за рамномерен регионален развој по степен на развиеност и прашањето за начинот на класификација на планските региони според степенот на развиеност

Класифицирањето на планските региони според степенот на развиеност се заснова на мерење на индексот на развој, којшто претставува всушност основа за спроведување (односно финансирање) на политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија. Имајќи го тоа предвид, од суштинско значење е согледување на овие аспекти (моделот за мерење на индексот на развој, начинот на класификација според степен на развиеност на планските региони и дистрибуцијата на средствата во согласност со таа класификација) во спроведувањето на политиката за рамномерен регионален развој. Затоа, ова поглавје се фокусира на разгледување на следниве две прашања:

Првото прашање во фокусот на внимание го поместува тековниот модел според којшто се врши пресметувањето на степенот на развиеност на планските региони и неговата соодветност во однос на реалните потреби. Исто така, во насока на формулирање на предлози за можна промена на моделот за категоризација според степенот на развиеност на планските региони, изнесени се компаративни согледувања на тековните модели на класифицирање според степен на развиеност во неколку земји коишто може да послужат како насоки за подобрување на моделот којшто се аплицира во рамките на политиката за рамномерен регионален развој.

Второто прашање пак, се однесува на согледување на моменталната состојба со класифицирањето на планските региони според степен на развиеност, како и примената, односно почитувањето на начелото за рамномерна распределба на средствата од буџетите на релевантните чинители во политиката за регионален развој (пред сè националните институции чии програми имаат импакт врз регионалниот развој и кои во претходниот дел беа индивидуализирани како релевантни во спроведувањето на истоимената политика).

2.1.3.1 Основни аспекти на моделот за пресметување на степенот на развиеност на планските региони и предлози за негово подобрување

Прашање на кое е потребно да му се посвети особено внимание е прашањето за соодветноста на моделот за пресметување на степенот на развиеност на планските региони и, дали, и колку тој модел соодветствува со реалните потреби на политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија. За таа цел во делот што следува разгледани се недостатоците на моделот според којшто се врши класификацијата на планските региони, како и компаративни согледувања на искуствата од други земји кои можат да бидат земени предвид при евентуалното менување на актуелниот модел за класификација на степенот на развиеност во Република Македонија.

Како што беше споменато и на почетокот на овој дел од трудот, во Европската Унија сè повеќе се интензивира дебатата во однос на потребата од промена во пристапот на интервенциите во рамките на политиката за регионален развој во согласност со реформите на буџетот по 2013 година. Ревидирањето на регионалната политика на ЕУ, доведоа до промени во пристапот во поттикнувањето на регионалниот развој и последователно на тоа, новини при мерењето на нивото на развој и просперитет во регионите. Од традиционалните интервенции, кои се главно насочени кон постигнување на рамномерност (преку креирање на работни места или подобрување на квалитетот на живот во послабо развиените региони), полека се преминува кон интервенции коишто таргетираат ефикасност (поттикнување на бизнис-инвестиции во сите региони со што се придонесува за изедначување на разликите во степенот на развој) или пак се прави обид за комбинирање на двата типа интервенции.²¹⁶

Овие промени во концепцијата на интервенциите се секако тесно поврзани со оценувањето на степенот на развиеност на територијалните единици како

---

²¹⁶ За повеќе Bachtler J.; Méndez C.; Vironen H.; Regional development and policy in Europe, Collection Studies n 2, Eurosocial Programme, Madrid 2014, стр. 17-33.

пресудно во регионалното планирање и развојната политика, и се клучен критериум за алокација на различни структурни фондови и државна помош.²¹⁷

Новите концепти и новата динамика во спроведувањето на политиката за регионален развој во земјите на ЕУ, и нивната евентуална примена во политиката за рамномерен регионален развој на Република Македонија, ќе значи дека, покрај промената на пристапот при планирањето и реализирањето на мерките, ќе биде потребна и ревизија на начинот за определување на степенот на развиеност на планските региони. Оттаму, во ова поглавје е даден критички осврт на методолошкиот пристап во пресметувањето на индексот на развој на планските региони.

Тргувајќи од тврдењето дека лошо конструирани или пак погрешно толкувани индекси може да доведат до погрешно спроведување на политиката за развој, станува јасно колку е битно што е можно попрецизно утврдување на индикаторите и нивна оправдана примена во согласност со потребите.

Со донесувањето на Законот за рамномерен регионален развој во 2007 година како темел за оценување и категоризација на планските региони во Република Македонија се вовеле *развојниот индекс*. Развојниот индекс, според кој се врши моменталната класификација на планските региони, е резултат на нормализирање на поединечните вредности на индикаторите на регионално ниво. Врз основа на нормализираните вредности се пресметуваат два подиндекса, односно економско-социјалниот индекс и демографскиот индекс. Секој индикатор влегува со еднаков пондер од 25% во пресметката. Значи утврдувањето на степенот на развој на планските региони се случува со едноставно сумирање на двата подиндекса (при што двата пондерирани индекси имаат еднаков пондер од 50%) што резултира со развоен индекс според кој се распределуваат буџетските средства за поттикнување на рамномерниот регионален развој.²¹⁸

Економско-социјалниот индекс се базира на следниве индикатори:

---

²¹⁷ За повеќе: Cziraky, D. [et al.], Regional development assessment: A structural equation approach. European Journal of Operational Research, 174 (1), 2005, стр. 427-442.

²¹⁸ Според Одлуката за поблиски критериуми и индикатори за утврдување на степенот на развиеност на планските региони ; Службен весник на РМ 162 од 25.12.2008 година.

- **БДП по глава на жител** (којшто ја мери новосоздадената вредност продуцирана на определена територија во однос на населението на истата територија и го покажува нивото на економска активност на територијата, или во нашиот случај на планскиот регион).
- **Буџетски приходи по жител** (којшто ги мери изворните приходи на буџетите на општините зголемени за капиталните трансфери, коишто потоа се нормализираат во однос на бројот на жители. Овој индикатор, всушност, го демонстрира капацитетот на општините за генерирање на сопствени приходи кои ќе се користат за развојни цели).
- **Раст на додадената вредност** (додадената вредност е показател за динамиката на економскиот развој во планските региони).
- **Стапка на невработеност** (или учество на бројот на невработени во вкупниот број работна сила).²¹⁹

Демографскиот индекс се пресметува врз основа на следниве индикатори:

- **Природен прираст на населението** (разликата меѓу бројот на живородени деца и бројот на умрените лица за определен временски период).
- **Коефициент на стареење** (којшто го изразува соодносот меѓу бројот на стари лица на возраст од 65 години плус и бројот на деца до 14 години).
- **Салдо на миграции** (коешто ја отсликува разликата меѓу лицата кои се доселиле и лицата кои се иселиле).
- **Број на дипломирани студенти на 1000 жители (на возраст 25 – 64)** (соодносот на лицата кои дипломирале во терцијарното образование во регионот во однос на вкупниот број жители во регионот на возраст 25 – 64 години).

---

²¹⁹ Ibid.

Очигледно е дека презентираниот модел има повеќе слабости, односно: степенот на развиеност се пресметува за период од пет години, што само по себе ја намалува флексибилноста на системот за регионален развој²²⁰; горенаведените индикатори не ја отсликуваат инфраструктурната развиеност на планските региони²²¹; недостасува индексот на конкурентност; постои преклопување на индикаторите (БДП по жител и буџетски приходи по жител се движат секогаш во паритет); пресметка на индикаторите во однос на бројот на жители, а не во однос на работоспособно или вработено население и сл.

Коригирањето на овие недостатоци, како и можната примена на најновите начела во политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија, секако дека ќе значи поинаква пресметка на степенот на развој.

Освен горенаведените, потребно е вклучување на други релевантни индикатори за процена на степенот на развиеност, со кои ќе се надминат недостатоците на овој модел кој се фокусира, пред сè, на домашниот бруто-производ и демографските промени, а треба да се фокусира на мерење на индексите на човековата добросостојба, конкурентноста, меката инфраструктура и сл. Тоа секако не значи занемарување на домашниот бруто-производ којшто е есенцијален при утврдувањето на економската активност, но добивањето на реална слика за другите перформанси во комплексната економија е, исто така, неопходно.

Имплементирањето на новите модели коишто се применуваат во ЕУ може да значи и промена на методологијата за распределба на средствата во рамките на политиката за рамномерен регионален развој. Со квалитативните промени во пресметката на индексот на развиеност ќе се придонесе за отстранување на недоследностите и слабостите на моменталниот модел, но и исто така ќе се динамизира процесот на регионален развој. Динамизирањето ќе се однесува, пред сè, на Центрите за развој на планските региони, коишто од пасивни

---

²²⁰ На пример остварувањето на една поголема инвестиција како, на пример, фабриката Дрескел Маер во Вардарскиот плански регион значително ја менува сликата за степенот на развој на овој плански регион, а сепак потребно е да поминат 5 години со цел ваквата промена да биде инсерирана во самата распределба на средства за рамномерен регионален развој.

²²¹ Од друга страна пак во досегашното распределување на средства во рамките на Програмите за рамномерен регионален развој најголемиот дел се наменети за подобрување на инфраструктурата (над 50%).

имплементатори на проекти, кои однапред знаат колку средства ќе добијат, ќе мора да се активираат и да се натпреваруваат за привлекување на средствата, но и за привлекување на можни инвеститори во нивните региони.

Компаративните согледувања на искуствата од другите земји, пред сè на земјите кои имаат слична територијална-демографска конструкција како Република Македонија укажува на фактот дека е можна примена на други индикатори при утврдувањето на степенот на развиеност на териториите и утврдувањето на развојниот индекс.

Анализирајќи го искуството од **Република Словенија**, земја која и по територија и по демографија е доста слична на Република Македонија, но и земја чии искуства беа земени предвид при формулирањето на правната рамка за рамномерен регионален развој и воспоставувањето на надлежните институции во државата, може да се согледа дека кај словенечкиот модел се појавуваат дополнителни категории на индикатори кои ги нема кај македонскиот модел. Имено со воспоставувањето на новиот модел во Словенија, во 2006 година, утврдени се три категории на индикатори: категорија за развој, категорија за ранливост и категорија за развојни можности.²²²

Во *категоријата за развој* спаѓаат: домашниот бруто-производ по глава на жител, додадената бруто-вредност по вработен, бруто-приход по глава на жител, број на работни места по активен жител.

Во *категоријата за ранливост*: индекс на стареење, стапката на невработеност и стапка на вработеност.

Во *категоријата развојни можности*: просечно образование, покриеност со комунална инфраструктура, присуство на Натура 2000 подрачја²²³ и индикатор за густина на населеност.

Во согласност со наведеното може да се заклучи дека словенечкиот модел нуди сосема поинаква перспектива отколку македонскиот. Тој вклучува индикатори

---

²²² Одлука за класификација на развојните региони по степен на развиеност за програмскиот период 2007 – 2013, член 3, Љубљана, 23 февруари 2006 година.

²²³ Во Словенија постојат 286 природни подрачја (според присуства на живеалишта на различни видови)- Натура 2000 од чија присутност зависат и потенцијалите за развој на регионот; за повеќе: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2006/dz06-06.pdf стр.24.

кои овозможуваат подетална класификација на регионите според степен на развиеност. Така, на пример, вклучувањето на индикатори за состојбите со комуналната инфраструктура даваат преглед на степенот на урбанизација на самите региони, но и капацитетот на општините од регионот за имплементирање на инфраструктурни преќти, како и нивниот финансиски капацитет. Во моделот којшто се користи во Република Македонија, индикатори за инфраструктурата воопшто не се присутни. Доколку се има предвид дека најголемиот дел од средствата наменети за рамномерен регионален развој се издвоени за проекти со инфраструктурен карактер, неопходно е да се вметнат и инфраструктурни индикатори во пресметката на развојниот индекс.

Понатаму со категоријата на ранливост на регионот опфатени се и стапката на вработеност, но и стапката на невработеност (бидејќи не е секогаш стапката на вработеност инверзна со стапката на невработеност), така што се овозможува преглед на реално постојните работни места во регионот.

Во моделот на класификација на Република Македонија се користи анализа на број на завршени студенти на 1000 жители, додека во Република Словенија се користи индекс за просечното образование на населението, што нуди пореална слика за состојбите со квалитетот на работната сила во рамките на регионот.

Разгледувајќи го искуството од **Република Хрватска**, може да се заклучи дека пресметувањето на развојниот индекс е многу сличен со начинот на неговото пресметување во Република Македонија. Временската рамка на пресметување е иста, односно пресметувањето се врши на секои пет години. При пресметувањето на индексот на развој се користат следните показатели:

- стапка на невработеност;
- приход по жител;
- буџетски приходи по жител на ниво на единица на локална самоуправа, односно регионална самоуправа;
- општите движења на населението;

- стапка на образование.²²⁴

Сепак, и покрај сличностите, хрватскиот модел вклучува определени дополнителни вредности при пресметката на индексот на развиеност кои не се вклучени во македонскиот. Станува збор за: учество на инвестициите за истражување и развој во вкупните инвестиции и учество на штети од елементарни непогоди во домашниот бруто-производ. Овие искуства може да бидат земени предвид при евентуалното интервенирање во македонскиот модел со што ќе се овозможи негово квалитативно подобрување.

Особено интересен пристап за пресметување на развојниот индекс има во **Естонија**. Станува збор за иновативен пристап којшто се заснова на три категории, и тоа: одржливост, кохерентност на општеството и еколошки баланс.²²⁵ Очигледно е дека при пресметувањето на развојниот индекс во оваа земја огромна улога игра концептот на одржливиот развој, што ја прави Естонија посебна.

Со категоријата *одржливост* се опфатени следните индикатори: БДП по жител, продуктивност, стапка на вработености и квалитет на живот.

Категоријата *кохерентност на општеството* ги опфаќа индикаторите за: учество во образовниот систем, еднакви можности, достапност на интернет.

Еколошкиот баланс пак ги опфаќа: создавање и третирање на отпадот, употреба на одржлива енергија, загадување на животната средина и искористување на природните ресурси.

Очигледно е дека станува збор за еден доста комплексен модел којшто ставајќи ги во корелација овие три категории нуди прилично опширен приказ за развиеноста на регионот. Последователно и самата пресметка изискува многу повеќе ангажман, како и достапност на многу податоци. Неговата можна примена во македонскиот модел на пресметување на развојниот индекс е условена од расположливоста, т.е. недостатокот на податоци. Така, на пример, евентуалното вклучување на индикатори коишто ќе се однесуваат на отпадот (од домаќинствата или пак од комерцијални и трговски дејности) ќе даде добра слика и за финансискиот

---

²²⁴ Уредба за индекс на развиеност, член 2, Влада на Република Хрватска, Загреб, 29 април 2010 (слободен превод на авторот) http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_05_63_1999.html

²²⁵ <http://www.stat.ee/query=development>

капацитет на населението и на претпријатијата на една територија, но од друга страна, во нашата држава поради постоењето на многу диви депонии и недостатоци во системот за собирање на отпадот може да дојде до нереален приказ на состојбите.

Освен разгледување на искуствата од засебните, особено интересен за разгледување е *критериумот за конкурентност* којшто се среќава во рамките на **Европската Унија**. Со европскиот индекс на конкурентност се мери и компарира конкурентноста на европските држави и региони. Конкурентноста е дефинирана како „способноста на регионот или државата да понуди атрактивна и одржлива средина за претпријатијата и за работа и живот на граѓаните“²²⁶, односно „способност на економијата да го одржи растот на квалитетот на живот, преку способноста на самиот регион или држава да ги антиципира и да се адаптира на интерните и екстерните економски и социјални промени преку креирање на нови економски можности, вклучувајќи и поквалитетни работни места“.²²⁷ Генерално, конкурентноста во рамки на ЕУ се мери преку: инвестициите, извршените градежни работи, изградени станови, дипломирани студенти, БДП по вработен и слично. Мерењето е на ниво на НТЕС2. Овој критериум е особено битен за разбирање на територијалната конкурентност и тој овозможува согледување на силните и слабите страни на секој НТЕС 2 регион.

Од аспект на неговата можна примена во македонскиот модел на пресметување на индексот на развој може да се заклучи дека тој овозможува надминување на грешките кои се должат на недостатоци од ажурирани статистички податоци (како што е немањето податоци во врска со бројот на население, односно расположливи податоци од пописот од 2002 година и проекции за моменталните состојби), но исто така ќе овозможи вклучување на индикатори за степенот на инфраструктурен развој од типот на: локална патна мрежа (км) по активен жител, извршени градежни работи на вработен жител, просечна исплатена бруто-плата и сл.

---

²²⁶ EU Regional Competitiveness Index RCI 2013, Paola Annoni and Lewis Dijkstra, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013; European Union, 2013, стр. 4-5.

http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/6th_report/rci_2013_report_final.pdf

²²⁷ European Competitiveness Index Series, <http://www.cforic.org/pages/european-competitiveness.php>

Со вклучувањето на овој индикатор, т.е. конкурентноста, во пресметувањето на развојниот индекс во Република Македонија ќе се придонесе за квалитативно подобрување на моделот преку диверзификација на индикаторите: инфраструктурни индикатори, исплатена бруто-плата, градежни работи и сл.

Согледувајќи ги генералните недостатоци на моделот според кој се пресметува степенот на развиеност на планските региони во Република Македонија, како и компаративните согледувања на искуствата од другите земји и Европската Унија, може да се извлечат неколку насоки за можни интервенции со цел да се овозможи подобрување на македонскиот модел, и тоа:

- Пресметување на степенот на развиеност на пократок период (со оглед на фактот дека секоја година се прави распределба на средства од буџетот за рамномерен регионален развој, пожелно е пресметката на развојниот индекс да се врши еднаш годишно).
- Вклучување на индикатори за инфраструктурата како основа за регионален развој во пресметката на развојниот индекс.
- Вметнување на индикатор на конкурентност во моделот за пресметка на развојниот индекс.
- Пресметка на определени индикатори (кај економските, или при евентуалното вклучување на индикаторот конкурентност) во однос на работоспособно население или на реално вработени лица наместо во однос на бројот на жители (со оглед на фактот дека постои недостаток од ажурирани податоци за бројот на население, пожелно е да се користи бројот на вработени, податок којшто е лесно достапен).

Евентуалното воведување на измени во начинот на којшто се пресметува степенот на развиеност на планските региони е директно условено од расположливоста на податоци, како и фреквенцијата на прибирање на податоците од страна на Државниот завод за статистика. Затоа воведувањето на нови

индикатори за пресметување на развојниот индекс треба да се случи дури откако ќе се обезбедат ажурирани податоци кои ќе се користат како валидни показатели за пресметка на степенот на развиеност.

2.1.3.2. Класификација на планските региони и единиците на локалната самоуправа според степенот на развиеност и прашањето за распределбата на средствата за рамномерен регионален развој

Во досегашниот период на имплементација на политиката за рамномерен регионален развој од сите претходно идентификувани институции, кои имаат програми со поголем или помал импакт врз регионалниот развој и се вклучени во Стратегијата за регионален развој како носители на активности по определени области, само мал број се придржуваат до начелото за рамномерна распределба на средствата од нивните програми по плански региони. Имено, во согласност со Законот за рамномерен регионален развој, распределбата на средствата за финансирање на проекти за регионален развој се врши според степенот на развиеност на планските региони. Планските региони кои имаат највисок индекс на развој добиваат најмалку средства, додека најмалку развиените плански региони добиваат најмногу средства. Класификацијата според степенот на развој во согласност со Законот за рамномерен регионален развој се врши на секои пет години. За периодот 2013 – 2017 година важечка е следнава на класификација на плански региони:

Плански регион	Развоен индекс во однос на просекот на РМ	Економско-социјален индекс	Демографски индекс	Распределба на средства по регион (%)
Скопски	151,0	147,7	153,5	7,2
Југоисточен	97,1	129,5	72,4	11,1
Источен	96,1	136,4	65,5	11,3
Пелагониски	91,2	109,1	79,6	11,9
Полошки	82,4	50,0	106,9	13,2
Југозападен	81,4	97,7	69,0	13,3
Вардарски	73,5	70,5	75,9	14,7
Североисточен	62,7	27,3	89,7	17,3

Табела 6. Класификација на плански региони според степен на развиеност, 2013 – 2017 година.

Извор: Обработка на авторот според Одлуката за класификација на планските региони според степенот на развиеност за периодот 2013 – 2017 (Сл.весник на РМ бр.88/13).

Според податоците наведени во Табелата најниско развиен регион е Североисточниот плански регион, којшто е предвидено да добива најголема порција од средствата наменети за рамномерен регионален развој, додека најразвиен е Скопскиот плански регион, којшто добива најмалку средства од буџетот за рамномерен регионален развој.

Во согласност со суштината на самата политика за рамномерен регионален развој, овој начин на распределба на средства, по степен на развиеност на планските региони треба да се следи од страна на сите институции кои во претходното поглавје беа идентификувани дека спроведуваат развојни активности битни за рамномерниот регионален развој. Сепак, мора да се има предвид дека не е можна или пак пожелна да се спроведе секогаш распределбата на средства во согласност со критериумот за степен на развиеност. На пример, не може да се очекува распределбата на определени лекарства да се одвива во согласност со овој критериум и сл.

Во досегашниот период, од започнувањето на спроведувањето на политиката па сè до денес, освен Министерството за локална самоуправа и Бирото

за регионален развој, другите институции не ја вршат распределбата на средства во согласност со утврдената листа за степен на развиеност по плански региони. Обид за распределба на средствата во согласност со критериумите за степен на развиеност е направен од страна на Министерството за економија, во Програмата за конкурентност, иновации и претприемништво (2013 година), но поради недоволен интерес од страна на апликантите во одделни региони, повторно не е испочитуван критериумот за распределба на средствата според степенот на развој на планските региони.

Ваквите состојби резултираат со нерамномерна распределба на средствата наменети за регионален развој од страна на државата, нетранспарентност во дистрибуирањето на средствата за регионален развој (со исклучок на средствата кои се распределени преку Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој), непочитување на начелото за концентрација на средствата со што спроведените проекти/активности немаат соодветно влијание.

Поради сето горенаведено, неопходно е итно преземање мерки за подобра координација во распределбата на средствата за регионален развој, концентрирање на средствата наменети за финансирање на регионалниот развој и почитување на начелото за степен на развиеност при дистрибуирањето на средства.

Прашање коешто е тесно поврзано со распределбата на средства по плански региони според нивниот степен на поврзаност е и *прашањето за класифицирање на единиците на локалната самоуправа според степенот на развиеност* и последователно соодветна распределба на средства. Имено, во согласност со Законот за рамномерен регионален развој,²²⁸ се предвидува утврдување на степенот на развиеност и на планските региони, но и на самите единици на локална самоуправа коишто влегуваат во составот на планските региони.

Во досегашниот период на спроведување на политиката за рамномерен регионален развој, класифицирање на единиците на локалната самоуправа според

---

²²⁸ Член 17, алинеа 8 од Законот за рамномерен регионален развој, Службен весник на Република Македонија бр. 63/07, 187/2013, 43/14, 215/215.

степен на развиеност не е направено, па последователно, со распределбата на средства во рамки на планските региони не се фаворизираат помалку развиените единици на локална самоуправа и не се пристапува систематски во однос на состојбите со различниот степен на развој во рамките на планските региони. Со оглед на фактот дека ваквите состојби го доведуваат во прашање концептот „рамномерен“ којшто лежи во суштината на политиката, неопходно е во најскоро можно време, додатно на предложените промени во начинот на пресметување на развојниот индекс кај планските региони, да се изврши и класифицирање на единиците на локална самоуправа според степенот на развиеност, со што ќе се овозможи целосно спроведување на Законот за рамномерен регионален развој и добивање на јасна слика за диспаратите во развојот во рамките на самите плански региони.

2.1.4 Институционална рамка за рамномерен регионален развој и одржливост на системот за финансирање на регионалните институционални структури – Центри за развој на планските региони

2.1.4.1. Институционална рамка за рамномерен регионален развој

Политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија во претходното поглавје беше дефинирана како мултисекторска политика за чие спроведување се одговорни различни субјекти кои функционираат на различно ниво: национално, регионално и локално ниво. Последователно, силната и ефикасна институционална структура е предуслов за нејзино успешно имплементирање и максимизирање на ефектите од неа.

Институционалната поставеност на политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија е комплексна. Во продолжение следува скратен преглед на главните институционални субјекти:

Креатори на политиките	Главни функции	Оперативни структури	Главни функции
Совет за рамномерен регионален развој	Усогласување на политиката за регионален развој со други секторски политики и макроекономската политика	Биро за регионален развој	Имплементација на политиката за рамномерен регионален развој
Министерство за локална самоуправа	Креирање на политиката за рамномерен регионален развој	Центри за развој на планските региони	Имплементација на проекти за рамномерен регионален развој
Совети за развој на планските региони	Креирање на развојната политика на ниво на плански регион	Општини	Имплементација на проекти за развој на селата и подрачјата со специфични развојни потреби

Табела 7. Институционалната поставеност на политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија

Извор: Обработка на авторот според Законот за рамномерен регионален развој.

Институционалната поставеност, како што можеме да видиме во Табела бр.7, ги поврзува Националниот совет за рамномерен регионален развој, Министерството за локална самоуправа и Регионалните совети на ниво на политика додека пак поврзаноста помеѓу Центрите и општините од една страна и Бирото за регионален развој од друга страна, е воспоставена на оперативно ниво.

Советот за рамномерен регионален развој како највисока институција задолжена за координација на регионалната развојна политика во земјава, всушност, претставува главното интегративно тело на национално ниво преку кое се координираат дефинираните политики (земајќи ги предвид пошироките социоекономски, демографски и културни аспекти) и се усогласува регионалната развојна политика со секторските политики и макроекономската политика на земјата. Советот е составен од 18 членови, и тоа: заменик-претседателот на Владата на Република Македонија задолжен за економски прашања, кој раководи со него; осум министри кои раководат со министерствата вклучени во регионалниот развој, односно министрите за локална самоуправа, финансии, економија, транспорт и врски, труд и социјална политика, култура, животна средина и просторно планирање, министерот за земјоделство, шумарство и водостопанство; осумтемина претседатели на советите на планските региони и претседателот на ЗЕЛС (Заедница за единиците за локална самоуправа). Научни и стручни лица од областа на регионалниот развој, исто така, може да учествуваат во работата на Советот.

Министерство за локална самоуправа е институцијата на национално ниво која ја дефинира и спроведува националната политика за рамномерен регионален развој и одговорна за утврдување и управување со националната политика во согласност со другите национални стратешки документи, односно во согласност со целите на економската политика на Владата на Република Македонија и со програмските документи за интеграција на Република Македонија во Европската Унија.

Во рамките на Министерството за локална самоуправа, но како одделен субјект со својство на правно лице функционира *Бирото за регионален развој* кое како оперативно тело е одговорно за спроведување на националната политика за

рамномерен регионален развој, односно распределба на средствата за реализација на проекти, следење на нивната имплементација и обезбедување на главна поддршка на Центрите за развој на планските региони и на општините.

Советите за развој на планските региони се формираат за секој плански регион поединечно во чиј состав влегуваат градоначалниците на општините од дадениот регион. Со последните измени на Законот за рамномерен регионален развој на седниците на советот за развој на планскиот регион задолжително се покануваат претставници од бизнис-секторот, високообразовни институции и здруженија од планскиот регион во зависност од областа која ја покриваат, а можат да учествуваат и стручни лица од областа на регионален развој. Вклучувањето на различните носители на развојот во регионот во седниците на Советите како најдобри познавачи на потребите и проблемите на самите региони е важна законска измена која ќе придонесе до подобрување на проектните идеи, како и подобрување на ефикасноста и ефективноста на самите седници.

Преку формалното усвојување на регионалните развојни документи, координацијата на различните регионални носители на развојот во регионот и преку промовирање на прекуграничната соработка со региони од други држави советите добиваат улога на главни креатори на развојната политика во рамките на сопствениот регион.

Осумте *Центри за развој на планските региони* се формирани од страна на општините со седиште во општината со најголем број жители, претставуваат оперативни структури одговорни за подготовка на регионалните развојни документи, како и главни тела за спроведување на активностите од областа на регионалниот развој и главна регионална движечка сила за искористување на националното финансирање на развојот, наменето за нивниот регион, преку подготовка и реализација на развојни проекти.

Единиците на локалната самоуправа, односно *општините* се административни единици од прво ниво и како оперативни структури се одговорни за подготовка и имплементација на проекти за развој на селата и за развој на подрачјата со специфични развојни потреби.

Од горенаведеното произлегува дека секоја од наведените институции има јасно дефинирани функции и од непреченото спроведување на истите зависи и ефикасноста и ефективноста на целокупниот систем за регионален развој на Република Македонија.

2.1.4.2. Центрите за развој на планските региони и прашањето за нивната финансиска одржливост

Надоврзувајќи се на тврдењата изнесени во првиот дел на овој труд, во контекст на институционализмот и стојалиштето дека „градењето на институционалните капацитети станува фундаментален фактор во регионалниот економски развој“²²⁹, во ова поглавје детално ќе биде разгледана состојбата со институциите коишто се главните оперативни тела одговорни за имплементација на политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија, односно Центрите за развој на планските региони. Во фокусот на оваа анализа се токму Центрите од причина што досегашното спроведување на политиката укажа на потребата за натамошно јакнење токму на овие регионални институции, пред сè поради детектираните тешкотии во обезбедувањето на средства за нивните оперативни трошоци, со што се доведува во прашање нивното нормално функционирање. Оттаму, во делот којшто следува разгледани се моменталните состојби на Центрите за развој, како и последните законски измени кои се насочени кон подобрување на нивната финансиска стабилност. Исто така, дадено е образложение, во согласност со видувањата на авторот, зошто постоењето на овие институции е неопходно за доследно и квалитетно спроведување на политиката за рамномерен регионален развој и зошто е потребно да се обезбедува континуирана поддршка за нивно непречено функционирање.

Центрите за развој на планските региони се релативно нови институции, воспоставени за првпат со Законот за рамномерен регионален развој со цел „вршење на стручни работи од значење за развојот на планскиот

---

²²⁹ Stimson, Stough, и Roberts Regional Economic development, Analysis and Planing Strategy, 2006, цитат стр.326. Слободен превод на авторот.

регион“.²³⁰ Центарот за развој на планскиот регион го основаат единиците на локалната самоуправа што влегуваат во состав на планскиот регион и тој има својство на правно лице. Седиштето на Центарот за развој на планскиот регион е во единицата на локалната самоуправа со најголем број жители во планскиот регион.

Во согласност со членот 25 од Законот за рамномерен регионален развој, секој од осумте центри²³¹ ги има следниве задачи и активности:

- подготвува предлог-програма за развој на планскиот регион,
- подготвува предлог-акционен план за имплементација на Програмата за развој на планскиот регион,
- подготвува проекти за развој на планскиот регион,
- ги координира активностите поврзани со имплементацијата на Програмата за развој на планскиот регион,
- ги реализира проектите за развој на планскиот регион,
- подготвува годишен извештај за спроведувањето на Програмата за развој на планскиот регион,
- обезбедува информации до заинтересираните страни за текот на реализацијата на Програмата за развој на планскиот регион и други прашања поврзани со регионалниот развој,
- обезбедува стручна и техничка помош за единиците на локалната самоуправа при подготовката на нивните програми за развој,
- обезбедува стручни услуги на здруженија и други заинтересирани страни за подготовка на проекти од областа на регионалниот развој,
- ја поттикнува меѓуопштинската соработка во рамките на планскиот регион,
- подготвува, поднесува апликации и спроведува проекти за поттикнување на развојот на планскиот регион, финансирани од фондовите на Европската Унија и други меѓународни извори,

---

²³⁰ Закон за рамномерен регионален развој, член 24, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 63/07, 187/2013, 43/14, 215/215).

²³¹ Во согласност со бројот на воспоставените осум плански региони, согласно НТЕС класификацијата, со Законот за рамномерен регионален развој воспоставени се осум центри, односно за секој плански регион по еден Центар за развој.

- врши промоција на развојните можности на планскиот регион,
- реализира активности за поттикнување на конкурентноста преку активна поддршка на приватниот сектор,
- врши стручни и административно-технички работи за потребите на советот за развој на планскиот регион,
- подготвува и реализира проекти и договорени задачи и услуги за министерства и други државни институции, и
- врши и други активности за поттикнување на развојот на планскиот регион.

Како што може да се заклучи од задачите кои се регулирани со закон, Центрите имаат доста комплексна улога на ниво на плански региони. Имено, од една страна тие се одговорни за подготовка на планските документи на регионално ниво, односно Програмите за развој на планскиот регион и утврдувањето на регионалните развојни приоритети, притоа гарантирајќи ја нивната усогласеност со националните стратешки и плански документи, а од друга страна, тие, исто така, се одговорни за подготовка и менаџирање на проектите финансирани во рамки на обезбедените средства од различни извори на финансирање (Програмите за рамномерен регионален развој, ИПА средствата, донаторски средства и сл.) со што овозможуваат имплементација на Програмите и активностите предвидени со нив.

Исто така, во рамките на нивните надлежности е и поттикнувањето на меѓуопштинската соработка којашто им овозможува на Центрите да се профилираат во т.н. институции вмрежувачи на ниво на плански регион коишто имаат за цел да ги идентификуваат и да ги презентираат интересите на различните засегнати страни во рамките на планскиот регион и да ги вклучат нив во процесите на носење на одлуки²³². Со оваа функција на Центрите им е дадена можноста да прераснат во главни координатори во процесот на планирање на развојот, но и во процесот на реализирање на регионалните развојни мерки.

---

²³² Имено, во последните две години (2014 – 2015) година, врз основа на Законот за меѓуопштинска соработка, Центрите, со поддршка на Министерството за локална самоуправа, во соработка со општините во рамките на планскиот регион, но и со невладиниот и бизнис-секторот започнаа да реализираат активности за вмрежување на различните чинители на ниво на плански регион, овозможувајќи на овој начин услови за поинтензивен развој заснован на заедничките интереси на сите засегнати страни. За искуствата од овие проекти ќе стане збор и во продолжение на овој труд.

Со последните измени на Законот за рамномерен регионален развој, односно во октомври 2015 година, додадена е уште една задача на Центрите за развој на планските региони којашто се однесува на поттикнувањето на конкурентноста во планскиот регион и поддршка на бизнис-секторот. Оваа функција произлегува од обидот, политиката за рамномерен регионален развој да се екстендира и на бизнис-секторот, како главен двигател на развојот и сектор којшто во досегашниот период на имплементација на политиката беше занемарен. Исто така, оваа одредба е поврзана и со потребата да се институционализираат воспоставените бизнис-центри во рамки на Центрите за развој, коишто ќе бидат детално анализирани во продолжение на овој труд.

Додатно на сето горенаведено, со последните измени на Законот за рамномерен регионален развој во октомври 2015 година, функциите на Центрите се екстендирани и на реализирање на задачи и проекти доделени од страна на министерства и од други државни институции, коишто се од значење за регионалниот развој.²³³ Оваа измена се очекува да има двоен ефект, од една страна Центрите ќе можат да обезбедуваат надомест за извршените работи за други национални институции, со што дополнително ќе се овозможи јакнење на нивната финансиска одржливост. Од друга страна, пак, ваквата измена им нуди можност на Центрите конечно да бидат препознаени и од страна на другите национални институции како релевантни субјекти за развојот на ниво на планските региони.

Вака дефинираните регионални структури ја сочинуваат и сржта на концепцијата на политиката за рамномерен регионален развој, односно со самото тоа што се залага таа да овозможи побалансиран развој меѓу планските региони, Центрите за развој на планските региони претставуваат неопходен елемент за справување со меѓурегионалните диспаритети и можност за регионите кои заостануваат со развојот.

Во согласност со националната развојна агенда за подобрување на перформансите на сите плански региони, Центрите овозможуваат услови за

---

²³³ За разлика од претходното законско решение, каде таква можност не беше предвидена, со последните измени на Центрите им се дава можност за определен надомест утврден со „договор за соработка“ да реализираат мерки и активности на линиските министерства и на други државни институции.

воединачен пристап во развојот, барем во институционална смисла, како во просперитетните, така и во регионите кои заостануваат со развојот. Во голема мера тие овозможуваат надминување на дискрепанците во степенот на развој на општините, како и во нивните административни капацитети. Имено, имплементирањето на политиката за рамномерен регионален развој преку воспоставувањето на речиси идентични структури во сите плански региони е одличен предуслов за овозможување на еднаков третман на развојот во секој од нив, особено доколку се имаат предвид различните капацитети на општините кои го сочинуваат секој плански регион. Дополнително на ова, со центрите и преку нив, се овозможува надминување на главните недостатоци на долгогодишната политика за развој на стопански недоволно развиените подрачја, која поради својот концепциски недостаток имаше изразено селективен и дискриминаторски пристап кој во фокусот на своето внимание ги поместуваше само подрачјата кои според определени критериуми се сметаа за недоволно развиени.

Во овој контекст, зајакнувањето на Центрите и обезбедувањето на нивната финансиска одржливост има исклучителна важност во одржливоста на целокупниот воспоставен систем за рамномерниот развој на македонските региони, кои сами по себе не располагаат ниту со развиена технолошка инфраструктура ниту пак располагаат со високо специјализирана работна сила и посебни вештини. Оттаму, јакнењето на институциите и поттикнувањето на нивната отвореност кон нови практики ќе придонесе за динамизирање на развојот преку поттикнување на интерактивноста и блиската соработка со сите релевантни субјекти кои се присутни во регионот. Со подобрувањето на нивните капацитети ќе се придонесе за поефикасно менаџирање со процесот на развој и имплементацијата на развојните програми и планови. Ова особено поради фактот дека иако Центрите се воспоставени во согласност со исти правила, односно во согласност со одредбите на Законот за рамномерен регионален развој, тие не се унифицирани во однос на човечките ресурси со кои располагаат, како и финансиските средства со кои функционираат.

Пред да бидат разгледани конкретните промени во Законот за рамномерен регионален развој за подобрување на финансиската стабилност на Центрите,

битно е да се потенцира дека Центрите за развој на планските региони, иако се основани од единиците на локалната самоуправа, сепак сè уште се директно и силно зависни од централната власт и буџет, така што голем дел (определени единици на локалната самоуправа) не ги доживуваат како свои. Додатно, дел од единиците на локалната самоуправа сметаат дека доколку не би постоеле Центрите, самите тие би можеле да аплицираат за средствата наменети од Програмата за рамномерен регионален развој, со што на определен начин ги доживуваат како конкуренти. Ова секако е еден од клучните фактори којшто мора да биде земен предвид во секој обид за изнаоѓање решение за обезбедување на одржливоста на Центрите.

Тргувајќи од овој контекст, во продолжение ќе се обидеме да одговориме на две битни прашања. Прво, дали Центрите го оправдуваат нивното воспоставување и постоење, и второ, кој е најсоодветниот начин за промена на начинот за финансирање на Центрите преку согледување на последните измени на Законот за рамномерен регионален развој.

Првото прашање веќе делумно беше одговорено во претходните согледувања, односно колку се важни Центрите во синџирот на регионалниот развој во Република Македонија и каква е нивната улога во овозможувањето на порамномерен развој. Така што, главно, со промената на моделот за финансирање на Центрите, се очекува зголемување на ефикасноста и координацијата на политиката за рамномерен регионален развој. Исто така, Центрите овозможуваат и гарант за типичната карактеристика на „солидарност“ која секоја политика за рамномерен регионален развој треба да ја содржи во своите постулати. Во таа смисла, напорот за овозможување на воедначен институционален пристап во сите плански региони е втемелен во основата и суштината на македонската политика за рамномерен регионален развој. Оттаму, сосема се разбирливи потребите за интервенции во моделот на финансирање на овие регионални структури.

Во однос на второто прашање, во продолжение ќе биде појаснето законското решение за воспоставување на поодржлив модел за финансирање коешто, во суштина е инспирирано од современите пристапи и искуствата од светската практика и политиките за регионален развој. Новиот модел на финансирање ќе

биде разгледан во контекст на прашањето дали тој соодветствува со посебностите кои ги диктираат условите во самите плански региони, имајќи ги притоа предвид и самите специфики на политиката за рамномерен регионален развој, како и очекувањата на засегнатите страни.

2.1.4.2.1. Улогата на Центрите за развој на планските региони во регионалниот економски развој во Република Македонија: оправданоста на нивното постоење

Со цел да се разбере важноста на воспоставените оперативни структури на регионално ниво од големо значење е да се согледа во која мера тие успеваат успешно да имплементираат активности и мерки поврзани со регионалниот развој, како и дали сите Центри покажуваат слични резултати, или пак некои се поуспешни од другите.

Во изминатиот период, односно од воспоставувањето на Центрите за развој на планските региони²³⁴, тие не само што успеваат да спроведат проекти за регионален развој за кои добиваат средства на неконкурентна основа од Програмите за рамномерен регионален развој на Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој,²³⁵ туку, исто така, успеваат да обезбедат средства од други, многу поголеми и поконкурентни извори на финансирање, како што се ИПА-програмите за прекугранична и транснационална соработка на Европската Унија, Програмите на Министерство за економија и Министерството за заштита на животната средина, Програмите на донаторската заедница во Република Македонија и други.

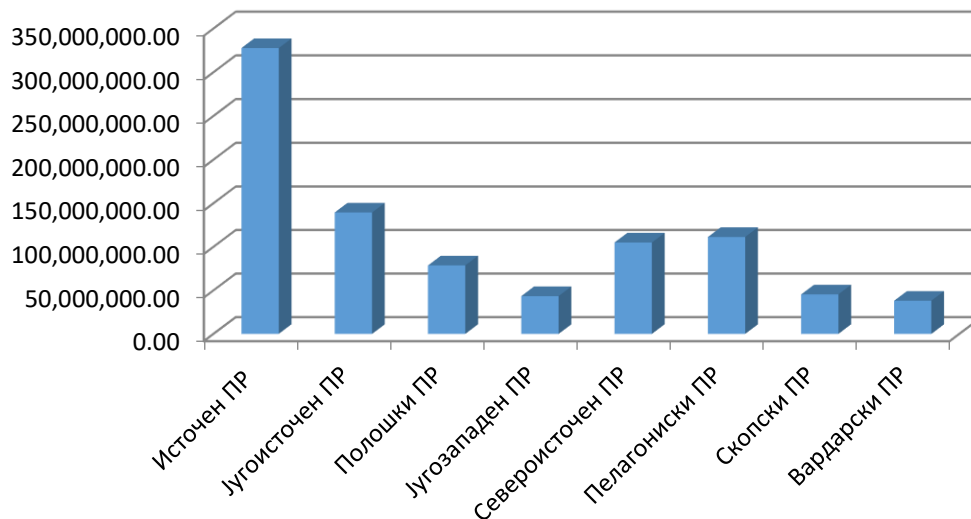
Според расположливите податоци во Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој, како и според Извештајот за

---

²³⁴ При што треба да се има предвид дека не почнаа сите Центри со работа во исто време, односно различни се годините на воспоставување, и тоа: Источен во 2008 година; Југозападен, Југоисточен, Полошки, Вардарски и Скопски во 2009 година и Пелагониски во 2010 година.

²³⁵ Станува збор за финансиски средства за кои Центрите аплицираат во Бирото за регионален развој на годишно ниво, а кои во согласност со Законот за регионален развој се наменети токму за нив. Имено, во согласност со член 29 од Законот, средствата наменети за рамномерен регионален развој се распределуваат во сооднос 70% за проекти за развој на планските региони имплементирани од страна на Центрите, 20% за проекти за развој на подрачјата со специфични развојни потреби и 10% за проекти за развој на селата. За имплементирање на проектите за развој на подрачјата со специфични развојни потреби и за селата одговорни институции се самите општини, а не Центрите за развој на планските региони.

финансирање на Центрите за развој на планските региони 2009 – 2014²³⁶, овие институции, за периодот од 2009 година до 2014 година во сите осум плански региони реализирале проекти во вредност од 888.827.725 денари.

Графикон 1. Реализирани средства за проекти (во денари) од страна на Центрите за развој на планските региони во периодот 2009 – 2014

Извор: Обработка на авторот според расположливи документи во Министерството за локална самоуправа и Извештајот за финансирање на Центрите за развој на планските региони 2009 – 2014, Р.Сулејмани

Како што може да се забележи и од Графикот, најголемиот дел од овие средства, односно вкупно 327.631.925,00 денари или 36% реализирал Центарот за развој на Источниот плански регион. По него следуваат Југоисточниот плански регион со удел од 16%, или вкупно 139.403.498,00 денари; потоа Пелагонискиот плански регион со 13%, или 111.287.038,00 денари; Североисточниот со 12%, 104.972.341,00 денари и Полошкиот плански регион со 9%, или 78.668.826 денари. Најмал дел од вкупно реализираните средства за проекти отпаѓаат на Скопскиот со 45.393.174,00 денари и Југозападниот со 43.390.077,00 денари или со по 5%, и Вардарскиот со 4% од вкупно реализираните средства или 38.080.845,00 денари.

²³⁶ Извештај за финансирање на Центрите за развој на планските региони, Скопје 2015, Ризван Сулејмани, подготвен за потребите на Министерството за локална самоуправа и Германското друштво за поддршка на развојот – ГИЗ.

Исто така, особено интересна е структурата на овие средства според изворите за финансирање. Така, кај Центарот за развој на источниот плански регион најголемиот дел од средствата, или вкупно 45% од вкупно реализираните средства ги обезбедил од странски донатори, а 36% од други извори на финансирањето. Министерството за локална самоуправа, односно Бирото за регионален развој во структурата на средствата учествуваат со 13%, додека општините со само 6% од вкупно реализираните средства за проекти.

Кај Центарот за развој на југоисточниот плански регион во структурата на средствата за реализирани проекти, странските донации учествуваат со 52%. Средствата од Министерството и Бирото сочинуваат 27%, средствата за проекти од општините изнесуваат 14%, додека другите извори на финансирање учествуваат со 7% од вкупните реализирани средства.

Структурата на реализирани финансиски средства за проекти од страна на Центарот за развој на полошкиот плански регион е следнава: најголем дел од проектите се финансирани од Министерството и Бирото или 62% од вкупно реализирани средства, другите извори на финансирање учествувале со 25% додека општините учествувале со 8%, а донаторите пак со 5%.

Центарот за развој на југозападниот плански регион има реализирано проекти во износ од 43.390.077,00 денари. Од структурата на реализираните проекти се гледа дека тие се финансирани од два извора, и тоа преку Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој се обезбедени средства во височина од 70%, а преку донатори се обезбедени 29%. Општините учествувале само со 1% во финансирањето на реализираните проекти.

Центарот за развој на североисточниот плански регион реализирал прилично висок износ на средства, односно 104.972.341,00 денари, од кои 53% се реализирани со финансиски средства од Министерството и Бирото, 46% од донаторските програми, 1% од други извори на финансирање, додека општините од овој плански регион немаат никакво финансиско учество во реализацијата на проекти.

Во Пелагонискиот плански регион Центарот за развој реализирал вкупно 111.287.038,00 денари со високи 69% средства од донатори, додека 30% се од

Министерството и Бирото. Општините учествувале со само 1% во обезбедувањето на финансиски средства за проекти.

Од аспект на реализацијата на финансиски средства за проекти, Центарот за развој на Скопскиот плански регион, односно најразвиениот регион во државата, реализирал само 45.393.174,00 денари, од кои најголемиот дел, односно 75% се добиени од Министерството и Бирото, 13% од други извори на финансирање, 9% од донатори, а само 3% се обезбедени од општините (и покрај фактот дека во овој регион се концентрирани најбогатите општини).

Центарот за развој на вардарскиот плански регион во односниот период реализирал проекти во вредност од 38.080.845,00 денари. Најголемиот дел од нив се финансиски средства добиени од Министерството и од Бирото, односно вкупно 67%, додека од донаторите се добиени 26%. Општините од овој регион учествувале со 7% од обезбедените финансиски средства за проекти.

Со цел да се добие појасна слика за успешноста на Центрите, од финансиски аспект, потребно е да се погледне соодносот на средства кои успеал да ги обезбеди секој од Центрите за реализирање на проекти и средствата коишто се инвестирани за неговото воспоставување и функционирање.

За таа цел во продолжение следува преглед на соодносот на средства кои преку буџетот на Министерството за локална самоуправа и буџетите на единиците на локалната самоуправа се обезбедени за оперативните трошоци²³⁷ на Центрите со средствата за реализирани проекти обезбедени од различни извори на финансирање во текот на анализираниот период од 2009 до 2014 година.

---

²³⁷ Оперативните трошоци ја прикажуваат вкупната сума која на Центарот му е дадена на располагање и таа е збир од средствата добиени од Министерството, секогаш во износ од 1.200.000 и средства обезбедени од општините кои варираат од година во година и се различни за секој центар. Исклучок има кај Центарот за развој на источниот плански регион, којшто 17% од вкупната сума за оперативни трошоци ја обезбедил и од други извори на финансирање, како и кај Центрите за развој на пелагонискиот (во износ од 7%) и југоисточниот плански регион (во износ од 6%).

Центар за развој	Однос:/година	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Вкупно
Источен плански регион	Проекти (дена)	20.301.064	22.900.230	42.206.747	39.410.783	92.946.694	109.866.407	327.631.925
	Оперативни трошоци	2.760.106	2.410.987	3.217.508	3.584.148	3.543.000	3.593.129	19.108.878
	Проекти/трошоци	7,4	9,5	13,1	11,0	26,0	30,6	17,0
Југоисточен плански регион	Проекти (дена)	20.293.990	20.018.714	5.375.082	33.006.214	22.340.838	38.368.660	139.403.498
	Оперативни трошоци	1.705.397	3.292.408	2.854.222	3.269.460	3.030.336	3.245.726	17.397.549
	Проекти/трошоци	11,9	6,1	1,9	10,1	7,4	11,8	8,0
Полошки плански регион	Проекти (дена)	0	18.583.511	10.458.936	2.050.460	6.228.558	41.347.361	78.668.826,9
	Оперативни трошоци	4.079.790	5.488.658	3.608.278	2.983.420	3.540.828	3.662.102	23.363.076
	Проекти/трошоци	0,0	3,4	2,9	0,7	1,8	11,3	3,4
Југозападен плански регион	Проекти (дена)	300.000	5.491.371	11.201.568	2.383.740	9.902.855	14.110.543	43.390.077
	Оперативни трошоци	1.382.621	3.581.377	3.462.799	3.244.936	3.392.305	3.316.880	18.380.918
	Проекти/трошоци	0,2	1,5	3,2	0,7	2,9	4,3	2,4
Североисточен плански регион	Проекти (дена)	0	27.379.486	22.978.030	2.784.400	9.410.519	42.419.906	104.972.341
	Оперативни трошоци	2.622.307	3.049.666	3.347.613	4.101.949	3.620.839	2.640.585	19.742.959
	Проекти/трошоци	0,0	9,0	6,7	0,7	2,6	16,1	5,3
Пелагониски плански регион	Проекти (дена)	0	9.723.035	11.096.913	68.733.211	9.056.435,9	12.677.443,5	111.287.038
	Оперативни трошоци	0	1.019.329	2.481.547	3.139.868	2.710.465	3.836.255	13.187.464
	Проекти/трошоци	0	9,5	4,5	22,0	3,4	3,3	8,4
Скопски плански регион	Проекти (дена)	9.290.139	1.163.800	5.858.339	4.853.907	6.078.188	18.148.801	45.393.174
	Оперативни трошоци	72.470	2.788.230	3.762.607	3.844.467	3.402.544	3.848.201	17.718.519
	Проекти/трошоци	128,2	0,4	1,6	1,3	1,8	4,7	2,6
Вардарски плански регион	Проекти (дена)	8.981.755	60.000	4.914.405	4.384.785	5.601.008	14.138.892	38.080.845
	Оперативни трошоци	434.207	1.595.083	1.683.601	1.686.515	1.853.159	2.406.336	9.658.901
	Проекти/трошоци	20,5	0,04	2,9	2,6	3,0	5,9	4,0

Табела 8. Преглед на соодносот на реализирани средства за проекти за секој плански регион и оперативни трошоци за секој центар поединечно и по години во период 2009 – 2014 година.

Извор: Обработка на авторот според Извештајот за финансирање на

Центрите за развој на планските региони, Министерство за локална самоуправа, Гиз РЕД, Ризван Сулејмани, Скопје 2015.

Од податоците кои се изнесени во претходната табела произлегува дека најдобар финансиски резултат постигнал Центарот за развој на источниот плански регион, којшто за периодот 2009 – 2014 успеал за секој денар, којшто е потрошен како оперативен трошок за неговото функционирање, да обезбеди 17 денари за проекти коишто се инвестирани во планскиот регион. Оттаму, не изненадува и фактот дека источниот плански регион од претпоследното место на коешто беше во периодот 2008 – 2013 во согласност со Одлуката за класификација на планските региони во согласност со степенот на развој, успева да се искачи на третото место според степенот на развиеност, во согласност со класификацијата за периодот 2013 – 2017 година.

Прилично успешни се и Центрите за развој на Пелагонискиот плански регион со сооднос 8,4, како и Центарот за Југоисточниот плански регион со сооднос од 8,0. По нив следуваат Центарот од Североисточниот регион со сооднос 5,3 и од Вардарскиот регион со сооднос 4,0.

Од приложените податоци произлегува дека најслаба реализација на проекти има Центарот за развој Југозападниот плански регион со сооднос 2,4, додека пак Центарот за развој на Скопскиот плански регион е со сооднос од 2,6, што, исто така, е доста низок просек на реализација. Додатно, Југозападниот плански регион, според новото рангирање на планските региони според степенот на развиеност, односно за периодот 2013 – 2017 година покажува тенденција за застој во развојот и е рангиран како трето најнеразвиен регион, иако во претходниот период бил рангиран на четвртото место според степенот на развиеност.

Разликата во реализирани проекти наспроти потрошени средства за оперативни трошоци меѓу Центрите е доста голема, па така Центарот за развој на Скопскиот реализирал многу мал број проекти за разлика од оној во Источниот плански регион кој е поуспешен за шестпати.

Исто така определени Центри реализирале средства исклучиво од два извора, додека другите реализирале од повеќе извори на финансирање, така што

на поуспешните центри успехот може да им се препише и на нивните капацитети да изнајдат алтернативни извори на финансирање освен оние коишто со Законот за рамномерен регионален развој загарантирано им се доделуваат преку буџетите на Министерството за локална и Бирото за регионален развој.

Секако треба да биде земен предвид фактот дека Центрите се во нерамноправна стартна позиција во поглед на оперативните трошоци. Имено, иако според Законот за рамномерен регионален развој, член 61 (којшто беше во сила до октомври 2015 година) години соодносот на средства кои ги добиваат од централниот буџет и оние кои ги добиваат од единиците на локалната самоуправа би трабал да биде 50:50, во суштина не е, бидејќи Министерството на сите Центри им префрла идентичен износ, односно 1.200.000,00.

Додатно, при прегледувањето на резултатите секако треба да се има предвид фактот дека во согласност со Одлуките за класификација на планските региони според степенот на развиеност²³⁸, Центрите добиваат различни износи на средства од програмите за рамномерен регионален развој, односно од буџетите на Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој. Но, дури и доколку се земе предвид овој факт, сепак, вистинската разлика произлегува од тоа што некои од Центрите кои постигнуваат подобри резултати, најголемиот дел од средствата ги обезбедуваат од различни извори на финансирање и тие не се потпираат само на средствата кои на неконкурентна основа се добивани од Министерството и од Бирото, што укажува на нивните капацитети и нивното успешно работење.

Додатно на финансиските ефекти коишто Центрите за развој на планските региони ги имаат на регионално ниво, битен аспект на нивното функционирање, кој може да се поврзе со причините и потребите за нивното натамошно опстојување, е и посебноста во однос на нивното позиционирање во целокупниот систем за рамномерен регионален развој во државава. Имено, наоѓајќи се меѓу двете нивоа на власт, односно меѓу централната и локалната власт, тие имаат идеална позиција од аспект на овозможување на подобра координација како во процесот на

---

²³⁸ Одлука за класификација на планските региони според степенот на развиеност за периодот од 2008 до 2012 година, Сл. весник на РМ бр.162 од 25.12.2008 и Одлука за класификација на планските региони според степенот на развиеност за периодот од 2013 до 2017 година, Сл. весник на РМ бр.88 од 20.06.2013.

планирање на развојот, така и во процесот на спроведување на развојните активности. Така, во контекст на стратешкото планирање и подготовката на планските документи за развој на регионално ниво, тие овозможуваат нивна усогласеност со националните развојни документи, но и канализирање на перцепциите и потребите на локалните власти, нивните стратешки документи, како и потребите на поширокото граѓанство и бизнис-заедницата.²³⁹

Од аспект пак на реализација на развојните приоритети, Центрите овозможуваат интегриран пристап во регионалниот развој, којшто, во суштина, значи комбинирање на физички-инфраструктурни, социјални, економски интервенции, како и интервенции во животната средина²⁴⁰, за коишто се одговорни повеќе различни институции. Затоа, неопходно е постоење на вакви регионални структури со кои преку ефективно лидерство ќе се овозможува силна координација во процесот на развој и коишто, всушност, ќе ја вршат исклучително битната колаборативна активност, за која подетално стана збор во првиот дел од овој труд.²⁴¹

Поради сето горенаведено, можеме да заклучиме дека Центрите за развој на планските региони играат една исклучително битна функција во процесот на регионалниот развој во државата и без нивното постоење самиот процес нема да биде толку динамичен, сестран и интерактивен.

---

²³⁹ Ова особено во контекст на подготовката на новите Програми за развој на планските региони 2015–2019, коишто беа подготвени преку широк процес на консултација на сите засегнати страни (од национално и локално ниво, со учество на граѓанскиот сектор и бизнис-заедницата) и тие беа целосно усогласени со националните развојни документи.

²⁴⁰ Од досегашното спроведување на политиката за рамномерен регионален развој и имплементирањето на проекти за регионален развој произлегува дека иако најголем дел (над 50%) од проектите коишто се спроведени се инфраструктурни, сепак Центрите имплементирале и проекти кои влијаат на подобрување на социјалната инфраструктура, заштита на животната средина и одржливиот развој и сл. (за повеќе Извештаите на Министерството за локална самоуправа за спроведување на Акциските планови за спроведување на Стратегијата за регионален развој 2009 – 2019).

²⁴¹ Повеќе во поглавјето „Лидерство и претприемништво“ во првиот дел од овој труд.

2.1.4.2.2. Промени во моделот на финансирање на Центрите: нови перспективи за Центрите

Со обврската преземена уште пред осум години, за рамномерен регионален развој и воспоставување на институционална рамка за спроведување на регионалната политика и поттикнување на развојот на регионите, Република Македонија ја презеде и обврската за справување со потенцијалните ризици и преземање на интервентни мерки во случај на потреба од тоа.

Во услови кога се воспоставени осум Центри за развој на планските региони, односно по еден за секој плански регион, и кога делумно е консолидирана нивната позиција и улога во процесот на поттикнување на регионалниот развој, евидентен е проблемот со нивната финансиска одржливост, поради кој во изминатиот период голем дел од Центрите не беа во состојба навремено да ги подмират обврските за тековно функционирање, ниту пак да извршат навремена исплата на надоместоци за своите вработени.

Имајќи предвид дека финансиските тешкотии со кои се соочуваат Центрите го доведуваат во прашање ефективното и ефикасното спроведување на политиката за рамномерен регионален развој, сосема разбирливо е зошто во продолжение на овој труд, во фокусот на внимание се поместени следниве прашања: финансиската состојба на Центрите за развој на планските региони, изминатите законски решенија за уредување на нивното финансирање, како и најновите измени во моделот на финансирање на Центрите.

Со иницијалното законско решение²⁴², тековното финансиско работење на центарот, во првите пет години, се финансираше од Буџетот на Република Македонија и од буџетите на единиците на локалната самоуправа кои влегуваат во состав на планскиот регион во однос 50:50, со обврска најпрво градоначалниците да ги обезбедат 50% од средствата потребни за функционирање на центарот, па

---

²⁴² Закон за рамномерен регионален развој „Службен весник на РМ“, бр. 63 од 22.5.2007 година.

дури потоа да бидат префрлени средствата од централниот буџет преку Министерството за локална самоуправа²⁴³.

Ова решение, коешто беше валидно во првите пет години од примената на Законот за рамномерен регионален развој, доведе до многу тешкотии во навременото обезбедување на средствата за функционирање на Центрите. Најпрво, голем дел од општините не се придржуваа до законската обврска за исплата на средствата за оперативни трошоци на Центрите и со тоа ја загрозуваа финансиската одржливост на овие институции. Потоа, со условената исплата на средствата од централниот буџет, односно само по претходен доказ за уплата од страна на општините, Центрите беа доведени во состојба одеднаш, вообичаено пред крајот на фискалната година, да го добиваат целосниот износ од 1.200.000,00 денари, наместо квартално по 300.000,00 денари.

Исто така, главен недостаток на имплементацијата на првото законско решение од 2007 година е тоа што при обезбедувањето на финансиски средства од централниот буџет се обезбедуваа износи од 9.600.000,00 за работењето на сите центри или, 1.200.000,00 денари за секој центар поединечно, додека учеството коешто е предвидено од општините, во согласност со одлуките на Советите за развој на планските региони (и од страна на Советите на секоја општина поединечно) е поголемо од овие 1.200.000,00 денари и варира од плански регион до друг, во согласност со бројот на жители во нив. Со овој недостаток во имплементацијата, не само што не е исполнета обврската од член 62 од Законот за рамномерен регионален развој за сооднос во средствата од централниот буџет и средствата од единиците на локалната самоуправа од 50:50, туку и самите Центри немаат ист почетен буџет за тековно работење, од причина што некои центри коишто функционираат во плански региони каде што има поголем број жители, добиваат, или треба да добиваат, поголеми износи од другите. Така, во Табелата во продолжение се прикажани средствата кои центрите ги добиваат од Министерството и износите коишто треба да ги добиваат од страна на општините.

---

²⁴³ Според Законот за рамномерен регионален развој, член 62, „Службен весник на РМ“, бр. 63 од 22.5.2007 година.

Центар за развој	Министерство за локална самоуправа	Единици на локална самоуправа	Вкупно	Сооднос во %
Источен плански регион	1.200.000,00	1.818.550,00	3.018.550,00	40%-60%
Југоисточен плански регион	1.200.000,00	1.714.160,00	2.914.160,00	41%-59%
Полошки плански регион	1.200.000,00	2.433.000,00	3.633.000,00	33%-67%
Југозападен плански регион	1.200.000,00	2.215.460,00	3.415.460,00	35%-65%
Североисточен плански регион	1.200.000,00	1.727.870,00	2.927.870,00	41%-59%
Пелагониски плански регион	1.200.000,00	2.382.790,00	3.582.790,00	33,5%-66,5%
Скопски плански регион	1.200.000,00	3.255.216,00	4.455.216,00	27%-73%
Вардарски плански регион	1.200.000,00	1.545.350,00	2.745.350,00	44%-56%

Табела 9. Преглед на финансиски средства за тековно работење/оперативни трошоци на Центрите за развој на планските региони

Извор: Обработка на авторот според документите достапни во Министерството за локална самоуправа (Извештаи на Центрите за развој на планските региони).

Од Табелата произлегува дека во сите плански региони, средствата коишто се обезбедувани од централниот буџет се помали од оние коишто се предвидени да бидат обезбедени од страна на општините.

Во периодот од 2009 година, односно од основањето на Центрите и заклучно со 2014 година за оперативни трошоци реализирани се вкупно 138.558.264, 00 денари. Во овој износ, Министерството за локална самоуправа до 2014 година учествувало со воедначен износ, односно 1.200.000,00 за секој Центар за развој годишно, додека средствата прибрани од општините се разликуваат, како резултат на различно издвоените средства од општините според бројот на жителите во регионот, но и во зависност од тоа дали општините редовно ги исплаќаат своите обврски спрема Центрите, или пак не. Во табелата што следува даден е пресек по години за секој центар поединечно кој е износот на финансиски средства коишто се прибрани од страна на Центрите за тековно работење, односно за покривање на

оперативните трошоци.

Центар за развој	2009	2010	2011	2012	2013	2014	Вкупно
Источен плански регион	2.760.106	2.410.987	3.217.508	3.584.148	3.543.000	3.593.129	19.108.878
Југоисточен плански регион	1.705.397	3.292.408	2.854.222	3.269.460	3.030.336	3.245.726	17.397.549
Полошки плански регион	4.079.790	5.488.658	3.608.278	2.983.420	3.540.828	3.662.102	23.363.076
Југозападен плански регион	1.382.621	3.581.377	3.462.799	3.244.936	3.392.305	3.316.880	18.380.918
Североисточен плански регион	2.622.307	3.409.666	3.347.613	4.101.949	3.620.839	2.640.585	19.742.959
Пелагониски плански регион	0	1.019.329	2.481.547	3.139.868	2.710.465	3.836.255	13.187.464
Скопски плански регион	72.470	2.788.230	3.762.607	3.844.467	3.402.544	3.848.201	17.718.519
Вардарски плански регион	434.207	1.595.083	1.683.601	1.686.515	1.853.159	2.406.336	9.658.901
Вкупно	13.056.898	23.585.738	24.418.175	25.854.763	25.093.476	26.549.214	138.558.264

Табела 10. Оперативни трошоци (изразени во денари) на Центрите за развој на планските региони

Извор: Обработка на авторот според Извештајот за финансирање на Центрите за развој на планските региони, Министерство за локална самоуправа, Гиз РЕД, Ризван Сулејмани, Скопје 2015.

Најголемиот дел од Центрите, средствата за оперативни трошоци ги обезбедиле само преку Министерството за локална самоуправа и собраните средства од општините од кои се основани, додека помал дел за покривање на оперативните трошоци биле обезбедени и средства од други извори на финансирање, и тоа од страна на: Центарот за развој на Источниот плански регион (17%), за Пелагонискиот (7%) и за Југоисточниот плански регион (6%).

Доколку се анализираат податоците од Табелата, произлегува дека кај некои од центрите се бележи намалено собирање средства за оперативни трошоци, но сепак собраните средства на ниво на сите плански региони демонстрираат тенденција на зголемување.

По изминувањето на првите пет години од работењето на Центрите ситуацијата дополнително беше усложнета со оглед на фактот дека тие беше предвидено да добиваат средства за оперативни трошоци само од општините. За делумно надминување на овој проблем, со измените на Законот за рамномерен регионален развој од 2013 година беше предвидено скалесто намалување на средствата од централниот буџет за секоја наредна година за 10%. Со овие измени беше додадена и обврска за единиците на локалната самоуправа средствата за тековно работење на центрите да ги префрлаат најдоцна до 15-ти во првиот месец од секој квартал.²⁴⁴ Овие одредби од законот започнаа да се применуваат од јануари 2014 година, така што во 2015 година за првпат беше намален износот којшто го добиваа Центрите од централниот буџет, така што наместо дотогашните 1.200.000,00 денари тие за првпат добија по 960.000,00 денари, или вкупно за сите центри од страна на Министерството беа исплатени 7.680.000,00 денари.

Со ова намалување на средствата од централниот буџет, на центрите им беше дополнително усложнето функционирањето со што беше загрозено нивното натамошно опстојување. Исто така, ваквото законско решение не даде одговор за подобрување на финансиската одржливост на центрите и само го одложи предизвикот за постоење на центрите, бидејќи тоа предвидуваше тие, главно, да зависат од несигурниот приход од општините.

Поради неодржливоста на овој модел на финансирање со којшто беше забавена целосната реализација на програмите за развој на планските региони, како и на проектите за регионален развој, како и поради неможноста некои од центрите за развој на планските региони да ги извршуваат законски пропишаните задолженија и обврски во регионите и беа на работ да бидат затворени поради недостиг на основни финансиски средства за секојдневно работење, во текот на

---

²⁴⁴ Закон за дополнување на Законот за рамномерен регионален развој, член 1, Службен весник на РМК бр.187 од 30.12.2013 година.

2015 година пристапено е кон измена и дополнување на правната рамка за рамномерен регионален развој.²⁴⁵

Измените на Законот за рамномерен регионален развој предвидуваат неколку новини. Така, наместо досегашното финансирање на непрецизни трошоци на Центрите од страна на Министерството и единиците на локалната самоуправа, измените предвидуваат потпишување на т.н. „договор за соработка“²⁴⁶ којшто се базира на партнерски однос меѓу централната и локалните власти, и којшто дефинира конкретни активности поврзани со развојните приоритети на регионот и конкретни услуги за општините во регионот. За реализација на активностите утврдени во договорот за соработка Министерството со локална самоуправа е обврзано да обезбедува средства во височина од 1.200.000,00 денари, додека единиците на локалната самоуправа во планските региони, кои се основачи на Центарот, исто така се обврзани да обезбедуваат средства според бројот на жители, а во височина од најмалку 1.200.000,00 денари.

Додатно на овие средства, со измените за првпат е предвиден надомест за менаџирање на проектите за развој на планските региони, односно надомест за имплементација на активностите од страна на Центрите за развој на планските региони. За менаџирање на овие проекти предвидено е користење на средства во висина од 15% од проектната (пресметковната) вредност на проектите²⁴⁷ коишто се одобрени за финансирање, но не повеќе од 1.200.000,00 денари во тековната година. Основните критериуми за височината на средствата се: видот и сложеноста на проектот и височината на проектната вредност на проектот.

---

²⁴⁵ Измените на правната рамка, односно на Законот за рамномерен регионален развој, произлегуваат од опсежна анализа којашто содржи и компаративно согледување на искуствата од земји кои имаат постигнато значителни успеси во регионалниот развој, насловена: „Предлог-модел за управување со регионалниот развој врз основа на сеопфатна анализа на странските модели за регионално управување и искуствата од спроведувањето на регионалната развојна политика во Македонија“ којашто за потребите на Министерството за локална самоуправа е подготвена при крајот на 2014 година.

²⁴⁶ Закон за рамномерен регионален развој, член 26, („Службен весник на Република Македонија“, бр. 63/07, 187/2013,43/14, 215/215)

²⁴⁷ Во согласност со Правилникот за утврдување на поблиските критериуми за височина на средствата за менаџирање на проектите за развој на планските региони проектите за развој на планските региони според видот и сложеноста се делат на: инфраструктурни проекти, проекти за подготовка на техничка документација и меки проекти.

Освен овие средства, на Центрите им е дадена можноста да склучуваат „договори за соработка“ со други субјекти (министерства и други национални институции, како и јавни претпријатија во државна сопственост) за реализација на активности од значење за регионалниот развој. На овој начин им се овозможува на Центрите да добиваат средства за услугите кои и до сега ги вршеа за други национални институции, а за кои не добиваа никаков надомест. Со цел да се избегне Центрите да вршат задачи кои не се во функција на регионалниот развој, ниту пак се во согласност со Законот за рамномерен регионален развој, при склучувањето на вакви договори за соработка со други субјекти, потребно е Центрите претходно да обезбедат позитивно мислење од Министерството за локална самоуправа, како и да обезбедат согласност од Советот за развој на планскиот регион.

2.1.4.2.3. Заклучни согледувања

Со измените на Законот за рамномерен регионален развој се овозможува загарантирано финансирање на Центрите за развој на планските региони од страна на централниот буџет, а исто така тие се поттикнуваат да бидат проактивни во обезбедување на средства од други државни институции. Исто така, како новитет е тоа што за првпат им се овозможува на Центрите да добиваат надомест за менаџирање на проектите финансирани од Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој, а притоа им се отвора и можноста за обезбедување на надомест и за персоналот при реализација на проекти финансирани од други извори (ИПА-програми, донатори и сл.).

Секако, некои прашања остануваат неадресирани со новиот модел на финансирање. Станува збор, пред сè, за исплатата на надоместокот од страна на единиците на локалната самоуправа. Имено, со измените на правната рамка испуштена е можноста да се предвидат посериозни мерки во однос на единиците на локалната самоуправа доколку тие не ја исполнуваат нивната законска обврска за финансирање на самите центри. На пример, како една од мерките којашто може

да се користи е условено спроведување на проекти на териториите на општините, односно спроведување само во случај доколку единицата на локална самоуправа претходно ја подмирала финансиската обврска кон Центарот. Или пак, со цел да се избегне послабите и економски понеразвиените општини (кои најчесто имаат финансиски проблеми) да бидат исклучени од проектите за развој, да се предвиди формирање на регионален солидарен фонд, во којшто самите единци на локална самоуправа, пред сè на оние кои се во добра финансиска кондиција на доброволна основа, ќе обезбедуваат средства за финансирање на Центрите, па дури и за спроведување на определени развојни активности за коишто е потребен регионален, а не локален пристап.

Загарантираните приходи од централниот буџет и на овој начин обезбедената финансиска стабилност, кои овој модел на финансирање им ги овозможува на Центрите, ќе имаат и позитивен импакт врз зголемувањето на нивната ефикасност. Додатно, овој начин на финансирање може да се очекува дека ќе влијае и на зголемување на проактивноста на самите центри во изнаоѓањето на нови извори на финансирање (и во смисла на други национални програми на министерства и национални институции, и во смисла на европските фондови и донаторските програми).

Од аспект на политиката за рамномерен регионален развој ваквите промени концепциски ја доближуваат до искуствата на регионалните политики во Европската Унија. Имено, измените на Законот за рамномерен регионален развој во делот за финансирањето на Центрите преку склучување на договор за соработка помеѓу централната власт и локалните власти (организирани во Совети за развој на планскиот регион) во нивната суштина се многу слични со најновите трендови во Италија, Словенија, Хрватска, Германија и др. Одговорните национални институции се обврзуваат да го финансираат регионалниот развој во регионите преку договори за соработка и договорени приоритети. Овие договори се засноваат на принципот на партнерство и тие се склучуваат врз основа на преговори/разговори меѓу регионалните, локалните и националните власти, невладиниот сектор, високообразовните институции и приватниот сектор со цел да се дојде до што е можно подобро разбирање на потребите на еден регион и следствено на тоа што е

можно попрецизно дефинирање на приоритетите. Исто така, со предвидените измени, политиката за рамномерен регионален развој се доближува до новите концепти во кохезионата политика на Европската Унија и Стратегијата 2020, каде што партнерството претставува една од главните суштински идеи.

Од аспект пак на целокупниот систем за регионален развој, ваквите промени во системот за финансирање на регионалните структури најверојатно ќе помогнат да се зголеми важноста на целите за развој (како во процесот на нивното дефинирање, така и во процесот на нивното постигнување), но и ќе се пренесе одговорноста за развој на регионот, од Министерството (или од централната власт) на соодветниот плански регион или Советот за развој на планскиот регион (односно на локалните власти). Исто така, предвидениот „договор за соработка“ којшто ја сочинува основата на промените во начинот на финансирање, отвора простор за зајакнување на постојните партнерства (меѓу Министерството за локална самоуправа и Советите за развој на планските региони), но и градење на нови партнерства (со други национални институции и институции во државна сопственост) во функција на поефикасен регионален развој.

2.2. ПРОШИРУВАЊЕ НА ФУНКЦИИТЕ НА ЦЕНТРИТЕ ЗА РАЗВОЈ НА ПЛАНСКИТЕ РЕГИОНИ ЗА СПРОВЕДУВАЊЕ НА АКТИВНОСТИ ЗА ПОДДРШКА НА ПРИВАТНИОТ СЕКТОР

2.2.1. Политиката за рамномерен регионален развој во контекст на поддршката на развојот на малите и средни претпријатија како столб на регионалниот економски развој

Со интензивирање на процесот на глобализација, развиените и земјите во развој и приватниот сектор се соочуваат со предизвикот за зајакнување на човечките и институционалните капацитети со цел да се искористат евентуалните можности за инвестиции и за трговска размена, и последователно за поголем економски раст и развој. Со цел да се справат со тој предизвик, државите преземаат најразлични мерки кои во суштина значат, пред сè, подобрување на правната рамка и олеснување на условите за водење бизнис, но и поттикнување на кохерентноста на развојните политики на национално и локално ниво. Во оваа смисла и самата кохезиона политика на Европската Унија во фокусот на нејзините приоритети и финансиските инструменти го поместува поттикнувањето на конкурентноста преку јакнење на човечките ресурси, истражувањето, технолошкиот развој и иновацијата, пред сè во делот на развојот на малите и средни претпријатија како форма на долгорочен и одржлив регионален економски развој.

Имајќи го предвид овој контекст, од аспект на овој труд, мошне битно е да се согледа улогата на политиката за рамномерен регионален развој во поттикнувањето на развојот на приватниот сектор во Република Македонија. Затоа, во ова поглавје, ќе бидат анализирани мерките и активностите коишто се преземени во досегашното имплементирање на политиката за рамномерен регионален развој, а коишто се од значење за развојот на приватниот сектор.

Доколку ја анализираме воспоставената рамка за регионален развој во Република Македонија, многу очигледен заклучок би бил дека во досегашниот пристап во спроведувањето на политиката за рамномерен регионален развој и

инволвираните субјекти во процесот на нејзиното спроведување, многу мала, речиси безначајна присутност бележи еден многу значаен дел – приватниот сектор.

Достапните научни докази аргументираат дека развојот на претприемачкиот сектор во регионот, а пред сè на малите и на средните претпријатија, е во суштинска корелација со одржливиот регионален економски развој. Во таа насока, современите теоретски тенденции, кои беа разгледани во првиот дел од овој труд, придонесуваат за општо прифатеното мислење дека приватниот сектор е главен контрибутор за економскиот раст во регионот и создавањето на работни места. Исто така, во последните неколку години постои силен консензус меѓу академската јавност и креаторите на политиките околу важноста на претпријатијата кои имаат потенцијал за раст (од 20% или повеќе на годишна основа) со генерирање на повеќе работни места. Во согласност со тоа, унифициран е ставот дека развојните политики, како и политиките за регионален развој мора да се сензитивни на контекстот и на врските меѓу економските субјекти коишто се присутни во регионот и институциите како креатори на услови за полесно функционирање на тие субјекти.

Оттаму, за фундаментален елемент во политиката на современиот регионален економски развој се смета поддршката на развојот и експанзијата на постојните претпријатија, како и поддршката на создавањето на нови претпријатија. Во оваа смисла, следејќи ја логиката за важноста на претпријатијата со потенцијал за раст, во фокусот на поддршката, преку инструментите на политиките за регионален развој, се претприемачки микро, мали и средни претпријатија за кои има најголеми очекувања дека би стимулирале раст на локално и регионално ниво, и следствено на национално ниво.

Во овој процес локалните и регионалните институции играат мошне значајна улога, пред сè во: собирањето и интерпретирањето на информациите за економските и социјалните потреби во регионот, градењето на врски и релации со присутните субјекти, блиската соработка и постојана поддршка на постојните мрежи, но и градење на нови мрежи за размена на знаење и поблиска соработка, поефикасно и одржливо искористување на расположливите ресурси и сл.

Во изминатиот период, гледано од аспект на водењето на националните политики, но и на активностите преземени од страна на локалните власти, во

Република Македонија може да се детектираат конкретни чекори во поддршката на малите и средни претпријатија, но и воопшто за претприемништвото. Во таа смисла, беше овозможено подобрување на инвестиционата клима, односно: кратење на процедурите за регистрација на фирми, кратење на постапката за добивање на градежна дозвола и овозможување таа да се добие по електронски пат, воведување на рамен данок, реформа на катастарот со што се зголеми неговата ефикасност и сл. Исто така беа преземени и низа активности за подобрување на инфраструктурата (локалните, регионалните и националните патишта и др.), иако сè уште е евидентна потребата од понатамошни инвестиции во овој дел, понатака, беа преземени низа активности за воедначување на пристапот до услуги, како и до образовните институции и сл.

Исто така, во Република Македонија во изминатиот период имаше повеќе обиди за поставување и развој на модерни институции за поддршка на претприемништвото на локално и регионално ниво: бизнис-инкубатори²⁴⁸, бизнис-мрежи, локални бизнис-центри²⁴⁹, регионални центри за поддршка на малите и средните претпријатија²⁵⁰, канцеларии за локален економски развој, кластери²⁵¹ и сл. Сепак, голем дел од воспоставените институции функционираат со значителни потешкотии, а голем дел престанаа да постојат.

Но, навраќајќи се на она што од аспект на овој труд е битно да се согледа е тоа, дали, и доколку да, во која мера политиката за рамномерен регионален развој во нашата држава придонела за поддршка на претприемништвото и малите и средни претпријатија.

Во досегашниот период, од воспоставувањето на политиката за рамномерен регионален развој, нејзината операционализација подразбираше селектирање и финансирање на проекти за развој, кои се во согласност со целите и приоритетите

---

²⁴⁸ Од вкупно девет воспоставени инкубатори, само два бизнис-инкубатори, единствено ЈЕС-инкубаторот како дел од мрежата на АППРМ, и бизнис-инкубаторот во Битола се функционални.

²⁴⁹ Од вкупно воспоставени бизнис центри во 14 општини, ниту еден не е функционален, иако неколку од нив сè уште формално постојат во рамки на општините.

²⁵⁰ Од вкупно формирани 23 центри како непрофитни организации, кои вклучуваат Фондации за развој на мали и средни претпријатија (сè уште формално функционираат во Скопје, Велес, Битола, Струмица и Куманово), Фондациите ЕСА (функционални останати во Тетово и Охрид), како и Преда Плус фондацијата во Прилеп (формирана со поддршка на Швајцарската агенција за развој). Следствено, во спроведување на поддршката од АППРМ во моментот учествуваат исклучиво осум (8) центри.

²⁵¹ Соодветен преглед на кластерските здруженија сè уште не е систематизиран и достапен.

дефинирани со Законот за рамномерен регионален развој, во самата политика, како и во нејзините придружни стратешки и плански (национални и регионални) документи. Во оваа смисла, во изминатиот период, од воспоставувањето на системот за рамномерен регионален развој, па сè до денес, беа поддржани најразлични проекти кои во помала, или во поголема мера, влијааа на развојот во планските региони. Главните регионални институции одговорни за имплементирање на политиката, т.е. Центрите за развој на планските региони имаа директна улога во спроведувањето на проекти финансирани од централниот буџет и од други извори на средства (ИПА- компонента за прекугранична соработка, како и неколку донаторски програми: ГИЗ РЕД, УНДП, УСАИД и др.).

Доколку ја анализираме структурата на досегашните проекти финансирани во рамките на политиката за рамномерен регионален развој, односно преку Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој (кои, како што беше нагласено во претходното поглавје, остануваат единствени институции кои распределуваат средства во согласност со одредбите на Законот за рамномерен регионален развој) можеме да заклучиме дека значителен дел од средствата биле насочени кон подобрување на општите услови кои се битни за малите и средни претпријатија. Така, најголем дел од овие средства, односно над 50% во периодот 2009 до 2014 година беа наменети за подобрување на локалната инфраструктура²⁵², околу 20% беа наменети за поттикнување на економскиот раст, додека остатокот отпаѓа на проекти за заштита на животната средина, поттикнување на конкурентноста на планскиот регион и сл.

Освен тврдата инфраструктура, во рамките на спроведените проекти, коишто се имплементирани во согласност со досегашните програми за развој на соодветниот регион поединечно, Центрите за развој на планските региони досега имаат изработено повеќе документи: стратегии, програми, студии и сл. коишто се поврзани со мапирање на инвестициските потенцијали, развој на туризмот и сл., а кои во директна или индиректна смисла го потпомагаат динамизирањето на

---

²⁵² Вкупниот износ на средства распределни во согласност со Програмите за рамномерен регионален развој во периодот 2009 - 2014 изнесува 458.910.534,00 денари. Во согласност со Извештаите за спроведување на Акционите планови за спроведување на Стратегијата за регионален развој за периодот 2008 - 2010, 2011, 2012, 2013 и 2014 година најголемиот дел од овие средства или 55,5% се инвестирани во развивање на современа и модерна инфраструктура.

претприемништвото. Од овие документи, на ниво на плански региони²⁵³, како позначајни може да се издвојат:

- **Скопски плански регион:** Стратегија за развој на туризмот на Скопскиот регион, Стратегија за развој на мали и средни претпријатија на Град Скопје, Студија за инвестициски потенцијал на Скопскиот регион.
- **Југозападен плански регион:** Стратегија за туризам со мапирани секторски засегнати страни за енергетска ефикасност, туризам, мали и средни претпријатија.
- **Источен плански регион:** Стратегија за туризам (во изработка), Интеграција на ГИС на ниво на регион за сите 11 општини (интегрирани просторен план, ГУП, ДУП) Студија за одржлив развој на органското земјоделско производство во источниот плански регион, Студија за формирање на регионален репроцентар за овци и кози во Источниот плански регион; Прекуграничен бизнис-каталог за компании од ИПР и Благоевградскиот округ; Промотивно видео „Сврти на исток“ наменето со промоција на планскиот регион; Проекти за формирање кластери за ориз и винска индустрија; во тек е формирање на регионален кластер на креативните индустрии.
- **Полошки плански регион:** Туристичка мапа на Полог регионот, Проекти за практики и обуки за невработени лица („Преземи иницијатива“ – за стимулирање и мотивација на младите за самовработување; „Ти си главен голб на општеството“ – за поттикнување на женско претприемништво); Туристичка Мапа “Discover Polog”.
- **Вардарски плански регион:** Територијална анализа на ВПР со дефинирање на конкурентни производи, Стратегија за промоција и маркетинг на ВПР 2011 – 2015. Студија за идентификација на основни и дополнителни интегрирани потреби, услуги и содржини за туризам, Студија за идентификација на стратешки локации за организирање на информативни пунктови долж коридор 10 и магистралниот правец м-5 во

---

²⁵³ Податоците произлегуваат од анализа на документите достапни во Министерството за локална самоуправа и тие се прибрани во текот на месец април 2014 година. .

ВПР, Прирачник за земјоделски производи со потенцијал за заштита во ВПР, Физибилити студија за утврдување на потенцијалите на ВПР за искористување на обновливи извори на енергија, Физибилити студија за модернизација на управување со отпад во ВПР, Видеозапис „Инвестирајте во Вардарскиот плански регион“, како и повеќе флаери наменети за промоција на туризмот и инвестициските потенцијали на регионот.

- **Југоисточен плански регион:** Промотивна брошура на регионот „Timeless brochure“ за туристичка промоција на регионот; Каталог на сместувачки капацитети и ресторани во Југоисточниот плански регион; Водич за инвестирање во Југоисточниот плански регион наменет за привлекување на домашни и странски инвестиции во индустриските зони и локации во Југоисточниот плански регион; Студија за пристапна инфраструктура и сигнализација во индустриските зони во Југоисточниот плански регион; Студија на можности за подобрување на патната инфраструктура во Југоисточниот плански регион; како и повеќе флаери за потенцијалите на регионот.
- **Пелагониски плански регион:** Туристички водич за рекреативен туризам (за унапредување и промоција на туристичките потенцијали на општините Битола и Ресен); Каталог за Имплементација на законската регулатива за категоризација на туристичко-угостителските објекти во Пелагонискиот регион; Водич за инвестирање во Пелагонискиот регион; Промотивно видео за можностите за инвестирање во Пелагонија со претставување на инвестициските потенцијали по општини.
- **Североисточен плански регион:** Видеоспот за културно и природно богатство на Североисточниот плански регион; повеќе промотивни брошури за општините во овој регион; Топографска карта на Североисточниот плански регион со означени знаменитости и др.

Имајќи ги предвид финансираните проекти во рамките на политиката за рамномерен регионален развој, како и подготвените документи од страна на

Центрите може да се согледа дека политиката за рамномерен регионален развој имала определена улога во подобрувањето на условите за функционирање на претпријатијата и за привлекување на домашни и странски инвестиции. Но, сепак, имајќи предвид дека станува збор, пред сè, за подобрување на физичката инфраструктура, како и определени документи за промоција, општата констатација е дека она што недостасува во политиката за рамномерен регионален развој е интегриран и систематски пристап за поддршка и активна инклузија на бизнис-заедницата во самата политика.

Во оваа смисла определен напредок може да биде согледан во преземените активности за поддршка на приватниот сектор на локално и регионално ниво преку проширување на функциите на Центрите за развој на планските региони.

Имено, во текот на 2014 и 2015 година преземени се конкретни мерки за поддршка на бизнис-секторот, а пред сè на малите и средни претпријатија преку воспоставување на посебни единици во рамките на Центрите за развој на планските региони т.н. бизнис-центри за поддршка и советодавни услуги за мали и средни претпријатија. Станува збор за иницијатива со која се придонесува за делумно ревидирање на институционалната рамка за регионален развој, која е резултат на потребата за зголемување на конкурентноста на планските региони, преку интензивирана поддршка на претпријатијата кои се присутни во нивни рамки, како и активности за привлекување на нови домашни и странски инвестиции. Со цел непречено реализирање на оваа иницијатива во октомври 2015 година направени се и измени на Законот за рамномерен регионален развој со која на Центрите им е препишана функција за реализирање на активности за поттикнување на конкурентноста преку активна поддршка на приватниот сектор.²⁵⁴

Оваа иницијатива, од аспект на овој труд, е согледана како прв чекор кон диверзифицирањето на пристапот во поттикнувањето на регионалниот економски развој и кон природното проширување на делокругот на политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија во насока на поддршка на клучниот фактор за развој во секој регион— бизнисот. Поради тоа и убеденоста дека

---

²⁵⁴ Член 25 од Законот за рамномерен регионален развој, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 63/07, 187/2013,43/14, 215/215).

разгледувањето на деталите околу спроведувањето на оваа активност се од есенцијално значење за практично согледување на сè она што од теоретски аспект беше истакнато во првиот дел, а што се потврдува како тенденција и во случајот на Република Македонија.

2.2.2. Студија на случај: Воспоставување на „регионални бизнис-центри“ во рамките на Центрите за развој на планските региони

Оваа студија на случај ќе овозможи критички да биде анализирано искуството на Република Македонија во справувањето со предизвиците на регионалниот економски развој, како и обидот за интензивирање и диверзификација на активностите кои треба да го стимулираат претприемништвото, развојот на мали и средни претпријатија и нивната одржливост, поголема посветеност на прашањата поврзани со зајакнување на иновациониот капацитет на малите и средните претпријатија и сл.

Разгледувањето на централните елементи на тековното проширување на активностите на Центрите за развој на планските региони, во насока на поддршка на бизнис-заедницата, како и нејзино активно инволвирање во процесите на регионалниот развој, од аспект на овој труд, ќе придонесе за согледување на последните тенденции во политиката за регионален развој и нивно корелирање со современите трендови во политиките за регионален развој на светско ниво. Исто така, оваа студија на случај ќе овозможи да се согледа степенот во кој македонската политика за рамномерен регионален развој е флексибилна и адаптивна на потребите на регионално и локално ниво, но колку и таа да е кохерентна со општоприфатените трендови во современиот регионален развој на високоразвиените земји.

Анализата се заснова на истражување на материјалите достапни во Министерството за локална самоуправа (подготвителни анализи и студии за можностите за испорака на услуги кон приватниот сектор од страна на Центрите за

развој на планските региони; извештаи со анализи на имплементирани активности од страна на бизнис-центрите; доставени извештаи за степен на реализација на активности од страна на бизнис-центрите и сл.), преглед и анализа на легислативата и релевантни национални документи, учество на консултативни состаноци со засегнати страни, непосредна координација со преставници на Центрите за развој на планските региони како клучни субјекти во процесот на имплементирање на активностите за проширување на функциите на Центрите во насока на поддршка на бизнис-заедницата.

Анализата на овој случај се концентрира на три оски, и тоа: согледување на подготвителните активности за воспоставување на бизнис-центрите и проширување на функциите на Центрите за развој на планските региони, разгледување на начинот на реализација на активностите и согледување на првичните резултати со препораки за идно функционирање на бизнис-центрите.

Проширувањето на функциите на Центрите и започнувањето со функционирање на бизнис-центрите е иницирано како пилот-проект во пет плански региони (Скопскиот, Источниот, Југоисточниот, Полошкиот и Југозападниот), а по завршувањето на пилот-периодот и согледувањето на постигнатите резултати воспоставени се бизнис-центри и во другите три плански региони (Вардарскиот, Пелагонискиот и Североисточниот). За овие три центри во меѓувреме (пред отпочнувањето на активностите за воспоставување на бизнис-центрите) беше обезбедена финансиска поддршка за воспоставување на т.н. мрежи за регионален развој како иновативен пристап за поттикнување на инклузивен развој со активна партиципација на граѓанскиот и приватниот сектор во развојните активности во рамките на планските региони. Искуствата од воспоставените мрежи ќе биде, исто така, разгледано во продолжение на овој труд.

Проширувањето на функциите на Центрите за развој на планските региони, за да можат да даваат тие поддршка на приватниот сектор, произлезе од дотогашното искуство во спроведувањето на политиката за рамномерен регионален развој, при што евидентен беше фактот дека Центрите не беа препознаени од страна на бизнис-заедницата како релевантни партнери преку кои би можеле евентуално да ги остварат своите потреби. Ова делумно се должи на

фактот дека Центрите, како главни оперативни тела за регионален развој, се основани од единиците на локалната власт. Нивното финансирање во законското решение е обезбедено преку средствата од самите единици на локална самоуправа од кои се формирани, како и од националниот буџет, преку Министерството за локална самоуправа. Исто така, во дотогашниот период, освен во периодот на програмирање на развојот на планскиот регион, т.е. во подготовката на новите Програми за развој на планскиот регион²⁵⁵, претставниците на приватниот сектор ретко кога учествуваа во активности поврзани со развојот на регионот.

Имајќи предвид дека воспоставувањето на една сосема нова функција е мошне комплексен процес, потребно беше да се направат опсежни анализи²⁵⁶ на моменталните состојби на Центрите со цел прецизно да бидат дефинирани нивните идни функции, но и на состојбите со тековните активности за поддршка на бизнис-заедницата кои се спроведуваат од страна на други институции. За таа цел, преку широк консултативен процес со сите засегнати страни, како национални, регионални и локални институции, така и стопанските комори, здруженија на претпријатија, асоцијации, беа согледани тековните понуди на услуги за бизнис-заедницата, но и потребата и очекувањата на услуги и поддршка од страна на бизнис-заедницата. На овој начин се овозможи дефинирање на улогата којашто треба да ја имаат Центрите за развој на планскиот регион за поддршка на приватниот сектор, којашто треба се финансира од јавни средства, и која мора да е комплементарна со улогите и мандатите на другите јавни институции кои испорачуваат услуги за приватниот сектор.

При дефинирањето на идните функции и услуги на Центрите беше одлучено да се почитуваат следните начела:

---

²⁵⁵ Забелешката се однесува, пред сè, на подготовката на новите Програми за развој на планските региони 2015 – 2020 кои беа подготвени врз база на широк консултативен пристап со активно инволвирање на сите релевантни чинители во рамките на планските региони.

²⁵⁶ За потребите на Министерството за локална самоуправа, во соработка со Програмата за развој на Обединетите нации – УНДП беше подготвена „Студија за можностите за испорака на услуги кон приватниот сектор од страна на Центрите за развој на планските региони“ Васко Карангелески, Виолета Ц. Донели, Скопје, јули 2014.

- Дефинираните услуги да не се преклопуваат со постојните услуги кои се нудат од страна на други институции на ниво на плански регион и на ниво на единица на локална самоуправа.
- Новите услуги на Центрите да бидат дефинирани на начин да ги надополнат постојните услуги во квалитет– целисходност, применливост и додадена вредност и квантитет– зголемено мени на услуги и опфат на корисници.
- Услугите поддржани од државна помош да не прават дисторзија на пазарот, преку воведување на услуги кои веќе ги нуди приватниот и невладиниот сектор.

При дефинирање на улогата на овие бизнис-центри произлегоа повеќе тешкотии.

Првиот проблем за дефинирање на улогата на овие бизнис-центри беше поврзан со широкиот спектар на институции кои обезбедуваат поддршка на приватниот сектор. Имено, процесот на координација во остварувањето на економскиот развој се остварува од страна на заменик-претседателот на Владата на РМ одговорен за економски прашања и неговиот кабинет, додека поддршката на приватниот сектор е во директна надлежност на Министерството за економија на Република Македонија. Дополнителни институции кои се вклучени во процесот за развој и поддршка на приватниот сектор се и Министерството за труд и социјална политика и Министерството за локална самоуправа, како и Министерството за земјоделство, шумарство и водостопанство и Министерството за образование и наука, кои во рамките на своите надлежности спроведуваат определени економски програми. Во процесот за поддршка на приватниот сектор се вклучени и Агенцијата за поддршка на претприемништво– АППРМ и Агенцијата за странски инвестиции и поддршка на извозот – Invest in Macedonia.

Овие институции кои имаат најдиректна улога во поддршката на малите и средните претпријатија и претприемништвото во Република Македонија графички може да бидат прикажани на следниов начин:

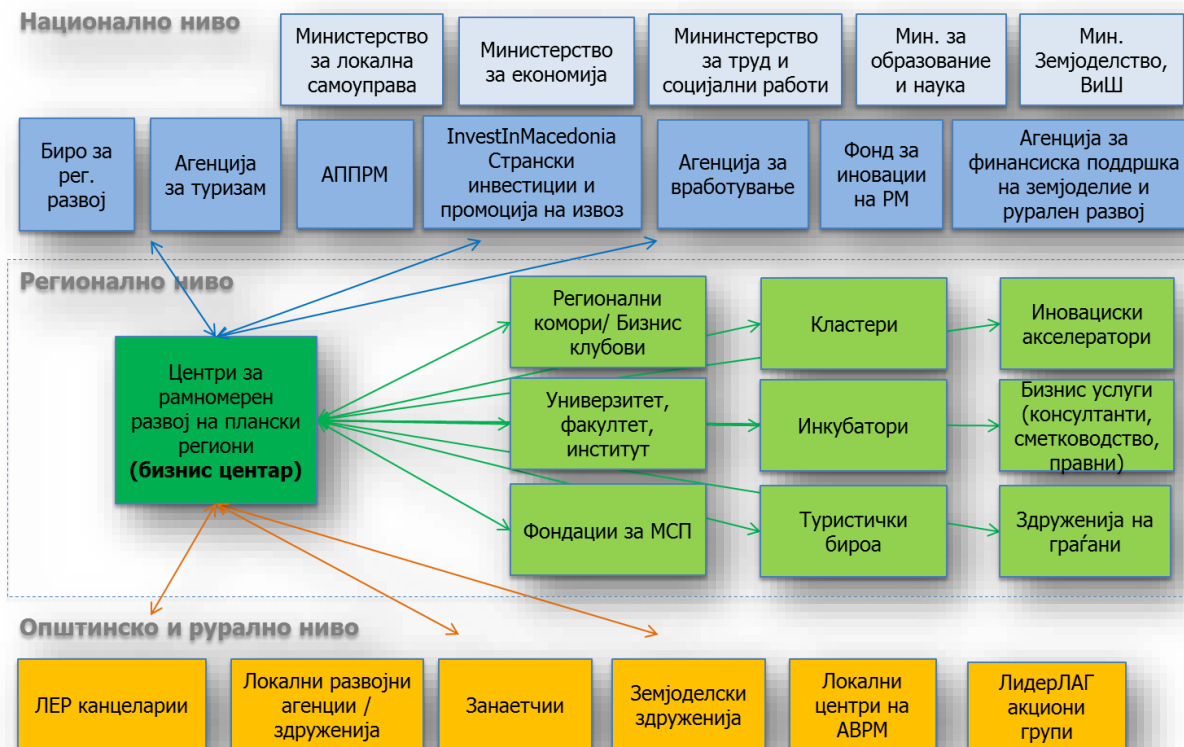

Графикон 2. Институции надлежни за поддршка на бизнис-секторот и претприемништвото.

Извор: Обработка на авторот.

Со оглед на фактот дека сите наведени институции и тела (имајќи ги тука предвид Советите за регионален развој на национално ниво и на ниво на плански регион) имаат конкретна улога и преземаат определени активности кои се наменети за поддршка на претприемачкиот сектор, дефинирањето на улогата на Центрите беше доста комплексна задача бидејќи требаше да се внимава да не дојде до преклопување на улогата и функцијата со некоја друга, веќе постојна структура.

Додатно на горенаведеното, дополнителен предизвик беше пронаоѓањето на соодветна позиција за бизнис-центрите во однос на другите институции кои, на локално, регионално и национално ниво, се занимаваат со поддршка на приватниот сектор. Во продолжение, на Графикот, е прикажано позиционирањето на бизнис-центрите во однос на другите субјекти на национално, регионално и локално ниво кои имаат импакт врз функционирањето на претпријатијата. Примарни целни групи се претпријатијата во регионот, до кои би се допрело индиректно преку постоејни комори, бизнис-асоцијации, кластери и инкубатори/бизнис-центри / бизнис-акселератори, како и образовни институции, локални фондации и невладини организации кои нудат услуги за приватниот сектор.

Графикон 3. Позиционирање на бизнис-центрите во однос на другите субјекти

Извор: „Студија за можностите за испорака на услуги кон приватниот сектор од страна на Центрите за развој на планските региони“ Васко Карангелески, Виолета Ц. Донели, Скопје, јули 2014.

Следствено на сите овие согледувања, произлезе дека т.н. бизнис-центри во рамките на Центрите за развој на планските региони ќе имаат примарно *координативна и комуникациска улога* во насока на усогласување на потребите и барањата и информирање на засегнатите страни (информирање на локалните чинители во економскиот развој за национални програми и мерки; координација на институциите на регионално ниво во насока на регионален развој и слично).

Уште една варијабла која требаше да се земе предвид беше *моменталната состојба* на секој од Центрите за развој на планските региони. Согледувањето на

моментална состојба значеше согледување на: расположливите човечки и финансиски капацитети, искуството во спроведување на проекти, проблемите кои произлегуваат од моменталниот формален статус на Центрите и сл.

Од аспект на расположливоста со *човечки ресурси*, Центрите располагаа со различен капацитет. Имено, покрај обврската да имаат минимум пет вработени²⁵⁷, Центрите располагаа и сè уште располагаат со различен број вработени лица (постојано вработени и лица вработени на определено време). Структурата на вработените во однос на нивната образовна подготвеност е наведена на сликата во продолжение. Со цел да се обезбедат воедначени можности за секој од бизнис-центрите, како и да се гарантира еднаков третман на приватниот сектор од страна на Центрите за развој на планските региони, беше одлучено во секој од осумте Центри да се вработи по едно лице коешто ќе поседува соодветна стручна подготовка.

	Пелагониски	Источен	Југоисточен	Вардарски	Североисточен	Југозападен	Скопски	Полошки
Број на вработени (вклучувајќи го и раководителот на Центарот)	7	5	6	9	4	6	5	5
Средно образование	0	0	0	0	0	0	0	0
Вишо образование	1	0	0	0	2	0	0	0
Високо образование	5	4	6	7	2	5	5	5
Магистри	1	1	0	1	0	1	0	0
Доктори на науки	0	0	0	1	0	0	0	0

Табела 11. Број и образовна структура на вработени во Центрите за развој на планските региони

Извор: Обработка на авторот според расположливи податоци во Министерството за локална самоуправа.

Во однос на *финансиската одржливост* на Центрите, во моментот на отпочнување на активностите, имајќи предвид дека во текот на 2014 и 2015 година тие се финансираа според старото законско решение, голем дел од нив се соочуваа

²⁵⁷ Обврската произлегува од Актите за основање на секој од Центрите (како што предвидено во член 24 од Законот за рамномерен регионален развој).

со проблеми во функционирањето. Имено, како што беше веќе претходно потенцирано, Центрите, во моментот на воспоставувањето на единиците– бизнис-центри, се финансираа пред сè од општините и од Министерството за локална самоуправа, при што голем дел од општините не ги подмируваа нивните обврски за финансирање. Последователно, за да се започнат активностите поврзани со реализирање на проектните активности мораше да се обезбедат средства од централниот буџет и од донатор, додека на евентуално учество од локалната самоуправа не можеше да се смета. Обезбедувањето на средства се однесува на обезбедување на надомест за плата на едно вработено лице во бизнис-центарот и на средства за спроведување на предвидените активности.

Во однос на *искуството за спроведување на проекти*, најголемиот дел од спроведените проекти од страна на Центрите се поврзани со подготовка на проектна документација за патна инфраструктура.²⁵⁸ Најголемо искуство во спроведување на проекти, а посебно на проекти поврзани со економскиот развој, т.е. поддршка на приватниот сектор има Центарот за развој на источниот плански регион.²⁵⁹

Дополнителна потешкотија којашто беше детектирана кај Центрите беше нивниот *формално-правен статус на регистрација* како единици на локална самоуправа, што предизвикува согледување на Центрите од страна на другите засегнати страни како јавна администрација, слична на општинската администрација. Од друга страна пак, овој факт оневозможува учество во проекти освен како единица на локална самоуправа, бидејќи во најголем дел од финансиските Програми на министерствата, Центрите не се подобни за аплицирање (бидејќи едноставно не се предвидени во рамката за подобни апликанти сочинети од 80 единици на локалната самоуправа и Градот Скопје).

Имајќи го предвид сето горенаведено, како и уочените состојби со тесните грла на локално и регионално ниво, како што се: недостатокот на соодветна

---

²⁵⁸ Анализа на Извештаите за спроведување на Акционите планови за спроведување на Стратегијата за регионален развој 2009 – 2019, како и анализа на извештаите на Центрите за спроведени проекти од други извори на финансирање.

²⁵⁹ Центарот спроведува повеќе проекти во рамките на ИПА-програмата за прекугранична соработка со Бугарија, како и во рамките на ИПА-Транснационалната програма коишто се поврзани со поддршка на претпријатијата, економска промоција, кластерско поврзување и сл. Подетални информации се наведени во претходното поглавје од овој труд.

координација на активностите поддржани со јавни средства, недоволното учество на приватниот сектор во носењето на соодветни одлуки на локално и регионално ниво, ефективноста во пристапот на информации за расположливи средства кои се нудат од различни извори на финансирање, беше одлучено бизнис-центрите предвидената институционална форма (како дел од Центрите за развој на планските региони) да ја добијат улогата на координатори на регионално ниво и да ги вршат следниве функции:

1. Координативна и комуникациска – Клучните услуги и активности на бизнис-центрите во рамки на оваа функција предвидуваат:

- координација на регионални и локални јавни институции, активности и програми: АВРМ, мрежата на АППРМ, центри за советодавни услуги на руралниот развој, општини и ЛЕР, комори, бизнис-здруженија, кластери, акселератори/ инкубатори;
- сумирање, координирање и систематизирање на барања до министерства, национални агенции од општините;
- организирање на консултативни настани за предлози на законски решенија и политики;

2. Информативна:

- активна улога во информирање за активностите во насока на поддршка на малите и средни претпријатија и приватниот сектор од сите чинители на национално, регионално и локално ниво– преку обуки и информативни настани;
- насочување на барањата на приватниот сектор до снабдувачи на соодветни услуги во регионот, каде основа претставува постоење соодветна база на податоци за бизнисите;
- организирање обуки за можностите за мали и средни претпријатија со нови правила, законски измени и политики од национални институции, особено информативни средби за претпријатијата за тековните и новите програми на линиските министерства;

- трансфер на знаење и вештини за таргетирани програми за изградба на капацитети на партнерите.

3. Планирање и мониторинг:

- вклучување во планирањето на петгодишните Програми за развој на планските региони, односно на засегнатите страни од бизнис-секторот, преку коморите и бизнис-асоцијациите, кластерите и фондациите, остварување на средби и консултации;
- следење – периодичен мониторинг на мерките и индикаторите од областа економски развој во четиригодишните и годишни програми за развој на планските региони, мониторинг минимум на полугодишно и годишно ниво;
- годишен мониторинг на влијанието и спроведените проекти од центарот и другите чинители во насока на остварување на програмите (impact analysis);
- составување на извештај за нивото на економски развој вклучувајќи и развој на приватниот сектор;

4. Анализа и синхронизација:

- мапирање и изработка на база на податоци за претпријатијата и секторите на ниво на регион– транспарентна презентација на претпријатијата, секторите, услугите и можностите за инвестирање во регионот;
- изработка и ажурирање на регионална база на податоци за институции и за фирми кои нудат услуги за развој на приватниот сектор– непрофитни, образовни, локални агенции и единици на владини агенции, консалтинг и слично;
- создавање и одржување регионални бази на податоци за достапните “greenfield” и “brownfield” локации, во координација со Инвест Македонија;
- анализа и синтетизирање на податоците од различни институции (економско социјални параметри, вработување, претпријатија), во насока на анализа на постигнувањата и остварувањата на регионално ниво;

5. Проектен менаџмент:

- иницирање на заеднички проекти со бизнис-секторот, пред сè со коморите, бизнис-здруженијата, кластерите и инкубаторите (каде постојат). Во

определени случаи носител, во определени партнер, со цел јакнење на соработката и остварување финансиска одржливост;

- активна вклученост во изнаоѓање на партнери од други региони и во прекуграничен и меѓународен контекст;
- координација на процесот на подготовка на проекти и проектни апликации.

По завршувањето на процесот на анализа и утврдување на рамката на функции на бизнис-центрите, преку реализирање на средства од Програмата за рамномерен регионален развој на Министерството за локална самоуправа, како и од донаторски средства обезбедени преку Програмата за развој на Обединетите нации²⁶⁰, во текот на 2014 година (во втората половина) беа воспоставени единици за поддршка на приватниот сектор– бизнис-центри во Скопскиот, Полошкиот, Југозападниот, Источниот и Југоисточниот плански регион. Овие 5 плански региони беа селектирани врз основа на повеќе критериуми, и тоа: година на воспоставување на Центарот за развој на планскиот регион, примена донаторска помош во периодот од неговото воспоставување, степен на развиеност и сл.

По завршувањето на пилот-периодот и анализата на постигнатите резултати, а со цел изедначување на функциите кои ги спроведуваат Центрите за развој на планските региони, беше пристапено кон воспоставување на бизнис-центри и во другите три плански региони: Североисточниот, Вардарскиот и Пелагонискиот плански регион. Последователно на тоа, со средства од Програмата за рамномерен регионален развој за 2015 година беше поддржано формирањето на три нови бизнис-центри со проектни задачи за секој од нив.²⁶¹

Начинот на имплементација на активностите и операционализацијата на горенаведените функции беше утврден преку засебни проектни задачи за секој од Центрите, во согласност со потребите и спецификите на планскиот регион. Исто

---

²⁶⁰ Во Програмата за рамномерен регионален развој на Министерството за локална самоуправа во 2014 беа предвидени 3.200.000,00 денари и 10.000,00 долари обезбедени во рамки на заедничкиот проект „Иновативни решенија за подобар пристап до услуги на локално ниво“ со Програмата за развој на Обединетите нации – УНДП. Со назнака дека од средствата од буџетот на Министерството беше исклучен Центарот за развој на Југоисточниот плански регион бидејќи тој во текот на 2013 доби средства за проект регионален бизнис-центар којшто беше отворен во Гевгелија.

²⁶¹ Идентично како и во 2014 година, така и во текот на 2015 година во рамки на буџетот на Министерството за локална самоуправа и во рамки на буџетот на заедничкиот проект со УНДП беа обезбедени средства во износ од 3.200,000,00 денари и 10.000,00 долари.

така, од причини што не беше еднаква во различните региони околностите и состојбата со снабдувачите на услуги кон приватниот сектор, тежиштето на функциите и групите активности/услуги се разликуваше според регионот и неговите потреби.

Сепак, со цел унифицирање на подготвените документи по плански региони, како и овозможување на приближно воедначен третман на претпријатијата на целата територија на државата, беше одлучено сите активности да бидат спроведени во сите плански региони, секако водејќи сметка за посебностите на секој од планските региони, но и за дотогаш спроведените активности од страна на Центрите со цел да се избегне нивното повторување.²⁶²

Доколку се анализираат предвидените активности на бизнис-центрите²⁶³, произледува дека најголем дел од активностите (или вкупно 58 од предвидените 145) се однесуваат на функции поврзани со организирање на информативни и едукативни настани, како и промотивни настани за планскиот регион, додека втори по застапеност се активностите кои се однесуваат на привлекување на инвестиции, преку креирање на водичи за инвеститори и мапирање на индустриските зони (или вкупно 32 од предвидените). Во продолжение следува преглед на тип на активности и број на предвидени активности:

---

²⁶² На пример Центарот за развој на Вардарскиот плански регион во рамките на реализацијата на Програмата за работа на Мрежата за инклузивен развој веќе беше во напредна фаза на подготовка на Водич за инвестиции, како и регионална база на податоци за достапните “greenfield” и “brownfield” локации.

²⁶³ Анализата се однесува на договорите и анексите на договорите (со проектните задачи) коишто се потпишани помеѓу Министерството за локална самоуправа и Центрите за развој на планските региони и меѓу Програмата за развој на Обединетите нации и Центрите. Најмал број предвидени активности, или само по една активност, се предвидени за развој на човечките ресурси и поттикнување на иновативност.

Графикон 4. Видови активности спроведени од страна на бизнис-центрите во периодот октомври 2014 – декември 2015 година

Извор: Обработка на авторот според Анализа на имплементирани активности од страна на центрите за развој на планските региони во рамки на проектот „Регионални бизнис-центри“, Министерство за локална самоуправа, УНДП, Драган Шутевски, Скопје 2015.

Всушност овие две групи активности сочинуваат 62% од вкупниот број активности, додека 10% од активностите се однесуваат на директна поддршка на приватниот сектор. Секако, треба да се има предвид фактот дека дел од активностите кои се однесуваат на информирање, едуцирање и промовирање, всушност содржат обуки и работилници кои се спроведени на барање на приватниот сектор и кои имаат потенцијал да влијаат врз неговиот развој.²⁶⁴ Во овој првичен период на реализација на активности, многу мал број од нив се однесуваат на развој на човечкиот капитал (преку приближување на формалното и неформалното образование со вистинските потреби на приватниот сектор во Југоисточниот плански регион) и зајакнување на иновацискиот потенцијал (во активност за камп за иновации и претприемништво во Источниот плански регион и изработка на регионална иновациска стратегија кај Вардарскиот плански регион).

²⁶⁴ Во периодот на конципирање на содржините на работилниците и обуките од страна на бизнис-центрите беа испратени прашалници до малите и средни претпријатија присутни во планските региони и во согласност со добиените информации за потребите од едукација, во соработка со други национални институции беа организирани обуки со соодветни содржини.

Во рамките на активностите произведени се различни документи кои се од големо значење за поттикнување на развојот на приватниот сектор, како и привлекувањето на инвеститорите, и тоа:

- комуникациска стратегија со сите чинители во сите плански региони;
- Регионална програма и предлог-акционен за развој и поддршка на приватниот сектор во координација со другите ентитети во регионот (за сите плански региони);
- Извештај за нивото на економски развој, вклучувајќи и развој на приватниот сектор (за сите плански региони);
- изработена и тековно ажурирана електронска регионална база на податоци за институции и фирми кои нудат услуги за развој на приватниот сектор (непрофитни, образовни, локални агенции и единици на владини агенции, консалтинг фирми, правници, нотари, сметководители и слично) (за сите плански региони);
- Креирана и тековно ажурирана електронска регионална база на податоци за достапните “greenfield” и “brownfield” локации (за сите плански региони);
- Е-водич за инвеститори, вклучувајќи стратешки цели на регионот во однос на развој на определени сектори и контакти со испорачатели на услуги за поддршка на потенцијалните инвеститори (за сите плански региони);
- Мапа на слободни индустриски зони на ниво на плански регион, вклучувајќи ги сите индустриски зони кои се дел од регионот и нивните карактеристики (за сите плански региони).

Реализирањето на активностите на бизнис-центрите, а пред сè информативните и едукативните настани беше спроведено во соработка со јавни институции и со организации чие дејствување има директен импакт врз развојот на претпријатијата. Така на овие настани, чии теми беа утврдени преку скенирање на потребите на приватниот сектор (со претходно дистрибуирани прашалници до малите и средни претпријатија кои се присутни во регионот), учествуваа претставници од следниве институции: Агенција за поддршка на претприемништвото на Република Македонија; Агенција за вработување на

Република Македонија; Сојузот на стопанските комори на Република Македонија; Фондот за иновации и технолошки развој; Македонска развојна фондација за претпријатија и др.

Со реализирањето на овие активности се постигна двоен ефект: од една страна приватниот сектор, врз основа на неговите потреби, доби можност за пристап до бесплатни информации; а од друга страна самите институции добија можност за презентирање на своите програми и можностите кои ги нудат тие.

Кога станува збор за имплементација на национални програми и стратегии Центрите за развој на планските региони– регионалните бизнис-центри работат на имплементирање на регионално ниво на следниве програми и стратегии:

- Стратегијата за регионален развој на Република Македонија 2009 – 2019;
- Национална стратегија на Министерство за земјоделство, шумарство и водостопанство 2014 – 2020;
- Стратегија за иновации на Република Македонија;
- Национална програма за развој на земјоделството и руралниот развој;
- Програма за финансирање на проекти од национален интерес во културата и поддршка на креативни индустрии;
- Програма за инвестиции во животната средина на Министерството за животна средина и просторно планирање;
- Програми за поддршка на приватниот сектор од Министерството за економија (за развој на туризам и занаетчиство);
- ЦФЦД-програми на секторот за финансирање и склучување договори.

Проектот за воспоставување на бизнис-центри во состав на Центрите за развој на планските региони е планирано да продолжи и во периодот што следува. За таа цел во буџетот на Министерството за локална самоуправа, Програмата за рамномерен регионален развој се предвидени средства наменети за нивно финансирање и во текот на 2016 година. Исто така обезбедени се и средства од донатор, од ГИЗ РЕД Програмата за финансирање на определени активности во

рамките на бизнис-центрите.²⁶⁵ Во моментот на подготовка на овој труд, типот, видот и обемот на идни активности треба да биде утврден дополнително.

Поради тоа, имајќи го предвид досегашното искуство во спроведувањето на активностите во рамки на бизнис-центрите, утврдените потреби во рамки на подготвените документи во рамките на нивните активности (како, на пример, Програмите за развој и поддршка на приватниот сектор), но и имајќи ги предвид тенденциите во развојните стратегии на национално ниво и тенденциите во кохезионата политика на ЕУ, може да бидат препорачани некои идни активности коишто може да ги вршат овие бизнис-центри.

Идна активност, којашто во рамките на функцијата за планирање и мониторинг, може да ја вршат бизнис-центрите е поттикнување на процесот на *регионално стратешко планирање* и овозможување на доследна примена на принципот на планирање 'од долу нагоре' со што ќе се зголеми ефикасноста во спроведување на развојните програми и планови на регионално и локално ниво.

Понатаму, токму со цел да се овозможи поголем фокус на иновативноста како клучна детерминанта за брз економски раст и развој на регионално ниво, потребно е поголемо вклучување на бизнис-центрите во иницирање и имплементирање на активности за *поттикнување на иновативност* преку веќе постојните функции на координација и комуникација (во смисла на координативна спрега меѓу приватниот сектор и научноистражувачките институти), анализи и синхронизација (анализи на капацитети, потенцијали за иновативност и сл.), информативна и едукативна (обуки и работилници за иновативност), проектен менаџмент (заеднички проекти со приватниот сектор за поттикнување на иновативноста кај претпријатијата), поттикнување и поддршка (дизајн на иновативни методологии и алатки и сл.). Во оваа смисла, тековниот проект од Програмата за работа на Владата 2014 – 2018 година за подготовка на Регионални стратегии за иновација, во надлежност на Министерството за локална самоуправа, би било најсоодветно да го спроведуваат бизнис-центрите во рамки на Центрите за развој на планските региони. На овој начин ќе се овозможи систематски и стратешки

---

²⁶⁵ Буџетска и донаторска поддршка е обезбедена и за 2016 година и тоа преку Министерството за локална самоуправа, во рамки на Програмата за рамномерен регионален развој во износ од 3.200.000,00 денари и преку ГИЗ РЕД Програмата, чиј износ треба дополнително да биде утврден.

пристап во процесот на јакнење на капацитетите за иновативност и т.н. „smart specialization“ на регионите. Подготовката на овие стратегии е кохерентна со визијата на реформираната кохезиона политика на ЕУ каде што за периодот 2014 – 2020 како клучен елемент за поддршка и поттикнување на тематската концентрација и зајакнувањето на стратешкото планирање се токму регионалните стратегии за иновација за „smart specialization“ (преку концентрирање на ресурсите на знаењето и нивно поврзување со ограничен број активности на регионално ниво).

Дополнителна препорачана активност којашто може да се спроведува од страна на бизнис-центрите, а којашто произлегува од Стратегијата за претприемачко учење, е активност за *интензивирање на соработката меѓу приватниот сектор со образовните институции* за формално и неформално образование при што ќе се овозможи нивно поврзување во работа на иновативни проекти. Во оваа насока, во рамките на нивната информативна и едукативна функција, бизнис-центрите може да организираат настани за мотивирање на учениците да студираат на студии од технички науки кои имаат потенцијал за висока иновативност и сл.

Исто така, бизнис-центрите може да придонесат во *развој на посилен пазар* во планските региони преку анализа на постојните синџири на снабдување со цел да се утврдат нивните можности за пристап до пошироките регионални пазари, па дури и на глобалниот пазар. Во оваа смисла бизнис-центрите може да организираат обуки за можностите на глобалниот пазар и пристапот до него, да го поддржат приватниот сектор за заеднички да настапува на меѓународни саеми, како и да развиваат заеднички проекти со приватниот сектор за пристап до меѓународен пазар кои ќе бидат финансирани од ИПА-фондовите за прекугранична соработка и сл.

Препорачаните активности се само дел од активностите кои можат да ги вршат бизнис-центрите и кои можат да влијаат на регионалниот економски раст и развој. Секако, за да можат да ги вршат бизнис-центрите квалитетно своите функции и да ги спроведуваат предвидените активности потребно е нивно

понатамошно јакнење, а посебно од аспект на јакнење на човечките ресурси и нивните компетенции.

2.2.3. Заклучни согледувања

По согледувањето на клучните елементи на самиот проект, резултатите, како и досегашната негова успешност, во наредниов дел во фокусот на внимание се поместени прашањата поврзани со очекувањата, можностите и ризиците, коишто активностите за проширување на функциите на Центрите за развој на планските региони може да ги имаат и врз самите Центри, но и во поширок контекст врз политиката за рамномерен регионален развој. Исто така ќе се обидеме да појасниме што може да значи тој, всушност, од аспект на целокупниот систем за рамномерен регионален развој.

Пред сè досегашното спроведување на овој прв пилот-проект, а потоа и проект, се очекува да резултира со засилени врски меѓу јавниот и приватниот сектор во рамките на планскиот регион, градењето на доверба и партнерства, а со тоа и покоординиран колективен пристап во контекст на одржлив регионален економски развој.

Проширувањето на функциите на Центрите за развој на планските региони во насока на поддршка на приватниот сектор и последователно очекуваното динамизирање на врските меѓу јавниот и приватниот сектор во рамките на планските региони, им дава можност на Центрите да бидат препознаени како институција– партнер на приватниот сектор и да добијат значајна улога во економскиот развој на регионот, па и пошироко. Заради тоа може да се очекува дека со овие активности ќе се придонесе за надминување на досегашната позиција на неприпопознатливост на Центрите за развој на планските региони од страна на приватниот сектор.

Гледано од аспект на успешноста, или веројатноста за успешност на воспоставените бизнис-центри, самото позиционирање во рамките на Центрите за развој на планските региони е значителна предност бидејќи станува збор за проширување на функциите на веќе постојните институции, а не создавање на

целосно нови институции. Центрите за развој на планските региони се институции кои имаат јасно зададен мандат со Законот за рамномерен регионален развој и кои во изминатиот период стекнаа значитилно искуство во спроведувањето на најразлични проекти од различни извори на финансирање, што претставува извонредна можност за идна реализација на проекти во соработка со бизнис-заедницата.

Од друга страна, Центрите веќе имаат и одлична комуникација со општините, особено со ЛЕР-канцелариите, така што позиционирањето некаде помеѓу приватниот и јавниот сектор за Центрите треба да има пресудна улога за успешното спроведување на активностите во рамки на т.н. бизнис-центри.

Исто така, во најширока смисла, успешното позиционирање на овие бизнис-центри значи и придонес кон потенцијалното решение за финансиската самоодржливост на Центрите за развој на планските региони. Бидејќи Центрите со спроведувањето на овие проектни активности и воспоставувањето на стабилна структура за поддршка на бизнис-заедницата може во иднина да ја добијат улогата на „вмрежувачи“ или идни „хубови“ (hub) за споделување на информации и проток на знаење во регионот коишто ќе креираат конструктивна средина за соработка меѓу јавниот и приватниот сектор, како и промоција, градење на капацитетите на присутните субјекти во регионот, лобирање, развој на стратешки документи и сл., и за чие успешно функционирање би биле заинтересирани сите субјекти кои се присутни во регионот.

Исто така, самото загарантирано финансирање од страна на државата, односно на Министерството за локална самоуправа, им дава мошне комотна позиција на Центрите да можат да се фокусираат на поефикасно испорачување на резултатите.

Од друга страна, гледано на подолг рок, можниот неуспех на бизнис-центрите главно би можел да произлезе поради реалниот недостаток на тековен капацитет и вештини на вработените во Центрите за развој на планските региони за испорака на пообемни услуги за приватниот сектор, како и незначителното искуство на самите Центри во испораката на услуги за приватниот сектор или пак воопшто какви било облици на соработка со него. Исто така, она што беше веќе претходно

напоменато, а тоа е ниското ниво на препознатливост на Центрите како партнер на приватниот сектор во регионот, би можело негативно да влијаа врз долгорочноста на оваа иницијатива.

На долгорочен план, воспоставувањето на нова функција за поддршка на приватниот сектор во рамките за Центрите за развој на планските региони со себе би можела да предизвика и повеќе ризици по нив. Имено, освен преклопувањето на определени услуги со постојни услуги кои ги даваат други јавни, приватни или непрофитни институции, новата функција на Центрите може да значи и создавање на натпревар со други јавни и непрофитни институции за ограничени средства од државните програми, средствата од тематските фондови на национално ниво, буџетот на единиците на локалната самоуправа, донациите, спонзорствата од приватниот сектор и сл. Во таа смисла неопходно е да се работи на подигање на свесноста за постоење на активностите на бизнис-центрите и нивната специфичност, со цел да се намали перепцијата за конкурентност во услугите со постојните институции и организации.

Од аспект на поширокиот економски контекст, по речиси две години од спроведувањето на проширените функции за Центрите може да се каже дека тие се сè уште далеку од тоа да предизвикаат вистински, реален и одржлив импакт врз регионалните економии. Земајќи го предвид инцијалното време коешто е неопходно за градење на капацитетите, за преземање на лидерство во значајни регионални развојни проекти, можеби ќе биде потребно дополнително време за резултатите од работата на бизнис-центрите да биде широко препознаена и видлива. Во секој случај, овие бизнис-центри ја менуваат природата на регионалната економска дебата преку насочување на фокусот кон стратешкото партнерство, како и кон испорака на материјални или нематеријални бенефити за заедницата и бизнисите. Во поголема или во помала мера, тие се вклучуваат во развојот на заедницата како целина и во кластерскиот развој, поттикнувајќи иновација и претприемништво, како и акумулација и дисеминација на вештини и знаење, а со тоа влијаат директно на зголемување на конкурентноста на регионот, додавајќи вредност на економските резултати.

Со оглед на краткото време на функционирање на бизнис-центрите, како и релативно краткото време од воспоставувањето воопшто на самите Центри за развој на планските региони, но и долгорочната природа на нивното работење, успехот е сè уште мошне тешко да се измери. Секако, јасно е дека Центрите, познавајќи ја структурата и трендовите во нивните региони: карактеристиките, функционалноста и врските помеѓу различните чинители, имаат одлични predispozicii за успех.

Од аспект на **политиката за рамномерен регионален развој** пак, од успешноста на проширувањето на дејствувањето на Центрите за развој на планските региони, може да се очекува значајно поместување во нејзините функции, како и зголемување на ефектите од неа.

Политиката за рамномерен регионален развој како мултисекторска политика мора да обезбеди комплементарност со другите секторски политики кои имаат импакт врз малите и средни претпријатија и на претприемништвото со цел да овозможи интегриран пристап во регионалниот економски развој. Токму поради тоа, спроведувањето на активностите за проширување на функциите на Центрите за развој на планските региони, или воспоставувањето на бизнис-центрите во нивни рамки, овозможува политиката за рамномерен регионален развој на Република Македонија да не биде сметана како автономен и самостоен инструмент, којшто функционира независно од специфичните фактори кои влијаат директно на растот и развојот на регионите.

Понатаму, иако станува збор за еден доста базичен пристап, којшто иницијално не предвидува покомплексни активности на Центрите и услуги кон приватниот сектор, сепак самиот обид да се промени „архитектурата“ на политиката го означува и почетокот на процесот на метаморфоза со којшто самата политика станува поотворена, пофлексибилна и адаптивна на потребите кои ги диктира динамичната денешница. Евидентно е дека со мерките од овој проект ќе се интензивира соработка меѓу претпријатијата и јавниот сектор и ќе се придонесе за зголемување на нивната ефикасност, што, толкувано од аспект на новите теоретски пристапи во политиката за регионален развој, би значело дека политиката за

рамномерен регионален развој во Република Македонија во својот фокус ги поместува ендогените потенцијали на регионот и поттикнување на т.н. колаборативна предност. Ваквата тенденција на политиката ќе биде дополнително потврдена и од активностите за воспоставување на мрежи во рамките на планските региони, за коишто ќе стане збор подоцна.

Исто така, политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија, преку преземањето на вакви мерки во фокусот на своето внимание ги поместува и регионалните институции како активатори на автохтоните ресурси и фацилитатори на процесот на приспособување (на претпријатијата и на самиот регион) на променливото опкружување, што, придружено со другите мерки преземени во рамките на политиката, може да придонесе за понатамошен одржлив регионален развој. Ваквата тенденција е генерално во согласност со концепциската рамка на институционализмот, каде што институциите имаат детерминирачка улога во определувањето на економските перформанси на регионот и каде што од капацитетот на самите институции да еволуираат зависи и динамиката со која се одвива процесот на економски развој.

Од аспект пак на пошироко разбирање на самиот *процес на регионален економски развој* во нашата држава, оваа студија на случај има мошне битна улога во оцртувањето на визијата за идните регионални развојни траектории. Имено, воведувањето на нови функции на Центрите за поддршка на бизнис-секторот, кои пред сè имаат координативна димензија, разгледувани во еден поширок контекст, играат мошне значајна улога во креирањето на она што во првиот дел на трудот беше дефинирано како креирање на т.н. „агилни региони“ со „супериорна инфраструктура“ на регионот, чиј основен елемент, покрај тврдата инфраструктура (транспортна мрежа, телекомуникациски системи и сл.) се и меките фактори детерминирани од институционално поврзување и изградените врски на доверба кои овозможуваат ефективна соработка во процесот на креирањето и дифузирањето на информациите и знаењето. Со додавањето на оваа функција, Центрите придонесуваат за динамизирање на постојните врски, но и за градење на нови крос-функционални (пред сè помеѓу бизнис-секторот и власта, како локалната, така и централната) и крос-просторни врски во регионот од кои може да се очекува

дека ќе придонесат за зголемување на претприемачката активност во рамките на планските региони. Нивната интермедијална улога во процесот на информирање на приватните субјекти го овозможува и поттикнува и процесот на учење како битен аспект на регионалниот економски развој, и можноста за креирање на т.н. региони на учење.

Поради сето горенаведено многу е веројатно дека воспоставените бизнис-центри ќе влијаат на креирање на позитивна атмосфера за претпријатијата во рамките на планските региони преку принципите на отвореност, соработка, промена, креативни и иновативни пристапи и со тоа ќе придонесат за подинамичен регионален економски развој.

ДЕЛ 3. УЛОГАТА НА НОВИТЕ ФОРМИ НА СОРАБОТКА ВО ПОТТИКНУВАЊЕТО НА РЕГИОНАЛНИОТ РАЗВОЈ

МРЕЖИ ЗА РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ И ПРИМЕНАТА НА ЗАКОНОТ ЗА МЕЃУОПШТИНСКА СОРАБОТКА ВО ФУНКЦИЈА НА ИНКЛУЗИВНИОТ РЕГИОНАЛЕН РАЗВОЈ

Вовед : Регионалниот развој и предизвиците за локалната самоуправа

Денес градовите, па и руралните средини, сè почесто се соочуваат со предизвикот да станат и да останат привлечни за граѓаните, деловните субјекти, инвеститорите, посетителите итн. Локалните самоуправи речиси секојдневно се исправени пред мноштво избори кои изискуваат баланс меѓу економскиот развој, заштита на животната средина и општествената инклузија, односно со предизвиците на одржливиот развој. Од друга страна пак, притисокот од присутните приватни и деловни субјекти на нивната територија за подобрување на квалитетот на живот и на локалната самоуправа не стивнуваат. Со цел да останат конкурентни, тие постојано мора да инвестираат во подобрување на квалитетот на живеење, во квалитетот на јавните служби, во градењето на територијалниот идентитет, во пристапноста и сл.

Сиве овие прашања поврзани со конкурентноста ги преминуваат границите на самите единици на локалната самоуправа. Затоа, неопходна е координација на општините од еден регион, дотолку повеќе што, во спротивно, можна е појава на несакана конкуренција меѓу локалните самоуправи кои се обидуваат да привлечат инвестиции, или спротивни политики во развојот на инфраструктурата и деловните местоположби,²⁶⁶ што може да резултира со широки негативни ефекти.

---

²⁶⁶ Повеќе за потребата од регионален пристап во поттикнувањето на конкуренцијата може да се види во Alexander Otgaar, Leo Van Der Berg, Jan Van Der Meer, Carolien Spelier, Empowering metropolitan regions through new forms of cooperation, Euricur Series, 2008, стр. 2-10.

Но, треба да се има предвид дека не е доволна само координација и соработка меѓу општините од еден регион, бидејќи „конкурентноста на градовите и на регионите не е само прашање на локалните власти“²⁶⁷. Приватниот и невладиниот сектор, исто така, имаат влијание во поттикнувањето на конкурентноста регионот.

Имајќи ја предвид улогата на новите форми на соработка– мрежите и нивното силно влијание врз регионалниот економски развој, прашање на кое му беше посветено значајно внимание во првиот дел на овој труд, во овој дел од трудот, преку приказ на практичните примери за регионална соработка во државава, ќе се обидеме да ја потврдиме тезата за тоа дека: довербата, мрежите, односно социјалниот капитал, влијаат на создавањето на поволна клима за функционирањето на регионалната економија, и заради тоа тие мора да бидат третираны како значајни варијаблы во процесот на планирање на регионалниот економски развој.

---

²⁶⁷ Ibid, стр. 2.

3.1. Новите форми на меѓуопштинска соработка како можност за регионален развој во Република Македонија

Регионалната меѓуопштинска соработка не е нов феномен во Република Македонија, веќе години наназад меѓу општините функционираат долготрајни форми на соработка. Имено, Република Македонија спаѓа во групата земји кои имаат посебен Закон за меѓуопштинска соработка, којшто е донесен на 17 јуни 2009 година. Пред донесувањето на овој закон, основа за воспоставување на меѓуопштинската соработка беше Законот за локалната самоуправа, во којшто не беа детално уредени постапката за воспоставување на соработката, нејзиното финансиско поттикнување, евиденцијата и сл.

Меѓуопштинска соработка, во смисла на Законот за меѓуопштинска соработка, е соработка што се воспоставува меѓу две или повеќе општини за поефикасно и поекономично вршење на надлежностите на општините утврдени со закон и за остварување на нивните заеднички интереси и цели.²⁶⁸

Меѓуопштинската соработка во Република Македонија се остварува преку различни облици и во различни области во кои општините имаат надлежности. Меѓуопштинската соработка е тесно насочена кон спроведување на определени локални надлежности. Потребите за нејзино воспоставување се најчесто поврзани со потребата од поефикасно спроведување на надлежностите на единиците на локална самоуправа, поекономична испорака на локалните услуги, зајакнување на капацитетите на општинската администрација за спроведување на обврските од процесот на децентрализацијата, подготовка на стратешки и плански документи, обезбедување на ажурирани податоци за разните категории на субјекти на територијата на вклучените општини, имплементирање на позитивни искуства од други општини и др.

Благодарение на соработката заснована на Законот за меѓуопштинска соработка на многу единици на локалната самоуправа им се овозможи поефикасно и поекономично да ги вршат локалните надлежности. Оваа констатација, особено

---

²⁶⁸ Член 2 од Законот за меѓуопштинска соработка Сл.весник 79/2009.

се однесува на руралните и малите урбани општини кои единствено преку воспоставување на меѓуопштинска соработка можеа да започнат со вршење на определени надлежности утврдени со закон, а кои по извршениот трансфер на надлежности од централно на локално ниво не беа во состојба самостојно да ги вршат. Во оваа смисла станува збор, пред сè, за испорака на јавните услуги на локално ниво во области како што се: социјалната заштита, заштитата на животната средина, инспекцискиот надзор и противпожарната заштита.

Според истражувањето спроведено од страна на Министерството за локална самоуправа и Програмата за развој на Обединетите нации– УНДП во 2014 година, во Република Македонија од вкупно 80 општини, 62 општини или 77,5% од вкупниот број општини имаат воспоставено меѓуопштинска соработка. Од аспект на вкупно вклучени општини во една меѓуопштинска соработка, најголемиот дел, или 48 соработки се воспоставени меѓу две општини, 8 се однесуваат на 3 општини, додека само 5 соработки вклучуваат 4 или повеќе општини.²⁶⁹

Од аспект на содржината на самите соработки, односно областите од надлежност на локалната самоуправа, најголем број се воспоставени во следниве области: урбанистичко планирање, внатрешна финансиска контрола, вршење инспекциски надзор, животната средина, локален економски развој, комунални дејности и локални даноци.²⁷⁰

Додатно на соработката која се воспоставува меѓу општините во Република Македонија, постојат и голем број примери каде што единиците на локалната самоуправа остваруваат меѓународна соработка со општини од други држави, како и прекугранична соработка со општините од соседните земји во рамките на ИПА-програмите (во моментов со Бугарија, Грција, Албанија и Косово).²⁷¹

---

²⁶⁹ „Анализа на постоечките практики и тековните политики на МОС со препораки за натамошно унапредување на меѓуопштинската соработка во Република Македонија“, Министерството за локална самоуправа и УНДП, Скопје, 2014; стр. 8-9.

²⁷⁰ Ibid., стр.9-10.

²⁷¹ Постојната законска регулатива нема одредби со кои се регулираат начинот, постапката и актите за воспоставување на меѓународната соработка на општините во Република Македонија. Исто така нема утврдено постапка за водење на евиденција на остварената меѓународна соработка, освен одредбата од член 14 во Законот за локална самоуправа каде што е наведено дека ваквата евиденција ја води Министерството за локална самоуправа. Затоа ова е нешто што во наредниот период би требало да се уреди од правен аспект.

Од вкупно 80 општини во Република Македонија, 60 (75%) општини имаат воспоставено меѓународна соработка. Меѓународната соработка најчесто е воспоставена со: Бугарија (26), Турција (16), Србија (12), Хрватска (11), Албанија (10), Словенија (10), Грција (5), Унгарија (5), Романија (5), Косово (4), Франција (4), Црна Гора (4) и др.²⁷²

Во однос на прекуграничната соработка со општини од соседните земји, најчесто станува збор за соработка во областа на заштита на животната средина и природата, култура, изградба на инфраструктурни објекти, енергетската ефикасност и др.²⁷³

Како што може да се заклучи од претходно изнесеното, најголемиот дел од воспоставените соработки се фокусираат на подобрување на испораката на услугите на локално ниво и тие се поттикнати најчесто од недостаток на финансиски средства, недоволен капацитет на општинската администрација, несоодветни просторни и технички услови за работа и сл.

Сепак, самите трендови на глобализација и интернационализација ја потенцираат потребата од воспоставување на нови форми на регионална соработка за поголема координација во полињата на економскиот развој и заедничката промоција. Потребно е поттикнување на меѓуопштинската соработка во истражувањето и развојот, односно во иновациите, руралниот развој, туризмот, воспоставувањето на партнерства за интегриран и инклузивен развој и остварување на повисок степен на конкурентност и сл. Ова е неопходно, доколку се сака во овој свет на брзи промени, да се поттикне конкурентната положба на регионите, но и на државата.

Во контекст на овие трендови, со Законот за рамномерен регионален развој, на Центрите за развој на планските региони, меѓу другото, препишана им е и функцијата да ја поттикнуваат меѓуопштинската соработка ²⁷⁴ како форма на соработка на ниво на плански регион. Со оваа одредба, на политиката за

---

²⁷² „Анализа на постоечките практики и тековните политики на МОС со препораки за натамошно унапредување на меѓуопштинската соработка во Република Македонија“, Министерство за локална самоуправа и УНДП, Скопје, 2014; стр. 16.

²⁷³ Ibid. стр. 16.

²⁷⁴ Закон за рамномерен регионален развој, член 25, алинеја 10, „Службен весник на Република Македонија“ бр. 63/07, 187/2013,43/14, 215/215).

рамномерен регионален развој, базирајќи се на принципите на инклузивност и отвореност, и се овозможени предуслови за примена на најновите трендови на соработка во регионалниот развој.

3.2. Интегриран и инклузивен пристап за развој – Мрежите во Република Македонија

Во текот на изминатите две години во Република Македонија беа преземени определени иницијативи за регионална економска соработка базирани на меѓуопштинската соработка. Токму тие иницијативи и обидите да се стимулира меѓуопштинската соработка во оваа област, од страна на државата, односно Министерството за локална самоуправа, се предмет на разгледување во овој дел од трудот. Станува збор за согледување на активностите кои се преземени за поддршка на општините коишто пристапија кон воспоставување на една нова генерација на меѓуопштинска соработка заснована на потребите на самите општини, но и на приватниот сектор и здруженијата на граѓани со цел остварување повисок степен на интегрираност и инклузивност во развојните политики на ниво на плански региони.

Секако, во овој контекст мора да се спомене дека определени општини, алутирајќи овде на иновативниот пример на општините од Вардарскиот плански регион, водени од потребата за поинтензивни партнерства, и самоиницијативно воспоставија соработка која ги вклучува сите општини од овој регион, како и претставници на приватниот и невладиниот сектор. Токму поради иновативноста во пристапот, оваа меѓуопштинска соработка има добиено награда од страна на Министерството за локална самоуправа како најдобра практика за 2013 година.

Овој дел од трудот ги анализира трите примери за партнерства меѓу различни субјекти, односно: Платформата за рурален развој во Североисточниот плански регион; Интегрирана мрежа за развој на Пелагонискиот плански регион и Мрежа за инклузивен развој на Вардарскиот плански регион.

Анализата се заснова на истражување на достапните печатени информации, како и податоците на Министерството за локална самоуправа. Освен тоа,

дистрибуирани се и полуструктурирани прашалници до клучните учесници во воспоставените мрежи за партнерства во сите три плански региони.

Секоја од анализите се состои од три дела, односно: *профилот на планскиот регион*, односно разгледување на значајните контекстни фактори (демографија, географија, економија, пазар на трудот и сл.); понатаму претставен е *проектот или партнерството* кое е цел на анализата, разгледани се неговите мисија и цели, вклучените учесници и нивните мотиви, како и посебните карактеристики на избраниот модел на соработка; на крајот разгледани се *резултатите* (или посакуваните резултати) и исходот од партнерството со можните предизвици за во иднина, како и заклучоците.

Избраните примери прикажуваат како локалната самоуправа, поддржана од страна на националната власт, заедно со приватниот сектор и организираното граѓанско општество, создаваат нови можности за развој и ја зголемуваат конкурентноста на планските региони во кои се воспоставени. Целта е да се прикаже како остварувањето на ваквите политики на соработка и партнерство значи и подобрување на економските, и воопшто на општествените услови, што во крајна линија значи и зголемување на вредноста на секој од вклучените учесници, а пред сè на регионот.

Трите примери, односно трите иницијативи, коишто се избрани да бидат прикажани, се во различен стадиум на развој, со различна природа и со различни очекувања. Не е цел на оваа анализа да изврши евалуација на партнерствата, бидејќи сите три се неодамна почнати (ова особено се однесува на партнерствата во Пелагонискиот и Североисточниот плански регион) и веројатно е премногу рано да се очекуваат конкретни исходи или резултати.

Сите три иницијативи се воспоставени во согласност со одредбите на Законот за меѓуопштинска соработка со којшто им се овозможува на единиците на локалната самоуправа формирање на заедничко работно тело и соработка со релевантните субјекти на територијата во име на заедничките интереси во развојот.

3.3 Вардарски плански региони – Мрежа за инклузивен развој

3.3.1. Профил на Вардарскиот плански регион

3.3.1.1. Демографски и географски контекст

Вардарскиот плански регион е сместен во централниот дел на Република Македонија и се протега по течението на реката Вардар и Овчеполската Котлина. Зафаќа 16.2% од територијата на Република Македонија или 4,074 км и истовремено е и најретко населен регион со само 38 жители на км². Станува збор за исклучително ниска густина на населеност, доколку се има предвид просекот на државата, односно 83 жители на км².

Вардарскиот плански регион се граничи со Грција од јужната страна, но граничниот премин „Пулевец“ сè уште не е во функција. Доколку овој граничен премин биде ставен во функција, тогаш тоа значително може да придонесе за поттикнување на прекуграничната соработка со Грција, како и поттикнување на развојот на регионот, зашто преминот би обезбедил побрз пристап до ски центарот Кожуф.

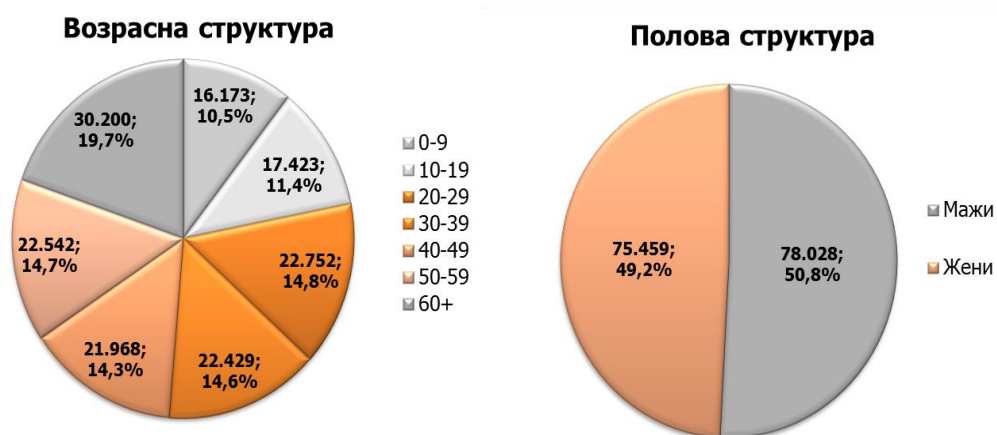
Во составот на овој плански регион влегуваат девет општини (Велес, Градско, Демир Капија, Кавадарци, Лозово, Неготино, Росоман, Свети Николе и Чашка) со вкупно 215 населени места. Четири од општините во Вардарскиот плански регион се рурални.

Општини	Население (Попис 2002)	Процена на населението, 2013	Површина (ха)	Населени места
Велес	55.108	54.878	427	29
Градско	3.760	3.584	235	16
Демир Капија	4.545	4.119	309	15
Кавадарци	38.741	38.951	992	40
Лозово	2.858	2.616	166	11
Неготино	19.212	19.401	478	19
Росоман	4.141	4.082	132	10
Свети Николе	18.497	17.968	483	33
Чашка	7.673	7.888	825	42
Вкупно	154.535	153.487	4047	215

Табела 12. Површина, население и број на населени места во Вардарскиот плански регион

Извор: Државен завод за статистика и Програма за развој на Вардарскиот плански регион (2015 – 2019).

Од изнесените податоци може да се забележи дека околу две третини од населението живее во урбаните средини. Исто така, евидентен е фактот дека населението во овој плански регион бележи стагнација, па затоа еден од главните предизвици со кои се соочува регионот е поврзан со демографијата. Всушност како и поголемиот дел од планските региони во земјава, но и како многу други европски региони, Вардарскиот плански регион се соочува со население кое старее. Од моментално достапните податоци произлегува дека 13,7% од вкупното население е на возраст од 65 години. Просечната старост низ годините се зголемува како резултат на намалувањето на вкупното население во овој регион и бројот на новородени деца. Просечната старост, според податоците од Државниот завод за статистика за 2013 година, е малку над државниот просек, односно 41,3. Имајќи предвид дека просекот на старост бележи раст во последните години, потребно е тој да биде следен внимателно и навремено да се реагира на можните негативни економски и социјални импликации.

Графикон 5. Возрасна и полова структура на населението во Вардарски плански регион.

Извор: Државен завод за статистика (Состојба 30.6.2013).

3.3.1.2. Економски контекст

Во согласност со Одлуката за класификација на планските региони во Македонија според развојните индекси за периодот од 2013 до 2017 година, Вардарскиот плански регион го зазема 7-то место по развиеност во групата од 8 плански региони.

Домашниот бруто-производ на Вардарскиот плански регион во 2013 година изнесувал 35.722.000,00 денари. Тој бележи позитивен тренд на раст во периодот од 2009 до 2013 година, при што неговото учество во домашниот бруто-производ на ниво на Република Македонија постојано расте. Сепак, евидентно е дека регионот има ниско учество во креирањето на вкупниот домашен бруто-производ на ниво на Република Македонија.

Година	Домашен бруто-производ во милиони денари	Учество во БДП на ниво на Република Македонија (%)
2009	29862	7.27
2010	31797	7.32
2011	35121	7.64
2012	35722	7.79

Табела 13. Домашен бруто-производ на ниво на Вардарски плански регион, 2008 – 2012

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Растот на учеството во вкупната додадена бруто-вредност на ниво на Република Македонија се должи на повеќе сектори, при што како најзначајни би го издвоиле: градежништво; трговија на големо и на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли; транспорт и складирање; Објекти за сместување и сервисни

дејности со храна и стручни, научни и технички дејности; административни и помошни услужни дејности.²⁷⁵

Иако учеството во вкупниот БДП на државата е ниско, сепак домашниот бруто-производ по жител од 232.737,00 е доста поволен. Ова се должи на фактот дека самиот регион е слабо населен, па така, по глава на жител БДП придонесот е добар.

Вардарскиот плански регион има доста поволни услови за развој на стопанството. Главните носители на економскиот развој во Вардарскиот плански регион се малите и средните претпријатија, односно дури 87,2% од вкупниот број на активни деловни субјекти се субјекти со 1 до 9 вработени. Имајќи ја предвид ваквата структура на претпријатијата, во развојните политики на државата потребно е посебен акцент да се стави на активностите и мерките за поттикнување на растот и развојот на малите и средни претпријатија.

Вкупниот број активни деловни субјекти во Вардарскиот плански регион во 2014 година изнесува 5.440, со што овој регион учествува со 7,7 % од вкупниот број на активни деловни субјекти на ниво на Република Македонија.

Најголем дел од деловните субјекти се од секторот „трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли“, односно 34,7% во вкупниот број активни деловни субјекти, следува секторот „земјоделство, шумарство и рибарство“ со учество од 13,4%, а на трето место е секторот „транспорт и складирање“ со учество од 12,1% (во Табелата што следува прикажани е бројот и на другите деловните субјекти и нивното учество во вкупниот број активни деловни субјекти).

---

²⁷⁵ Според податоците од Програмата за развој на Вардарски плански регион 2015 – 2020.

Активни деловни субјекти по сектори на дејност според НКД Рев.2	Вардарски регион	% учество
Земјоделство, шумарство и рибарство	730	13,4%
Рударство и вадење на камен	19	0,3%
Преработувачка индустрија	566	10,4%
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	6	0,1%
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад; санација на околината	34	0,6%
Градежништво	188	3,5%
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	1.889	34,7%
Транспорт и складирање	659	12,1%
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	276	5,1%
Информации и комуникации	52	1,0%
Финансиски дејности и дејности на осигурување	7	0,1%
Дејности во врска со недвижен имот	16	0,3%
Стручни, научни и технички дејности	349	6,4%
Административни и помошни услужни дејности	46	0,8%
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	17	0,3%
Образование	71	1,3%
Дејности на здравствена и социјална заштита	249	4,6%
Уметност, забава и рекреација	66	1,2%
Други услужни дејности	200	3,7%
Вкупно	5.440	

Табела 14. Структура на деловни субјекти во Вардарскиот плански регион во декември 2014 година

Извор: Државен завод за статистика

Деловните субјекти во Вардарскиот плански регион во 2014 година оствариле извоз во вредност од 730,2 милиони долари, односно 14,8% од вкупниот извоз на Република Македонија. Истовремено оствариле увоз во вредност од 611,2 милиони долари. Според тоа, деловните субјекти од Вардарскиот плански регион оствариле суфицит од 118,9 милиони долари односно покриеноста на увозот со извозот изнесува 119,5%.

Од аспект на економската активност на населението, овој плански регион располага со најмал број на работоспособно население, односно само 7,5% од вкупното работоспособно население на национално ниво.

Од аспект на стапката на невработеност, во 2014 година според податоците на Државниот завод за статистика изнесувала 27,6%, и таа е поголема кај жените, односно 29.1%, а кај мажите 26.5%. Значајно е тоа што во последните три години Вардарскиот плански регион бележи намалување на стапката на невработеност, односно од 35,9% во 2012, 29,8% во 2013 година до горенаведените 27,6% во 2014 година.

Вкупниот број евидентирани невработени лица– активни баратели²⁷⁶ на работа во Вардарски регион изнесува 11.037 лица. Најголем дел од невработените лица– активни баратели на работа во Вардарскиот регион се без образование и со основно образование (34,9%) од вкупниот број активни баратели, потоа следуваат лицата со завршено средно образование (34,6%). 15,8% од активните баратели на работа во Вардарскиот регион се со непотполно средно образование, а 11,6% од активните баратели се со високо образование.

3.3.2. Иновативен пристап за развој: Мрежа за инклузивен развој

Мрежата за инклузивен развој на Вардарскиот плански регион е заедничко работно тело коешто е формирано врз основа на Законот за меѓуопштинска соработка.²⁷⁷ Формирањето на мрежата е поттикнато од потребата за реализирање на мерките утврдени со Акцискиот план за спроведување на Стратегијата за регионален развој на Република Македонија и Програмата за развој на Вардарскиот плански регион.

---

²⁷⁶ Невработено лице (активен барател на работа) во согласност со Законот за вработувањето и осигурување во случај на невработеност (Сл.весник на РМ бр.153/2012 е лице пријавено во Агенцијата за вработување на Република Македонија, кое е невработено и активно бара работа, способно е да работи и е подготвено да прифати секакво соодветно или погодно вработување што ќе го понуди Агенцијата.

²⁷⁷ Формалното воспоставување и почетно функционирање на Мрежата е технички и финансиски потпомогнато од страна на Канцеларијата на Програмата за развој на Обединетите нации (УНДП) во Скопје, Центарот за развој на Вардарскиот плански регион и 8 општини од регионот.

Главната **мисија** на мрежата е да овозможи „поголема координација во процесот на програмирање и спроведувањето на мерките и активностите за поддршка на јавниот, приватниот и невладиниот сектор во создавањето услови за развој на силна и конкурентна економија на Вардарскиот плански регион, економија која ќе понуди поголеми можности за вработување и истовремено ќе ги постигне социјалните и еколошките стандарди.“²⁷⁸

Главна **целите** кои се очекува да се постигнат со функционирањето на мрежата за инклузивен развој може да се сублимираат како што следува:

- намалување на интензитетот и последиците од невработеноста и миграциите како клучен предизвик во регионот;
- јакнење на капацитетите на јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор за соработка и координација во спроведувањето на приоритетните активности;
- мобилизирање на локалните заедници активно да учествуваат околу сите прашања поврзани со регионалниот развој;
- надминување на тесните грла како што е нискиот апсорпциски капацитет на средства од извори коишто се условени од порепрезентативна институционална форма на соработка (при што Центарот за развој на Вардарскиот плански регион би имал клучна улога во координирање и канализирање на инвестициите на ниво на плански регион).

Од **организациски аспект**, како што веќе беше претходно истакнато, станува збор за заедничко работно тело воспоставено во согласност со Законот за меѓуопштинска соработка, во коешто членуваат следниве **учесници**:

Ред.бр.	Членови во Мрежата за инклузивен развој
1	Центар за развој на Вардарски плански регион
2	Општина Велес
3	Општина Кавадарци

²⁷⁸ Програма за работа на Мрежата за инклузивен развој на Вардарскиот плански регион 2014 – 2016, стр.11.

Ред.бр.	Членови во Мрежата за инклузивен развој
4	Општина Неготино
5	Општина Свети Николе ²⁷⁹
6	Општина Демир Капија
7	Општина Чашка
8	Општина Лозово
9	Општина Градско
10	Општина Росоман
11	Стопанска комора на Македонија – Регионална комора Велес
12	Сојуз на стопански комори на Македонија
13	Регионална занаетчиска комора
14	Бизнис-заедницата надвор од стопанските комори
15	Туристичко биро – Неготино
16	Центар за едукација и вмрежување во туризмот– Демир Капија
17	Претставник од НВО секторот од Вардарски плански регион

Табела 15. Листа на учесници во Мрежата за инклузивен развој на Вардарски плански регион

Извор: Одлука за формирање постојано заедничко работно тело – Мрежата за инклузивен развој на Вардарскиот плански регион, 2013, објавена во службените гласници на општините: Велес, Градско, Демир Капија, Кавадарци, Лозово, Неготино, Росоман, Свети Николе и Чашка

²⁷⁹ Во моментот општината Свети Николе нема свој претставник од одделението за локален економски развој во мрежата.

Членовите на мрежата од редот на општините ги именуваат градоначалниците, при што од секоја општина членува по еден претставник, којшто е вработен во Одделението за локален економски развој. Претставникот на невладиниот сектор се избира од страна на невладините организации на организирана средба за оваа цел. Другите членови ги именуваат највисоките органи на управување на институциите/организациите од кои се именуваат.

Работното тело може да работи доколку на седницата присуствува мнозинство од членовите, односно најмалку 9 членови, додека одлуките се носат со мнозинство на гласови од присутните членови. За својата работа, работното тело одговара пред градоначалниците на вклучените општини и ги информира преку редовни извештаи за својата работа. Полугодишните извештаи за работа на Работното тело се доставуваат и до Советот за развој на Вардарски плански регион.

За спроведување на утврдените активности на мрежата, како и за организациска поддршка вработено е едно лице коешто е сместено во Центарот за развој на Вардарскиот плански регион.

3.3.2.1. Програма за работа на Мрежата за инклузивен развој

Еден од главните резултати на мрежата е Програмата за работа на мрежата за инклузивен развој 2014 – 2016. Притоа, како еден од најинтересните аспекти поради кои оваа програма заслужува посебно внимание, е амбицијата да се направи програма со примена на повеќе иновативни истражувачки алатки со кои се опфатени над 700-тина лица, претставници на локалните чинители и главните корисници на Програмата. Основно начело во подготовката на Програмата е начелото на партиципативност.

Програмата е подготвена во три фази. Првата фаза се состои од мапирање и оцена на платформите за владеење, испорачување на услуги и за градење на капацитетите на засегнатите страни од Вардарскиот плански регион, втората фаза се однесува на собирање конкретни предлози од засегнатите страни и третата фаза

е насочена кон анализи, групирање наоди, прецизирање мерки и активности и финална подготовка на програмата.

Во однос на применетите алатки во секоја од фазите се применети различни алатки и техники. Во првата фаза применети се: канцелариско истражување, теренско истражување преку директни интервјуа и работа со фокус-групи. Втората фаза, која има за цел да се добие мислењето од што е можно повеќе субјекти, односно жители на Вардарскиот плански регион, е спроведена со примена на серија истражувачки алатки и техники: онлајн краудсорсинг (on-line crowdsourcing – собирање информации од многумина, заб. пр.) преку поставување краток прашалник за самопроцена на одржливиот локален развој на веб-страницата на Центарот за развој на Вардарскиот плански регион (со банери коишто водат до него на веб-страниците на сите општини и други локални сајтови – НВО, приватни трговски друштва итн.); отворена телефонска линија во Центарот за развој и електронска пошта (e-mail) за оваа цел креирана на доменот на Центарот. Во третата фаза, по собирањето на предлозите од засегнатите страни, мрежата ги групира предлозите во категории и подрачја и организира дискусија на т.н. смарт камп под наслов „Иновација за инклузивен развој“ со учество на педесетина учесници од засегнатите страни во планскиот регион, но и претставници од националната Комисија за меѓуопштинска соработка која е сочинета од претставници од ресорните министерства и од другите плански региони.²⁸⁰

Очигледно е дека применетиот начин на подготовка на Програмата е јасен чекор напред во поттикнувањето на активната партиципација на засегнатите страни во планскиот регион, особено поради фактот дека покрај институционалните субјекти, во конципирањето на програмата активно може да учествуваат и „обичните“ граѓани.

---

²⁸⁰ Комисија за поттикнување и следење на меѓуопштинската соработка се формира во согласност со Законот за меѓуопштинска и таа ја сочинуваат двајца претставници од Министерството за локална самоуправа и по еден претставник од Министерството за транспорт и врски, Министерството за животна средина и просторно планирање, Министерството за образование и наука, Министерството за труд и социјална политика, Министерството за култура, Министерство за финансии и Дирекцијата за заштита и спасување. Во Комисијата по еден претставник определува и секој од советите за развој на планските региони и Заедницата на единиците на локалната самоуправа на Република Македонија.

Со овој пристап овозможено е добивање јасна слика за моменталните состојби во регионот, но и основа за формулирање на определени перспекти за идниот развој на планскиот регион. Програмата идентификува три конкретни мерки и за секоја од нив се селектирани колективни акции врз основа на 4 критериуми или: предложената колективна акција треба да одговара на мандатот и мисијата, односно целите на Мрежата за инклузивен развој; приоритетните предлози се оние во кои се вклучени минимум две од основните три групи членови на мрежата: општините, приватниот и невладиниот сектор (предлозите треба да подразбираат партнерство за реализација); од аспект на изводливост на колективната акција за приоритетни може да се сметаат оние акции кои не изискуваат буџет поголем од 300 000 евра; како приоритетни може да се утврдат и акции кои целат кон засилен економски развој преку поддршка на приватниот сектор, но кои истовремено создаваат можност за поголема социјална вклученост и имаат позитивно влијание врз квалитетот на животната средина.

Ред.бр.	Мерка	Колективна акција
1	Развој на капацитети и испорака на иновативни услуги за забрзан локален економски развој	<p>Предвидени 15 колективни акции:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. База на податоци на ниво на плански регион со информации за локалните трговски друштва и достапни “greenfield” и “brownfield” локации и Водич за инвеститори. 2. Електронски портал за млади со информации за облици на институционална поддршка и учество на младите лица во локалните процеси на управување. 3. Поддршка и промоција на препознатливи стопанско туристички настани во регионот. 4. Надградба на веб-страницата на Центарот за развој ВПП со портал за

информации и отворени повици, погодни за малите и средни претпријатија (МСП).

5. Изградба на инфо-точки за транзитен и алтернативен туризам.

6. Воспоставување на облик на меѓуопштинска соработка за развој и промоција на руралниот туризам и спроведување на LEADER мерки.

7. Услуги за формирање и поддршка на кластерско здружување и организирање.

8. Промоција на иновативни бизнис-идеи и истражувања (центри за поддршка на нови бизниси-инкубатори, технолошки паркови итн.) во секоја од општините на ВПР.

9. Инфо-работилници за регистрирање како самостоен занаетчија.

10. Овозможување на пристап и поврзување на малите и средните претпријатија до домашни и странски пазари и организација на B2B средби.

11. Услуги за заштита на производи со географско потекло во согласност со Стратегијата на ВПР за земјоделски продукти со потенцијал за заштита.

12. Спроведување на акција за вработување на 5 најстуденти од регионот во претпријатијата од регионот .

13. Приоритетни обуки • Менторство за изработка на реални проектни апликации на тековни повици првенствено од претпристапната помош – ИПА • Воспоставување на јавно-приватно партнерство • Информативни сесии за

социјално претприемништво на реални примери.

14. Промовирање на условите и можностите за изградба на регионален центар за откуп, класирање, ладење, пакување и продажба на овошни и зеленчукови плодови.

15. Подготовка на техничка документација и започнување со инфраструктурна изведба на 4 капитални објекти (индустриски зони и други капитални објекти од значење за регионалниот развој).

2

РАЗВОЈ НА КАПАЦИТЕТИ И ИСПОРАКА НА ИНОВАТИВНИ УСЛУГИ ЗА ПОЕФИКАСНА И ПОЕФЕКТИВНА СОЦИЈАЛНА ЗАШТИТА И ЗАШТИТА НА ДЕЦАТА И СОЦИЈАЛНА ВКЛУЧЕНОСТ

Предвидени 6 колективни акции

1. Создавање на Регионален центар за иновативни социјални услуги и партнерства во Општина Кавадарци (пример активност: организиран сервис за стари лица и помош во домашни услови на стари лица за набавка на храна/лекови).

2. Изработка на предфизибилити студија за изградба на дом за стари лица во ВПР по пат на јавно приватно партнерство.

3. Изградба и преадаптација на веќе постојни објекти за стари лица во регионот.

4. Поддршка на активности или програми за згрижување на деца во предучилишна возраст во руралните средини.

5. Воспоставување на облик на меѓуопштинска соработка и социјални партнерства за грижа за ранливите групи.

6. Приоритетни обуки (Социјална вклученост и ранливи групи; Родово буџетирање и креирање на родово

3	<p>сензитивни локални политики, како и начини за следење на влијанието на дадена политика врз мажите и жените.)</p> <p>РАЗВОЈ НА КАПАЦИТЕТИ И ИСПОРАКА НА ИНОВАТИВНИ УСЛУГИ ЗА ПОЕФИКАСНА И ПОЕФЕКТИВНА ЗАШТИТА НА ЖИВОТНАТА СРЕДИНА И РУРАЛЕН РАЗВОЈ</p> <p>Предвидени 3 колективни акции:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Создавање на иновативни облици на меѓуопштинска соработка и јавно-приватни партнерства за заштита на животната средина. 2. Означување и уредување на 3 рекреативни локалитети и зони со природни реткости од регионално значење. 3. Демонстрирање на постапката за екоозначување во ВПП– во соработка со Министерството за животна средина и просторно планирање. 4. Приоритетни обуки (Примена на стандард за животна средина ISO 14000; Спроведување на законските одредби од страна на општините и бизнис-заедницата за заштита на животната средина (Елаборати за заштита на животна средина, Стратешки оценки на влијание врз животна средина, Планови за управување со отпад итн.); LEADER пристап). 5. Поддршка на активности за подобрување на Енергетската ефикасност на општините од ВПП во согласност со подготвените Стратегии и АП за ЕЕ.
---	--

Табела 16. Преглед на мерките и колективните акции од Програмата за работа на мрежата за инклузивен развој на Вардарски плански регион

Извор: Обработка на авторот според податоците во Програмата за работа на мрежата на Вардарски плански регион, ноември 2013.

Програмата за работа на мрежата за инклузивен развој е од исклучително значење за гарантирање на ефективност и ефикасност на самата мрежа. Имено, таа служи како патоказ за тоа во која мера мрежата ќе овозможи придвижување кон поголема соработка и координација во прашањата поврзани со регионалниот развој. Сепак, битно е да се потенцира дека поголемиот дел од дефинираните акции изискуваат воспоставување на нови структури, без посочување на деталите околу новите структури. Оттаму останува да се види дали учесниците во мрежата ќе се согласат околу деталите и во која мера ќе успеат да ги реализираат предвидените активности.

3.3.2.2. Резултати и перформанси на Мрежата за инклузивен развој

Мрежата за инклузивен развој може да се гледа како прв, историски чекор кон поконкретни форми на соработка за развој во Вардарскиот плански регион, но и на ниво на Република Македонија. Имено, имајќи предвид дека развојот на планскиот регион е целосно зависен од државните инвестиции, кои се спроведуваат во најголем дел во урбаните подрачја каде што има поголема концентрација на население и каде што се одвиваат деловните активности, тогаш сосема разбирлива е потребата за формални или неформални платформи кои ќе служат за меѓусебно информирање и координација на сите засегнати чинители. Токму создавањето на мрежата, е можеби одговор за потребата од интеракција меѓу чинителите од различни области и нивоа на власт, од која се очекува посебен бенефит да имаат помалите и рурални општини.

Исто така, заради тоа што е воспоставена мрежата на крајот на 2013 година може да се изврши иницијална евалуација на перформансите и резултатите. Имено, досега се реализирани дел од колективните акции кои се наведени во Програмата. Во согласност со содржината на програмскиот документ, која беше

претходно разгледана, и мерките коишто се предвидени во неа, реализирани се следниве активности:²⁸¹

- Мерка 1. : Изработена е база на податоци на ниво на плански регион со информации за локалните трговски друштва, мапирање на “greenfield” и “brownfield” локации, водич за инвеститори; креиран е електронски портал за млади на веб-страницата на Центарот за развој на ВПР со информации за облици на институционална поддршка и учество на младите лица во локалните процеси на управување; организиран е „бизнис-форум и b2b средби“ меѓу стопанственици од Вардарскиот плански регион и Јужен, Северен и Западен регион од Република Косово; со цел подобрување на условите за економски развој: изработена е техничка документација за атмосферска канализација за општините од Вардарски плански регион, како и техничка документација за нови индустриски зони во општините од регионот, подготвена е техничка документација со цел започнување со инфраструктурна изведба на 4 капитални објекти (индустриски зони и други капитални објекти од важност за стопанството и регионалниот развој, т.е.: за индустриска зона– УЗ 8 Неготино, Етносело Клисуре, Општина Демир Капија, водоснабдување во руралните средини во Свети Николе, реконструкција на локален пат од регионалниот пат Велес – с. Дреново); како дел од колективната активност за дизајн и спроведување на Социјална маркетинг-кампања за вработување на 5 најдобри студенти од регионот во претпријатија во регионот, спроведено е истражување и мапирање на најдобрите студенти во последните пет години при што е составена листа од 23 лица со високо образование со просек над 8.5, за кои меѓу другото се организирани

---

²⁸¹ Податоците за реализирани активности произлегуваат од „Интегрален извештај за 2014 година на Мрежата за инклузивен развој на Вардарски плански регион за спроведените колективни акции од Програмата за работа на МИР 2014-2016“, 2015 година.

средби помеѓу приватни претпријатија со цел запознавање на претпријатијата од регионот со состојбата поврзана со висококвалификуван кадар во ВПР; организирани се инфо-работилници за регистрирање како самостоен занаетчија.

- Во однос на мерката 2 реализирани се следниве активности: воспоставена е меѓуопштинска соработка во социјалната заштита и заштита на децата и ранливите групи меѓу општините Велес, Кавадарци, Градско, Чашка и Росоман (со цел обезбедување простор за рекреација и инклузија на лицата со посебни потреби и лицата со попречености; подигнување на јавната свест за потребите на лицата со посебни потреби и лицата со попречености и сл.).
- Мерка 3: за подобрување на енергетската ефикасност во општините на Вардарскиот плански регион, односно во објектите на детски градинки и општинските основни училишта монтирани се вкупно 16 сончеви колектори во градинките во општините од планскиот регион и дел од општинските основни училишта.

Реализираните активности укажуваат на постоењето силна волја кај локалните и регионалните субјекти за спроведување на преземените обврски со воспоставувањето на меѓуопштинската соработка. Општините работат на воспоставување на заедничка политика во однос на повеќе економски и социјални прашања коишто одат во корист на креирањето на позитивна клима во регионот. Заедничкото за повеќето од горенаведените реализирани активности– проекти е тоа дека тие се во интерес на речиси сите општини во планскиот регион, што значи дека станува збор за ситуации во кои добиваат сите.

Во однос на финансиската моќ на самата мрежа којашто директно зависи од буџетот на организацијата, евидентно е дека во изминатиот период преку мрежата се мобилизираат значителни финансиски ресурси, па така, како извори на финансирање на спроведените активности, се јавуваат различни донатори преку нивните програми (Програма за развој на Обединетите нации – УНДП, ГИЗ РЕД Програмата, Преда плус и сл.), националните институции (Министерство за

локална самоуправа, Биро за регионален развој и сл.), но и самите општини кои одлучуваат да кофинансираат дел од средствата.²⁸² Овој факт укажува на постоењето на капацитети за привлекување финансиски средства, што е добар знак во однос на одржливоста и долгорочноста на ова партнерство.

---

²⁸² Ibid.

3.4. Североисточен плански регион – Платформа за регионална рурална Акција

3.4.1. Профил на Североисточниот плански регион

3.4.1.1. Демографски и географски контекст

Североисточниот плански регион е сместен во крајниот североисточен дел на Република Македонија и се простира по течението на реките Пчиња и Крива Река. Овој плански регион е еден од најмалите по површина и неговата површина изнесува 2310 км², односно само 8,98% од вкупната територија на Република Македонија. Североисточниот плански регион се протега долж границите со Бугарија, Србија и Косово.

Во составот на овој плански регион влегуваат 6 општини, и тоа: Куманово, Липково, Старо Нагоричане, Кратово, Ранковце и Крива Паланка.

Општина	Површина км ²	Жители на км ²	Населени места
Кратово	375	26	31
Крива Паланка	480	42	34
Куманово	509	213	48
Липково	273	109	22
Ранковце	241	16	18
Старо Нагоричане	432	10	39
Вкупно	2310	76	192

Табела 17. Површина, население и број на населени места во Североисточниот плански регион

Извор: Државен завод за статистика и Програма за развој на Североисточниот плански регион (2015 – 2019)

Шесте општини се сочинети од вкупниот 192 населени места, од кои 189 се рурални населби, што го прави овој регион претежно рурален. Густината на население изнесува 76,2 жители/км² што е, всушност, приближно до просекот на земјата (83 жители/км²).

Од аспект на демографските трендови, Североисточниот плански регион се доближува до трендовите карактеристични за Република Македонија. Имено, и овој плански регион го карактеризираат низок природен прираст и бавно стареење на населението, што полека води кон депопулација на регионот. Индексот на бројот на население бележи благ пораст во изминатите години, така што доколку споредбено се согледаат податоците од 2013 со тие од 2009 година, произлегува дека има пораст од 0,56% (т.е. 174.876 во 2009 и 175.863 во 2013 година). Сепак, овој процент е понизок од кореспондентниот национален индекс, кој за односниот период изнесувал 0,64%.

3.4.1.2. Економски контекст

Според Одлуката за класификација на планските региони во Македонија според развојните индекси за периодот од 2013 до 2017 година, Североисточниот регион го зазема 8-то, последно место по развиеност во групата од осум плански региони.

Домашниот бруто-производ на Североисточниот плански регион во 2012 година изнесувал 25.807 милиони денари. Тој бележи позитивен тренд на раст во периодот од 2009 до 2013 година, така што неговото учество во БДП на ниво на Република Македонија благо расне. Но, сепак, планскиот регион има ниско учество во креирањето на домашниот бруто-производ на ниво на државата.

Година	Домашен бруто-производ во милиони денари	Учество во БДП на ниво на Република Македонија (%)
2009	18.299	4.5%
2010	19.021	4.4%
2011	25.511	5.5%
2012	25.807	5.5%

Табела 18. Домашен бруто-производ на ниво на Североисточен плански регион, 2009 – 2012

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија

Во периодот од 2009 до 2012 година во овој плански регион се бележи динамизирање на економските активности што придонело за пораст на домашниот бруто-производ во периодот од 2009 до 2012 година, односно од 51,4% од нивото на просекот на Република Македонија на 67,7% (просекот на Република Македонија на БДП по жител во 2009 година изнесувал 200.293 денари, додека на Североисточниот плански регион 104.775 денари; додека во 2012 година државниот просек на БДП по жител изнесувал 222.519 денари, а на Североисточниот 150.556 денари). Цифрите укажуваат на реално заживување на економијата во овој плански регион.

Вкупниот број активни деловни субјекти во Североисточниот плански регион во 2014 година е 4.159, при што најголемиот дел од претпријатијата се микрокомпани, односно 90,2%, потоа следуваат малите претпријатија со 7,6%.

Од аспект на дејноста, најголемо учество имаат претпријатијата што се занимаваат со трговија (37,72%) и преработувачката индустрија (14,26%).

Во Табелата што следува прикажани се податоци за бројот на деловните субјекти по сектори и нивното учество во вкупниот број активни деловни субјекти.

Активни деловни субјекти по сектори на дејност според НКД Рев.2	Североисточен плански регион	Учество во РМ
Вкупно	4,159	5.89%
Земјоделство, шумарство и рибарство	168	5.91%
Рударство и вадење камен	12	6.67%
Преработувачка индустрија	593	7.73%
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	1	0.66%
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпад; санација на околината	14	4.70%
Градежништво	206	4.74%
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	1,550	6.28%
Транспорт и складирање	310	5.24%
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	292	6.50%
Информации и комуникации	46	3.12%
Финансиски дејности и дејности на осигурување	19	4.75%
Дејности во врска со недвижен имот	17	3.35%
Стручни, научни и технички дејности	244	4.00%
Административни и помошни услужни дејности	54	3.47%
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	13	4.92%
Образование	82	7.71%
Дејности на здравствена и социјална заштита	233	7.01%
Уметност, забава и рекреација	52	4.39%
Други услужни дејности	253	6.01%

Табела 19. Структура на деловни субјекти во Североисточниот плански регион во 2014 година

Извор: Државен завод за статистика

Поголемо учество на бројот на претпријатија по дејности во Република Македонија се забележува кај преработувачката индустрија (7,73%); рударството (6,67%); објекти за сместување (6,5%); трговијата (6,28%); земјоделието (5,91%); и транспорт и складирање (5,24%).

Од аспект на економската активност на населението 54,20% од населението е активно. Но, од аспект на стапката на невработеност, во 2014 година, според податоците на Државниот завод за статистика изнесувала 44,9%, што е процент мошне повисок од државниот (29,0%). Од аспект на половата структура и невработеноста постои речиси незабележителна разлика во однос на невработеноста, односно 44,4% од невработените се мажи, додека 45,7% се жени.

3.4.1.2.1. Руралниот развој во Североисточниот плански регион

Имајќи го предвид фактот дека дури 98% од населените места во Североисточниот плански регион се рурални населби, при согледувањето на економските развојни можности на овој плански регион, особено значајно е разгледувањето на потенцијалите за рурален развој.

Природните услови и ресурси на Североисточниот регион нудат особен потенцијал за развој на сточарството и развој на млечната и месна индустрија. Во оваа смисла, анализата на достапните податоци покажува дека свињарството е застапено со 15,34% од вкупниот број свињи во државата. Бројната состојба на козите со 19 774 грла или 26,35% од вкупниот број претставува најголем удел од сите видови домашни животни од овој регион во вкупниот број во Македонија. Исто така и пчелните семејства во регионот кои се 12653 или 18,52% од вкупниот број се значителен фактор во вкупното земјоделско производство. Со 2,21 добиточна единица по земјоделско стопанство, овој регион се наоѓа на четврто место по Пелагонискиот (2,7), Скопскиот (2,3) и Полошкиот плански регион (2.27).²⁸³

Во овој регион, исто така, има и најмногу земјоделски стопанства кои како дополнителна активност имаат преработка на животински и растителни производи.

---

²⁸³ Извор: Државен завод за статистика: Вкупен број на добиток, живина и пчелни семејства во 2013 и Програма за развој на Североисточен плански регион, стр. 39-40.

Нивниот дел од сите вакви стопанства во Македонија е 21,6% за животински и 38,8% за растителни преработки. Ова најмногу се однесува на месни и млечни производи, како и зимница и зачини кои претставуваат активности за дополнителен приход кај малите земјоделци.²⁸⁴

Во овој регион се регистрирани најмногу индивидуални стопанства кои даваат услуги со механизација и тоа 28,7% од вкупните пријавени такви услуги во Македонија, што говори за ефективното искористување на расположливата механизација, како и на големата соработка меѓу земјоделците.

Особено добра основа за развој на сточарството, како и со него тесноповрзаните месна и млечна индустрија е близината на главниот град и добрата транспортна комуникација со што се овозможува пласирање на производите во свежа состојба на најголемиот пазар во државата.

Друг аспект, важен за руралниот развој, е потенцијалот за рурален туризам со кој располага Североисточниот плански регион. Имајќи предвид дека самиот рурален туризам е мошне комплексен феномен, од аспект на овој труд, ќе биде прифатена поделбата во три поголеми групи, односно: екотуризмот, културниот туризам, агротуризмот и сл.²⁸⁵

Североисточниот плански регион располага со големи потенцијали за културниот и рекреативниот туризам. Богати шуми (посебно во Липковскиот крај), две вештачки езера (Липково и Глажња), прекрасни релјефни структури (Старо Нагоричане), природниот резерват „Плоче литотелми“ (Кратово) со присуството на ендемични видови, се добра основа за екотуризмот (рекреативниот туризам, рекреативен и професионален риболов и сл). Од друга страна, мегалитската опсерваторија Кокино, лоцирана на археолошкиот локалитет „Татиќев камен“; „Камени кукли“ и карпата „Цоцев камен“ и други се одлична основа за културниот туризам.

Сепак, и покрај потенцијалите за развој на руралниот туризам, сè уште не постои доволен капацитет за сместување на туристите. Имено, Североисточниот

---

²⁸⁴ Ibid.

²⁸⁵ Повеќе за руралниот туризам и неговата поврзаност со регионалниот развој во Biljana Cvetanovska-Gugoska, Vesna Goceva, Biljana Angelov “Regional Development through the Use of the Potentials for Rural Tourism”, Economic Development, Journal of the Institute of Economics-Skopje, No3/2013, pg.9-22.

плански регион располага со најнизок број сместувачки капацитети во Република Македонија, 286, заради што се потребни итно мерки и активности во сферата на туристичката понуда со зголемување на туристичките капацитети. Исто така, потребно е поголема поддршка за претприемништвото кое треба да биде главниот двигател за соодветно валоризирање на природните погодности, се разбира во соработка со локалните институции.

3.4.2. Одржлив економски развој во Североисточниот плански регион - Платформа за регионална рурална акција

Идентификуваните карактеристики и потенцијали на Североисточниот плански регион претставуваат основа за преземање активности околу формирањето на Платформата за регионална рурална акција.

При формирањето на мрежата беше земено предвид искуството од формирањето на Мрежата за инклузивен развој на Вардарскиот плански регион. Со средства обезбедени од Министерството за локална самоуправа, Програмата за развој на Обединетите нации, како и со финансиско учество на локалната власт беше пристапено најпрвин кон формирање на овој репрезентативен механизам за поддршка и поттикнување на одржливиот економски развој во Североисточниот плански регион.

Платформата за регионална рурална акција претставува облик на меѓуопштинска соработка, при што формирано е заедничко работно тело на општините од овој плански регион. Таа претставува институционална и правна рамка за имплементација на активности кои влијаат на целиот регион и на вредносните синџири кои се идентификувани во неа, и всушност е одлична основа за реализирање на целите утврдени во Стратегијата за регионален развој на Република Македонија.

---

²⁸⁶ Програма за развој на Североисточниот плански регион 2015 – 2020, стр. 32.

Развивањето на овој механизам се очекува да доведе до вмрежување на силно поврзаните области, а сепак независни сектори: земјоделие, туризам, трговија и производство, со што ќе се придонесе за поефикасни и интегрирани економски целини и процеси.

Основни и фундаментални критериуми за воспоставување на Платформата за регионална рурална акција се:

- потребата за воспоставување на економски врски засновани на моменталната регионална економија и компатибилност на економските структури;
- искористување на близината на атрактивни пазари– национални и интернационални (Косово, Србија и Бугарија);
- демографска ситуација која се карактеризира со потенцијал на човечки капитал и висока стапка на невработеност;
- можности за раст во земјоделието;
- хомогени карактеристики на природни ресурси: обработливо земјиште, биодиверзитет, агробизнис и структура на фарми;
- потенцијал за развој на зелени индустрии, како и подобрување на заштитата на природата при вршење на економски активности;
- потребата за подобрување на постојната физичка инфраструктура (конверзија на стари и напуштени објекти/куќи/училишта во економски единици т.е. brownfield микроинвестиции);
- искористување на економските можности за подобрување на прекуграничната бизнис-соработка (развој на прекугранични синџири на вредности).

Главната **мисија** на Платформата за регионална рурална акција е да ги идентификува, поттикнува и поддржува иновативните иницијативи за искористување на потенцијалот на Североисточниот плански регион, да ги координира заинтересираните страни за привлекување нови бизниси, инвеститори и туристи преку интегрирање на расположливиот потенцијал во продукти на руралните средини. Со платформата ќе се овозможи креирање и испорака на стандардизирани и висококвалитетни услуги за своите членки преку вмрежувања и

партнерства за зголемување на проектите и искористените средства од расположливите фондови за поддршка на руралниот развој.

Врз основа на искуството од досегашното спроведување на политиката за рамномерен регионален развој, подготвените стратешки и плански документи за Североисточниот плански регион, но и другите регулативи и стратегии на национално, регионално и локално ниво, како и изградените врски меѓу чинителите во Североисточниот плански регион, утврдени се главните цели на Платформата за регионална рурална акција.

Трите **главни цели** на Платформата се:

- подигање на квалитетот на живот во руралните средини преку зголемување на соработката со пограничните региони од Бугарија, Србија и Косово;
- диверзификација на туристичката понуда преку интегрирање на расположливиот потенцијал за продукт на рурален туризам – престој на село;
- зголемување на конкурентноста на земјоделското производство преку поддршка на органското производство.

Во поглед на **организацијата**, Платформата за регионална рурална акција, ја сочинуваат: раководителот на Центарот за развој на планскиот регион; претставници од општините (вообичаено од одделенијата за локален развој) коишто се именувани од страна на градоначалниците; претставници од невладиниот сектор; претставници на бизнис-здруженијата, како и образовни институции. Во Табелата што следува се наведени институциите кои учествуваат во Платформата:

Ред.бр.	Членови во Платформата за регионална рурална акција
1	Центар за развој на Североисточен плански регион
2	Општина Куманово
3	Општина Кратово

Ред.бр.	Членови во Платформата за регионална рурална акција
4	Општина Крива Паланка
5	Општина Липково
6	Општина Ранковце
7	Општина Старо Нагоричане
8	Бизнис-асоцијација: Туризам – Грација
9	Бизнис-асоцијација: Здружение на стопанственици Крива Паланка
10	Регионална бизнис-комора
11	Здружение на граѓани: ЛИПА
12	Здружение на граѓани: РЦ за одржлив развој Кратово
13	Фондација за развој на мали и средни претпријатија
14	Мрежа за рурален развој на Република Македонија
15	Средно земјоделско училиште
16	Локална акциона група (Куманово/Липково/Старо Нагоричане) Екомакс Инг
17	Локална Акциона Група (Крива Паланка/Кратово/Ранковце) НВО ЕКО Кратер

Табела 20. Листа на учесници во Платформата за регионална рурална акција во Североисточниот плански регион

Извор: Одлука за формирање постојано заедничко работно тело – Платформа за регионална рурална акција во Североисточниот плански регион, март 2015, објавена во службените гласници на општините: Куманово, Крива Паланка, Ранковце, Кратово, Старо Нагоричане, Липково

Сите наведени 17 членови (по еден претставник од ЛЕР одделенијата на секоја од шесте општини, претставник од Центарот за развој на Североисточниот

плански регион, три претставници на бизнис-заедницата, два претставници на невладиниот сектор, еден претставник на фондација, еден од рурални мрежи, еден од образовна институција и по еден од двете локални акциони групи – кои во согласност со Одлуката за формирање ќе се приклучат во работата на телото по завршување на регистрацијата во Централен регистар) имаат право на глас. Одлуките се носат со мнозинство гласови од присутните членови. Во работата на постојаното работно тело, без право на одлучување, а по потреба, можат да се вклучат и претставници на национални институции и меѓународни институции.

3.4.2.1. Програма за работа на Платформата за регионална рурална акција

Следејќи го позитивното искуство на Вардарскиот плански регион, со финансиска поддршка обезбедена од Министерството за локална самоуправа и Програмата за развој на Обединетите нации– УНДП, пристапено е кон подготовка на Програма за работа на Платформата за регионална рурална акција.

Целиот процес на подготовка е транспарентен и инклузивен. Дефинирањето на приоритетните мерки во Програмата е изведено преку: дескриптивна анализа преку деск истражување на сите релевантни национални, регионални и локални документи; собирање предлог-идеи од релевантни чинители преку достава на прашалници; дводневна работилница за селектирање на предлозите според нивната релевантност; подготвување на нацрт-верзијата на Програма и Акциониот план и нивно доставување до сите релевантни чинители, како и одржување на едnodневна работилница за презентирање на нацрт-верзијата на сите чинители со цел добивање финални коментари и сугестии.

Во оваа фаза, Програмата за работа на Платформата е сè уште во нацрт-верзија, па оттаму, во продолжение ќе бидат разгледани приоритетните мерки кои преку широк консултативен процес се издвоени и предложени да станат дел од идната работа на ова тело.

Главните приоритетни мерки на Програмата за работа на Платформата за регионална рурална акција се:

Приоритетни мерки на Платформата за регионална рурална акција		Колективни акции
Приоритетна Мерка 1	Подобрување на инфраструктурата за остварување економски регионален развој во Североисточниот плански регион	<p>Партнерно уредување и озеленување на излетнички места и паркови.</p> <p>Преадаптација на стари селски објекти, згради и училишта во функција на развој на туризмот.</p> <p>Уредување на влезот на Бислимска Клисуреа и обележување на патеките.</p> <p>Поставување на унифицирани билборди за означување на знаменитостите во СИПР.</p> <p>Реконструкција и осовременување на регионалниот сточен пазар во с. Долно Коњаре.</p> <p>Поставување на тезги на продажни места на регионалните патишта во СИПР.</p> <p>Реновирање на селски плоштади и чешми.</p> <p>Регулирање на речното корито на Пчиња.</p> <p>Изградба на систем за наводнување на земјоделски површини од Крива Река и Пчиња.</p> <p>Поставување на одморалишта за пешаци, велосипедисти и туристи долж регионаните патишта во СИПР.</p>
	Промоција на традиционалните вредности и екологијата во Североисточниот плански регион	<p>Заштита и унапредување на локалитетот Куклица.</p> <p>Едукација за локални традиционални занаети во руралните средини.</p> <p>Издавање Готвач со специјалитети / здрава храна од Североисточниот плански регион.</p> <p>Зајакнување на еколошката свест за примарно селектирање на отпад.</p>

**Приоритетна
Мерка 3**

Промоција на туризмот и развој
на претприемништвото во
Североисточниот плански
регион

Издавање на Трилогија од народни
изворни фолк-мелодии од
Североисточниот плански регион.

Брендирање на традиционални
производи од Североисточниот плански
регион.

Подигање и зајакнување на еколошката
свест на граѓаните за обновливите извори
на енергија.

Заштита на биодиверзитетот во
Североисточниот плански регион.

Организирање на Регионална пивтијада
во Североисточниот плански регион.

Опременување на туристичко биро и
обезбедување на мини бус за потребите
на туристичкото биро.

Мапирање на облици на рурален туризам
и создавање на туристички регистар.

Подготвување на техничка документација
за адаптација на објекти за потребите на
туризмот во регионот.

Изработка на туристички водич и
промотивни материјали за
Североисточниот плански регион.

Обука за земјоделски претприемачи–
„Преку иновации до конкурентност“.

Мотивациска обука за започнување
бизниси во земјоделието.

Обуки за жени претприемачи.

<p>Приоритетна Мерка 4</p>	<p>Развој на капацитетите за промоција на земјоделието и регионален развој на Североисточниот плански регион</p>	<p>Поставување на електронска берза за продажба на земјоделски и сточни производи.</p> <p>Подигање на свесноста на жените за регионалниот развој.</p> <p>Подигање на свесноста на земјоделците за воведување ЕУ стандарди.</p> <p>Едукација за можностите и начините за одгледување на органска храна и нови видови растенија.</p> <p>Едукација на земјоделците за предностите на систем на наводнување „капка по капка“.</p> <p>Обука за алтернативни извори на финансирање на земјоделците.</p> <p>Мапирање на автохтони животински и растителни видови од регионот.</p> <p>Основање на Центар за рурален развој и промоција на платформата.</p>

Табела 21. Приоритетни предлог-мерки од Програмата за работа на Платформата за регионална рурална акција

Извор: Обработка на авторот според податоците во Нацрт-верзијата на Програмата за работа на Платформата за регионална рурална акција на Североисточниот плански регион

Целта на изработката на Програмата за работа на Платформата е, пред сè, да ги утврди идните активности на заедничкото работно тело, но и да овозможи и јакнење на врските меѓу администрацијата, образовниот сектор и регионалната економија. Оптимистичките очекувања во однос на проектираниот успех се засноваат на присуството на состојки кои се неопходни за креирање на синџирите на вредности: знаење, инвестициски капитал, мрежи (руралните), претприемништво и отвореност.

Набљудувајќи ја организациската структура, може да се извлече еден генерален заклучок, а тоа е дека водечките учесници во оваа Платформа од кои се

очекува најмногу се Центарот за развој и локалните самоуправи, пред сè Куманово, Крива Паланка и Кратово, како и регионалната бизнис-комора. Од нив се очекува да бидат моторот на оваа колективна акција. Исто така, присуството на една образовна институција (иако на ниво на средно училиште) е добар показател за конечно инволвирање на еден исклучително битен сегмент од општеството во развојните процеси. Во таа смисла, пожелно е партнерите во оваа иницијатива, во периодот што следува, да размислат за вклучување на дополнителни научнообразовни институции кои во услови на динамична научна економија (пократок животен век на сите производи, нови начини на комуникација, нови технологии, глобална конкуренција и сл.) се пресудни во дифузирањето на знаење.

3.4.2.2. Резултати и перформанси на Платформата за регионална рурална акција

Формирањето на Платформата за регионална рурална акција е инспирирано од воспоставувањето на партнерската мрежа во Вардарскиот плански регион. Со поддршка на националната власт, преземени се активности за пренесување на модел-мрежата и во Североисточниот плански регион.

Со оглед на кратката временска дистанција од воспоставувањето на Платформата, дали ова ќе биде успешна практика или не, останува да се види. Сепак, може да бидат земени неколку варијабли кои, во обид да се направи проекција на резултатите и перформансите на оваа Платформа, може да послужат како детерминанти за евентуалниот успех/неуспех на самата Платформа.

Прво, треба да бидат земени предвид специфичните контекстни фактори кои може да играат значајна улога. Така, во анализата на Североисточниот плански регион беше потенцирано дека постојат определени специфични околности, како што се: руралната структура на регионот (98% од населените места се рурални населби); извонредните потенцијали за рурален развој (особено сточарството и млечната и месната индустрија); потенцијалите за развој на руралниот туризам, но и недостигот на туристичка понуда и недоволниот капацитет за сместување на туристите и добрата инфраструктурна поврзаност со главниот град. Исто така, од

досегашното спроведување на политиката за рамномерен регионален развој, и непреченото функционирање на Советот за развој на Североисточниот плански регион и Центарот за развој, може да се заклучи дека локалната самоуправа во овој плански регион демонстрира високо ниво на соработка, што е секако битна одредница за успех на Платформата. Овие контекстни фактори претставуваат добра основа за евентуален успех на Платформата.

Освен контекстните фактори, коишто се од особено значење, и самата природа на Платформата, која има за цел преку мрежно поврзување да ги организира различните чинители со слични интереси, креира простор за конкретни резултати, бидејќи се базира на воспоставување на ефикасен механизам за размена на идеи и гледишта. Во оваа смисла, иницијалните активности за утврдување на целите на оваа Платформа, кои се утврдуваат преку широк процес на консултација за идентификација на можностите и здружувањето на учесниците, значат и согледување на различните перспективи на различните учесници, но и нивно зближување во интерес на повисоки цели, што го прави овој механизам широко инклузивен и отворен.

Факторите за успех на оваа платформа во фаза на формирање и почетно функционирање се и: јасно дефинираната мисија, цели и стратегија, особено за тоа како ефикасно и ефективно да се постигнат јасни резултати (за што веќе се дефинирани активности со временска рамка во Акцискиот нацрт-план за спроведување на Програмата за работа на Платформата) и таргетираниот пристап (областа на дејствување на Платформата е добро дефинирана).

На оваа ново воспоставена административна структура, која овозможува поголем степен на координација и соработка за поинтензивен рурален развој на ниво на плански регион, секако и престојат и многу предизвици. Во оваа смисла особено внимание заслужува фактот дека многу од колективните акции се „меки“, понатака фактот за големата зависност од надворешни финансиски средства за функционирање (иако е предвидено кофинансирање од страна на единиците на локалната самоуправа, до овој момент останува нереализирана обврската за контрибуција од страна на Општина Куманово, и Општина Старо Нагоричане која има блокирана сметка). Необезбедувањето на одржливи и долгорочни извори на

финансирање на Платформата го доведува во прашање и опстојувањето на Платформата.

3.5. Пелагониски плански регион – Интегрирана мрежа за регионален развој на Пелагонискиот плански регион

3.5.1. Профил на Пелагонискиот плански регион

3.5.1.1. Демографски и географски контекст

Пелагонискиот плански регион е сместен во југозападниот дел на Македонија и ги опфаќа басените на Пелагониската и Преспанската Котлина. Овој плански регион се граничи со две држави, на југ со Грција, а на југозапад со Албанија. Ваквата позиција е од исклучителна важност, бидејќи со постоењето на гранични премини со кои се овозможува комуникација и трговска размена со овие две држави, се создадени основните услови за регионален пристап на меѓудржавно ниво.

Планскиот регион го сочинуваат петте урбани центри: Битола, Прилеп, Крушево, Ресен и Демир Хисар, и 338 рурални населби. Во составот на регионот влегуваат девет општини: Битола, Ресен, Прилеп, Демир Хисар, Крушево, Кривогаштани, Новаци, Могила и Долнени.

Општина	Население (Попис 2002)	Процена на населението во 2013	Површина km ²	Населени места
Општина Битола	95.385	92.777	787	66
Општина Демир Хисар	9.497	8.555	480	41
Општина Кривогаштани	6.150	5.701	89	13
Општина Крушево	9.684	9.559	191	19
Општина Могила	6.710	6.396	255	23
Општина Прилеп	76.768	75.826	1.199	29
Општина Ресен	16.825	16.345	551	44

Општина	Население (Попис 2002)	Процена на населението во 2013	Површина km ²	Населени места
Општина Новаци	3.549	3.246	753	41
Општина Долнени	13.568	13.962	412	37
ВКУПНО	221.311	232.367	4.717	343

Табела 22. Површина, население и број на населени места во Пелагонискиот плански регион

Извор: Државен завод за статистика и Програма за развој на Пелагонискиот плански регион (2015 – 2019)

Од изнесените податоци може да се забележи дека најголемиот дел од жителите на овој плански регион, или 67,6% од вкупното население, живее во урбаните средини, кои пак зафаќаат само 1,7% од вкупната површина на регионот, додека на останатата, рурална површина од 98,7%, живее остатокот од населението, или 32,4%.

Исто така евидентен е фактот дека вкупниот број население се намалува, што, пред сè, се должи на намалениот наталитет и високата стапка на смртност (највисока по плански региони во РМ).²⁸⁷

3.5.1.2. Економски контекст

Пелагонискиот плански регион, во согласност со Одлуката за класификација на планските региони во Македонија според развојните индекси за периодот од 2013 до 2017 година, го зазема четвртото место по развиеност во групата од 8 плански региони.

Од аспект на макроекономските индикатори, домашниот бруто-производ на Пелагонискиот плански регион во 2011 сочинува 11,6% (или вкупно 53,205 милиони

²⁸⁷ Програма за развој на Пелагониски плански регион 2015 – 2019, стр. 12.

денари) од домашниот бруто-производ на Република Македонија (кој за истиот период изнесува 459.789).

Година	Домашен бруто-производ во милиони денари	Учество во БДП на ниво на Република Македонија (%)
2009	51.502	12.5
2010	52.783	12.2
2011	53.205	11.6

Табела 23. Домашен бруто-производ на ниво на Пелагониски плански регион, 2009 – 2011

Извор: Државен завод за статистика на Република Македонија, Регионите во Република Македонија 2012 – 2014

Како што може да се забележи од податоците изнесени од горната табела, она што е евидентно е дека, и покрај благото зголемување на домашниот бруто-производ на регионот, сепак неговото учество во вкупниот домашен бруто-производ на државата опаѓа, што значи дека стапката на раст на БДП на планскиот регион е пониска во однос на стапката на раст на БДП на државата.

Во Пелагонискиот плански регион главни економски столбови се производството и преработката на земјоделски производи, како и експлоатацијата на минерални сировини.

Вкупниот број активни деловни субјекти на ниво на плански регион во 2013 изнесува 8.268, што претставува вкупно 11,6% од вкупниот број активни деловни субјекти на ниво на држава (71.290).²⁸⁸ Од вкупниот број активни деловни субјекти на ниво на плански регион најголемиот дел или вкупно 87,5% се мали и средни претпријатија, иако може да се забележи дека во Пелагонискиот плански регион постои тренд на пораст на големите деловни субјекти со над 250 вработени.²⁸⁹

²⁸⁸ Извор: Државен завод за статистика „Регионите во Република Македонија“ 2014 година.

²⁸⁹ Ibid.

Активни деловни субјекти по сектории според НКД 2 класификацијата	Пелагониски плански регион	% учество
Земјоделство, шумарство и рибарство	628	
Рударство и вадење камен	22	
Преработувачка индустрија	848	
Снабдување со електрична енергија, гас, пареа и климатизација	7	
Снабдување со вода; отстранување на отпадни води, управување со отпадни дејности за санација на околината	29	
Градежништво	328	
Трговија на големо и трговија на мало; поправка на моторни возила и мотоцикли	3.153	
Транспорт и складирање	809	
Објекти за сместување и сервисни дејности со храна	498	
Информации и комуникации	107	
Финансиски дејност и дејности на осигурување	24	
Дејности во врска со недвижен имот	42	
Стручни, научни и технички дејности	546	
Административни и помошни услужни дејности	147	
Јавна управа и одбрана; задолжително социјално осигурување	23	
Образование	118	
Дејности на здравствена и социјална заштита	428	
Уметност, забава и рекреација	133	
Други услужни дејности	378	
Вкупно	8.268	

Табела 24. Структура на деловни субјекти во Пелагонискиот плански регион во 2014 година

Извор: Програма за развој на Пелагониски плански регион, 2014; стр. 25-26

Од Табелата се забележува дека најголем број од активните деловни субјекти во Пелагонискиот плански регион работат во секторот трговија со вкупен

број 3.153, потоа следува преработувачката индустрија со 841 и транспортот со 809.

Активните деловни субјекти од секторот земјоделството, шумарство и рибарство со вкупен број 628, учествуваат со 21,9% во секторот на државно ниво²⁹⁰, со што се потврдува дека ова е најзначаен сектор во регионот.

Деловните субјекти во Пелагонискиот плански регион во текот на 2013 година оствариле 7,4% во вкупниот извоз на државно ниво и 4,5% во вкупниот увоз.²⁹¹ Најголем дел од надворешно трговската размена е остварена со: Германија, Италија, Србија, Грција и Велика Британија. Со оглед на економскиот потенцијал, особено во рударската индустрија и земјоделството, потребно е вложување во производи кои ќе отворат поголеми можности за извоз, особено во соседните држави, со оглед на фактот што пазарот во Република Македонија е мал.

Стапката на невработеност во Пелагонискиот плански регион во 2014 година, изнесувала 18,7%, кај жените 18,9%, додека кај мажите изнесувала 18.5%. Мошне значаен податок е тоа што во последните три години се бележи континуиран пад на стапката на невработеност, којашто во 2012 година изнесувала 25,3%, а во 2013 година 22,2%.²⁹²

Освен позитивните трендови, од аспект на намалување на стапката на невработеност во текот на последните три години, во Пелагонискиот плански регион се бележи и позитивен тренд во однос на стапката на активност на населението. Имено, во текот на 2012 година стапката на активност изнесувала 62,8%, во 2013 година 64,4%, додека во текот на 2014 таа се зголемила на 65,3% (додека за овој период националниот просек на стапка на активно население изнесува 57,3), што претставува зголемување за 2,5% во анализираниот период.²⁹³

---

²⁹⁰ Извор: Државен завод за статистика „Регионите во Република Македонија, 2014“.

²⁹¹ Извор: Програма за развој на Пелагонискиот плански регион, 2014, стр.26.

²⁹² Извор: Државен завод за статистика „Регионите во Република Македонија, 2015“ стр.35-36.

²⁹³ Ibid, стр. 34.

3.5.2. Интегрирана мрежа за регионален развој на Пелагонискиот плански регион

Иницијативата за формирање на интегрираната мрежа за регионален развој во Пелагонискиот плански регион, како и во случајот на Платформата за регионална рурална акција во Североисточниот плански регион, потекна од Министерството за локална самоуправа, при активностите за реплицирање на добрите практики за развој базирани на интензивна соработка меѓу сите чинители во рамките на планскиот регион (односно искуствата на Вардарскиот плански регион). Со финансиска поддршка на Министерството и Програмата за развој на Обединетите нации – УНДП, но и со кофинансирање од страна на општините кои се дел од Пелагонискиот плански регион, пристапено е кон формирање на нов облик на соработка во рамките на овој плански регион.

Како и во случајот со Североисточниот плански регион, пред да се пристапи кон воспоставување на мрежата, прво е пристапено кон анализа на состојбите во планскиот регион, каде што веќе во изминатиот период постоеа различни форми на соработка, пред сè на локално ниво.

Од страна на претставниците на релевантните локални и регионални институции беше одлучено веќе постојните форми на соработка да се интегрираат во една единствена мрежа на ниво на плански регион, којашто од своја страна ќе овозможи побрз и полесен проток на информации, размена на идеи и искуства, како и развој и имплементација на заеднички развојни проекти.

Интегрираната мрежа за регионален развој е основана во согласност со одредбите за формирање на заедничко работно тело од Законот за меѓуопштинска соработка. Заедничкото работно тело го сочинуваат претставници на деветте општини од Пелагонискиот плански регион, претставник на Центарот за развој на регионот, претставници на двете регионални стопански комори, претставници на локалните акциони групи, претставници на занаетчиските комори, претставник на универзитетот, претставник на фармерите, како и претставници на невладиниот сектор.

Ред.бр.	Членови во Мрежата за регионален развој на Пелагонискиот плански регион
1	Центар за развој на Пелагонискиот плански регион
2	Општина Битола
3	Општина Прилеп
4	Општина Ресен
5	Општина Новаци
6	Општина Могила
7	Општина Демир Хисар
8	Општина Крушево
9	Општина Кривогаштани
10	Општина Долнени
11	Регионална стопанска комора – Битола
12	Регионална стопанска комора – Прилеп
13	Локална акциона група – Могила
14	Локална акциона група – Ресен
15	Локална акциона група – Кривогаштани
16	Фондација регионална развојна агенција на Пелагонија – Преда
17	Универзитет „Св. Климент Охридски“– Битола
18	Занаетчиска комора - Битола
19	Занаетчиска комора – Прилеп

Ред.бр.	Членови во Мрежата за регионален развој на Пелагонискиот плански регион
20	Федерација на фармери на Република Македонија – подружница Прилеп
21	Здружение за одржлив урбан развој Архитектура и Амбиент

Табела 25. Листа на учесници во Мрежата за регионален развој на Пелагонискиот плански регион

Извор: Одлука за формирање постојано заедничко работно тело – Мрежа за регионален развој на Пелагонискиот плански регион март 2015, објавена во службените гласници на општините: Битола, Ресен, Прилеп, Демир Хисар, Крушево, Кривогаштани, Новаци, Могила и Долнени

Освен горенаведените членови, во работата на телото може да се вклучат и претставници на национални институции, меѓународни организации, како и други претставници од невладиниот и бизнис-секторот од Пелагонискиот плански регион. Овие претставници може да се вклучуваат по потреба, но без право на глас.

Мрежата претставува правна и институционална рамка за спроведување на активности од значење за регионалниот развој во рамките на планскиот регион. Истата е насочена кон подобрување на координацијата во активностите за поддршка на приватниот сектор со цел зголемување на регионалната конкурентност, како и вклучување на приватниот и граѓанскиот сектор во имплементацијата на тие активности. Исто така, задачите на самото работно тело се комплементарни со обврските на Центарот за развој на Пелагонискиот плански регион, а пред сè во координацијата на подготовката и спроведувањето на проекти од регионално значење во следниве области:

- овозможување пристап на малите и средните претпријатија до достапни фондови и владини субвенции;
- поддршка за бизнис-идеи: истражувања и иновации;

- овозможување пристап и конекции на малите и средните претпријатија на домашниот и странскиот пазар и организирање на business-to-business средби;
- олеснување на иницијативи за странските директни инвестиции, првично користејќи ги инфраструктурата во индустриските зони;
- мерки за унапредување на руралниот развој, ревитализација на селата и развој на специфични форми на туризам;
- зелен раст, вклучувајќи и есо-labeling и спроведување на агроеколошки мерки;
- поддршка при имплементација на активни мерки за локалниот пазар на труд;
- посредување при склучување на партнерства меѓу локалната власт, граѓанскиот и приватниот сектор за да се реализира испорачување на инклузивни, диверзифицирани и иновативни граѓански услуги.²⁹⁴

Освен наведените области кои се во фокусот на работата на работното тело, тоа е конципирано како регионално координативно тело од коешто се очекува:

- да ја поттикнува соработката меѓу јавниот сектор и регионалните комори и невладиниот сектор;
- да промовира активности и можности за поголема вклученост на бизнис-заедницата во севкупниот развој на Пелагонискиот плански регион;
- да учествува активно во работата на локалните, регионалните и националните институции за решавање на приоритетните прашања од областа на економскиот развој;
- да воспоставува тематски работни подгрупи, според квалификуваност и компетентност за координација во имплементацијата на определени

---

²⁹⁴ Извор: Одлука за формирање на постојано заедничко работно тело „Интегрирана мрежа за регионален развој на Пелагонискиот плански регион“, 2015 (објавена во службените гласници на општините: Битола, Прилеп, Ресен, Новаци, Могила, Демир Хисар, Крушево, Кривогаштани и Долнени).

активности (кои би произлегле од дефинираната Програма и Акциски план на Мрежата).²⁹⁵

3.5.2.1. Резултати и перформанси на Интегрираната мрежа за регионален развој

Имајќи предвид дека самата мрежа е формирана на почетокот на 2015 година и таа сè уште нема утврдено програма за работа, секако е прерано да се проценат нејзините перформанси. Она што може да се направи во моментот е евентуална проекција на можните резултати имајќи го предвид досегашното спроведување на активностите околу започнувањето со функционирање на Мрежата за регионален развој, но и воопшто од состојбите со имплементација на развојните политики на ниво на Пелагонискиот плански регион.

Релативно високиот степен на инволвираност на различни засегнати страни во партнерството на коешто се заснова Интегрираната мрежа (јавните институции, универзитетот, граѓанските здруженија, како земјоделските и бизнис-асоцијациите) од своја страна е показател за свесноста меѓу различните чинители за потребата од меѓусекторска соработка и координација во прашањата кои го засегаат развојот на планскиот регион. Исто така, тоа говори и за јасната волја, пред сè на локалната власт, за натамошно зголемување на консултативните структури кои ќе можат да генерираат иновативни идеи за развој.

Евидентно е дека формирањето на мрежата се должи на фактот дека и покрај постоењето на различни партнерства, волја за понатамошна регионална соработка постои. Исто така, досегашното спроведување на политиката за рамномерен регионален развој ценето низ призмата на регионалните институции, т.е. Советот за развој на планскиот регион и Центарот за развој, укажува на присуство на силни фактори кои го стимулираат партнерскиот развој. Советот за развој на планскиот регион одржува редовни седници и консензуално решава по прашањата кои го засегаат планскиот регион. Овие специфични околности, односно пред сè

---

²⁹⁵ Извор: Одлука за формирање на постојано заедничко работно тело „Интегрирана мрежа за регионален развој на Пелагонискиот плански регион“, 2015 .

атмосферата на соработка, значително можат да придонесат за успешноста на мрежата.

Сепак, имајќи го предвид досегашниот статус на активностите, може да се заклучи дека самата мрежа има мошне широк фокус на активности. Тоа секако може да има негативен импакт врз квалитетот на резултатите кои може да ги испорача мрежата во иднина. Иако, од друга страна, можеби реално е да се очекува дека со прилично широкиот обем на предвидени активности може да се очекува и засилена соработка меѓу инволвираните субјекти во мрежата.

3.6. Резултати од спроведеното истражување за функционирањето на мрежите во Вардарскиот, Североисточниот и Пелагонискиот плански регион

Со цел собирање на клучните информации и податоци за функционирањето на мрежите за партнерства кои беа предмет на разгледување во ова поглавје, беа дистрибуирани полуструктурирани прашалници до учесниците во мрежите. Прашалниците беа фокусирани кон добивање дополнителни информации во врска со очекувањата на учесниците во мрежите, спроведените активности, пречките и предизвиците, но и кон добивање на општа перцепција за нивото на социјален капитал на ниво на плански регион.

Прашањата кои беа опфатени во прашалникот беа групирани во четири групи, и тоа:

1. Прашања кои се однесуваат на генерални информации (податоци за институција/организација, име и презиме, работно место и датум на пополнување).
2. Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата (примарните и приоритетни функции на мрежата, реализирани активности во периодот од воспоставување до пополнувањето на прашалникот, како и ефектите од спроведените активности).

3. Третата група на прашања се однесуваше на потенцијалните пречки и предизвици за мрежата (односно податоци за главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите, но и предизвиците кои учесниците во мрежите ги очекуваат за следните пет години).
4. Четвртата група на прашања, за разлика од претходните три беше фокусирана кон добивање на повеќе информации во врска со состојбите со социјален капитал на ниво на плански регион (односно дали постојат други мрежи, партнерства, сојузи и асоцијации на ниво на плански регион, дали учесниците во мрежите се запознаени со нивното постоење и дали евентуално членуваат во други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл., но и дали сметаат тие дека постои потреба од воспоставување на нови такви и слични партнерства).

Имајќи предвид дека мрежите кои беа претходно разгледани се во различен стадиум на развој, во продолжение разгледани се добиените одговори групирани по плански региони, односно, по добиени одговори од учесниците на секоја поединечна мрежа.

Во **Вардарскиот плански регион** полуструктурираниот прашалник беше дистрибуиран до сите 17 (седумнаесет) учесници на Мрежата за инклузивен развој. Одговор на прашалникот е добиен од 12 (дванаесет) учесници во Мрежата, и тоа од:

- 6 (шест) општини (Чашка, Демир Капија, Градско, Кавадарци, Неготино и Лозово);
- Центар за развој на Вардарскиот плански регион;
- 4 (четири) претставници на приватниот сектор (Сојузот на стопански комори, Стопанска комора на Македонија – Регионална комора со седиште во Велес, Регионална занаетчиска комора– Велес, Здружение на финансиски работници на локална самоуправа и јавни претпријатија);

- Фондација – Центар за едукација и вмрежување во туризмот ЦЕНЕТ Демир Капија.

Одговор од претставникот на невладиниот сектор не е добиен.

Сите одговори беа собрани во периодот од 21 до 26 април.

Во однос на добиените одговори коишто се однесуваат на *активностите на мрежата*, евидентен е фактот дека постојат определени разлики во однос на перцепцијата за *примарните функции* на мрежата во зависност од типот на учесник во мрежата. Така, кај општините и кај Центарот за развој на Вардарскиот плански регион очекувањата се воопштени и се однесуваат во најголема мера на подобрена комуникација и координација меѓу учесниците, зголемена инклузивност во процесите на планирање и поттикнување на развојот на ниво на плански регион, но и подобрување на испораката на иновативни социјални услуги. Според претставниците на приватниот сектор примарните функции на мрежата се однесуваат пред сè на создавање на поконкурентна економија и зголемување на стапката на вработеност. Според добиениот одговор од страна на Центарот за едукација и вмрежување во туризмот, главната функција на мрежата се поврзува со подобрена комуникација меѓу јавниот, приватниот и невладиниот сектор, како главен предуслов за конкурентна економија која ќе придонесе за зголемување на вработеноста на ниво на плански регион.

Трите категории учесници, од кои се добиени одговори, истакнуваат дека примарните функции на мрежата се поврзани со поттикнувањето на регионалниот економски развој.

Сите анкетирани учесници истакнуваат дека досегашното функционирање на мрежата резултирало со голем број *спроведени активности*, при што учесниците наведуваат значителен дел од активностите кои во согласност со „Интегралниот извештај за 2014 година на Мрежата за инклузивен развој на Вардарски плански регион за спроведените колективни акции од Програмата за работа на МИР 2014 – 2016“ и претходно во истово поглавје беа наведени како спроведени. Меѓу реализираните активности посебно се истакнати: изработката на базата на

податоци за претпријатијата во регионот, мапирањето на индустриските зони, проектите наменети за вработување на младите и посебно за талентираниите студенти, организираните B2B средби за претпријатијата од регионот, поддршката на невладиниот сектор (изградба на регионален НВО-центар во Кавадарци), подобрување на пристапот до јавните институции за лицата со попреченост и др.

Заедничко за трите категории на анкетирани учесници е признанието дека *ефектите* што се постигнати со функционирањето на Мрежата за инклузивен развој се позитивни, видливи и препознаени од страна на локалните заедници, но и од страна на националните институции (во одговорот на прашалникот од Општина Чашка наведен е примерот за признанието и наградата добиени од страна на Министерството за локална самоуправа за најдобра меѓуопштинска практика во Република Македонија).

Во врска со третата група прашања коишто се поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата, на првото прашање кое се однесува на главните *предизвици, проблеми и пречки* со коишто се соочиле членовите на мрежата при реализација на активностите одговори доставиле 58% од анкетираниите учесници, додека другите 42% не го пополниле полето за одговор на ова прашање. При анализирањето на доставените одговори повторно евидентна е разликата во одговорите кај различните типови анкетирани учесници во мрежата. Така, општините посочуваат дека главните проблеми и предизвици со кои се соочиле при реализацијата на предвидените активности се финансиските средства (ова го истакнале анкетираниите претставници од општините Кавадарци и Чашка), додека за претставниците на приватниот сектор главните предизвици се поврзани со потребата од поголема вклученост и иницијативност од страна на претставниците на приватниот сектор (Здружение на финансиски работници на локална самоуправа и јавни претпријатија, Сојуз на стопански комори). За претставникот од Општина Градско проблемите произлегуваат од недоволната стручна подготвеност кај учесниците во мрежата при што тие не можат да ги препознаат лесно потенцијалните бенефити од мрежата, додека за Регионалната занаетчиска комора предизвиците се состојат во запазување на роковите при реализација на утврдените планови.

Во однос на *предизвиците за следните пет години*, добиени се најразлични одговори од анкетираниите учесници, при што 17% од испитаниците од помалите општини обезбедувањето на финансиски средства за реализирање на предвидените активности останува предизвик и за наредниот период (наведено во одговорите на општините Кавадарци и Чашка). За 33% од анкетираниите учесниците во мрежата евентуален предизвик којшто претстои пред регионалното тело е изнаоѓањето на начин за реализирање на нови мерки и колективни акции за креирање на конкурентна регионална економија. Другите анкетирани учесници истакнуваат дека предизвиците за мрежата се поврзани со: зголемување на процентот на реализација на предвидените активности, за којшто констатираат дека и сега е висок, односно 70%; задржување на нивото на соработка меѓу учесниците во мрежата; вклучување во меѓународни мрежи; подготовка на регионална развојна стратегија и акциски планови за реализација, намалена активност на постојните економски субјекти во регионот.

Прибраните одговори на прашањата од четвртата група на прашања, коишто се однесуваат на *состојбите со социјалниот капитал на ниво на плански регион*, укажуваат на фактот дека постои исклучително висока свесност за важноста од здружување и вмрежување на ниво на плански регион кај сите анкетирани учесници. Така, сите од нив се информирани за постоењето на други мрежи (покрај Мрежата за инклузивен развој на Вардарскиот плански регион), партнерства, сојузи и асоцијации на ниво на плански регион. Половина од анкетираниите учесници во мрежата членуваат и во други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл., а некои, коишто не се членови на други форми на здружување, ги препознаваат нив како механизам за соработка, размена на идеи, помош и сл. (наведено од Сојузот на стопански комори) или пак го потпомагаат нивното воспоставување и функционирање (според Центарот за развој на Вардарски плански регион). Високи 83% од анкетираниите учесници (или десет од вкупно дванаесет) сметаат дека постои потреба за воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион (исклучок е Општина Чашка, чијшто претставник смета дека може да се прошири доменот на работа на постојната мрежа наместо да се воспоставува нова; и претставникот на Регионалната занаетчиска комора

којшто смета дека во овој момент не постои потреба од нови форми на здружување на ниво на плански регион.

Одговорите од анкетираниите учесници укажуваат дека најчесто, покрај членувањето во Мрежата за инклузивен развој, претставниците на општините и на приватниот сектор членуваат во ЛАГ– локални акциски групи (кои функционираат на ниво на микрорегион).

Меѓу најчесто споменуваните здруженија, асоцијации, сојузи и сл. кои постојат на ниво на плански регион се: Регионалната стопанска комора, локалните акциски групи, Регионалната занаетчиска група, Здружение на лозари, Здружение на винари, Тиквешки кластер за туризам и други.

Потреба од воспоставување на нови форми на здружување детектирале 83% од анкетираниите учесници, при што истакната е потребата за воспоставување на партнерства и сојузи за одделни активности и/или одделни кластери, како и потребата за меѓурегионална соработка меѓу планските региони во однос на прашања кои се однесуваат на заеднички проблеми и потреби: инфраструктура, енергетска ефикасност, животна средина, истражување на пазарот и др.

Во Североисточниот плански регион прашалници се дистрибуирани до сите 17 учесници на Платформата за регионална рурална акција, при што добиени се одговори од 7 од нив. Одговор доставиле:

- 4 (четири) општини (Крива Паланка, Куманово, Кратово и Ранковце);
- Центарот за развој на Североисточен плански регион;
- 2 (две) здруженија (Здружение за рурален развој Локална акциона група – Старо Нагоричане, Здружение „Регионален центар за одржлив развој“ – Кратово).

Одговор не е добиен од ниту еден претставник на приватниот сектор, ниту од претставникот на образовната институција.

Прашалниците се одговорени во периодот од 18 април до 3 мај 2016 година.

При анализата на одговорите од првата група прашања кои се однесуваат на активностите на Платформата за регионална рурална акција, односно одговорите кои се однесуваат на *примарните и приоритетни функции* на Платформата сите

учесници констатираат дека една од нејзините основни функции претставува вмрежувањето и воспоставувањето на синергија меѓу клучните чинители од јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор од Североисточниот плански регион со цел поттикнување на руралниот развој како предуслов за економски раст и развој. Исто така, голем дел од нив истакнуваат дека примарни функции на Платформата се јакнењето на меѓуопштинската соработка на ниво на плански регион (што е истакнато од сите анкетирани учесници во Платформата коишто ги претставуваат општините, но и од претставникот на Здружението „Регионален Центар за одржлив развој“ Кратово), воспоставувањето на економски врски и координација на активностите преку континуирана размена на информации, трансфер на знаење и позитивни искуства, промоција на туристичките локалитети низ Североисточниот плански регион, апсорбирање на донаторски средства и средства од претпристапните фондови на Европската Унија и др.

Меѓу активностите кои во досегашниот период на функционирање на Платформата се спроведени, сите анкетирани учесници го потенцирале донесувањето на Програма за работа на Платформата за регионална рурална акција (2015 – 2017) и Акциски план за нејзината имплементација (2015 – 2016), како и Деловник за работа на работното тело на Платформата. Дополнително, како особено битна активност која била реализирана во изминатиот период е и приоритизирањето на пет проекти од Акцискиот план за нивна имплементација во зависност од расположливи средства, како и изработка на проектни фиши за приоритизираниите проектни идеи до ниво на апликации подобни за аплицирање за средства од донаторски програми и ИПА фондови. Исто така во одговорите на Центарот за развој на планскиот регион и Здружението „Регионален Центар за одржлив развој“ – Кратово посочена е и реализацијата на работилница насловена „Бизнис идеи за развој на рурален туризам. Пристап: од идеја до успешен бизнис.“

Во однос на постигнатите ефекти, 43% од анкетираниите учесници сметаат дека е премногу рано да се зборува за ефекти од спроведените активности, додека останатите 57% сметаат дека реализираните активности веќе придонеле за постигнување на позитивни ефекти коишто, главно, се однесуваат на: зајакната меѓуопштинска соработка и подобрена координација меѓу чинителите во планскиот

регион, воспоставени основи за планиран рурален развој преку подготвена Програма за работа и Акциски план, креирана можност за натамошно користење на Законот за меѓуопштинска соработка за заеднички активности за забрзан социоекономски развој на регионот и др.

Одговорите на прашањата со *потенцијалните предизвици и пречки пред платформата* укажуваат на фактот дека и за сегашното, но и за идното (во наредните пет години) функционирање на Платформата главен предизвик е обезбедувањето на финансиска одржливост. Имено, сите анкетирани учесници во Платформата истакнуваат дека неминовно е обезбедување на финансиски средства како за логистичка поддршка на работното тело, така и за реализација на проектните активности утврдени во рамките на Програмата за работа на Платформата со цел таа да продолжи да егзистира. Во овој контекст, претставникот на Центарот за развој на Североисточниот плански регион посочува дека сопственото учество на општините предвидено со Договорот за основање на Платформата сè уште не е подмирено од дел од општините. Исто така, како главен предизвик за сегашното и идното функционирање на Платформата е посочен и намалениот интерес за спроведување на активностите кај членовите на заедничкото работно тело.

При анализата на одговорите на прашањата од последната група прашања во полуструктурираниот прашалник поврзани со состојбите на *социјалниот капитал на ниво на плански регион* произлегува дека 71% од анкетираниите учесници се информирани за постоењето и се членови на две локални акциски групи, кои функционираат всушност на ниво на два микрорегиони во рамките на Североисточниот плански регион. Другите анкетирани учесници посочуваат дека не се членови, ниту пак запознаени со постоењето на други мрежи, асоцијации, сојузи, партнерства на ниво на плански регион.

Во врска со потребата од воспоставување на нови форми на здружување на ниво на плански регион, 86% сметаат дека постои потреба од воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи и асоцијации и сл. на ниво на плански регион, истакнувајќи притоа дека тоа е неопходно поради обезбедување на регионален пристап во решавањето на проблемите, креирање на додадена вредност, јакнење

на конкурентната предност на регионот, јакнење на иновативниот потенцијал преку корелирање на институциите, бизнис-секторот и академската заедница и сл. Претставникот на Здружението „Абер“ смета дека не е потребно воспоставување на нови форми на здружување на ниво на плански регион, туку потребно е јакнење на позицијата и капацитетите на Центарот за развој на планскиот регион во рамките на неговите дејствувања за обезбедување на рамномерен регионален развој.

Во **Пелагонискиот плански регион** полуструктурирани прашалници се доставени до сите 21 (дваесет и еден) учесник во Интегрираната мрежа за регионален развој на Пелагониски плански регион. Одговори се добиени од 9 (девет) претставници на членките во Интегрираната мрежа, и тоа:

- 5 (пет) општини (Ресен, Могила, Крушево, Демир Хисар и Прилеп);
- Центар за развој на Пелагониски плански регион;
- Фондација Регионална развојна агенција Пелагонија – Преда;
- 2 (две) здруженија (Здружение за рурален развој Локална акциска група Пелагонија и Здружение за рурален развој Локална акциона група Преспа).

Одговори не се добиени од претставниците на приватниот сектор, ниту од претставникот на високообразовната институција.

Прашалниците се пополнети во периодот од 18 до 26 април 2016 година.

Во однос на доставените одговори на прашањата од првата група поврзани со активностите на мрежата, сите анкетирани учесници посочуваат дека *примарните и приоритетни активности* на Интегрираната мрежа се однесуваат на унапредување на економскиот и социјалниот регионален развој преку интензивирана соработка, партнерство и вмрежување за подобра координација на сите релевантни чинители во Пелагонискиот плански регион. Во врска со досега *реализираните активности* во рамките на мрежата, 56% од анкетирани учесници во Интегрираната мрежа посочуваат дека главните активности се однесуваат на самото воспоставување на Интегрираната мрежа за регионален развој и подготвувањето на Програма за работа 2016 – 2018 со Акциски план 2016 – 2017 година, а од нив 60% ги споменуваат и организираниите информативни настани за

можностите за финансирање наменети за приватниот сектор во Пелагонискиот плански регион. Другите 44% од анкетираниите учесници сметаат дека реализираните активности се поврзани со организирањето на средби и носењето на одлуки поврзани со функционирањето на Интегрираната мрежа. За постигнатите *ефекти* од досега спроведените активности, 78% од анкетираниите учесници посочуваат дека се позитивни и главно се состојат од подготвени акти за функционирање на Интегрираната мрежа, како и селектирањето на три колективни активности за имплементација. Наведена е, исто така, и подготовката на два проектни предлози до ниво на апликации за средства од програмите на донаторите и претпристапните фондови на Европската Унија регион, како и дека преку информативни настани над 300 претставници на приватниот сектор се информирани за финансиските инструменти кои им стојат на располагање. Претставниците од општините Могила и Крушево не навеле, односно сметаат дека е премногу рано за ефекти со оглед на скорешното воспоставување на Интегрираната мрежа.

Анализирајќи ги одговорите на прашањата поврзани со *потенцијалните предизвици и пречки пред Интегрираната мрежа* произлегува дека повеќето од анкетираниите учесници, односно 56% сметаат дека во досегашниот период од функционирањето на мрежата немало пречки и проблеми при реализацијата на активностите, 33% од анкетираниите учесници сметаат дека главните проблеми и пречки се поврзани со недостатокот на финансиски средства за спроведување на активностите. Како можни проблеми, предизвици и пречки за реализирањето на активностите посочени се и незаинтересираност и неприсутност на членовите на мрежата како и политичката нестабилност во државата (претставникот на Општина Демир Хисар).

Во однос на идните предизвици, 33% од анкетираниите учесници сметаат дека во следните пет години најголеми предизвици за функционирање на Интегрираната мрежа се достапноста или недостатокот на финансиски средства за реализација на утврдените активности. 56% сметаат дека најголеми предизвици со кои би се соочила мрежата во следните пет години се поврзани со мотивираноста, интересот и степенот на вклученост на членовите на Интегрираната мрежа. Еден претставник

смета дека главен предизвик за следните пет години е остварување на утврдената Програма за работа на Интегрираната мрежа и реализација на активностите утврдени во нејзиниот Акциски план со 60% на реализација.

Во врска со прашањата кои се однесуваат на *состојбите со социјален капитал на ниво на плански регион*, 78% од анкетираниите учесници истакнале дека се информирани за постоењето на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион, и при тоа најчесто споменувани се: Локални акциони групи (кои функционираат на ниво на микрорегиони), Стопанската комора на Пелагонискиот регион, Занаетчиската комора на Пелагонискиот регион и др.

При анализата на одговорите поврзани со членувањето на анкетираниите учесници во други форми на здружување, 56% од анкетираниите учесници истакнале дека се членови на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. Претставникот на Центарот за развој на Пелагонискиот плански регион посочил дека Центарот е член во Мрежата за културен развој на Пелагонискиот регион и Мрежата за развој на туризмот во Пелагонискиот регион. Претставникот на Општина Могила истакнува дека Општината членува во: 3 (три) Локални акциони групи и Стопанската комора на Пелагонискиот регион. Додека Фондацијата Регионална развојна агенција на Пелагонија– Преда членува во Мрежа за рурален развој. Другите претставници одговориле дека не членуваат во други форми на здружување.

Високи 66% од анкетираниите учесници сметаат дека е потребно да се воспоставуваат нови форми на здружување поради тоа што тие играат особено значајна улога во подобрувањето на соработката меѓу сите чинители во регионот, а со тоа директно придонесуваат за целокупниот економски и социјален развој на Пелагонискиот регион. Додека 44% од анкетираниите учесници сметаат дека нема потреба од воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион, со образложение дека е подобро да се обезбеди функционирањето на веќе постојните.

3.6.1. Заклучоци од спроведеното истражување

Анализата на одговорите од полуструктурираните прашалници пополнети од страна на учесниците во трите партнерски модели помага да се идентификуваат состојбите во кои се наоѓаат тие во моментот, како и главните предизвици и потенцијали поврзани со нив, односно факторите за нивниот можен успех или неуспех. Исто така, анализата дава солидна основа за изведување неколку генерални заклучоци коишто се од исклучителна важност за овој труд бидејќи одат во прилог на тезата за тоа дека мрежите, односно социјалниот капитал и довербата, имаат позитивно влијание во процесите на регионалниот развој. Во согласност со типот прашања опфатени со прашалниците, заклучоците се систематизирани како што следува:

1. Од аспект на примарните активности и функции на мрежите, најважен заклучок којшто може да се извлече е тоа дека сите учесници имаат јасна визија за основните дејствувања на овие форми на здружување. Во тој контекст, за сите од нив, во форма на воопштена констатација, може да се истакне дека главните функции се поврзани со унапредувањето на регионалниот раст и развој. Притоа особено се истакнати следниве потфункции:
  - подобрена комуникација и координација меѓу релевантните чинители во процесите на регионалниот развој;
  - јакнење на економските врски и поконкурентна економија во планските региони;
  - јакнење на меѓуопштинската соработка;
  - зголемено ниво на соработка и полесен трансфер на знаење битно за унапредување на економскиот развој.

Заклучок: Постои заедничка визија за примарните и приоритетни функции на мрежата, што претставува исклучително позитивен показател за успехот на анализираните партнерски модели, но говори и за свесноста за влијанието на партнерствата во процесите на регионалниот развој.

2. Во однос на постигнатите ефекти најголемиот дел од учесниците сметаат дека постигнатите ефекти се позитивни и препознатливи. Особено во случајот со испитаниците од Вардарскиот плански регион, чијашто мрежа подолго функционира, евидентен е фактот дека постои задоволство од досегашното функционирање на партнерството, кое, според испитаниците, го оправдало постоењето и придонело за реализација на конкретни проекти. Кај анкетираниите учесници од другите два плански региона помал дел од испитаниците истакнуваат дека со оглед на скорешното воспоставување рано е да се зборува за постигнати ефекти, но поголемиот дел истакнуваат дека дури и самото воспоставување на партнерството, базирано на Законот за меѓуопштинска соработка и подготовката на акти за функционирање на соработката, може да се смета за позитивни ефекти.

Заклучок: Досегашното функционирање на партнерските модели има позитивни ефекти врз регионалниот развој коишто се видливи и препознаени од страна на нивните учесници.

3. Од аспект на потенцијалните предизвици и пречки за сегашното и идното функционирање на мрежите главно прашање, со кое ќе треба да се соочат учесниците на партнерствата и од чие адресирање ќе зависи и опстанокот на мрежите, е прашањето за финансиските средства (за логистичка поддршка на телата и за реализација на предвидените активности). Ова е посочено од страна на анкетираниите учесници на трите партнерства. Додатен главен предизвик којшто го посочуваат испитаниците е поврзан со недостатокот на иницијативност и ризикот за намален интерес во иднина за спроведување на активностите од страна на учесниците во партнерствата.

Заклучок: Континуираното обезбедување на финансиски средства е главниот предизвик за гарантирањето на одржливоста на мрежите.

4. Некои показатели за состојбите со социјалниот капитал, којшто во претходните поглавја беше утврден како исклучително битен фактор во регионалниот развој, може да се воочат од анализата на одговорите на прашањата поврзани со постоењето на други партнерски модели на ниво на плански регион и потребата од воспоставување на нови партнерства со цел подинамичен и поинклузивен регионален развој. Притоа може да се констатира дека учесниците во мрежите во најголем дел се членови и на други мрежи и партнерства. Исто така, меѓу анкетираниите учесници преовладува мислењето дека постои потреба од натамошно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион бидејќи тие овозможуваат полесно адресирање на регионалните проблеми, постигнувањето на консензуални решенија за регионалните предизвици, јакнење на иновативниот потенцијал како битен фактор во регионалниот развој и зголемување на конкурентноста на регионите.

Заклучок: Нивото на асоцијативност во планските региони бележи нагорна линија, и постои високо ниво на свесност за значењето од здружувањето во различни форми кои се препознаени како механизам за соработка и креирање на додадена вредност во процесите на регионалниот развој.

Сублимирајќи ги горенаведените заклучоци, како и генерално одговорите прибрани преку извршеното анкетање на учесниците во трите мрежи, може да се истакне дека развојот на ваквите интратергионални форми на здружување има позитивен ефект врз зголемувањето на нивото на социјален капитал и врз регионалниот развој. За нив постои перцепција дека помагаат за намалување на несаканата конкуренција меѓу локалните самоуправи во трката за привлекување инвестиции, за подобрување на условите за бизнисите, за јакнење на меѓусекторската координација со отвореност за потребите на профитните и непрофитните сектори и сл.

Постоењето на јасна визија, вклучувајќи ги и утврдените цели на мрежите, е исклучително битен фактор за успех бидејќи придонесува за одбегнување на фрагментацијата на дејствата и зголемување на ефектите. Исто така, постоењето на конкретни „производи“ (спроведени проекти, подобрена координација) на мрежите укажува на веќе постигнати директни резултати коишто имаат импакт врз регионалниот развој. Во случаите кога не постојат конкретни резултати, заклучоците од ова истражување се формулирани врз основа на очекуваните резултати, како врз основа на субјективните ставови на учесниците во истражувањето.

Партнерството како модел на еднаквост е силно поздравен од учесниците во мрежите, иако, од одговорите на прашањата произлегува дека во партнерствата најчесто има водечки учесник, како на ниво на стратешко водство, така и на ниво на водство во имплементацијата на мерките. Во сите три случаи мрежите се водени од Центрите за развој на планските региони коишто се генерално прифатени како најважни учесници во вредносниот синџир, што секако, од аспект на политиката за регионален развој може да се смета како исклучително битен успех.

Главен предизвик е изнаоѓањето на континуиран прилив на финансиски средства за да се овозможи непречено функционирање на мрежите. Во тој контекст, како можен начин за зголемување на веројатноста за финансискиот опстанок на овие мрежи може да се бара во комуникацијата, односно промовирањето на перформансите. Затоа потребен е мониторинг и комуникација на резултатите (или на очекуваните резултати) преку конференции, јавни настани и сл. на кои ќе се презентираат придобивките од досегашните и планираните инвестиции. Исто така, можен начин е и инволвирањето на локалните медиуми како учесници во самите партнерства со што ќе се придонесе за полесна дифузија на резултатите и на позитивните искуства.

3.7 Заклучни согледувања во однос на партнерските модели

Новите форми на соработка (мрежите, сојузите, партнерствата и сл.) како иновативен пристап во регионалниот економски развој добиваат сè позначајна функција, посебно доколку се има предвид дека формалните власти претставуваат само еден сегмент во процесот на развој, па воспоставувањето на неформални институции има предности бидејќи на тој начин се придонесува за креирање на врски на доверба меѓу луѓето, нови идеи и нови стратегии за развој. Секако, за да се креираат флексибилни и динамични форми на соработка меѓу интересните страни и организации потребен е определен степен на зрелост, при што за воспоставувањето на взаемна доверба и меѓусебно разбирање се потребни време и посветеност. Но, доколку се успее такви соработки да се создадат, тогаш всушност се креира моќ којашто може да биде споделена помеѓу различните учесници и на тој начин да овозможи постигнување на определени цели кои на друг начин не ќе може да се постигнат.

Новите форми на соработка (мрежите) кои ги разгледавме претходно може да се окарактеризираат со користење на партнерскиот модел, каде што освен јавните институции (локални или национални), приватниот и непрофитниот сектор играат значајна улога во развојот. Овде, пред сè, се мисли на просторното однесување на двата сектори, бидејќи со определени инвестициски одлуки може да влијаат на развојот на различните територии. Соработката меѓу нив изгледа сосем разумна и оправдана, бидејќи како што истакнуваат Кук и Морган (Cooke and Morgan, 1998) „успешните регионални економии се асоцијативни економии“. Па во тој контекст, формирањето на мрежите, веројатно, го оправдува очекувањето на позитивни импулси во регионалниот економски развој.

Доколку ги земеме предвид целите на воспоставените партнерства, евидентно е дека имаат релативно широк обем, трудејќи се да го направат регионот поконкурентен преку поттикнување на одржлив развој.

Секоја од мрежите за партнерство има вклучено широк спектар и на учесници за постигнување на утврдените цели, а она што е особено важно да се потенцира е дека во случаите на Пелагонискиот и Североисточниот плански регион, преку

мрежата се овозможува активирање на тројниот хеликс²⁹⁶ (вклучувајќи го приватниот и научниот сектор).

Мотивите за соработка (и поврзаните цели) се сосема јасни за сите три платформи. Сите чинители: општините, бизнис-заедницата и непрофитниот сектор се заинтересирани за создавање на поконкурентен регион и овој многу општ мотиватор всушност дејствува како чадор за различни подмотиватори коишто се однесуваат на подобрување на условите за живот преку подобрување на социјалната добросостојба, економскиот раст и заштитата на животната средина.

Како главна предност на мрежите е тоа што нивните учесници имаат длабоки познавања за контекстот, ги разбираат дури и скриените тенденции во рамките на регионот, капацитетите и силните страни, и токму поради тоа може да се перцепираат како катализатори на процесите на развојни промени.

Сите три партнерства се формални во поглед на нивната организациска структура. Степенот на формалност е најдобро илустриран од договорот за меѓуопштинска соработка, во кој се дефинирани „правилата на игра“. Од аспект на финансиската моќ, самите партнерства немаат голема финансиска моќ (и покрај тоа што голем дел од општините кои членуваат имаат поголеми буџети), но очигледно е, исто така, дека трите мрежи се способни да влијаат на дистрибуцијата на финансиските средства по индиректен пат, преку нивното влијание во донесувањето на одлуки од страна на општинските совети (пред сè на средствата кои доаѓаат од различните национални програми, но и на донаторите и сл.)

Особено важен аспект е дека и трите мрежи имаат и свои канцеларии (во склоп на Центрите за развој, со исклучок на Пелагонискиот, кој има две канцеларии во Битола и во Прилеп) што им овозможува директна имплементација на активностите, а не нивно пренасочување кон општинските администрации.

Исто така, дополнителен аспект којшто е значајно да се потенцира е иновативноста на овие партнерски модели, односно:

---

²⁹⁶ Станува збор за еден од моделите за развој, којшто постигна значаен успех и популарност и меѓу научната јавност и кај креаторите на политиките. Моделот „троен хеликс“ алудира на интеракцијата меѓу локалната власт, претприемачкиот сектор и научноистражувачките институции. Повеќе детали во Etzkowitz, H. Leydesdorff L. (2000) “The Dynamics of Innovation: From National System and Mode 2 to a Triple Helix of University-Industry-Government Relations”, *Research Policy*, 29(22), стр. 109-123.

- иновативност заради динамичниот меѓусекторски концепт на учесници;
- иновативност заради доброволноста за воспоставување на (меѓуопштинска) соработка;
- иновативност заради координирањето на активностите меѓу субјектите за подобрување на нивото на социјални услуги во регионот;
- иновативност заради инволвираноста на академскиот сектор во партнерствата;
- иновативност заради инволвираноста на приватниот сектор во соработка базирана на Законот за меѓуопштинска соработка.

Од друга страна, обезбедувањето на финансиска поддршка од страна на државата за реализирање на вакви и слични иницијативи значително придонесува кон оцртување на рамките за успешни механизми за градење на консензус на ниво на плански региони во однос на стратешките развојни прашања. Со тоа се креираат потенцијали коишто во иднина можат да бидат користени за најразлични потреби кои изискуваат подобра координација и дисеминација на владините политики на регионално ниво.

Генерален заклучок во однос на функционирањето на мрежите за развој и партнерските модели којшто може да се извлече е тоа дека нивната успешност зависи од неколку фактори: *инволвирањето вистински битни учесници* при што приватниот и образовниот сектор се особено важни со цел да се конкретизира соработката (тргнувајќи од филозофијата на тројниот хеликс), а локалните власти (па и националните институции) можат да помогнат за креирање на вистинските услови; *одбирање вистински обем* (па и структура) за постепено развивање на силни партнерства на ниво на регион кои ќе овозможат генерирање на конкретни резултати; *јасна слика за економскиот и просторниот контекст*, бидејќи успешните концепти не може едноставно да се реплицираат, туку треба да се адаптираат на условите кои ги диктира средината.

Од аспект пак на *политиката за рамномерен регионален развој*, формирањето на мрежите за соработка, јасно укажува на фактот дека таа станува

сè поотворена за новите пристапи во регионалниот економски развој, вклучувајќи го овде круцијалното прашање за поефикасно и одржливо искористување на регионалните ресурси како клучен аспект на ендогениот регионален развој. Исто така, овие механизми (мрежите за развој) се можна алатка за поттикнување на регионалниот развој преку интензивирани соработка меѓу чинителите од различни сектори, креирање нови начини за планирање на развојот, но и нови форми на управување со развојот со цел изнаоѓање на најефикасниот пристап во развојот на регионот. Со овозможување на што е можно поголем број засегнати страни да се вклучат во процесот на планирање и менаџирање на развојните активности, политиката за рамномерен регионален развој на Република Македонија овозможува прогресивно прифаќање на парадигмата на развој „од долу нагоре“ со што добива таа призивок на т.н. приспособливи политики, кои беа разгледани во првиот дел од овој труд.

Воспоставувањето на мрежите влијае и на промена на перцепцијата за клучните оперативни тела на политиката за рамномерен регионален развој, односно Центрите за развој на планските региони, коишто, во контекст на интензивирани соработка на ниво на плански региони, преставуваат клучен институционален гарант за доследно спроведување на активностите коишто различните интересни групи, т.е. засегнати страни ги сметаат за приоритет. Тоа придонесува за јакнење на улогата на Центрите како координатори на развојните активности на ниво на плански региони.

Исто така, со поддржувањето на мрежите како инструмент за мобилизирање и размена на идеи кои се преточуваат во структурирани програми за развој (како што е во случајот со разгледаните примери), на политиката за рамномерен развој и е дадена можноста да го прошири кампусот на интервенција, бидејќи со поддршката на реализацијата на таквите програми, кои освен што засноваат на принципот на широка партиципативност при нивната подготовка, се и мултисекторски и се насочени кон подобрување на целокупната конкурентност на регионот, и овозможуваат надминување на состојбата со досегашното реализирање на тесни секторски цели преку конкретни проекти.

Поддржувањето на ваков тип партнерства и вмрежувања укажува на фактот дека политиката за рамномерен регионален развој на Република Македонија станува сензитивна за социјалните и културните фактори и нивното влијание во регионалниот економски развој. Со ваквите и слични мерки се влијае на зголемување на социјалниот капитал на ниво на плански регион, којшто, имајќи ги на ум теоретските тврдења наведени во првиот дел од овој труд, станува многу значајна детерминанта во успехот на која било политика за регионален развој.

Понатаму, поддршката на ваков тип мрежи, како средишта на општествена интеракција помеѓу различни субјекти во рамките на кои се овозможува лесен проток на формални, но и неформални информации и знаење, креира можности за екстендирање на импактот на самата политика за рамномерен регионален развој во смисла на поттикнување на процесот на учење во рамките на планските региони.

Следствено на сето горенаведено, политиката за рамномерен регионален развој, со поддршката на вакви и слични примери, во светло на тековните трансформации на коишто се подложени и другите современи политики за регионален развој, во изминатиот период стана поотворена за:

- динамизирање на ендегените потенцијали преку сензитивноста за потребите на различните интересни групи скенирани преку нивно активно учество во новите форми на регионална соработка;
- интензивирање на новите општествени форми за соработка и вмрежување;
- актуализирање на потребите за размена на информации и поттикнување на учењето како предуслов за сеопфатен раст и развој.

Ваквите тенденции, кои отвораат можности за поттикнување на колаборативната предност, вмрежување, трансфер на знаење, креирање на колективно знаење, овозможуваат политиката за рамномерен развој на Република Македонија да е во чекор со општоприфатените принципи и тенденции во светската современа регионална политика.

ГЕНЕРАЛНИ ЗАКЛУЧОЦИ И ПРЕПОРАКИ

Следејќи ја логичката рамка на трудот и претходно изнесените констатации, во продолжение се изнесени генералните заклучоци и препораки, коишто се поделени во две групи. Првата група заклучоци и препораки произлегува од констатираните состојби во политиката за рамномерен регионален развој во Република Македонија коишто авторот ги корелира со современите трендови во политиките за регионален економски развој, но и воопшто со трендовите во регионалниот економски развој.

Втората група заклучоци и препораки е поврзана со согледување на состојбите со нематеријалните ресурси како што се: поврзувањето и размената на информации, нивото на соработа, капацитетот за учење, отвореноста на различните интересни групи; и нивната улога во процесите со регионалниот економски развој. Во таа смисла изнесени се согледувањата на авторот околу битноста на социјалниот капитал за регионалниот економски развој и за односната политика. Дел од заклучоците и препораките произлегуваат од спроведеното истражување на трите партнерски модели во Вардарскиот, Североисточниот и Пелагонскиот регион.

Обете групи заклучоци и препораки се наменети како за практичарите, така и за истражувачите во полето на регионалниот развој.

Главниот предизвик на првите два дела од овој труд беше преку дефинирањето на најзначајните современи теоретски пристапи во полето на регионалниот економски развој и согледувањето на нивната примена и можностите за нивната примена во тековните политики и стратегии за регионален развој, да се идентификуваат потенцијалите и предизвиците со коишто се соочува политиката за рамномерен регионален развој на Република Македонија. Во таа смисла, од исклучително значење беше истакнувањето на клучните аспекти на самата политика, нејзините досегашни достигнувања, проблемите во имплементацијата, но пред сè согледувањето на нејзината флексибилност и адаптивност кон новите

трендови коишто се перцепираат во некои од земјите членки на Европската Унија, како и во самата регионална политика на Унијата.

Политиката за рамномерен регионален развој бележи значителни успеси коишто, генерално, се состојат во поставувањето на институционални капацитети, формулирање на соодветна легислативна рамка, како и нејзината операционализација преку успешно спроведување на проекти за рамномерен регионален развој. Но, според генералните искуства од досегашното спроведување произлегува дека постојат и определени слабости кои го попречуваат нејзиниот успех, како на пример: потешкотии во процесот на координација на секторските политики; недостатоците во моделот за класифицирање на планските региони според степенот на развој, како предуслов за соодветно планирање на развојот, финансиските потешкотии на оперативните регионални институции (Центрите за развој на планските региони) и сл.

Резултатите од анализата на тековните процеси поврзани со имплементирањето на политиката за рамномерен регионален развој, коишто се изнесени во вториот дел од овој труд, укажуваат на определени концепциски измени на политиката. Во таа смисла, можат да се синтетизираат неколку клучни аспекти, и тоа:

- Политиката станува отворена кон концептот „партнерство“ меѓу различните нивоа на власт којшто претставува основна суштинска идеја на новата кохезиона политика на Европската Унија и на Стратегијата 2020. Ваквото партнерство е олицетворено во предвидениот „договор за соработка“ за финансирање на развојни приоритети којшто се потпишува меѓу Министерството за локална самоуправа и единиците на локалната самоуправа од секој плански регион поединечно. Договорот, освен што се заснова на идејата за партнерство, предвидува и вклучување на невладиниот, приватниот сектори и високообразовните институции при утврдување на развојните приоритети. Дополнително, крајна цел на договорот е да се обезбеди долгорочна финансиска поддршка за Центрите за развој на планските региони, препознаени во овој труд како клучни гарантни за интегриран пристап во регионалниот развој.

- Со цел овозможување на покоординиран пристап во политиката за рамномерен регионален развој, како и нејзино поврзување со другите секторски политики, препознаена е потребата за воспоставување интегриран информациски систем за регионален развој од страна на надлежните институции. Ова е во директна врска со примената на најновиот концепт „е-кохезија“ којшто предвидува електронска размена на информации меѓу учесниците во програмите на кохезионата политика за новиот програмски период 2014–2020, Република Македонија. Евентуалното воспоставување на таков интегриран информациски систем ќе придонесе за прогресивно „европеизирање“ на политиката.
- Проширувањето на функциите на Центрите за развој на планските во насока на поддршка на приватниот сектор отвора нова димензија во политиката за рамномерен регионален развој и простор за отпочнување на интегриран и систематски пристап за поддршка, но и инклузија на приватниот сектор во политиката. Новата функција на Центрите укажува на флексибилноста и адаптивност на политиката кон потребите кои ги диктира секојдневието, но и кон најновите трендови во современиот регионален економски развој кои ја истакнуваат потребата од диверзифицирана институционална поддршка на приватниот сектор којшто е детектиран како главен двигател на развојот.

Освен детектираните позитивни поместувања на политиката, авторот укажува и на постоењето на определени потешкотии, како и сугерира на потребата од определени квалитативни подобрувања. Во таа насока, аргументите коишто се презентирани во овој труд имплицираат дека потребни се итни чекори за подобрување на утврдените состојби, и тоа:

- Со цел да се зголеми ефикасноста и ефективноста од политиката за рамномерен регионален развој потребно е да се инвестира во **механизам за вертикална и хоризонтална координација** на активностите и субјектите поврзани со политиката за рамномерен регионален развој.

- Со цел да се придонесе за **концентрација на средствата за рамномерен регионален развој** потребно е да се ревидира Законот за рамномерен регионален развој при што во делот којшто се однесува на доделувањето и распределбата на финансиските средства ќе бидат вклучени сите институции коишто спроведуваат активности од значење за рамномерниот регионален развој (а не како досега, само Министерството за локална самоуправа и Бирото за регионален развој) или пак сите средства (во согласност со Законот 1% од БДП) да се распределува преку Министерството и Бирото.
- Бидејќи класифицирањето на планските региони според степен на развиеност е пресудно во распределувањето на средствата, потребно е **да се ревидира моделот за пресметување на степенот на развој** во насока на: намалување на временскиот период на пресметување (од 5 годишно, да се намалии на еднаш годишно, коешто ќе одговара на распределбата на средства која се случува на годишно ниво), вклучување на нови индикатори во начинот на пресметка (конкурентност, индикатори за инфраструктура и др).
- Потребно е да се преземат мерки за **солецитирање на приватниот сектор за поактивно учество во развојните активности** на планските региони, и во таа смисла неопходно е јакнење на капацитетите на Центрите за развој на планските региони за поддршка на приватниот сектор.
- Препорачливо е развивање на бизнис-модел за Центрите **за вклучување алтернативни извори на финансирање** преку партнерство со приватниот сектор.
- Потребна е итна примена на начелата на **стратешко планирање** за правилно поставување на врските на вертикално и хоризонтално ниво.

Истражувањето на концептот социјален капитал во теоретска смисла, во првиот дел од трудот, како и истражувањето на партнерствата за развој воспоставени на регионално ниво, во третиот дел од трудот, покажа дека креирањето на социокономски и општествени вредности, всушност, претставува

интегрален дел од регионалниот економски развој. Спротивно со поранешните теоретски концепции и академски фокус, анализата на моделите за соработка покажа дека, не само максимизирањето на профитот и креирањето на економски вредности се релевантни за регионалниот економски развој, туку и социјалниот капитал, како доверба за соработка, претставува есенцијален дел од современото поимање на регионалниот економски развој. Затоа социјалниот капитал, и покрај тешкоотиите за неговото дефинирање коишто треба да се разграничат допрва, како што беше истакнато во првиот дел од овој труд, прераснува во една од најкритичните и клучни варијабли во програмирањето на регионалниот економски развој и во креирањето на современите политики за регионален развој.

По анализата на искуствата на трите плански региони со развивање на нови форми на партнерство и соработка кои влијаат на јакнењето на социјалниот капитал во планските региони може да се изведе еден генерален заклучок, а тоа е дека сите три иницијативи за воспоставување на меѓуопштинска соработка (која ги вклучува различните интересни групи во секој од планските региони) се поврзани со поопштите цели на поттикнување на регионален развој, економски раст и конкурентност. Следејќи ја таа логика се потврдува дискусијата од првиот дел на овој труд за концепцискиот модел за регионален развој којшто е условен од присуството или пак степенот на развој на социјалниот капитал.

Истражувањето на концепциската рамка на социјалниот капитал и неговата улога во регионалниот развој, како и истражувањето на трите партнерства за развој, опфатени во третиот дел од овој труд, се значајни и целисходни поради тоа што претставуваат солидна основа за формулирање на следниве заклучоци коишто се релевантни за политиката за рамномерен регионален развој и воопшто за регионалниот развој:

- Социјалниот капитал претставува релевантна варијабла во регионален развој.
- Градењето на партнерства и врски на доверба и соработка влијае на зголемувањето на нивото на социјален капитал, а со тоа и на севкупниот развој на планските региони.

- Партнерските модели ја поттикнуваат кохезијата во рамките на планските региони и го зголемуваат степенот на доверба меѓу различните интересни групи.
- Соработката во рамките на воспоставените партнерства за развој овозможува партиципативно и транспарентно планирање на политиката за регионален развој во Република Македонија.
- Партнерствата за развој ја поддржуваат имплементацијата на политиката за регионален развој на Република Македонија.
- Центрите за развој на планските региони се т.н. институција катализатор во партнерските мосели. Тие ги стимулираат другите учесници за активно учество во подготовка на заеднички проекти, предлози за програми и коишто овозможуваат техничка поддршка за нивна реализација. На овој начин тие прераснуваат во институција– вмрежувач на регионално ниво.
- Приватниот и невладиниот сектор, како и академските институции се клучните партнери на јавните институции во процесот на планирање и имплементирање на регионалниот развој.
- Партнерските модели и врските на доверба овозможуваат мобилизирање на локалното знаење и го олеснуваат процесот на развој оддолу – нагоре.

Имајќи ја предвид потврдената суштинската релација меѓу степенот на асоцијативност на регионално ниво, воспоставените форми за соработка и нивната улога во послесниот проток на информации, трансфер на знаење, олеснето учење, од една страна и регионалниот економски развој од друга страна, во продолжение издвоени се неколку генерални препораки, коишто според видувањата на авторот, треба да бидат земени предвид од страна на креаторите на политиките за развој:

- **Поддршката за градењето на партнерства и јакнењето на социјалниот капитал треба да се предвиди и во развојните програми и проекти.** На овој начин ќе се поттикне партиципацијата на приватниот и на невладиниот

сектор во развојните активности како на ниво на планирање, така и на ниво на спроведување на проектите за регионален развој.

- Националните фондови, а пред сè средствата за регионален развој, треба да го поддржат формирањето на партнерства, мрежи, сојузи за развој и сл. како и да обезбедат финансиски поттик за веќе постојните.
- **Јавниот сектор треба да има клучна улога во поттикнувањето на партнерски односи и градење на социјален капитал** со цел да го олесни процесот на развој.
- **Центрите за развој треба да ги интензивираат активностите за поттикнување на различни форми на здружување** коишто ќе придонесат за подобрување на процесите на планирање и имплементирање на политиката за рамномерен регионален развој.
- **Центрите за развој треба да се посветат на изнаоѓање на финансиски средства од различни извори на финансирање** со цел да го овозможат воспоставувањето и функционирањето на партнерските модели или слични на нив.
- Министерството за локална самоуправа треба да ги поддржи Центрите преку материјални и нематеријални ресурси во формирањето на мрежи и други форми на здружување.
- **Министерството за локална самоуправа треба да преземе мерки за поедноставување на процедурите за воспоставување на меѓуопштинска соработка** (работно тело) со што ќе се придонесе за побрзо воспоставување на здружувања за развој (помеѓу општините, приватниот и невладиниот сектор, научноистражувачки институции).

Недвосмислена констатација која произлегува од овој труд е тоа дека примената на новите современи теоретски концепти на регионалниот економски развој, а посебно на воспоставувањето на партнерства, сојузи, мрежи за соработка и сл. коишто се поврзани со постоењето на висок степен на социјален капитал, или пак, коишто би го поттикнале создавањето на социјалниот капитал е незадоволително истражено во Република Македонија. Веројатно главен проблем

за таквите состојби е комплексноста на методолошките пристапи за мерење на нематеријалните елементи, како на пример довербата. Во тој контекст, идните истражувања треба да се посветат на системско испитување на трендовите за асоцијативност на регионално и на национално ниво, бројот на воспоставени соработки и нивната одржливост, финансиските ресурси алоцирани за поддршка на здружувањето од страна на државата и други извори на финансирање и сл. Дотогаш примамливите теоретски концепти за социјалниот капитал кои произлегуваат од современите пристапи за регионален развој ќе останат раздвоени од реалноста во Република Македонија.

Иницијалните истражувања на воспоставените партнерски модели, како и на некои аспекти поврзани со состојбите со социјалниот капитал опфатени во третиот дел од овој труд покажуваат дека соработката базирана на партнерство влијае на креирање на додадена вредност и има позитивен импакт врз регионалниот развој. Овие модели на партнерство се исклучително поврзани со просторниот контекст и нивните резултати стануваат видливи и ценети од страна на локалните заедници. Податоците од истражувањето укажуваат дека овие начини на соработка за развој се исклучително значајни за нивните учесници и се препознани како механизам за поттикнување на регионалниот развој. Поради тоа, би било мошне корисно да се спроведе натамошно истражување на потенцијалното влијание на социјалниот капитал врз процесите на регионалниот економски развој во Република Македонија со цел формулирање на идни насоки за креаторите на политиките. Во оваа смисла некои од главните прашања коишто треба да се адресираат се: Колку долго е потребно да се создаде социјален капитал на една територија? Кои се факторите кои влијаат на создавањето на добар социјален капитал? Кои форми на соработка и здружување се најсоодветни за македонскиот контекст?

Прилог на истражувањето за функционирањето на мрежите за регионален развој во Вардарскиот, Североисточниот и Пелагонискиот плански регион

Полуструктуриран прашалник

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
1. Институција/ Организација	
2. Име и презиме	
3. Работно место	
4. Датум на пополнување	
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
5. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	
6. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па сè до денес?	
7. Какви се ефектите од спроведените активности?	
<i>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата</i>	
8. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	

<p>9. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?</p>	
<p>Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион</p>	
<p>10. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои</p>	
<p>11. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои</p>	
<p>13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?</p>	

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
12. Институција/ Организација	Центар за развој на Вардарски плански регион
13. Име и презиме	Марко Колев
14. Работно место	Раководител на ЦРВПР
15. Датум на пополнување	21.04.2016
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
16. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Поддршка, соработка и координација на активности за развој на јавен, приватен и граѓански сектор со цел зголемување на регионалната конкуритивност и овозможување на учество на клучните чинители во нивната имплементација.
17. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Согласно Програмата за работа на МИР на ВПР 2014-2016, досега направени се напори за развој на капацитетите и испорака на иновативни услуги за забрзан регионален економски развој, поефикасна и поефективна социјална заштита и заштита на децата и нивна социјална вклученост, како и заштита на животната средина и руралниот развој.
18. Какви се ефектите од спроведените активности?	<ul style="list-style-type: none"> - Подобрени социоекономски услови за млади лица, подобрен пристап и поефикасна размена на податоци за МСП, зголемени економски ефекти за јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор, зајакната свест за потреба од образование и стекнување со релевантни вештини и знаења за вработување, забрзан раст на економијата, зголемена промоција и интерес за инвестиции во регионот - Подобрени социјални услуги и проширен опфат на корисници на тие услуги, преку идентификување на потребите на ранливите групи; - Зајакната свест за потреба од заштита на животната средина, создадени енергетски ефикасни и безбедни објекти во регионот.
<i>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата</i>	
19. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Досега, Центарот за развој на ВПР не се соочил со сериозни пречки кои би ја попречиле реализацијата на активности во рамки на проектите кои се од регионално значење, а во согласност на Програмата за работа на МИР на ВПР 2014 – 2016
20. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Создавање на поволни услови за развој на силна и конкурентна економија на Вардарски плански регион, економија која ќе понуди поголеми можности за

	вработување и истовремено ќе ги постигне социјалните и еколошките стандарди, преку реализација на низа нови мерки и колективни акции кои ќе бидат дел од новата Програма за работа на МИР на ВПР.
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
21. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да постојат повеќе, меѓу кои и следниве: Регионална стопанска комора; Регионална занаетчиска комора; Тиквешки кластер за туризам; Здружение на лозари; Здружение на винари; Локална акциска гупа- ЛАГ...
22. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Официјално не сме членови, но им помагаме на сите коишто имаат потреба од наша помош.
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да.

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
23. Институција/ Организација	ЕЛС Чашка
24. Име и презиме	Лидија Пљакова
25. Работно место	Виш сорботник за локален економски развој
26. Датум на пополнување	22.04.2016
Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата	
27. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Имаме клучна улога во јакнење на капацитетите на јавниот , приватниот и граѓанскиот сектор, соработка , координација во спроведување на приоритетни активности
28. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Воспоставување на мрежа, Изработка на програма за работа на мрежата -ангажирање на лице за комуникација од страна на УНДП

	<ul style="list-style-type: none"> -организирање ден на партнерства -B2B средби во кавадарци и во фирмите на лице место Велес, Чашка - изработка на видео спот индустриски зони , нивна промоција и детални информации -изработка на брошура за индустриските зони - изработка на промотивен материјал- програма со акциски план за промоција - реконструкција на објект седиште на ВПП во Велес - проект Кампања за вработување на најстуденти и невработени лица кои се дипломирани со висок просек - изработена веб страна за туризам -изработена веб страна за млади студенти -изработена веб страна за ВПП ..стопанство.... - реконструкција на објект во кавадарци наменет за НВО организации - проект „ воспоставување на меѓуопштинска соработка за обезбедување н грижа за ранливи групи во велес, кавадарци, градско, чашка и росоман (камапања за видливост водена од НВО, изградени два лифта (велес и кавадрци со адаптација на тоалети), изработка на техничка документација и поставување на летниковци во велес, кавадрци, градско, чашка и росоман - рекоснструкција на објект , поранешно улчилиште во велес за центра за лица со инвалидност(место за дружење, собирање,.работа на нво кои таргет групи се лицата со попречености).....
29. Какви се ефектите од спроведените активности?	<p>Позитивни ефекти</p> <p>Видливи реузнлтати</p> <p>Препознатливи во локалната средина, на нво на регион како и од другите региони за активно работење , доказ е и проектот „ мрежа за инклузивен развој „ на ВПП, добитник на награда за воспоставување најдобра практика за меѓуопштинска соработка од страна на Министерство за локална самоуправа</p>
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
30. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	<p>Поставените цели се реализираат чекор по чекор зависно од можностите на ниво на регион, од страна на донаторите односно изнаоѓање на финансиски средства за импелементација на активностите</p> <p>Членовите на мрежата имаат средби, состаноци но и постојано комуницираме меѓусебе и предложените активности можеме да ги дполнуваме слободно</p>
31. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Обезбедени финансиски средства и зголемување на активностите на нив на регион
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
32. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	<ul style="list-style-type: none"> a. заедничко тело за ее, впр(кое е формално тело со вработени b. мрежа за рурален туризам на ниво на мрежа на инлузивен развој.... c. Мрежа за рурален развој(на ниво на МК) d. Во склоп на ЗЕЛС активно функцинираат мрежите по одделенија , пр,. Мрежа за локален економски развој , мрежа за енергетска

	ефикасност, мрежа за сообраќај,...инспекциски финансиски прашања.....
33. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Не ,
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Не може да се прошири доменот на работа, не и нова мрежа

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
34. Институција/ Организација	Општина Демир Капија
35. Име и презиме	Анета Ристова
36. Работно место	Соработни за локален економски развој
37. Датум на пополнување	2.04.2016 година
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
38. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Намалување на невработеноста, зголемување на понудата и конкуренцијата во економијата.
39. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Проект преку кој талентираниите студенти остварија контакти со фирмите од регионот, се со цел нивно побрзо вработување. Подобрување на условите за лицата со посебни потреби во неколку објекти од јавни институции. Создавање на база на податоци за фирмите од регионот.
40. Какви се ефектите од спроведените активности?	Олеснет и побрз пристап до информации, зголемена можност за вработување. Подобен животен стандард.
<i>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата</i>	
41. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на	/

реализирање на активностите?	
42. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Намалена економска активност на постоечките фирми.
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
43. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да, Регионална стопанска комора, Регионална занаетчиска комора, Тиквешки кластер за туризам Здружение на лозари, Здружение на винари Локална акциска гупа- ЛАГ
44. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Да, Тиквешки кластер за туризам
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
45. Институција/ Организација	СОЈУЗ НА СТОПАНСКИ КОМОРИ
46. Име и презиме	СОЊА ПАШОСКА
47. Работно место	КООРДИНАТОР
48. Датум на пополнување	25.04.2016
Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата	

49. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Регионален развој во сите сфери , во јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор, создавање на услови за развој на конкурентна економија, компатибилност меѓу образовниот систем и пазарот на трудот, обезбедување здрава животна средина
50. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Активности согласно Програмата за работа на Мрежата за инклузивен развој, пред се за забрзан економски развој, воведување на иновации,, создавање база на податоци за фирмите од регионот, подобрување на условите за лица со посебни потреби, социјална заштита, заштита на животната средина
51. Какви се ефектите од спроведените активности?	Подобрени - пристап до информации, социо-економски услови, животен стандард, зголемување на свесноста за образованието и стекнување на вештини и знаења со можност за усогласување со пазарот на трудот,идентификување на потребите на ранливите категории,заштита на животна средина
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
52. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	По сериозни проблеми и пречки во текот на реализирање на активностите досега не сум забележала, освен забелешка дека треба поголема активност и ангажираност од страна на бизнис секторот
53. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Намалување на бројот на невработени, намалување на миграција пред се на млади, преку создавање на поволни услови за равој на економијата, користење на поволни грантови преку учество во домашни и меѓународни проекти
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
54. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да, информирана сум за постоење на други партнерства, сојузи, асоцијации, меѓу кои Сојуз на стопански комори, Регионална стопанска комора, Регионална занаетчиска комора, Локална акциска група, Здруженија на лозари, винари и сл.,
55. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Член не, меѓутоа континуирана комуникација во насока на помош, соработка, размена на информации и сл.
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
56. Институција/ Организација	Фондација Центар за едукација и вмрежување во туризмот ЦЕНЕТ Демир Капија
57. Име и презиме	Васил Тодоров
58. Работно место	Директор
59. Датум на пополнување	26.04.2016
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
60. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Мрежата треба да обезбеди спроведување на мерките и активностите за поддршка на јавниот, приватниот и невладиниот сектор во создавањето на услови за развој на силна и конкурентна економија на ВПР, економија која ќе понуди поголеми можности за вработување.
61. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	<p>Создавање на Регионален Центар за иновативни социјални услуги.</p> <p>Воспоставување на облик на меѓуопштинска соработка и социјална партнерства за грижа на ранливи групи.</p> <p>Проект преку кој талентираниите студенти остварија контакти со фирмите од регионот, се со цел нивно побрзо вработување.</p> <p>Подобрување на условите за лицата со посебни потреби во неколку објекти од јавни институции.</p> <p>Создавање на база на податоци за фирмите од регионот.</p>
62. Какви се ефектите од спроведените активности?	Подобрување на меѓуопштинска соработка и олеснет пристап до потребните информации од целиот регион.
<i>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата</i>	
63. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	/

64. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Намалена економска активност на постоечките фирми.
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
65. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да, Локална акциска група- ЛАГ Тиквешки кластер за туризам Регионална стопанска комора, Регионална занаетчиска комора, Здружение на лозари Здружение на винари
66. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Да, Локална акциска група- ЛАГ Тиквешки кластер за туризам
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
67. Институција/ Организација	Регионална занаетчиска комора - Велес
68. Име и презиме	Златко Леов
69. Работно место	Извршен Директор
70. Датум на пополнување	22.04.2016

Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата	
71. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Примарни функции се развој на целиот регион во целост во сите сегменти економија, стопанство, занаетчиство, образование, култура, спорт и други да не набројваме
72. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Па спроведени се проекти, контакти промоции и слично и други активности
73. Какви се ефектите од спроведените активности?	Засега позитивни
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
74. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Да се одржи нивото на реализација на зацртаните планови и цели да се запазат рокови и слично
75. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Па да се задржи нивото на соработка на субјектите во регионот на сегашно ниво, во иднина не може да се предвиди кои пречки би биле непремостиви
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
76. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да постојат 7 плански региони и тоа Северозападен регион, источен, полошки, вардарски плански регион, југозападен, југоисточен, пелагониски плански регион
77. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Засега не
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Засега не

Прашање	Одговор
---------	---------

<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
78. Институција/ Организација	Општина Градско
79. Име и презиме	Лилјана Љуткова
80. Работно место	Соработник – организатор на работите на Градоначалникот
81. Датум на пополнување	25.04.2016
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
82. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Рамномерно вклучување на сите општини во планирањето и реализирањето на проекти за создавање условите за развој на општините
83. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Изготвување листа на приоритети, програма за работа, востановување точки на заеднички интерес на сите членки
84. Какви се ефектите од спроведените активности?	Засега се позитивни
<i>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата</i>	
85. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Не избалансиран однос на членовите на мрежата – некои се стручни и квалификувани за лобирање во интерес на својата општина, а некои сеуште недоволно обучени да ги воочат предностите на сопствената средина кои ќе помогнат да се искористи мрежата за бенефит на нивната општина
86. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Изготвување Стратегија за глобален развој на регионот со утврдени заеднички точки на интерес во областа на :земјоделието и преработувачките капацитети, инфраструктура, туризам, како и изготвување на акциски планови што ќе произлезат од стратегијата со утврдени активности, тимови за реализација и рокови
<i>Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион</i>	
87. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	
88. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	

<p>13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?</p>	<p>Да, со другите плански региони за црпење на искуства и реализирање на проект од заедничко значење. На пр. Вардарскиот регион и (кај што е Гевгелија) имаат многу заеднички проблеми за решавање. Вардарскиот и регионите (кај што е Штип и регионот кај што е Прилеп) имаат заеднички проблеми што можат да се рефат со создавање вмрежување без оглед дали се работи за испитување на пазарот, инфраструктура, заштита на животна средина, енергетска ефикасност и сл.</p>
--	--

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
89. Институција/ Организација	Општина Кавадарци
90. Име и презиме	Сашо Мошев
91. Работно место	Соработник во сектор за ЛЕР
92. Датум на пополнување	26,04,2016
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
93. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Основните и приоритетните функции на Мрежата за инклузивен развој се да ги зајакнува капацитетите на јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор за соработка и координација во спроведувањето на приоритетните активности и поттикнување на сите чинители во локалните заедници активно да учествуваат во работата на локалните институции, во однос на прашањата за регионалниот развој.
94. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Од формирањето до сега од страна на Мрежата се спроведени низа проекти кои се од локално и регионално значење, а тоа се проекти за поддршка и развој на туризмот, заштита на животната средина, ревитализација на руралните средини,, поддршка на невладиниот сектор(изградба на нво центар), заедничко одделение за енергетска ефикасност, поддршка на млади и талентирани студенти, формирање на портал за млади, соработка со регионот Алзас од Франција во доменот на винопроизводството, формирање на Локални акциони групи во Вардарскиот регион и многу други проекти со регионално значење/
95. Какви се ефектите од спроведените активности?	
<i>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата</i>	

96. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Некои од пречките кои се појавуваат при реализацијата на проектите и активностите можеби се јавуваат од Локалните самоуправи. Дали е тоа непостоење на техничка документација за определен проект или соодветна дозвола, но во целина сите проблеми се надминуваат. Сепак финансиите остануваат најголем предизвик за сите општини во регионот
97. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Во делот на имплементирање на проекти од страна на регионот и обезбедување на поддршка од општините мислам дека нема да постојат потешкотии, но сепак предизвик за помалите општини ќе бидат како да обезбедат сопствени средства за ко-финансирање на определени проекти за кои се бара тоа.
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
98. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Не
99. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Не
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Би било добро за регионот.

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
100. Институција/Организација	Општина Лозово
101. Име и презиме	Петре Цилаков
102. Работноместо	Секретар на Општина Лозово
103. Датум на пополнување	26.04.2016 година
Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата	

104. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Како примарни и приоритетни функции на МИР на ВПР би можел да ги наведем следниве функции: создавање на поволни услови за регионален развој во сите области, како на пример: конкурентна економија, социјална заштита на ранливи групи, градење на капацитети, мотивирање на младите, студентите и невработените за намалување на невработеноста и миграцијата итн.
105. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Досега, МИР на ВПР има спроведено низа активности, согласно предвидените специфични цели и мерки од Програмата за работа на МИР на ВПР 2014-2016. Една од многуте беше создавањето на прв облик на меѓуопштинска соработка помеѓу општините од ВПР за обезбедување на грижа на ранливи категории, создавање на е-база на податоци за МСП, водич за инвестирање, збирка со индустриски зони, инфо-работилници за самостојни занаетчи, Б2Б средби, кампања за вработување на најдобри студенти и др.
106. Какви се ефектите од спроведените активности?	Ефектите од досега спроведените активности на МИР на ВПР се доста значајни, видливи и корисни за целата популација на територијата на ВПР.
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
107. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	/
108. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Со оглед на тоа што досегашната Програма за работа на МИР на ВПР 2014-2016 година е реализирана 70 проценти, најголем предизвик за сите членови на МИР на ВПР би била новата програма за работа сто процентно да се реализира.
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
109. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Здружение на граѓани за рурален развој – Локална Акциона Група „Пробатон“, кое се уште е во фаза на регистрација.
110. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Да, и тоа во ЗРР - ЛАГ „Пробатон“
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да.

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
111.Институција/Организација	Стопанска комора на Македонија Регионална комора со седиште во Велес
112.Име и презиме	Ирена Жарова
113.Работноместо	Координатор
114.Датум на пополнување	25.04.2016
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
115.Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Намалување на невработеноста, зголемување на понудата и конкуренцијата во економијата.
116.Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Организиран се низа обуки. Остварена е Б2Б средба меѓу претставници на мали и средни претпријатија од регионот. Подобрување на условите за лицата со посебни потреби во неколку објекти од јавни институции. Создавање на база на податоци за фирмите од регионот.
117. Какви се ефектите од спроведените активности?	Зголемени како и подобрени економски ефекти за јавниот, приватниот и граѓанскиот сектор, забрзан раст на економијата, зголемена промоција и интерес за инвестиции во регионот
<i>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата</i>	
118.Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	/
119.Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Креирање на услови за развивање на конкурентна економија во ВВП односно, економија која ќе понуди поголеми можности за вработување
<i>Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион</i>	
120.Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи	Да

асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Регионална стопанска комора, Регионална занаетчиска комора, Локална акциона група- ЛАГ
121. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Да Локална акциона група- ЛАГ
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
122. Институција/ Организација	Општина Неготино
123. Име и презиме	Васка Јованова
124. Работно место	Советник за аналитика и планирање на локален економски развој
125. Датум на пополнување	26.04.2016 година
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
126. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Примарни и приоритетни функции на мрежата пред се е да овозможува добра меѓуопштинска соработка во рамки на планскиот регион, координација во програмирањето на мерките и активностите за поддршка на јавниот, приватниот и невладиниот сектор
127. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Мрежата има изготвено Програма за работа на Мрежата за инклузивен развој 2014-2016 од којашто се реализирани повеќе активности од 3 мерки
128. Какви се ефектите од спроведените активности?	Со преземените активности се стреми кон подобар локален економски развој, поефикасна социјална заштита и заштита на децата и поефикасна заштита на животната средина во регионот
<i>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата</i>	

129.Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	/
130.Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Мрежата како заедничко работно тело се стреми и понатаму да создава услови за развој на силна економија која ќе нуди поголеми можности за вработување и подобрување на социјалните и еколошките стандарди во Вардарскиот плански регион како и негова промоција
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
131.Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да,кластер за туризам,локални акциони групи-ЛАГ за рурален развој и сл.
132.Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Да, во ЛАГ-Тиквешка Винска Долина
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Секогаш постои простор за формирање на партнерстава,сојузи ,асоцијации и сл.на ниво на регионот

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
133.Институција/ Организација	Здружение на финансиски работници на локална самоуправа и јавни претпријатија
134.Име и презиме	Зоран Јанкуловски
135.Работно место	Извршен директор
136.Датум на пополнување	25 Април 2016 год.
Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата	

137. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	<p>Примарни приоритети на МИР се:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Засилување на координацијата при подготовката и спроведувањето на програмите, мерките и активностите за поддршка на јавниот, приватниот и невладиниот сектор - создавањето на услови за развој на силна и конкурентна економија која ќе понуди поголеми можности за вработување и истовремено ќе ги постигне социјалните и еколошките стандарди во ВПР - намалување на невработеноста и миграциите - регионален развој
138. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Од воспоставувањето до денес, МИР има реализирано голем број активности. Почнувајќи од креирање Програма за работа за периодот 2014 – 2016 година, реализација на голем број проекти од различни области
139. Какви се ефектите од спроведените активности?	Ефектите од реализацијата на проектите се видливи, мерливи и позитивни
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
140. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Главните предизвици се во барањето и очекувањето поголема иницијатива од сите партнери на МИР, особено на бизнис секторот.
141. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	<p>Најголеми предизвици за претстојниот пет годишен период се:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Постојан тренд на намалување на невработеноста, - Промовирање на ВПР - Вклучување во меѓународни мрежи - Учество на поголем број домашни и меѓународни проекти -
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
142. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да.
143. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Да. Мрежата за рурален туризам и ЕУ ЛЕАДЕР Партнер мрежа
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да, посебни мрежи, партнерства и сојузи за одделни типови активности и/или за одделни кластери

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
144.Институција/ Организација	Општина Куманово
145.Име и презиме	Марина Арсовска
146.Работно место	Раководител на Одделение за стратешко планирање и ЛЕР
147.Датум на пополнување	18.04.2016
Прашања кои се однесуваат на активностите на платформата за регионална рурална акција (ПРРА)	
148.Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на платформата?	Примарните и приоритетни функции на платформата е вмрежување и воспоставување на дијалог помеѓу клучните чинители во делот на руралниот развој во Североисточниот плански регион-институциите, невладиниот сектор и бизнис секторот.
149.Кои активности ги има преземено платформата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Од воспоставувањето до денес, платформата се фокусираше на подготвување на стратешки план за работа, при што беа идентификувани клучните полиња на интервенција, како и соодветни проекти согласно приоритетите за рурален развој на регионот. Воедно, беа идентификувани 5 приоритетни проекти кои беа највисоко рангирани од страна на платформата, со кои практично ќе се отпочнат активностите на платформата. Согласно моите сознанија, беше имплементирана една активност- Обука на земјоделците во областа на органското производство.
150. Какви се ефектите од спроведените активности?	Премногу е рано да се зборува за ефектите од спроведените активности.
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред платформата	
151.Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Сметам дека одржливоста, а особено финансиската компонента ќе биде најголем проблем во иднина. Сега активностите се финансирани од донатор, меѓутоа одржливоста на платформата по заминување на донаторот треба да биде предмет на анализа.
152.Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Доколку прашањето е во врска со платформата за рурален развој, се очекуваат големи предизвици, со оглед на фактот што регионот има потреба од поинтензивен рурален развој. Проблемите со кои се соочуваат граѓаните од руралните средини се бројни, а од друга страна потенцијалот за рурален развој во функција на локалниот и регионалниот економски развој е голем и неискористен.
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
153.Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да, постојат две локални акциски групи (ЛАГ-ови-Гласот на селото и АБЕР 2015), меѓутоа истите се соочуваат со проблеми во нивното функционирање од финансиска природа. И двата ЛАГ-а се во почетна фаза (пред-ЛАГ-ови) и потребни ќе бидат многу напори и капацитети за нивно заживување Особено значајно во овој дел е акредитирање за ЛИДЕР мерката од Министерството за земјоделство.
154.Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да, ЛАГ-АБЕР 2015.

Ако одговорот е да, наведете на кои	
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Практиката во ЕУ покажува дека поголемиот број на мрежи, партнерства, сојузи, здруженија и сл. на локално и на регионално ниво е во директна корелација со растот на конкурентноста на таа локална заедница/регион. Следствено, воспоставувањето на нови партнерства е еден од значајните детерминанти за развојот на Североисточниот плански регион. Особено значајно за зајакнување на иновативниот потенцијал е воспоставување на платформа за соработка помеѓу институциите, бизнис секторот и академската заедница. Вклучувањето на академската заедница или образовните институции во креирањето на локалните/регионалните политики во делот на економскиот развој, вклучително и руралниот развој е од клучно значење за јакнење на конкурентската способност на локално/регионално ниво.

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
155. Институција/ Организација	Здружение „Регионален Центар за Одржлив Развој“ Кратово
156. Име и презиме	Борјанчо Мицевски
157. Работно место	Проект координатор
158. Датум на пополнување	19.04.2016г.
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на платформата за регионална рурална акција (ПРРА)</i>	
159. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на платформата?	<p>Промоција на ресурсите со кои располага СИПР и нивно ставање во функција на ЛЕР;</p> <p>Агрегација на постоечките ресурси за заеднички настап пред домашни и странски донатори;</p> <p>Привлекување на потенцијални инвеститори и донатори за социо-економско заживување на регионот, пред се на руралните средини;</p> <p>Изнаоѓање на стимулативни мерки и механизми за развој на СИПР;</p> <p>Искористување на европските фондови кои се нудат во оваа свера и подобрување на регуларната соработка со соседните држави;</p> <p>Размена на позитивни искуства и трансфер на знаења и позитивни искуства;</p> <p>Зајакнување на меѓуопштинската соработка во Североисточниот плански регион;</p> <p>Воспоставување на економски врски засновани на моменталната состојба со економијата на руралните подрачја и компатибилноста на постоечките економските структури;</p> <p>Координација на активностите на релевантните чинители кои вмрежени треба да станат двигател на руралниот развој во регионот, како и размена на информации помеѓу вклучените страни во соработката;</p> <p>Иницирање на донесување на одлуки од страна на општините кои се од заеднички интерес во извршување на надлежностите во областа во која се формира заедничкото работно тело (ПРРА);</p>

<p>160. Кои активности ги има преземено платформата од нејзиното воспоставување па се до денес?</p>	<p>Воспоставена соработка со поголем број на здруженија од регионот кои работат на промоција на природните и културно-историските знаменитости на регионот.</p> <p>Воспоставено Заедничко Работно Тело на Платформата за Регионална Рурална Акција во Североисточен плански регион (ЗРТ ПРРА) како форма на меѓуопштинска соработка</p> <p>Изгласан Деловник за работа на ПРРА</p> <p>Изготвени и усвоени од страна на Заедничкото работно тело на ПРРА, Програма за работа на ПРРА (2015-2017) со Акциски план (2015-2016)</p> <p>Одржани редовни состаноци на (ЗРТ ПРРА) за приоритизација на проектни идеи од Акцискиот План (2015-2016) за нивна имплементација</p> <p>Приоритизирани проектни идеи од АП за нивна имплементација во зависност од расположиви средства:</p> <p><i>Изготвување на техничка документација за адаптација на објекти за потребите на туризмот во регионот</i></p> <p><i>Основање на Центар за Рурален развој и промоција на ПРРА</i></p> <p><i>Едукација за можностите и начините за одгледување на органска храна и нови видови на растенија</i></p> <p><i>Изготвување на Готвач со спрецијалитети/здрава храна од СИПР</i></p> <p><i>Преку конкурентност и иновации до успешен бизнис на земјоделските производители</i></p> <p>Приоритизирани проектни идеи за кои се изработени проектни фишеа развиени на ниво на апликации подобни за поднесување до Донаторски програми од РМ и ЕУ</p> <p>Формирано работно тело за Мапирање на потенцијали за развој на форми на рурален туризам и припрема на регистар на потенцијали за рурален туризам во планскиот регион во кое покрај членовите на ПРРА учество земаат и други стејхолдери од СИПР и одржани работилници</p> <p>Одржана работилница „Бизнис идеи за развој на Рурален Туризам“ пристап, Од идеја до успешен бизнис,.</p>
<p>161. Какви се ефектите од спроведените активности?</p>	<p>Зајакната меѓуопштинска соработка во СИПР како и зголемување на сознанието кај општините за потребата од понатамошна соработка и користење на бенефитите кои ги овозможува Законот за меѓуопштинска соработка;</p> <p>Вмрежени најзначајните чинители од областа на руралниот развој во регионот за нивна заедничка акција;</p> <p>Стектото искуство во секторски поставени тела/мрежи кои се грижат за одделна специфична област значајна за економскиот и социјалниот развој на регионот;</p> <p>Изработените стратешки документи (Програмата и Акциски План на ПРРА), се сериозен пристап кон изнаоѓање на Донатори за нивна имплементација;</p>
<p>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред платформата</p>	
<p>162. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?</p>	<p>Обезбедување на доволно финансиски средства со кои секоја од членките во мрежата ќе може да имплементира дел од своите идеи и активности, а со тоа де се стекне впечаток на реален партнер. Обезбедување на средства за тековно работење на коалицијата и сите останати членки.</p>

163.Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Зголемување на бројот на членки во мрежата.
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
164.Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Не
165.Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Не
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да, затоа што конкуренцијата води кон просперитет и квалитет на понудените услуги.

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
166.Институција/ Организација	Центар за развој на Североисточен плански регион
167.Име и презиме	Младен Протиќ
168.Работно место	раководител
169.Датум на пополнување	18.04.2016
Прашања кои се однесуваат на активностите на платформата за регионална рурална акција (ПРРА)	
170.Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на платформата?	<p>Зајакнување на меѓуопштинската соработка во Североисточниот плански регион;</p> <p>Воспоставување на економски врски засновани на моменталната состојба со економијата на руралните подрачја и компатибилноста на постоечките економските структури;</p> <p>Координација на активностите на релевантните чинители кои вмрежени треба да станат двигател на руралниот развој во регионот, како и размена на информации помеѓу вклучените страни во соработката;</p>

	<p>Иницирање на донесување на одлуки од страна на општините кои се од заеднички интерес во извршување на надлежностите во областа во која се формира заедничкото работно тело (ПРРА);</p> <p>Искористување на близината на атрактивни пазари – национални и интернационални (Косово, Србија и Бугарија);</p>
<p>171. Кои активности ги има преземено платформата од нејзиното воспоставување па се до денес?</p>	<p>Воспоставено Заедничко Работно Тело на Платформата за Регионална Рурална Акција во Североисточен плански регион (ЗРТ ПРРА) како форма на меѓуопштинска соработка</p> <p>Изгласан Деловник за работа на ПРРА</p> <p>Реконструирана и опремен канцелариски простор во рамките на Центарот за развој на СИПР во канцеларија на ПРРА</p> <p>Изготвени и усвоени од страна на Заедничкото работно тело на ПРРА, Програма за работа на ПРРА (2015-2017) со Акциски план (2015-2016)</p> <p>Одржани редовни состаноци на (ЗРТ ПРРА) за приоритизација на проектни идеи од Акцискиот План (2015-2016) за нивна имплементација</p> <p>Приоритизирани проектни идеи од АП за нивна имплементација во зависност од расположиви средства:</p> <p><i>Изготвување на техничка документација за адаптација на објекти за потребите на туризмот во регионот</i></p> <p><i>Основање на Центар за Рурален развој и промоција на ПРРА</i></p> <p><i>Едукација за можностите и начините за одгледување на органска храна и нови видови на растенија</i></p> <p><i>Изготвување на Готвач со спрецијалитети/здрава храна од СИПР</i></p> <p><i>Преку конкурентност и иновации до успешен бизнис на земјоделските производители</i></p> <p>Приоритизирани проектни идеи за кои се изработени проектни фишеа развиени на ниво на апликации подобни за поднесување до Донаторски програми од РМ и ЕУ</p> <p>Формирано работно тело за Мапирање на потенцијали за развој на форми на рурален туризам и припрема на регистар на потенцијали за рурален туризам во планскиот регион во кое покрај членовите на ПРРА учество земаат и други стејхолдери од СИПР и одржани работилници</p> <p>Одржана работилница „Бизнис идеи за развој на Рурален Туризам“ пристап,, Од идеја до успешен бизнис,,</p>
<p>172. Какви се ефектите од спроведените активности?</p>	<p>Зајакната меѓуопштинска соработка во СИПР како и зголемување на сознанието кај општините за потребата од понатамошна соработка и користење на бенефитите кои ги овозможува Законот за меѓуопштинска соработка;</p> <p>Вмрежени најзначајните чинители од областа на руралниот развој во регионот за нивна заедничка акција;</p> <p>Стекнуто искуство во секторски поставени тела/мрежи кои се грижат за одделна специфична област значајна за економскиот и социјалниот развој на регионот;</p> <p>Изработените стратешки документи (Програмата и Акциски План на ПРРА), се сериозен пристап кон изнаоѓање на Донатори за нивна имплементација;</p>
<p>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред платформата</p>	

173.Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Сопственото учество во проектот за кое општините имаа потпишано Договор со УНДП како финансиска обврска не е исполнето од дел од општините во СИПР
174.Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Намален интерес за спроведување на активностите кај членовите на ЗРТ на ПРРА доколку значителен дел од проектни активности предвидени во Акцискиот План не се имплементираат според предвидената временска рамка
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
175.Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Не
176.Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Не
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да особено во делот на зајакнување на Социјални услуги на ниво на Регионот

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
177.Институција/ Организација	Општина Крива Паланка
178.Име и презиме	Душко Арсовски
179.Работно место	Раководител на Одделение за јавни дејности економски развој и информатичка технологија
180.Датум на пополнување	28.04.2016
Прашања кои се однесуваат на активностите на платформата за регионална рурална акција (ПРРА)	
181.Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на платформата?	Примарните и приоритетни функции на платформата е регионално настапување при мапирање на потребите, можностите и начините на интервенција во руралните средини како предуслов за забрзан економски раст и создавање на услови за реверзибилна миграција (град-село)

<p>182.Кои активности ги има преземено платформата од нејзиното воспоставување па се до денес?</p>	<p>Воспоставена е Платформа за регионална рурална акција (ПРРА) и нејзино работно тело, на основа на Закон за меѓуопштинска соработка. Донесени се одлуки на Совети на сите шест општини во СИПР. Работно тело е составено од 17 члена, од кои 6 се од општинските ЛЕР канцеларии, а останатите чинители на кои приоритет им е руралниот развој се од НВО, бизнис, образование, јавен сектор и двете Локални Акциони Групи (Абер 2015 и Осоговски Лисец)</p> <p>Донесен и усвоен е Деловник за работа на работното тело на ПРРА, Усвоена е Програма (2015-2017 и Акционен План на платформата(2015-2016)</p> <p>Приоритизирани се проекти од Акциониот План за имплементација во зависност од расположиви средства</p> <p>Платформата заедно со уште една работна група работи на</p> <ul style="list-style-type: none"> - Мапирање и зонирање на локалитети за рурален туризам и нивна приоритизација и -Создавање на регистар на потенцијали за развој на руралниот туризам во СИПР
<p>183. Какви се ефектите од спроведените активности?</p>	<p>Направена е солидна основа и пример натамошно користење на поволностите кои ги дава Законот за меѓуопштинска соработка за конкретни заеднички активности во оделни области кои се од заеднички интерес за забрзан социо-економски развој на регионот.</p>
<p>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред платформата</p>	
<p>184.Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?</p>	<p>Проектот е во почетна фаза и досега не сме наишле на посебни пречки при спроведување на предвидените активности.</p>
<p>185.Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?</p>	<p>Платформата на едно место обединува поголем број на лица чие познавање од оваа област е големо и чии идеи се инкорпорирани во Програмата на ПРРА. За имплементација на проектните активности потребни се финансиски средства. За очекување е доколку не се имплементира поголемиот дел од програмата, намалување на интересот на членовите на Платформата и гаснење на активностите.</p>
<p>Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион</p>	
<p>186.Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои</p>	<p>Преку Центарот за развој на СИПР и Донаторот УСАИД формирани се две Локални Акциони Групи (ЛЕАДЕР пристап)</p> <ul style="list-style-type: none"> -Абер 2015 (микро регион Липково, Куманово и Старо нагоричане) и -Осоговски Лисец (Кратово, Крива Паланка и Ранковце)
<p>187.Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои</p>	<p>ЛАГ-Осоговски лисец</p>
<p>13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на</p>	<p>Ако оваа форма на меѓуопштинска соработка се покаже како функционална, тогаш таа ќе претставува голема помош и за самите општини. Фактот што за определен сегмент од социо-економскиот развој (руралниот) дава насоки и се</p>

нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	грижи поширок слој на заинтересирани страни, а не само канцелариите за ЛЕР во општините, ќе даде многу поголем квалитет. Овој начин на воспоставување на пошироко работно тело, мрежа или слично, би можела да се воспостави и во други области (социјални услуги, заштита на животна средина, култура.....)
--	---

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
188. Институција/ Организација	Општина Ранковце
189. Име и презиме	Славица Трајановска
190. Работно место	Помлад соработник за ЛЕР и образование
191. Датум на пополнување	27.04.2016
Прашања кои се однесуваат на активностите на платформата за регионална рурална акција (ПРРА)	
192. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на платформата?	Вмрежување за интервенција во конкретна област (рурален развој) врз основ на Закон за меѓуопштинска соработка. Покрај општините од СИПР вклучени се и, невладиниот сектор, бизнис секторот, јавни установи, ЛАГ-ови.
193. Кои активности ги има преземено платформата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Воспоставена Платформа за регионална рурална акција и нејзино 17-члено работно тело. Усвоено деловник за работа, Програма и Акционен план. Приоритизирани 5 предлог проекти. Учество во проект за изработка на регистар за туристички потенцијали во руралните подрачја во СИПР и предлози за интервенција
194. Какви се ефектите од спроведените активности?	Ефектите се сеуште мна ниво на активности. Сеуште е рано за да кажеме нешто и за постигнатите резултати.
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред платформата	
195. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Одржливост на платформата Изнаоѓање на средства за имплементација на Програмата на ПРРА
196. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Задржување на интересот на членовите на работната група на ПРРА, која може да се одржи само со реализација на предвидените активности и имплементација на приоритизирани проекти од Програмата
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
197. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во?	Постојат две Локални Акциски Групи во два микро региона. ➤ Куманово, Липково, Старо Нагоричане (Абер 2015) ➤ Ранковце, Кратово, Крива паланка (Осоговски Лисец)

Ако одговорот е да, наведете кои	
198. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Локална Акциска Група-Осоговски Лисец
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Регионален пристап кон решавање на проблеми од заеднички интерес дава додадена вредност при аплицирање кон определени донаторски програми за имплементација на проекти. Вклучување на поголем број на заинтересирани страни (НВО, Бизнис заедница, здруженија.....), заедно со општините во воспоставување на нови мрежи/платформи/асоцијации и сл. со фокусирање кон определена специфична област од општественото живеење е од клучно значење за јакнење на конкурентската способност на локално/регионално ниво.

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
199. Институција/ Организација	Општина Демир Хисар
200. Име и презиме	Злате Бошевски
201. Работно место	Советник за ЛЕР
202. Датум на пополнување	19.04.2016
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
203. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Примарни и приоритетни функции на Интегрираната Мрежата за Регионален Развој би требало да се вмрежување и соработка на сите релевантни чинители и субјекти во Пелагонискиот регион како преку реализација на проекти би се создале услови за зголемен регионален развој.
204. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Програмата за работа на ИМРР за 2016-2018 година, 3. Усвоен Акцискиот План на ИМРР за 2015-2016 година Членовите на мрежата имаа доста работни состаноци при што изработени се Програмата за работа на ИМРР за 2016-2018 година и Акцискиот План на ИМРР за 2015-2016 година.

205. Какви се ефектите од спроведените активности?	Основните ефекти од спроведените активности се тоа што е воспоставена ИМРР и изработени се Програмата за работа на ИМРР за 2016-2018 година и Акцискиот План на ИМРР за 2015-2016 година.
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
206. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Можни проблеми, предизвици и пречки во текот на реализирање на активностите се незаинтересираност и неприсутност на членовите, политичката нестабилност во државата, немање финансиски средства за реализација на проектите, непостигнување на крајната цел и др.
207. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Најголеми предизвици со кои би се соочила мрежата во следните 5 години се успешното функционирање на мрежата, вмрежување на субјектите и нивна активна вклученост и соработка и раст на регионалниот развој.
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
208. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	НЕ
209. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	НЕ
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	ДА

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
210. Институција/ Организација	Општина Крушево
211. Име и презиме	Коста Мицкоски
212. Работно место	Раководител на одд. за ЛЕР

213. Датум на пополнување	19.04.2016
Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата	
214. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Интегрирана мрежа за регионален развој која преку доверба и соработка ќе придонесе за напредок на бизнис секторот, а со тоа ќе стане лидер во подобрувањето на економскиот и социјалниот развој како и развој на опкружувањето на Пелагониски плански регион.
215. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Основачкото Собрание на ИМРР Програма за работа на ИМРР 2015-2017 година. Акционен план на ИМРР 2015-2016 година. Прилози на Програмата за работа на ИМРР. Усвоена Програмата за работа на ИМРР за 2016-2018 година, Усвоен Акцискиот План на ИМРР за 2015-2016 година, Усвоени Колективните активности за подготовка и имплементација од страна на ИМРР
216. Какви се ефектите од спроведените активности?	Досегашните чекори се оснива за идните активности. Не може да очекуваме ефекти во самиот старт на ИМРР.
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
217. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Предизвик е остварување на колективните активности наведени во Програмата и Акциониот план на ИМРР.
218. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Предизвик е остварување на зацртаната Програма и Акциониот план со 60%. Рамката на Програмата 2016-2018 и Акциониот план 2106 – 2017, односно анализата што треба да се направи после овој период ќе ги дефинира следните чекори на основа остварените резултати, како и согледаните пречки кои допринеле дел од активностите да не се остварат. Доколку активно делуваат сите членки према зацртаните програмски активности ќе даде гаранција за остварување на Визијата на ИМРР.
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
219. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Не

220. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Не
13. Дали сметате едека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Не

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
221. Институција/ Организација	Општина Крушево
222. Име и презиме	Коста Мицкоски
223. Работно место	Раководител на одд. за ЛЕР
224. Датум на пополнување	19.04.2016
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
225. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Интегрирана мрежа за регионален развој која преку доверба и соработка ќе придонесе за напредок на бизнис секторот, а со тоа ќе стане лидер во подобрувањето на економскиот и социјалниот развој како и развој на опкружувањето на Пелагониски плански регион.
226. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Основачкото Собрание на ИМРР Програма за работа на ИМРР 2015-2017 година. Акционен план на ИМРР 2015-2016 година. Прилози на Програмата за работа на ИМРР. Усвоена Програмата за работа на ИМРР за 2016-2018 година, Усвоен Акцискиот План на ИМРР за 2015-2016 година, Усвоени Колективните активности за подготовка и имплементација од страна на ИМРР
227. Какви се ефектите од спроведените активности?	Досегашните чекори се оснива за идните активности. Не може да очекуваме ефекти во самиот старт на ИМРР.
<i>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата</i>	

228.Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Предизвик е остварување на колективните активности наведени во Програмата и Акциониот план на ИМРР.
229.Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Предизвик е остварување на зацртаната Програма и Акциониот план со 60%. Рамката на Програмата 2016-2018 и Акциониот план 2106 – 2017, односно анализата што треба да се направи после овој период ќе ги дефинира следните чекори на основа остварените резултати, како и согледаните пречки кои допринеле дел од активностите да не се остварат. Доколку активно делуваат сите членки према зацртаните програмски активности ќе даде гаранција за остварување на Визијата на ИМРР.
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
230.Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Не
231.Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Не
13. Дали сметате едека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Не

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
232.Институција/ Организација	Здружение за рурален развој Локална Акциона Група Пелагонија
233.Име и презиме	Светлана Петковска
234.Работно место	Претседател на УО на здружението
235.Датум на пополнување	18.04.2016

Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата	
236. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Координирање на членките за донесување одлуки за регионален развој
237. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Организирање на средби и донесување на предлог одлуки
238. Какви се ефектите од спроведените активности?	Позитивни поради вклученоста на сите членови
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
239. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Засега не постојат пречки
240. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Одржување на позитивна атмосфера помеѓу членовите и нивна мотивираност за работа
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
241. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	-Стопанска комора -Занаетчиска комора -ЛАГ-ови -Слоуфуд -различни задруженија на различни теми
242. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Да
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Мислам дека има доволно...потребно е да се работи на нивни одржување и функционирање

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
243. Институција/ Организација	Здружение за рурален развој Локална Акциона Група Преспа
244. Име и презиме	Љупчо Крстевски
245. Работно место	Претседател на УО на здружението
246. Датум на пополнување	19.04.2016
Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата	
247. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Вклучување на сите засегнати сектори во донесување на одлуки за регионален развој
248. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Состаноци
249. Какви се ефектите од спроведените активности?	Позитивни
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
250. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Нема
251. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Мрежата да профункционира според планираното
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
252. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	-Стопанска комора -Туристичка организација -ЛАГ-ови -Земјоделски организации -здруженија на граѓани
253. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да

Ако одговорот е да, наведете на кои	
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Нема потреба....треба за постоечките да се обезбедат постојани динамиски средства за да функционираат

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
254. Институција/ Организација	Општина Могила
255. Име и презиме	Гордана Лозановска Стефановска
256. Работно место	Советник за ЛЕР и Проекти
257. Датум на пополнување	18.04.2016
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
258. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Координација и поттикнување на партнерства за решавање на приоритетните потреби на терен .
259. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Организациони состаноци за добивање на информации од засегнатите страни .
260. Какви се ефектите од спроведените активности?	/
<i>Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата</i>	
261. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Во досегашната работа не постоеле пречки во однос на спроведување на активности, со исклучок на спроведување на конкретни активности за кои постои недостаток на средства .
262. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Отпочнување на вистински партнерства кои ќе донесат оптимално учество во решавањето на предизвиците во сите општини поддеднакво.

Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
263. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да , секако постојат повеќе организации од овој вид: <ul style="list-style-type: none"> - Локални акциони групи (3 - ЛАГ Групи) , - Стопанска комора на Пелагониски регион , - И многу други кои функционираат во различни сфери на животот во заедницата (социоекономски)
264. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Да, На горенаведените организации
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Не сметам дека постоечките партнерства се доволни потребно е да се работи на градење на капацитетите на истите и овозможување на финансиски средства за реализација на конкретни активности . Реализацијата на активностите ќе води кон реализација на партнерството , зајакнување со членство и гарантирано учество во работата на истите.

Прашање	Одговор
Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
265. Институција/ Организација	Општина Прилеп
266. Име и презиме	Винета Иваноска
267. Работно место	Раководител на Одделение за локален економски развој и прекугранична соработка
268. Датум на пополнување	26.04.2016
Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата	

269. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	унапредување на економскиот развој во Пелагонискиот регион преку заедничка соработка на сите чинители во регионот.
270. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	<p>Формирање на ИМРР</p> <p>Одржување на координативни состаноци помеѓу членките на ИМРР</p> <p>Одржани работилници за подготовка на Програмата за работа на ИМРР и Акциониот план за работа на ИМРР</p> <p>Подготвена Програма за работа на ИМРР 2016-2018 година</p> <p>Подготвен Акционен план за работа на ИМРР 2016-2017 година</p> <p>Информативни настани за можностите на финансирање наменети за бизнис секторот во Пелагонискиот регион</p>
271. Какви се ефектите од спроведените активности?	<p>Програмата за работа на ИМРР 2016-2018 година</p> <p>Акционен план за работа на ИМРР 2016-2018 година</p> <p>Селектирани 3 колективни активности за имплементација од страна на ИМРР</p>
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
272. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Во текот на реализација на проектните активности не сме се соочиле со проблеми.
273. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	<p>Достапност на финансиски инструменти</p> <p>Недостаток на човечките ресурси</p> <p>Недоволна информираност на засегнатите страни за формите на соработка</p>
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
274. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	<p>Да,</p> <p>Мрежа за инклузивен развој во Вардарскиот регион</p>
275. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи,	Не

асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да, бидејќи овозможуваат унапредување на економскиот развој во Пелагонискиот регион.

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
276. Институција/ Организација	Фондација РЕГИОНАЛНА РАЗВОЈНА АГЕНЦИЈА НА ПЕЛАГОНИЈА-ПРЕДА
277. Име и презиме	Милена Димитровска
278. Работно место	Директор
279. Датум на пополнување	22.04.2016
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
280. Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Унапредување на економскиот и социјалниот развој во Пелагонискиот регион Вмрежување и соработка помеѓу сите сектори во Пелагонискиот регион
281. Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Формирање на ИМРР Одржување на координативни состаноци помеѓу членките на ИМРР Работилници за подготовка на Програмата за работа на ИМРР и Акциониот план за работа на ИМРР Подготовка Програма за работа на ИМРР 2016-2018 година Подготовка Акционен план за работа на ИМРР 2016-2017 година Информативни настани за можностите на финансирање наменети за бизнис секторот во Пелагонискиот регион

282. Какви се ефектите од спроведените активности?	Подготвена и усвоена Програмата за работа на ИМРР 2016-2018 година Подготвен и усвоен Акционен план за работа на ИМРР 2016-2018 година Селектрирани 3 колективни активности за имплементација од страна на ИМРР Подготвени и плицирани 2 проектни апликации од страна на членките на ИМРР
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
283.Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Досега не сме се соочиле со проблеми и пречки при реализација на истите.
284.Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Достапност на финансиски инструменти Посветеност на членките
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
285.Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да, Мрежа за инклузивен развој во Вардарскиот регион
286.Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Мрежа за рурален развој
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да, бидејќи овозможуваат подобрување на соработката помеѓу сите чинители во Пелагонискиот регион.

Прашање	Одговор
----------------	----------------

Прашања кои се однесуваат на генерални информации	
287.Институција/ Организација	Општина Ресен
288.Име и презиме	Даниела Апостоловска
289.Работно место	Виш соработник во одделение за ЛЕР и прекугранична соработка
290.Датум на пополнување	19.04.2016
Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата	
291.Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Развој на капацитети за забрзан локален економски развој
292.Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Одржани структурни обуки
293. Какви се ефектите од спроведените активности?	Изработка на проектни предлози до разни институции/донатори, имплементација на проекти
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
294.Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Недостаток на финансиски средства, ограничени човечки капацитети
295.Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	Потреба од поголема координација и соработка со приватниот сектор
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
296.Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	Да Мрежа за инклузивен развој на Вардарскиот Плански Регион
297.Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	Не
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства,	Да

сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	
---	--

Прашање	Одговор
<i>Прашања кои се однесуваат на генерални информации</i>	
298.Институција/ Организација	Центар за развој на Пелагониски регион
299.Име и презиме	Бојан Бојкоски
300.Работно место	Раководител на одделение за регионален развој и меѓуопштинска соработка
301.Датум на пополнување	21.04.2016
<i>Прашања кои се однесуваат на активностите на мрежата</i>	
302.Според Вас, кои се примарните и приоритетни функции на мрежата?	Подобрување и унапредување на економскиот развој во Пелагонискиот регион Унапредување на соработката помеѓу засегнатите страни во Пелагонискиот регион
303.Кои активности ги има преземено мрежата од нејзиното воспоставување па се до денес?	Формирање на ИМРР Одржување на координативни состаноци помеѓу членките на ИМРР Одржани работилници за подготовка на Програмата за работа на ИМРР и Акциониот план за работа на ИМРР Подготвена Програма за работа на ИМРР 2016-2018 година Подготвен Акционен план за работа на ИМРР 2016-2017 година Спроведена промотивна кампања за активностите на ИМРР во Пелагонискиот регион Информативни настани за можностите на финансирање наменети за бизнис секторот во Пелагонискиот регион Подготовка на проектни апликации од страна на членките на ИМРР
304. Какви се ефектите од спроведените активности?	Подготвена и усвоена Програмата за работа на ИМРР 2016-2018 година Подготвен и усвоен Акционен план за работа на ИМРР 2016-2018 година

	<p>Селектрирани 3 колективни активности за имплементација од страна на ИМРР</p> <p>Подготвени и плицирани 2 проектни апликации од страна на членките на ИМРР</p> <p>Повеќе од 300 членови на бизнис секторот во Пелагонискиот регион информирани за финансиските инструменти кои им се на располагање преку одржаните информативни состаноци од страна на ИМРР</p>
Прашања поврзани со потенцијалните предизвици и пречки пред мрежата	
305. Кои се главните предизвици, проблеми и пречки кои се појавиле во текот на реализирање на активностите?	Во текот на изминатиот период на имплементација на проектните активности не сме се соочиле со проблеми и пречки при реализација на истите.
306. Кои се најголемите предизвици кои ги очекувате во следните 5 години?	<p>Достапност на финансиски инструменти</p> <p>Посветеност на членовите</p> <p>Недостаток на човечките ресурси</p> <p>Недостаток на интерес кај граѓанското општество</p>
Прашања кои се однесуваат на состојбите со социјалниот капитал (вмрежување, соработка и партнерство) на ниво на плански регион	
307. Дали сте информирани за постоење на други мрежи, партнерства, сојузи асоцијации и сл. на ниво на плански регион во? Ако одговорот е да, наведете кои	<p>Да,</p> <p>Мрежа за инклузивен развој во Вардарскиот регион</p> <p>Регионална рурална платформа во Северо-источниот регион</p>
308. Дали сте член на други мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион? Ако одговорот е да, наведете на кои	<p>Мрежа за културен развој на Пелагонискиот регион</p> <p>Мрежа за развој на туризмот во Пелагонискиот регион</p>
13. Дали сметате дека е потребно воспоставување на нови мрежи, партнерства, сојузи, асоцијации и сл. на ниво на плански регион?	Да, бидејќи овозможуваат унапредување на целокупниот економски и социјален развој во општините во Пелагонискиот регион.

Користена литератураж

1. Abel, T., Stough R.R.; Social capital and Regional Economic Development, Paper presented at Southern Regional Science Association Meeting, Richmond, VA, 199
2. Amin, A, Thrift N. "Globalization, institutions and regional development in Europa", Oxford University Press, 1994.
3. Amin A., Thrift N., Globalization, institutional thickness and the local economy, University in Haley P., Cameron S., Davuodi S., Graham S. и Madanipour A. (eds) Managing Cities: The New Urban Context, Wiley, Chichester, 1995.
4. Amin, A.; An Institutional Perspective on Regional Economic Development, Institutions and Governance, Economic Geograpy Research Group Seminar, Department of Geograpy, London 1998.
5. Annoni, P., Dijkstra, L. EU Regional Competitiveness Index RCI 2013, Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2013.
6. Armstrong, M., Taylor, J.; Regional Economics and Policy, Oxford Blackwell, 2000.
7. Asheim, B.T., A. Isaksen Localisation, Agglomeration and Innovation: Towards regional Innovation Systems in Norway? European Planning Studies, 1997.
8. Baas, S. Participatory institutional development, Conference on Sustainable Agriculture and Sand Control in Gansu Desert Area, 1997.
9. Bachtler, J., Méndez, C., Vironen, H.; Regional development and policy in Europe, Collection Studies n 2, Eurosocial Programme, Madrid 2014.
10. Bennis J.; Nanus, L.: Strategies for Taking Charge, Harper and Row Publishers, New York, 1991.
11. Bergman E.M., Den Hertog P, Charles D.R., Remoe S.; Innovative Clusters: Drivers of National Innovation Systems, Paris, OECD, 2001.
12. Crosby, B.C. John, Bryson, M.; Leadership for the Common Good: Tackling Public Problems in a Shared-Power World, Jossey-Bass Publishers, San Francisco, 1992.

13. Camagni R. "Uncertainty, social capital and community governance: the city as a Milieu", in R. Capello, P. Nijkamp (eds.), *Urban dynamics and growth: advances in urban economics*, Amsterdam, Elsevier, 2004.
14. Camagni R., Capello R.; "Milieux Innovateurs and Collective Learning: From Concepts to Measurement" , in Acs Z., de Groot H. e Nijkamp P. (eds.), *The Emergence of the Knowledge Economy: A Regional Perspective*, Springer Verlag, Berlin, 2002.
15. Campbell M.; *Local Economic Policy*, London: Cassells, 1990.
16. Capello, R.; *Economia Regionale*, Il Mulino, Bologna, 2004.
17. Carree, M., Thurik, R.; *The impact of entrepreneurship on economic growth. Handbook of entrepreneurship research*, Boston, Kluwer 2003.
18. Coleman, J. S.: *Foundations of Social Theory*; Cambridge, MA: Harvard University Press, 1990.
19. Coleman, J. S.; *Social Capital in the Creation of Human Capital*, *American Journal of Sociology*, Vol. 94, Supplement: *Organizations and Institutions: Sociological and Economic Approaches to the Analysis of Social Structure*, 1988.
20. Cooke P., Morgan K.; *The network paradigm*, *New Departures in Corporate and Regional Development*, Environment and Planning D, Wales, 1993.
21. Cooke, P. *Institutional Reflexivity and the Rise of the Region State* in Benko, G. and Strohmayr, U. (eds) *Space and Social Theory: Interpreting Modernity and Post-Modernity*, Blackwell, Oxford, 1997.
22. Cooke P., Morgan K.; *The Associational Economy: Firms, Regions and Innovations*, Oxford University Press, Oxford, 1998.
23. Cooke, P., Boekholt, P., Tödting, F. *The governance of innovation in Europe*. London: Pinter, Oxford University Press, Oxford, 2000.
24. Cook P., Memedovic O.; *Strategies for Regional Innovation Systems: Learning Transfer and Applications*, United Nations Industrial Development Organization, Vienna, 2003.
25. Cvetanovska, S.B., Angelova, V.B.; *Establishment and organization of regional development in Macedonia. Challenges and perspective*, Pecob's Papers Series, University of Bologna – Forli Campus, 2012.

26. Cvetanovska-Gugoska, B., Goceva,V. Angelova, B.; Regional Development through the Use of the Potentials for Rural Tourism, Economic Development, Journal of the Institute of Economics-Skopje, No3/2013, pg.9-22, Skopje, 2013.
27. Cziraky, D. [et al.], Regional development assessment: A structural equation approach. European Journal of Operational Research, 2005.
28. Daly, H. E. Economics in a Full World, Scientific American, Vol. 293, Issue 3, September 2005.
29. Daly, H.; Cobb, J. For the Common Good. Redirecting the Economy Toward Community, the Environment, and a Sustainable Future, Beacon Press, Boston, 1989.
30. Daly, H.E.: "The Economic Growth Debate: what some Economicst have Learned but many have not", in Markandya, a.; Richardson, J. (eds.), Environmental Economics, Earthscan Publication Ltd., London. 1993.
31. DeSantis, M. Stough, R. Modeling Leadership in Regional Economic Development, Working Paper, Institute of Public Policy, George Mason University, 1997.
32. Dicken, P.; Global Shift: The Internationalisation of Economic Activity, 2nd edition, Guilford Press, New York, 1992.
33. Doloreux, D.; Regional Innovation Systems in the Periphery: The Case of the Beauce in Québec (Canada), International Journal of Innovation Management Vol. 7, No. 1, Imperial College Press 2003.
34. Etzkowitz, H. Leydesdorff L; The Dynamics of Innovation: From National System and Mode 2 to a Triple Helix of University-Industry-Government, Research Policy 29 2000 109–123, Elsevier, 2000.
35. Florida, R.; Toward Learning Region, Futures, Vol.27, 5:527-536, Elseviet Science Ltd, 1995.
36. Fritsch, M.; How does new business formation affect regional development? Introduction to the special issue, Springer Science+Business Media B.V. 2007.
37. Fukuyama, F; Trust: the social virtue and creation of prosperity, Free Press, New York, 1995.
38. Gallopín, G.: A systems approach to sustainability and sustainable development, United Nations Publication, Santiago, Chile, March, 2003.
39. Gardner j.W. On Leadership,. The Free Press, New York, 1990.

40. Garlick S., Taylor M., Plummer.P.; An enterprising approach to regional growth: Implications for policy and the role of vocational education and training, NCVER (National Council for Vocational Education Research, Australian National Training Authority), Adelaide, 2007.
41. Garofoli, G. (ed.); Endogenous Development and Southern Europe, Aldershot, Avebury,1992.
42. Glasson, J, Marshall, T. Regional Planning, Routledge, UK 2007.
43. Granovetter, M.; Economic Action and Social Structure: The Problem of Embeddedness, American Journal of Sociology, 1985.
44. Hall.T.Hubbard P (eds) The entrepreneurial city: geographies of politics, regime, and representation. John Wiley&Sons, Cichester, 1998.
45. Hamel, G.H., Prahalad, C.K;. Strategy as Stretch and Leverage, Harvard Business Review, 1993.
46. Hamel, G.H. and Prahalad, C.K. Competing for the Future, Boston, MA: Harvard Business School Press, 1994.
47. Heilbroner R. E.; Milberg, W.; The Making of Economic Society, Pearson, 1998
48. Higgins M.J., D. Levy, AT Young, "Growth and Convergence across the United States: Evidence from County-Level Data, Review of Economics and Statistics, 88(4), 2006.
49. Hilpert, U. Regional innovation and decentralization: High-tech industry and government policy. Routledge, London and New York, 1991.
50. Hodgson, G.M. Economics and Institutions: A Manifest for a Modern Institutional Economics, Polity Press, Cambridge, 1988.
51. Howells, J. and Wood, M.: The globalisation of production and technology. Pinter, London 1993.
52. [48.http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/6th_report/rci_2013_report_final.pdf](http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/studies/pdf/6th_report/rci_2013_report_final.pdf)
53. http://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2010_05_63_1999.html
54. <http://upcommons.upc.edu/revistes/bitstream/2099/1412/1/01-0005-00.pdf>
55. <http://www.cforic.org/pages/european-competitiveness.php>

56. http://www.interact-eu.net/e_cohesion/e_cohesion/512/12238
57. <http://www.stat.ee/query=development>
58. http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/dz/2006/dz06-06.pdf
59. <http://www.worldbank.org/poverty/acapital/index.htm>
60. Jessop B., Sum N.L; An entrepreneurial city in action: Hong Kong's emerging strategies in and for (inter) urban competition. *Urban Studies*, 2000.
61. Jin, D.J., Stough R.R.; Agile Cities, The Role of Intelligent Transportation Systems in Building the learning Infrastructure for Metropolitan Development, Proceedings of the 1996 Symposium on Technology and Society: Technical Expertise and Public Decisions, Princeton University, Princeton, 1996.
62. Johansson B., Karlsson Ch., Stough R.R., Theories of Endogenous Regional Growth, Springer Verlag, Heidelberg, 2001.
63. Knack S. Keefer P; Does Social Capital Have an Economic Pay Off? A Cross-country Investigation, *Quarterly Journal of Economics* 112 (4), 1997.
64. Lavoie D.E. (ed.), Expectations and the Meaning of Institutions: Essays in Economics by Ludwig Lachman, Rutledge, New York, 1994
65. Luis M. Jiménez Herrero: Cambio global, desarrollo sostenible y coevolución Sostenible?, ISSN-e 1575-6688, Nº. 1, Ejemplar dedicado a: Globalització / La Globalización, 1999.
66. Lundvall, B.A and Johnson, B., The Learning Economy, *Journal of Industry Studies*, Vol. 1, No. 2, 1994.
67. Maillat, D. and Kebir, L., The Learning Region and Territorial Production Systems in Theories of Endogenous Regional Growth edited by Johansson B., Karlsson Ch. And Stough R.R, Springer, Berlin 2001.
68. Martin, R., Thinking About Regional Competitiveness: Critical Issues, Background 'Think-Piece' Paper Commissioned by the East Midlands Development Agency, 2005.
69. Maskell.P., Eskelinen H., Hannibalson I., Malmburg A., Vatne E. Competitiveness, Localized Learning and Regional Development 14 (3): 271-287, 2002.

70. Mintzberg H. The Rise and Fall of Strategic Planning, Harvard Business Review, 1994.
71. Morgan K., The learning Region: Institutions, Innovation and Regional Renewal, Regional Studies 31, 1997.
72. Morgan, K. Sustainable Regions: governance, innovation and scale: European Planning Studies 12(6): 871-889, 2004.
73. Narayan, D.; Pritchett, L.; Social capital: evidence and implications, World Bank, 1997.
74. North, D.C.; Institutions, The Journal of Economic Perspectives, Vol. 5, No. 1. American Economic Association, 1991.
75. North, D.C.: Institutions, Institutional Change and Economic Performance. Cambridge University Press, New York. 1992.
76. OECD: Regional development policy in OECD countries, OECD publishing, 2010.
77. Ohmae, K., The End of the Nation-State: the Rise of Regional Economies. New York: Simon and Schuster Inc., 1995.
78. Otgaar, A., Van Der Berg, L., Van Der Meer, J., Speller, C.; Empowering Metropolitan Regions Through New Forms of Cooperation, Ashgate Publishing Ltd., 2008.
79. Panozzo F. L'innovazione nella governance regionale. Esperienze di "Nuova Regolazione Pubblica" in prospettiva europea FrancoAngeli, 2007.
80. Pike, A., Rodríguez-Pose, A. and Tomaney, J.; Local and Regional Development, Routledge, Oxon and New York, 2006.
81. Porter, M.E., Competitive advantage: creating and sustaining superior performance, New York Free Press, New York, 1985.
82. Porter M.E.; The Competitive Advantage of Nations. New York: Free Press, 1990.
83. Porter M.E.; On Competition, Boston, MA, Harvard Business School Press, 1998.
84. Porter M.E.; Locations, clusters and company strategy, in G.L. Clark, Feldmand and M. Gertler (editors) The Oxford Handbook of Economic Geography, Oxford: Oxford University Press, 2000.

85. Porter, M.E.; The economic performance of regions, *Regional Studies*, 37: 549–578, 2003.
86. Porter, M.E. and Ketels, C.H.M.; UK Competitiveness: Moving to the Next Stage, DTI Economics Paper, No.3 2003.
87. Praszkiel, R; Nowak, A.; *Social Entrepreneurship, Theory and Practice*, Cambridge University Press, Cambridge, 2012.
88. Putnam R.D., Leonardi R., Nanetti R.; *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton: Princeton University Press; 1993.
89. Putnam, R.D; *The prosperous community: social capital and public life*. *The American Prospect* Spring:35-42,1993.
90. Rees J.; *Technology and Regional Development: Theory Revisited* in Johansson B., Karlsson Ch., Stough R.R., *Theory of Endogenous Regional Growth*, Springer, Berlin, 2001.
91. Saxenian, A.; *Regional Advantage: Culture and Competition in Silicon Valley and Route 128*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 1994.
92. Scott, A.J., *Metropolis: from the division of labor to urban form*, Berkeley and Los Angeles: University of California Press, 1988.
93. Scott, A.J. *Regions and the World Economy: The Coming Shape of Global Production, Competition and Political Order*, Oxford University Press, Oxford, 1998.
94. Scott A.J. *A Perspective on Economic Geograpy*, *Journal of Economic Geography* 4, 2004.
95. Setterfield M., "A model of institutional hysteresis", *Journal of Economic Issues*, XXVII, 3, 755-774, 1993.
96. Stimson R.J., Stough R.R, Salazar M. *Leadership and Institutional Factors in Endogenous Regional Economic Development*, *Investigaciones Regionales* n.007, Asociacion Espanola de Ciencia Regional, Alcala de Henares, Espana.
97. Stimson R.R., Stough, R.J.; *A New Model Incorporating Leadership and Institutional Factors as Mediating Variables in Regional Endogenous Growth*, *European Regional Science Association, Annual Conference*, Porto, 2004.

98. Stimson, R. J., Stough, R. R. and Nijkamp, P. (eds.); *Endogenous Regional Development: Perspectives, Measurement and Empirical Investigation*, Edward Elgar, Cheltenham, 2011.
99. Stimson, R.J., Stough R.R., Roberts B.H.; *Regional Economic Development, Analysis and Strategy*, Springer, 2006
100. Storper M. *The Regional World: Territorial Development in a Global Economy*, Guilford Press, London, 1997.
101. Storper M., Scott A.J.; *Pathways to Industrialization and Regional Development*, Routledge, London, 1992.
102. Stough, Roger R. *Engogenous Growth Theory and the Role of Institutions in Regional Economic Development* in Johansson B., Karlsson Ch., Stough R.R., *Theory of Endogenous Regional Growth*, editors Johansson B., Karlsson Ch., Stough R.R., Springer, Berlin, 2001.
103. Sunley, P; *Urban and Regional Growth* in Barnes T.J. and Sheppard E. (editors) *A Companion to Economic Geography*, Oxford: Blackwell, 2000.
104. Vázquez Barquero, A.: *Endogenous Development. Networking, innovation, institutions and cities*. *Routledge Studies in Developmental Economics*, Taylor & Francis Group, London and New York, 2002.
105. Wolfe D.A. and Getler M. *Innovation and social learning: Institutional Adaptation in an Era of Technological Change*. Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2002.
106. World Commission on Environment and Development, *Our Common Future*, Oxford University Press, Oxford, 1987.
107. Акциски план 2010-2012 за спроведување на Стратегијата за регионален развој на Република Македонија 2009 – 2019, Службен весник на Република Македонија бр. 62/10.
108. Акциски план 2013-2015 за спроведување на Стратегијата за регионален развој на Република Македонија 2009 – 2019, Службен весник на Република Македонија бр.122/2013.
109. Државен завод за статистика, Регионите во Република Македонија, 2014, Скопје 2014.
110. Државен завод за статистика: Структурно истражување за земјоделските стопанства, Скопје, 2014.

111. МАНУ, Општествено – економскиот развој на Република Македонија со посебен осврт врз регионалната компонента и пазарот на труд, Зборник на трудови по повод 100 години од раѓањето на Академик Кирил Миљоски (1912 – 1983), Скопје, 2012.
112. Миљовски К., Основите на регионализацијата и контурите на идните економски региони во СР Македонија, кн.1, Економски факултет, Скопје, 1977.
113. Министерство за локална самоуправа, Закон за рамномерен регионален развој, Службен весник на Република Македонија“ бр. 63/07, 187/2013,43/14, 215/215.
114. Министерство за локална самоуправа, Закон за меѓуопштинска соработка Сл.весник 79/2009.
115. Министерство за локална самоуправа, Извештај за финансирање на Центрите за развој на планските региони, Ризван Сулејмани, Скопје 2015.
116. Министерство за локална самоуправа, Германско друштво за соработка и развој ГИЗ, Предлог-модел за управување со регионалниот развој врз основа на сеопфатна анализа на странските модели за регионално управување и искуствата од спроведувањето на регионалната развојна политика во Македонија, Скопје 2014 година.
117. Министерство за локална самоуправа, Програма за развој на Обединетите нации - УНДП, „Студија за можностите за испорака на услуги кон приватниот сектор од страна на Центрите за развој на планските региони“ Васко Карангелески, Виолета Ц. Донели, Скопје, јули 2014.
118. Министерство за локална самоуправа, Програма за развој на Обединетите нации, „Студија за можностите за испорака на услуги кон приватниот сектор од страна на Центрите за развој на планските региони“ Васко Карангелески, Виолета Ц. Донели, Скопје, јули 2014.
119. Министерството за локална самоуправа и Програма за развој на Обединетите Нации - УНДП, „Анализа на постоечките практики и тековните политики на МОС со препораки за натамошно унапредување на меѓуопштинската соработка во Република Македонија“, Скопје, 2014.
120. Николовска Н., Македонија пред предизвикот: конституирање на систем за регионален развој; Годишник на Економски факултет, Скопје 2006.
121. Николовска, Н. Регионална економија, Економски факултет, Скопје, 2000.

122. Одлука за формирање постојано заедничко работно тело – Мрежата за инклузивен развој на Вардарскиот плански регион, 2013, Службени гласници на општините: Велес, Градско, Демир Капија, Кавадарци, Лозово, Неготино, Росоман, Свети Николе и Чашка.
123. Одлука за формирање постојано заедничко работно тело – Платформа за регионална рурална акција во Североисточниот плански регион, март 2015, Службени гласници на општините: Куманово, Крива Паланка, Ранковце, Кратово, Старо Нагоричане, Липково.
124. Одлука за формирање на постојано заедничко работно тело „Интегрирана мрежа за регионален развој на Пелагонискиот плански регион“, 2015 Службени гласници на општините: Битола, Прилеп, Ресен, Новаци, Могила, Демир Хисар, Крушево, Кривогаштани и Долнени.
125. Стратегија за регионален развој на Република Македонија 2009-2019 година, Службен весник на РМ, бр.119, 2009.
126. Стратегија за изменување и дополнување на стратегијата за регионален развој на република македонија 2009–2019, Службен весник на Р.М. “ број 119/09 и 138/2014.
127. Службен весник на РМ 162/2008, 25.12.2008 година, Одлуката за поблиски критериуми и индикатори за утврдување на степенот на развиеност на планските региони.
128. Службен весник бр.162/2008, 25.12.2008 Одлука за класификација на планските региони според степенот на развиеност за периодот 2008-2012.
129. Службен весник бр.88/2013, 20.06.2013 Одлука за класификација на планските региони според степенот на развиеност за периодот 2013-2017.
130. Службен весник бр.153/2012, Закон за вработување и осигурување во случај на невработеност.
131. Цветановска Б., Институционална поддршка за одржлив локален економски развој – Искуства и практики на италијанските региони, Економски развој, Списание на Економскиот институт, Скопје бр. 1-2/2010, стр.239-257 Скопје, 2010.
132. Центар за развој на Вардарски плански регион, Програма за работа на Мрежата за инклузивен развој на Вардарскиот плански регион 2014-2016, 2014.
133. Центар за развој на Вардарски плански регион, Интегрален извештај за 2014 година на Мрежата за инклузивен развој на Вардарски плански

- регион за спроведените колективни акции од Програмата за работа на МИР 2014-2016, 2015 година.
134. Центар за развој на Пелагонискиот плански регион, Програма за развој на Пелагонискиот плански регион, 2015-2019, 2015.
  135. Центар за развој на Североисточен плански регион, Програма за развој на Североисточен плански регион, 2015-2019, 2015.
  136. Центар за развој на Североисточниот плански регион, Нацрт-верзијата на Програмата за работа на Платформата за регионална рурална акција на Североисточниот плански регион, 2015-2017, 2015.